

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΠΟΣΙΟΣ

Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου (565-1815)

B' ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Γενικής παιδείας

- ✓ ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
- ✓ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ
- ✓ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
- ✓ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
- ✓ ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]
- ✓ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Β Ο Λ Ο Ν Α Κ Η

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει τη σφραγίδα των εκδόσεων ΒΟΛΟΝΑΚΗ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΟΛΟΝΑΚΗ**

© Copyright

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Μαυρομιάλη 41 και Βαλτετσίου, ΑΘΗΝΑ

Τηλ.: 210 3608065 - 210 3608197, Fax: 210 3608197

ΦΩΤΟΣΥΝΘΕΣΗ: «γραφί», τηλ.: Σοφία Γούλα - Λένη, τηλ.: 210 3816072

Απαγορεύεται η ολική ή η μερική αναδιμοσίευση του έργου αυτού, καθώς και η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε άλλο μέσο, χωρίς τη σχετική άδεια του εκδότη

ISBN: 978-960-381-397-2

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ	7

Κ ε φ ά λ α ι ο 1

ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΩΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΝΤΕΝ (565-843)	9
---	---

Κ ε φ ά λ α ι ο 2

Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ: ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΕΡΜΑΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ ΩΣ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (843-1054).....	63
---	----

Κ ε φ ά λ α ι ο 3

ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΥΣ (1054-1204)	109
--	-----

Κ ε φ ά λ α ι ο 4

Η ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΕΙΑ ΕΠΟΧΗ (1204-1453). Ο ΥΣΤΕΡΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ	153
--	-----

Κ ε φ ά λ α ι ο 5

Ο ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ, ΤΕΧΝΗ.....	203
---	-----

Κ ε φ ά λ α ι ο 6

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ ΩΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1453-1648).....	235
--	-----

Κ ε φ ά λ α ι ο 7

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1648) ΕΩΣ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815)	311
--	-----

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Το βοήθημα αυτό είναι γραμμένο με **μεθοδικότητα**, που αντλείται από την πείρα μας στη συγγραφή των σχολικών βοηθημάτων, αλλά και με **τρόπο απλό**, ώστε η μελέτη του να είναι πολύ ευχάριστη στο μαθητή.

Ο συγγραφέας ακολουθεί πιστά **τη διάταξη της ύλης του σχολικού βιβλίου** και δίνει την περιληπτική νοηματική της απόδοση, χωρίς όμως να παραλείπει τίποτε από την ύλη αυτή.

Απαντά επίσης και στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου.

Ακόμα, παραθέτει **πρόσθετες ερωτήσεις και ασκήσεις** σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης με τις απαντήσεις τους, για την καλύτερη κατανόηση των νοημάτων του βιβλίου από το μαθητή.

Τα **παραθέματα** [πηγές] του σχολικού βιβλίου ο συγγραφέας τα σχολιάζει με ιδιαίτερη προσοχή.

Τα όσα γράφονται εκτενέστερα στο σχολικό βιβλίο πιστεύουμε ότι, με τον τρόπο και τη μέθοδο που στο βοήθημα αυτό παρουσιάζονται, ο μαθητής θα τα κατανοήσει και θα τα κάνει κτήμα του πολύ εύκολα· έτσι θα είναι σε θέση να δώσει εύστοχα απαντήσεις σε ό,τι του ζητηθεί.

Το βοήθημα γράφτηκε σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΟΛΟΝΑΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Το πέρασμα από την Αρχαιότητα στο Μεσαίωνα διευκολύνθηκε από τη μεταφορά της αυτοκρατορικής πρωτεύουσας στην Κωνσταντινούπολη, αλλά και από την καθιέρωση του Χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας. Αργότερα, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία διασπάστηκε σε **δυτικό** και **ανατολικό** τμήμα.

Η μεταβατική περίοδος (που αρχίζει από το τέλος του 3ου - αρχές του 4ου αι.) είναι περίοδος ανασφάλειας και παρακμής. Οι περισσότερες πόλεις παρήκμασαν ως το τέλος του 6ου - αρχές 7ου αι. εδαφικά, οικονομικά, κοινωνικά.

Αρκετές πόλεις εγκαταλείφθηκαν για μεγάλο διάστημα (π.χ. Πάτρα, Σπάρτη), ενώ αστικοί πληθυσμοί μιας πόλης ίδρυν άλλη πόλη. Αιτίες ήταν οι φυσικές καταστροφές ή οι εισβολές των ξένων λαών.

Οι αλλαγές αυτές διήρκεσαν γενικά από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης (330) ως το τέλος της βασιλείας του Ηρακλείου (641). Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται ως μεταβατική.

Κεφάλαιο 1

ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΩΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΝΤΕΝ (565-843)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η περίοδος από το θάνατο του Ιουστινιανού ως την αποκατάσταση των εικόνων χαρακτηρίζεται από τη σημαντική απώλεια εδαφών της αυτοκρατορίας, αλλά και από το σταδιακό εξελληνισμό της. Η αυτοκρατορία μάχεται με σθένος εναντίον των Αράβων, στηριζόμενη στους αγρότες-στρατιώτες και στους ανεξάρτητους ναύκληρους.

Στη Δύση την ίδια περίοδο κυριαρχεί η αναρχία και οι χωριστικές τάσεις. Σοβαρή προσπάθεια ανασυγκρότησης έγινε από τον Κάρολο το Μέγα, ο οποίος στέφθηκε Αυτοκράτορας το 800 μ.Χ.

1. Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού και η κρίση της Αυτοκρατορίας (565-610)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Εξωτερικά προβλήματα

Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού είχαν να αντιμετωπίσουν οικονομικά προβλήματα, εξαιτίας των εκστρατειών του Ιουστινιανού, καθώς και επιδρομές βαρβαρικών λαών (Αράβων, Λογγοβάρδων, Σλάβων, Περσών).

α) Ειδικότερα, η αυτοκρατορία δέχτηκε την πίεση των επιδρομών των Αράβων

ρων, φύλου ασιατικής προέλευσης, και των υποταγμένων σε αυτούς Σλάβων. Οι Άβαροι, ορμώμενοι από το βορρά μαζί με τους Σλάβους, διενεργούσαν πολυάριθμες επιδρομές στα ευρωπαϊκά εδάφη της αυτοκρατορίας.

Οι Σλάβοι από τις αρχές του 7ου αι. άρχισαν να δημιουργούν μόνιμες εγκαταστάσεις, ενώ οι Άβαροι δε δημιούργησαν ενιαίο κράτος.

β) Στην Ανατολή η αυτοκρατορία μπλέχτηκε σε πολεμικές συγκρούσεις με τους Πέρσες. Κύριο θέατρο των επιχειρήσεων στάθηκε η περιοχή της Αρμενίας. Τελικά, ο Μαυρίκιος χειρίστηκε επιδέξια εσωτερικές δυναστικές διαμάχες στο εσωτερικό του περσικού κράτους. Το 591 υπογράφηκε συνθήκη ειρήνης με το Χοσρόη Β΄. Ο Μαυρίκιος κατόρθωσε να επεκτείνει τα σύνορα ως το Δούναβη.

γ) Το 568 Οι Λογγοβάρδοι κατέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της Ιταλίας εξαιτίας της αβαρικής πίεσης. Για να διασώσει τις υπόλοιπες ιταλικές κτήσεις, ο Μαυρίκιος ίδρυσε τα **εξαρχάτα** της Ραβέννας και της Καρχηδόνας, που είχαν επικεφαλλή τον **Έξαρχο**, ο οποίος είχε στρατιωτικές και πολιτικές δραστηριότητες.

β. Εσωτερική κρίση και αναρχία

Η ηρεμία στην αυτοκρατορία ήταν παροδική. Από τα τέλη του 6ου αι.: α) αναπτύσσονται έντονες πολιτικές, κοινωνικές και θρησκευτικές αντιθέσεις στην αυτοκρατορία, β) περικλοπτονται οι μισθοί των στρατιωτών, γεγονός το οποίο προκάλεσε ανταρσίες στο στρατό. Το 602 μια τέτοια ανταρσία, σε συνδυασμό με εξέγερση των **δήμων**, προκάλεσε την πτώση του Μαυρίκιου.

Η περίοδος του Φωκά (602-610) σηματοδοτεί μια περίοδο αναρχίας και στρατιωτικών αποτυχιών: α) Ο δήμος των Πρασίνων στράφηκε εναντίον του, ενώ ο δήμος των Βενέτων μπήκε στην υπηρεσία του. β) Ο Χοσρόης Β΄ εξαπέλυσε νέο πόλεμο εναντίον των Βυζαντινών με αφορμή τη δολοφονία του Μαυρίκιου.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Οι Λογγοβάρδοι κυριεύουν μεγάλο μέρος της Ιταλίας	568
– Υπογραφή συνθήκης ειρήνης μεταξύ Μαυρικίου και Χοσρόη Β΄	591
– Θάνατος Μαυρικίου	602

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Συνδυάζοντας τα δεδομένα των παραθεμάτων του βιβλίου σας και την ιστορική αφήγηση, να αναζητήστε τους λόγους των επιτυχιών που είχαν οι Σλάβοι στον ελληνικό χώρο και να επισημάνετε τον τρόπο αντιμετώπισής τους από το Βυζάντιο.

Απάντηση:

Οι λόγοι επιτυχίας των Σλάβων ήταν:

α) Οι νομάδες αυτοί βελτίωσαν σημαντικά την πολεμική τους εκπαίδευση καθώς και τον οπλισμό τους.

β) Τους βοηθούσε και το ομαλό έδαφος (Μακεδονία, Θράκη), που επέτρεπε την ταχύτατη μεταφορά τους από το ένα σημείο στο άλλο.

γ) Από την άλλη, οι αυτοκρατορικές δυνάμεις είχαν εμπλακεί σε πόλεμο με τους Πέρσες στην ανατολή. Έτσι, δεν υπήρχαν στη δύση αξιόμαχες δυνάμεις για να αντιπαρατεθούν στους εισβολείς.

Προσπάθησαν να επιτύχουν ειρήνη στέλνοντας ειρηνευτικές αποστολές, ώστε να λυθεί το διπλωματικό ζήτημα.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για την κατάσταση στη Βαλκανική μετά τον Ιουστινιανό;

Απάντηση:

Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού είχαν να αντιμετωπίσουν οικονομικά προβλήματα, εξαιτίας των εκστρατειών του Ιουστινιανού, καθώς και επιδρομές βαρβαρικών λαών (Αβάρων, Λογγοβάρδων, Σλάβων, Περσών).

α) Ειδικότερα, η αυτοκρατορία δέχτηκε την πίεση των επιδρομών των Αβάρων, φύλου ασιατικής προέλευσης, και των υποταγμένων σε αυτούς Σλάβων. Οι Άβαροι, ορμώμενοι από το βορρά μαζί με τους Σλάβους, διενεργούσαν πολυάριθμες επιδρομές στα ευρωπαϊκά εδάφη της αυτοκρατορίας.

Το πρώτο κύμα εισβολών είχε ως αποτέλεσμα μόνιμους σλαβικούς οικισμούς μικρής έκτασης, όμως μόνο στη βόρεια και κεντρική Βαλκανική. Αργότερα δημι-

ούργησαν μόνιμες εγκαταστάσεις μεγαλύτερης κλίμακας. Οι Άβαροι, αντίθετα, ποτέ δε δημιούργησαν μόνιμους οικισμούς.

2η Ερώτηση: Ποια ήταν η κατάσταση στην ανατολή και στη δύση;

Απάντηση:

Στην ανατολή η αυτοκρατορία ξεκίνησε πόλεμο με τους Πέρσες, ο οποίος συνεχίστηκε χωρίς νικητή ως το 591. Κύριο θέατρο των επιχειρήσεων στάθηκε η περιοχή της Αρμενίας. Τελικά, ο Μαυρίκιος χειρίστηκε επιδέξια εσωτερικές διαμάχες για τον περσικό θρόνο. Ο μετριοπαθής Χοσρόης Β΄ υπέγραψε συνθήκη ειρήνης. Τελικά, ο Μαυρίκιος κατόρθωσε να επεκτείνει τα σύνορα ως το Δούναβη.

Το 568 οι Λογγοβάρδοι κατέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της Ιταλίας εξαιτίας της αβαρικής πίεσης. Για τη διάσωση των υπόλοιπων ιταλικών κτήσεων, ο Μαυρίκιος ίδρυσε τα εξαρχάτα της Ραβέννας και της Καρχηδόνας, που είχαν επικεφαλής τον Έξαρχο, ο οποίος είχε στρατιωτικές και πολιτικές εξουσίες.

3η Ερώτηση: Ποια η κατάσταση στα τέλη του 6ου αι.;

Απάντηση:

Η ηρεμία στην αυτοκρατορία ήταν παροδική. Από τα τέλη του 6ου αι.:

α) Αναπτύσσονται έντονες πολιτικές, κοινωνικές και θρησκευτικές αντιθέσεις στην αυτοκρατορία.

β) Περικικόπτονται οι μισθοί των στρατιωτών, γεγονός το οποίο προκάλεσε ανταρσίες στο στρατό. Το 602 μια τέτοια ανταρσία, σε συνδυασμό με εξέγερση των δήμων, προκάλεσε την πτώση του Μαυρίκιου.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Επιδρομή των Σκλαβήνων στα ευρωπαϊκά εδάφη της αυτοκρατορίας (σελ. 12 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ιωάννης της Εφέσου μας περιγράφει μια επιδρομή Σκλαβήνων στην Ελλάδα, στη Θράκη και στη Μακεδονία. Κατάφεραν να λεηλατήσουν πολλές περιοχές, νά κυριεύσουν πόλεις και κάστρα και να γυρίσουν στις βάσεις τους φορτωμένοι με πλούσια λάφυρα. Ο Ιωάννης μιλάει με φρίκη και απέχθεια, αλλά και μια δόση απορίας, για το λαό εκείνο ο οποίος, αν και στην αρχή ζούσε ζωή πρωτόγονη στα δάση, αργότερα εξοπλίστηκε καλά και έμαθε την τέχνη του πολέμου. Πραγματικά, οι Σλάβοι πραγματοποιούσαν σημαντικές επιδρομές στα ευρωπαϊκά εδάφη της αυτοκρατορίας, φτάνοντας πολλές φορές ως την Πελοπόννησο. Οι επιδρο-

μές αυτές επιζούν σήμερα στα πολυάριθμα σλαβικά τοπωνύμια που υπάρχουν στον ελλαδικό χώρο.

✓ **Οι περισπασμοί της αυτοκρατορικής κυβέρνησης** (σελ. 12 του σχολικού βιβλίου)

Σε αυτή την πηγή ο συγγραφέας μας παρουσιάζει μια θλιβερή εικόνα της εποχής. Ο Αυτοκράτορας του Βυζαντίου, ο απόγονος των Ρωμαίων Αυτοκρατόρων, δεν μπορούσε να αντιπαρατεθεί στο πεδίο της μάχης με τους Σκλαβήνους, εξαιτίας έλλειψης αξιόμαχης δύναμης, αφού οι αυτοκρατορικές δυνάμεις πολεμούσαν στην ανατολή. Η κατάσταση αυτή περιέπλεκε τα πράγματα στην αυτοκρατορία. Την εποχή αυτή οι Βυζαντινοί προσπαθούν να διατηρήσουν την ειρήνη με διπλωματικά μέσα ή με χορηγίες προς τους Αβάρους και τους Σλάβους.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Στη διάρκεια της περιόδου, που τερματίζεται με την αποκατάσταση των εικόνων, η αυτοκρατορία...

- α. εκτουρκίζεται
- β. εκρωμαΐζεται
- γ. εξελληνίζεται

Απάντηση: γ

2. Το φραγκικό κράτος των Μεροβιγγείων στη Δύση...

- α. διαλύεται
- β. αναπτύσσεται
- γ. γεννιέται

Απάντηση: α

3. Προσπάθεια οργάνωσης του Δυτικού κόσμου ανέλαβαν στο δεύτερο μισό του 8ου αι. οι...

- α. Καρολίδες
- β. Μεροβίγγειοι
- γ. Πέρσες

Απάντηση: α

4. Στις αρχές του 6ου αι. Σλάβοι εντάχθηκαν στη σφαίρα επιρροής των...

- α. Γεπιδών
- β. Αβάρων
- γ. Αρμενίων

Απάντηση: β

5. Το κύριο θέατρο της διαμάχης Περσών και Βυζαντινών ήταν η...

- α. Μεσοποταμία
- β. Καρχηδόνα
- γ. Αρμενία

Απάντηση: γ

6. Κάτω από την πίεση των Αβάρων, οι Λογγοβάρδοι κατέκτησαν μεγάλο μέρος...

- α. της Περσίας
- β. της Ιταλίας
- γ. της Αρμενίας

Απάντηση: β

7. Την ίδρυση των εξαρχάτων της Ραβέννας και της Καρχηδόνας επιτέλεσε ο...

- α. Μαυρίκιος
- β. Φωκός
- γ. Τιβέριος Α΄

Απάντηση: α

8. Στα τέλη του 6ου αι. οι πολιτικές, κοινωνικές και θρησκευτικές αντιθέσεις μέσα στην αυτοκρατορία ...

- α. οξύνθηκαν
- β. εξομαλύνθηκαν
- γ. εξαφανίστηκαν

Απάντηση: α

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Το βυζαντινό κράτος θα στηριχθεί στους πληθυσμούς που είχαν παραμεληθεί από την άρχουσα ρωμαϊκή τάξη, δηλαδή τους αγρότες-στρατιώτες και στους ανεξάρτητους ναύκληρους.

2. Οι Καρολίδες Πιπίνος και Κάρολος ο Μέγας αδιαφόρησαν για την οργάνωση του κράτους.
3. Ο Κάρολος περιέλαβε στην αυτοκρατορία μεγάλο μέρος της Δυτ. Ευρώπης.
4. Οι Σλάβοι είχαν ενιαία πολιτική οργάνωση.
5. Οι Άβαροι μετά τις ληηλασίες δημιούργησαν μόνιμες εγκαταστάσεις στον ελλαδικό χώρο.
6. Ο νεαρός Χοσρόης Β΄ υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με το Μαυρίκιο.
7. Ο επικεφαλής Έξαρχος είχε μόνο πολιτικές αρμοδιότητες.
8. Οι επιτυχίες του Μαυρίκιου ήταν σημαντικές και μακροχρόνιες.
9. Η εξέγερση των παρατάξεων του ιπποδρόμου κατέστρεψε το Μαυρίκιο.
10. Ο τύραννος Φωκάς κατάφερε να πετύχει μεγάλες στρατιωτικές επιτυχίες με την αμέριστη βοήθεια του Δήμου των Πρασίνων.
11. Ο Χοσρόης Β΄ εξαπέλυσε μακροχρόνιο πόλεμο εναντίον του Βυζαντίου.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι: οι 2, 4, 7, 8, 10

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Με τη στέψη του Καρόλου το 800 μ.Χ.	α. οι Λογγοβάρδοι
2. Οι πόλεμοι του Ιουστινιανού Α΄ ήταν	β. νομαδικό φύλο
3. Στη Βαλκανική έκαναν επιδρομές	γ. ενισχύεται το κύρος τους φραγκικού κράτους
4. Στην Ιταλία έκαναν επιδρομές	δ. να εγκαθίστανται μόνιμα στη Βαλκανική
5. Στην Ανατολή έκαναν επιδρομές	ε. οι συχνές περικοπές μισθών
6. Οι Άβαροι ήταν	στ. μεταθέσει τα σύνορα της αυτοκρατορίας στο Δούναβη
7. Οι Άβαροι δημιούργησαν	ζ. οι Πέρσες
8. Από τα τέλη του 6ου αι. οι Σλάβοι άρχισαν	η. μόνιμο κράτος άρχισαν
9. Τελικά, ο Μαυρίκιος κατόρθωσε να	θ. πολύ δαπανηροί
10. Το στρατό δυσχερατούσαν	ι. οι Σλάβοι και οι Άβαροι

Απάντηση: 1γ, 2θ, 3ι, 4α, 5ζ, 6β, 8δ, 9στ, 10ε

2. Η Βασιλεία του Ηρακλείου (610-641). Αποφασιστικοί αγώνες και μεταρρυθμίσεις

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Εξωτερικοί κίνδυνοι

Εξαιτίας των αβαροσλαβικών επιδρομών, η Βαλκανική δοκιμάστηκε σοβαρά. Πολλές σημαντικές πόλεις καταστράφηκαν, μεγάλο μέρος του πληθυσμού έχασε τη ζωή του ή την ελευθερία του. Οι Σλάβοι, ωστόσο, απέτυχαν να εγκατασταθούν στις παράκτιες περιοχές. Αρχικά, οι επιδρομείς ίδρυσαν μικρούς οικισμούς ανάμεσα στους ντόπιους πληθυσμούς. Η σταδιακή αφομοίωση των Σλάβων ξεκίνησε από τις παράκτιες περιοχές.

Πιο άμεσος ήταν ο κίνδυνος που αντιπροσώπευαν στην ανατολή οι Πέρσες. Οι Πέρσες κατέλαβαν τη Συρία (613) και τα Ιεροσόλυμα (614). Ο Τίμιος Σταυρός μεταφέρθηκε στην Κτησιφώντα. Ξεκίνησε ιερός πόλεμος από τους Βυζαντινούς με την αμέριστη ηθική και υλική υποστήριξη της Εκκλησίας. Ο Ηράκλειος, έχοντας πολύ καλά εκπαιδευμένο στρατό και εφαρμόζοντας σωστές τακτικές, μετέφερε τον πόλεμο στην Περσία, ενώ παράλληλα αποκρούστηκαν οι Άβαροι και οι Σλάβοι. Τελικά, οι Βυζαντινοί κέρδισαν αποφασιστική μάχη στη **Νινευί**. Το Βυζάντιο ανέκτησε, εκτός από τα παλιά του εδάφη, και την Αρμενία και τη ρωμαϊκή Μεσοποταμία. Το 630 μ.Χ. ο Τίμιος Σταυρός αποκαταστάθηκε στα Ιεροσόλυμα.

β. Εσωτερική αναδιοργάνωση

Την εποχή αυτή πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη μεταρρύθμιση:

α) Δημιουργήθηκαν τα πρώτα **θέματα**, τα οποία αρχικά ήταν περιφερόμενες στρατιωτικές μονάδες. Αργότερα **θέματα** ονομάστηκαν οι τόποι εγκατάστασης αυτών των μονάδων. Οργανώθηκαν αρχικά στη Μ. Ασία (7ος αι.), ενώ αργότερα η οργάνωση αυτή επεκτάθηκε και στη Βαλκανική. Στην κορυφή της πυραμίδας βρισκόταν ο στρατηγός. Οι στρατιώτες συντηρούσαν τα όπλα τους από τα δικά τους κτήματα (**στρατιωτόπια**). Τα κτήματα και η στρατιωτική υποχρέωση μεταβιβαζόταν από πατέρα σε πρωτότοκο γιο.

Οι συνέπειες ήταν οι ακόλουθες:

α) Εξαφανίσθηκαν οι μισθοφόροι. β) Οι στρατιώτες-αγρότες υπερασπίζονταν με πείσμα την ιδιοκτησία τους. Οι μεγαλογαιοκτήμονες είχαν σφαγιασθεί κατά

τις αβαροσλαβικές επιδρομές και τα κτήματά τους πήραν οι ελεύθεροι γεωργοί. Αυτοί ήταν οργανωμένοι σε **κοινότητες χωριών**, τα οποία διέθεταν και κοινόχρηστες εκτάσεις γης.

Αλλαγές έγιναν και στην κρατική μηχανή. Η κρατική μηχανή εξαρτιόταν άμεσα από τον Αυτοκράτορα. Υπήρχε το αξίωμα του **Λογοθέτη του Γενικού** (για τα οικονομικά), του **Λογοθέτη του Δρόμου** (ασκούσε τις αρμοδιότητες του Πρωθυπουργού).

γ. Εξελληνισμός του κράτους

Παράλληλα το βυζαντινό κράτος αποκτά ομοιογένεια. Τα λατινικά αντικαθίστανται από τα ελληνικά. Έτσι, πρώτος ο Ηράκλειτος τιτλοφορείται **βασιλεύς πιστός εν Χριστώ** αντί για **imperator Romanorum, caesar και augustus**.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Οι Πέρσες κατακτούν τη Συρία	613
– Οι Πέρσες κατακτούν τα Ιεροσόλυμα	614
– Συνθήκη ειρήνης μεταξύ Βυζαντινών και Αβάρων	619
– Αποκατάσταση του Τιμίου Σταυρού στα Ιεροσόλυμα	630

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Να επισημάνετε τα στοιχεία που αποδεικνύουν το θρησκευτικό χαρακτήρα των εκστρατειών του Ηρακλείου.

Απάντηση:

Διαπιστώνεται από το γεγονός ότι ο Αυτοκράτορας είχε ως στόχο του την ανάκτηση του Τιμίου Σταυρού, που αρπάχτηκε από τους αλλόθρησκους Πέρσες και μεταφέρθηκε στην Περσία καθώς και από το γεγονός ότι οι πόλεμοι αυτοί είχαν την απειριόριστη ηθική και υλική συμπαράσταση της Εκκλησίας.

2η Ερώτηση: Διαβάστε με προσοχή το παράθεμα για τα θέματα. Πότε δημιουργήθηκαν τα πρώτα θέματα; Ποια ανάγκη οδήγησε στη δημιουργία τους;

Απάντηση:

Τα πρώτα θέματα δημιουργήθηκαν στα μέσα του 7ου αι., γιατί η επικράτεια της αυτοκρατορίας είχε περιοριστεί και οι αυτοκράτορες μετά τον Ηράκλειο (610-640) έπρεπε να αναπροσαρμόσουν το σύστημα διακυβέρνησης της αυτοκρατορίας.

3η Ερώτηση: Μελετήστε το παράθεμα για το στρατιώτη-αγρότη. Ποιες υποχρεώσεις είχαν οι αγρότες των κοινοτήτων σε περίπτωση πολέμου;

Απάντηση:

Οι υποχρεώσεις των αγροτών-στρατιωτών ήταν να παρουσιάζονται έτοιμοι για πόλεμο, φέροντας μαζί τους όπλα και άλογα.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Προετοιμασία της εκστρατείας εναντίον των Περσών** (σελ. 14 του σχολικού βιβλίου)

Ο Θεοφάνης αναφέρεται στην προετοιμασία του στρατού από τον Ηράκλειο για να πολεμήσουν τους Πέρσες. Ο Αυτοκράτορας προσπαθεί να συγκεντρώσει τους διασκορπισμένους και οκνούς στρατιώτες και να τους εμψυχήσει θάρρος και ζήλο για μάχη. Τους μιλάει για τις ερημώσεις των πόλεων και των ναών από τους Πέρσες. Ο αγώνας των Βυζαντινών εναντίον των Περσών είχε θρησκευτικό χαρακτήρα. Οι Πέρσες είχαν ερημώσει τη χώρα και άρπαξαν τον Τίμιο Σταυρό από τα Ιεροσόλυμα. Ήταν ζήτημα τιμής η ανάκτησή του και η τιμωρία των Περσών.

✓ **Η γένεση των θεμάτων και η καθιέρωση της ελληνικής** (σελ. 14 του σχολικού βιβλίου).

Ο συγγραφέας, Αυτοκράτορας ο ίδιος, υποστηρίζει ότι η διαίρεση της αυτοκρατορίας σε μικρότερα διοικητικά τμήματα πραγματοποιήθηκε, επειδή οι Αυτοκράτορες που διαδέχθηκαν τον Ηράκλειο δεν ήξεραν πώς να ασκήσουν την εξουσία τους, τη στιγμή που πολλά εδάφη είχαν χαθεί από τους εχθρούς.

Πραγματικά, όσο η αυτοκρατορία έχανε από εδαφική άποψη, τόσο κέρδιζε στον τομέα της ενότητας και της παγίωσης της εθνικής (ελληνικής) συνείδησης. Παράλληλα, η δημιουργία θεμάτων έγινε αναγκαία, ώστε να αντιμετωπιστούν οι νέοι επικίνδυνοι εχθροί.

Ο στρατιώτης - αγρότης και οι υποχρεώσεις του (τέλη 8ου αι.) (σελ. 15 του σχολικού βιβλίου)

Ο συγγραφέας μας μιλάει για μια στρατιωτική σκηνή του τέλους του 8ου αι.: ένα επικουρικό σώμα κατέλαβε το στρατόπεδο, ώστε να προετοιμάσει εκστρατεία εναντίον των Αράβων. Στην επιθεώρηση που ακολούθησε το άλογο ενός στρατιώτη ψόφησε. Ο εκατόνταρχος τον απειλούσε, ενώ ο στρατιώτης δεν μπορούσε να αγοράσει άλλο άλογο. Οι στρατιώτες - αγρότες είχαν πάρει κτήματα για να τα καλλιεργούν. Ήταν όμως υποχρεωμένοι να διατηρούν άλογο και τον οπλισμό τους. Οι αγρότες της Μ. Ασίας αποτέλεσαν τον κορμό του στρατού για πολλά χρόνια. Πολεμούσαν γενναία, καθώς υπερασπίζονταν την ιδιοκτησία τους.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Μεγάλη ηθική και υλική βοήθεια προσέφερε στα βυζαντινά στρατεύματα...

- α. ο Αυτοκράτορας
- β. αγροτική τάξη
- γ. η Εκκλησία

Απάντηση: γ

2. Ο χαρακτήρας των εκστρατειών του Ηρακλείου ήταν...

- α. θρησκευτικός
- β. κοινωνικός
- γ. επεκτατικός

Απάντηση: α

3. Στη μάχη της Νινεύι ο ... στρατός αφανίστηκε.

- α. αβαρικός
- β. βυζαντινός
- γ. περσικός

Απάντηση: γ

4. Ο Ηράκλειτος το 630 ανέκτησε από τους Πέρσες τον Τίμιο Σταυρό και τον επέστρεψε θριαμβευτικά...

- α. στην Κτησιφώντα

- β. στα Ιεροσόλυμα
- γ. στην Κωνσταντινούπολη

Απάντηση: β

5. Οι επαρχότητες αντικαταστάθηκαν από...

- α. τα εξαρχάτα
- β. τα θέματα
- γ. τα φέουδα

Απάντηση: β

6. Με την αναδιοργάνωση του κράτους, η μικρή και μεσαίας έκτασης ιδιοκτησία...

- α. μειώθηκε
- β. εξαφανίστηκε
- γ. ενισχύθηκε

Απάντηση: γ

7. Η δυναμικότερη τάξη της μεσοβυζαντινής κοινωνίας ήταν...

- α. οι μεγαλογαιοκτήμονες
- β. οι αστοί
- γ. οι ελεύθεροι αγρότες

Απάντηση: γ

8. Ο λεγόμενος Λογοθέτης του Γενικού ήταν κάτι σαν το σημερινό...

- α. Υπουργό Άμυνας
- β. Υπουργό Οικονομικών
- γ. Πρωθυπουργό

Απάντηση: β

9. Ο λεγόμενος Λογοθέτης του Δρόμου ήταν κάτι σαν το σημερινό...

- α. Πρόσβη
- β. Υπουργό Εξωτερικών
- γ. Πρωθυπουργό

Απάντηση: γ

10. Με την αποκοπή των ανατολικών επαρχιών, το βυζαντινό κράτος απέκτησε εθνογραφική...

- α. ομοιογένεια
- β. ανομοιογένεια

γ. μεταβολή

Απάντηση: α

11. Ως επίσημη κρατική γλώσσα καθιερώθηκαν...

α. τα περσικά

β. τα λατινικά

γ. τα ελληνικά

Απάντηση: γ

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Ο ελληνικός πληθυσμός, μετά τις αβαροσλαβικές επιδρομές, αυξήθηκε στο εσωτερικό της χερσονήσου του Αίμου και μειώθηκε στις παράκτιες περιοχές.
2. Μεγάλος και άμεσος κίνδυνος υπήρχε από τους Πέρσες και τους Αβάρους.
3. Στο μέτωπο της Μ. Ασίας δεν κατάφεραν να μεταφερθούν βυζαντινά στρατεύματα γιατί υπογράφηκε συνθήκη ειρήνης με το Χαγάνο των Αβάρων.
4. Ο πατριάρχης Σέργιος, αν και ο πόλεμος είχε θρησκευτικό χαρακτήρα, αρνήθηκε να παραχωρήσει στον Αυτοκράτορα ως δάνειο τα χρήματα των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων.
5. Οι εκστρατείες του Ηρακλείου στρέφονταν κατά των πυρολατρών Περσών.
6. Οι Πέρσες, σε συνεργασία με τους Άβαρους και τους Σλάβους, έκαναν έναν επικίνδυνο αντιπερισπασμό εναντίον της Κωνσταντινούπολης και κατάφεραν να νικήσουν.
7. Στη νέα κοινωνική οργάνωση υπήρχαν πολλοί μισθοφόροι και οι στρατιώτες-αγρότες δεν είχαν δική τους ιδιοκτησία για να την υπερασπιστούν με πάθος.
8. Ο βασιλιάς Σιρόης υπέγραψε συνθήκη ειρήνης και το Βυζάντιο ανέκτησε τα εδάφη του.
9. Η διοίκηση του κρατικού μηχανισμού εξαρτήθηκε άμεσα από τον Αυτοκράτορα.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 3, 4, 6, 7

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Ο Σλάβοι εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην Ελλάδα ιδρύοντας	α. στο εσωτερικό της Χερσονήσου του Αίμου
2. Η Θεσσαλονίκη δοκιμάστηκε επανειλημμένα από	β. θρησκευτικής έξαρσης

3. Ο ελληνικός πληθυσμός μειώθηκε	γ. τροπαιούχος στην Κωνσταντινούπολη
4. Ο ελληνικός πληθυσμός διατηρήθηκε	δ. τις σκλαβηνίες
5. Ο Τίμιος Σταυρός μεταφέρθηκε από τους Πέρσες	ε. στις παράκτιες περιοχές και στις πόλεις
6. Ο πόλεμος έγινε σε αιμόσυμφορα	στ. τη νικηφόρα έκβαση του πρώτου θρησκευτικού πολέμου της Χριστιανοσύνης
7. Η ανάκτηση του Τιμίου Σταυρού συμβολίζει	ζ. στην Κτησιφώντα
8. Ο Ηράκλειτος επέστρεψε	η. τις αβαροσλαβικές επιδρομές.
- Απάντηση:** 1δ, 2η, 3α, 4ε, 5ζ, 6β, 7στ, 8γ

A

1. θέματα αρχικά ήταν
2. Τα πρώτα θέματα οργανώθηκαν τον 7ο αι.
3. Οι στρατιώτες διέθεταν
4. Ο Ηράκλειτος υιοθέτησε τον ελληνικό τίτλο
5. Τα λατινικά αντικαταστάθηκαν από
6. Το πυραμιδικό σύστημα
7. Οι μεγάλοι γαιοκτήμονες

Απάντηση: 1γ, 2α, 3ζ, 4ε, 5δ, 6β, 7στ

B

- α. στη Μ. Ασία
- β. εγκαταλείφθηκε
- γ. περιφερόμενες στρατιωτικές μονάδες
- δ. τα ελληνικά
- ε. βασιλεύς πιστός εν Χριστώ
- στ. αποδεκατίστηκαν
- ζ. στρατιωτόπια

3. Η εμφάνιση του Ισλάμ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η προϊσλαμική Αραβία

Ελάχιστες σχέσεις υπήρχαν ανάμεσα στο Βυζάντιο και στην προϊσλαμική Αραβία. Οι Άραβες δε θεωρούνταν ότι αντιπροσώπευαν κίνδυνο για την αυτοκρατορία. Στη Ν. Αραβία υπήρχε οργανωμένη κοινωνία γεωργών. Στη Β. Αραβία, όμως, κυριαρχούσε ο νομαδικός τρόπος ζωής, οι οποίοι ήταν βασισμένοι στη φυλή. Οι νομάδες αρχικά ήταν ακίνδυνοι για την αυτοκρατορία, γιατί ήταν δια-

σπασμένοι σε φυλές που διεξήγαγαν μεταξύ τους εμφύλιους πολέμους και λεηλασίες των καραβανιών.

β. Η οργάνωση των Αράβων

Ο Μωάμεθ ήταν πολυταξιδεμένος, καθώς ήταν οδηγός καραβανιών. Άρχισε να διδάσκει τη νέα θρησκεία το 613. Το 622 εκδιώχθηκε από τη Μέκκα στη Μεδίνα (Εγίρα). Τελικά, ο Μωάμεθ κατόρθωσε να ενώσει την αραβική χερσόνησο κάτω από τον Ισλαμισμό. Ιερό βιβλίο ήταν το **Κοράνι**.

Σημαντικός θεσμός είναι η εξάπλωση του Ισλάμ σε όλο τον κόσμο μέσω του **ιερού πολέμου**. Όσοι πέθαιναν στον πόλεμο θα πήγαιναν στον παράδεισο.

Ο Ισλαμισμός δανείστηκε πολλά στοιχεία από το Χριστιανισμό και τον Ιουδαϊσμό. Οι κανόνες της θρησκείας δεν περιορίζονται μόνο στον πνευματικό τομέα αλλά και στην καθημερινή ζωή. Η θρησκευτική κοινότητα ταυτίζεται με το κράτος (**Θεοκρατία**). Οι πιστοί κρίνονται για τα παραπτώματά τους από το Μουφτή ή τον Καδή με βάση το Κοράνι. Ο ανώτατος άρχοντας είναι θρησκευτικός και κοσμικός ηγέτης.

Μετά το θάνατο του Μωάμεθ, την εξουσία πήραν οι **Χαλίφες**, ή τοποτηρητές του Προφήτη. Αυτοί είχαν κοσμική και θρησκευτική εξουσία.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ο Μωάμεθ αρχίζει να κηρύσσει το Κοράνι	613
– Εκδίωξη του Μωάμεθ στη Μεδίνα	622
– Θάνατος του Μωάμεθ	632

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση «ο ιερός πόλεμος υπήρξε σημαντικός παράγοντας της ραγδαίας εξάπλωσης του Ισλάμ»;

Απάντηση:

Η επιταγή του Κορανίου για την εξάπλωση της θρησκείας μέσω του πολέμου έδρασε καταλυτικά στη ραγδαία εξάπλωση του Ισλάμ, καθώς ανταποκρινόταν πλήρως στο πολεμικό πνεύμα των αραβικών φυλών. Οι Άραβες, ζώντας σε μια χώρα

στην οποία επικρατούν ακραίες κλιματολογικές συνθήκες (υπερβολική ζέστη), όπου το έδαφος δεν προσφέρεται για εκτεταμένη γεωργική εκμετάλλευση, διακρίνονταν για το σκληροτράχηλο χαρακτήρα τους και το αγωνιστικό πνεύμα τους. Ο Ισλαμισμός τούς έδωσε το ιδεολογικό υπόβαθρο (φανατισμός) και την απαραίτητη ενότητα, ώστε να διαδώσουν ραγδαία τη θρησκεία μέσω του πολέμου.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια η κατάσταση στην Αραβία πριν από την εμφάνιση του Ισλαμισμού;

Απάντηση:

Ελάχιστες σχέσεις υπήρχαν ανάμεσα στο Βυζάντιο και στην προϊσλαμική Αραβία. Οι Άραβες δε θεωρούνταν ότι αντιπροσώπευαν κίνδυνο για την αυτοκρατορία. Στη Ν. Αραβία υπήρχε οργανωμένη κοινωνία γεωργών. Στη Β. Αραβία όμως κυριαρχούσε ο νομαδικός τρόπος ζωής, ο οποίος ήταν βασισμένος στη φυλή. Οι νομάδες αρχικά ήταν ακίνδunami για την αυτοκρατορία, γιατί ήταν διασπασμένοι σε φυλές που διεξήγαγαν μεταξύ τους εμφύλιους πολέμους και λεηλασίες των καραβανιών.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ο προσκνητής της Πλακεντίας για τους Άραβες (περ. 570)** (σελ. 17 του σχολικού βιβλίου)

Ο συγγραφέας μας μιλάει για την καθημερινή ζωή των στρατιωτών στην Αίγυπτο στα τέλη του αιώνα. Κάθε μέρα έβγαιναν για περιπολία στην έρημο, ώστε να προστατέψουν τους ερημίτες και τις μονές από τους Άραβες. Οι προμήθειες και οι στολές εξασφαλιζόνταν από το κρατικό ταμείο. Πριν από το Μωάμεθ, οι αραβικές φυλές εκτόνωναν την αναμφισβήτητη ανδρεία τους σε ληστρικές επιδρομές εναντίον των Βυζαντινών. Ο Μωάμεθ και η νέα θρησκεία τούς ένωσε και η πίστη στον ιερό πόλεμο τους οδήγησε με φανατισμό στις νίκες εναντίον των απίστων.

✓ **Το Κοράνι για τον πόλεμο κατά των απίστων** (σελ. 17 του σχολικού βιβλίου)

Στο Κοράνι αναφέρεται ότι οι πιστοί μουσουλμάνοι πρέπει να πολεμούν τους απίστους, όπου κι αν βρίσκονται, αρκεί να μην επιτίθενται πρώτοι. Οι εχθροί πρέπει να ηττώνται ολοκληρωτικά. Ο κίνδυνος να αλλάξουν θρησκεία οι πιστοί είναι μεγαλύτερος από το θάνατο ή το φόνο. Η κήρυξη του ιερού πολέμου ήταν βασικό κίνητρο για την εκρηκτική εξάπλωση των Αράβων.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β.

A

1. Το Βυζάντιο είχε ελάχιστες σχέσεις
2. Στην Ν. Αραβία η κοινωνία
3. Στη βόρεια Αραβία ανύπαρκτος ήταν
4. Οι νομάδες Άραβες
5. Οι νομάδες αρχικά δεν αποτελούσαν
6. Ιδρυτής της νέας θρησκείας ήταν
7. Μουσουλμάνος ονομάστηκε
8. Το Ισλάμ εξαπλώθηκε εξαιτίας

B

- α. ο αστικός βίος
- β. ο Μωάμεθ
- γ. ο οπαδός της θρησκείας του Ισλάμ
- δ. με τις νομαδικές φυλές της προϊσλαμικής Αραβίας
- ε. της υποχρέωσης των πιστών για διάδοση της θρησκείας με κάθε μέσο
- στ. σοβαρή απειλή για το Βυζάντιο
- ζ. πολεμούσαν διαρκώς μεταξύ τους
- η. ήταν γεωργική

Απάντηση: 1δ, 2η, 3α, 4ζ, 5στ, 6β, 7γ, 8ε

A

1. Το Κοράνι καθορίζει
2. Η θρησκευτική κοινότητα
3. Ο Μουφτής ή ο Καδής δικάζει
4. Ο ανώτατος άρχοντας είναι
5. Τη διακυβέρνηση της κοινότητας
6. Ο ιερός πόλεμος εξασφαλίζει στους πιστούς

B

- α. όποιον παραβιάζει τους ιερούς κανόνες
- β. τα θρησκευτικά καθήκοντα και τις υποχρεώσεις των πολιτών
- γ. θρησκευτικός και κοσμικός ηγέτης
- δ. ταυτίζεται με το κράτος
- ε. μια θέση στον παράδεισο
- στ. αναλαμβάνει ο Χαλίφης

Απάντηση: 1β, 2δ, 3α, 4γ, 5στ, 6ε

4. Οι αραβικές κατακτήσεις και οι συνέπειές τους

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η αραβική εξάπλωση

Οι Άραβες, μετά το θάνατο του Μωάμεθ, κατέλαβαν πολύ γρήγορα τη Συρία, την Παλαιστίνη, την Περσία, τη Μεσοποταμία, την Αρμενία (ως το 640). Η Αίγυπτος καταλήφθηκε το 646, ενώ ως τον 8ο αι. οι Άραβες είχαν φτάσει στην Ισπανία. Το 732 η προέλασή τους ανακόπηκε στο Πουατιέ της Γαλλίας. Αίτια της ραγδαίας εξάπλωσης των Αράβων στην Ανατολή ήταν η εξάντληση των Βυζαντινών καθώς και το σχίσμα που υπήρχε ανάμεσα στην Κων/πολη και τις ανατολικές επαρχίες εξαιτίας του Μονοφυσιτισμού.

β. Ο πόλεμος στη θάλασσα και οι πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης

Οι Άραβες, για να αντιμετωπίσουν τους Βυζαντινούς, ναυπήγησαν στόλο. Ο Μωαβίας, διοικητής της Συρίας, λεηλάτησε πόλεις της Κύπρου, της Ρόδου και της Κω. Το 674-678 οι Άραβες προσπάθησαν να καταλάβουν την Κων/πολη, αλλά απέτυχαν. Ο αραβικός στόλος καταστράφηκε από το **υγρόν πυρ**. Οι Άραβες επιχειρούν για δεύτερη φορά να καταλάβουν την Κων/πολη (717), αλλά αποτυγχάνουν ξανά.

γ. Οι αραβοβυζαντινές συγκρούσεις στη Μ. Ασία και στην Α. Μεσόγειο

Οι Άραβες της Ισπανίας κατέλαβαν την Κρήτη και αποβιβάστηκαν στη Σικελία. Η κυριαρχία των Βυζαντινών πλήττεται ανεπανόρθωτα. Στη Μ. Ασία ο Θεόφιλος διεξάγει τον 9ο αι. σκληρούς αγώνες εναντίον των Αράβων. Το 838 καταστρέφεται το Αμόριο, η ιδιαίτερη πατρίδα του Αυτοκράτορα.

Οι αραβικές κατακτήσεις τελικά διέσπασαν την ενότητα του χριστιανικού κόσμου γύρω από τη Μεσόγειο. Στην Α. Μεσόγειο παγιώθηκε συγκυριαρχία Βυζαντινών και Αράβων. Το εμπόριο περιορίστηκε δραστικά και ο πληθυσμός μειώθηκε εξαιτίας των επιδρομών (**κούρσα**).

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Οι Άραβες κατακτούν την Συρία την Παλαιστίνη την Περσία	640
– Πρώτη αραβική ναυτική εκστρατεία στην Κύπρο. Αραβική Εκστρατεία στη Ρόδο και στην Κω	μέσα 7ου αι.
– Οι Άραβες επιχειρούν να καταλάβουν την Κων/πολη	674-678
– Δεύτερη πολιορκία της Πόλης από τους Άραβες	717
– Ήττα των Αράβων στο Πουατιέ της Γαλλίας	732
– Εξέγερση του Θωμά του Σλάβου	821-823

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Γιατί η απώλεια της Αιγύπτου υπήρξε βαρύ πλήγμα για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία; (Συμβουλευτείτε το σχετικό παράθεμα).

Απάντηση:

Η οικονομική σημασία της Αιγύπτου για την αυτοκρατορία ήταν μεγάλη. Η λάσπη που εναπόθετε ο Νείλος αποτελούσε ιδιαίτερα γόνιμο έδαφος για γεωργική εκμετάλλευση. Ιδιαίτερη σημασία παρουσίαζε η καλλιέργεια των σιτηρών. Το σιτάρι της Αιγύπτου παρείχε τροφή σε μεγάλο μέρος της αυτοκρατορίας. Η Αίγυπτος ήταν ο σιτοβολώνας της αυτοκρατορίας. Η απώλεια της Αιγύπτου ήταν βαρύ πλήγμα, καθώς το βυζαντινό κράτος έχασε μια σπουδαία πηγή παραγωγής τροφίμων.

2η Ερώτηση: Ποιοι ήταν οι τρόποι χρήσης του υγρού πυρός στη διάρκεια του 10ου αι., σύμφωνα με το σχετικό παράθεμα;

Απάντηση:

Οι Βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν το υγρό πυρ:

α) εκτοξεύοντάς το μέσα από σιφώνια, β) ρίχνοντας χύτρες γεμάτες υγρό πάνω στα εχθρικά καράβια, γ) ρίχνοντας μικρά σιφώνια (που περιείχαν υγρό πυρ) με τα χέρια.

3η Ερώτηση: **Να συζητήσετε την άποψη του ιστορικού Η. Pirenne «Η (Μεσόγειος) θάλασσα, που ήταν μέχρι τότε κέντρο της Χριστιανοσύνης, έγινε το σύνορό της. Η μεσογειακή ενότητα θρυμματίστηκε».**

Απάντηση:

Κατά τα χρόνια πριν την εξάπλωση του Ισλάμ σημαντικές για το Χριστιανισμό ήταν η περιοχή της Ιουδαίας, της Συρίας, της Αιγύπτου. Η χριστιανική θρησκεία σε αυτά τα μέρη είχε πρωτοεμφανιστεί, για να εξαπλωθεί αργότερα σε ολόκληρη σχεδόν τη μεσογειακή λεκάνη. Οι περιοχές αυτές είχαν σαφώς βαρύνουσα σημασία για τους χριστιανούς. Θεωρούνταν τα μέρη από τα οποία πήγασε ο λόγος του Χριστού. Από κείνα τα μέρη ξεκίνησαν οι Απόστολοι για να διαδώσουν το λόγο του Κυρίου στην Οικουμένη. Η αραβική κατάκτηση έδωσε τέλος σε αυτό το status quo. Οι τόσο σημαντικές για τη Χριστιανοσύνη περιοχές προσαρτήθηκαν στο Ισλάμ. Η θρησκευτική, οικονομική, πολιτική –μέσω της θρησκείας– ενότητα, η οποία είχε παγιωθεί στο μεσογειακό χώρο, θρυμματίστηκε. Τα ιερά μέρη του Χριστιανισμού πέρασαν οριστικά στη σφαίρα επιρροής του Ισλάμ.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η οικονομική σημασία της Αιγύπτου** (σελ. 18 του σχολικού βιβλίου)

Στο απόσπασμα αυτό γίνεται λόγος για τη χώρα της Αιγύπτου. Ιδιαίτερα η Αλεξάνδρεια ωφελείται από τις ετήσιες πλημμύρες του Νείλου, που κάνει τη γη ιδιαίτερα γόνιμη. Η Κωνσταντινούπολη, η Θράκη, οι ανατολικές επαρχίες τρέφονται από την Αίγυπτο, η οποία ήταν ο σιτοβολώνας της αυτοκρατορίας. Η απώλεια της Αιγύπτου σήμανε την απώλεια μιας σημαντικής πηγής εξασφάλισης διατροφής.

✓ **Τρόποι χρήσης του υγρού πυρός** (σελ. 19 του σχολικού βιβλίου)

Ο Λέοντας Στ΄ αναφέρεται στους τρόπους χρήσης του υγρού πυρός. Ο δρόμωνα είχε στην πλήρη χάλκινο σωλήνα, από τον οποίο εκτοξεύονταν υγρό πυρ εναντίον των εχθρών. Ο συγγραφέας συμβουλεύει και τη χρήση άλλων τρόπων ρίψης του υγρού πυρός: να εκτοξεύονται χύτρες γεμάτες υγρό πυρ, οι οποίες θα έβαζαν φωτιά στα εχθρικά πλοία. Ακόμη, μπορεί να εκτοξεύεται το υγρό πυρ με τα χέρια. Οι στρατιώτες μπορούν να ρίχνουν μικρά σιφώνια εναντίον των εχθρών. Το υγρό πυρ υπήρξε μια εφεύρεση η οποία χάρισε τη νίκη πολλές φορές στους Βυζαντινούς.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι Άραβες μαχητές κατέκτησαν σύντομα τις γειτονικές πλούσιες χώρες της Εγγύς Ανατολής με την καθοδήγηση...

- α. του Προφήτη
- β. του Μουφτή
- γ. των Χαλιφών

Απάντηση: γ

2. Οι κατακτήσεις των Αράβων πραγματοποιήθηκαν...

- α. με καταπληκτική ταχύτητα
- β. πολύ αργά
- γ. σε μικρό σχετικά διάστημα

Απάντηση: α

3. Ο διοικητής της Συρίας Μωαβίας συνειδητοποίησε ότι ο αγώνας με το Βυζάντιο θα κρινόταν...

- α. στη θάλασσα
- β. στην ξηρά
- γ. στον αέρα

Απάντηση: α

4. Η πρώτη ναυτική εκστρατεία των Αράβων έληξε με άλωση...

- α. της Λυκίας
- β. της Κωνσταντινούπολης
- γ. της Κωνσταντίας

Απάντηση: γ

5. Ο χαλίφης Μωαβίας αναγκάστηκε να υπογράψει συνθήκη ειρήνης...

- α. με τους Φράγκους
- β. με τους Βυζαντινούς
- γ. με τους Πέρσες

Απάντηση: β

6. Ο στόλος των Αράβων καταστράφηκε το 678 στην απόπειρα κατάκτησης της Κωνσταντινούπολης από...

- α. το υγρόν πυρ
- β. την ανικανότητα των ναυάρχων
- γ. φοβερή θαλασσοταραχή

Απάντηση: α

7. Οι Άραβες προσπάθησαν να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη το...

- α. 714
- β. 717
- γ. 720

Απάντηση: β

8. Στην Κύπρο υπήρξε για μερικούς αιώνες...

- α. κυριαρχία Αράβων
- β. κυριαρχία Βυζαντινών
- γ. συγκυριαρχία Αράβων-Βυζαντινών

Απάντηση: γ

9. Τελικός στόχος του Μωαβία ήταν η κατάκτηση...

- α. της Κωνσταντίας
- β. του Αμορίου
- γ. της Κωνσταντινούπολης

Απάντηση: γ

10. Το σπουδαιότερο επεισόδιο στον πόλεμο του Θεόφιλου εναντίον των Αράβων υπήρξε η άλωση...

- α. του Αμορίου
- β. της Κωνσταντινούπολης
- γ. της Κωνσταντίας

Απάντηση: α

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Ο στρατός της Αιγύπτου ήταν πολύ δυνατός και καλά οργανωμένος.
2. Η κατάκτηση της Αιγύπτου ευνοήθηκε από την εξάντληση των Βυζαντινών από τους περσικούς πολέμους.

3. Κανείς δεν μπορούσε να υποτάξει την Αίγυπτο, γιατί δεν το επέτρεπε η ισχυρή διοίκησή της.
4. Η σημαντικότερη αιτία κατάρρευσης της ελληνιστικής Ανατολής ήταν το ψυχικό σχίσμα που εκδηλώθηκε στον ελληνορωμαϊκό κόσμο μεταξύ ανατολικών επαρχιών και κέντρου.
5. Η τύχη της Αρμενίας είχε κριθεί ως το 640.
6. Για πρώτη φορά ανακόπηκε η σχεδόν ανεξέλεγκτη εξάπλωση του Ισλάμ επί της βασιλείας του Κωνσταντίνου Δ΄.
7. Το υγρόν πυρ κατέστρεψε το στόλο του Βυζαντίου.
8. Η δεύτερη αποτυχημένη προσπάθεια των Αράβων για την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης έγινε το 717.
9. Με τις αραβικές κατακτήσεις η Μεσόγειος έγινε σύνορο της Χριστιανοσύνης.
10. Οι Βυζαντινοί κυριάρχησαν ολοκληρωτικά στη θάλασσα.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι :1, 3, 7, 10

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Οι Άραβες επεκτάθηκαν	α. ταχύτατα
2. Οι Άραβες κατέλαβαν	β. εύφλεκτη ύλη εκτοξευόμενη με σιφόνια
3. Οι Άραβες αναχαιτίστηκαν στη Δύση	γ. την Αίγυπτο, τη Β. Αφρική και τη βησιγοθτική Ισπανία
4. Ο Μωαβίας έδωσε βάρος	δ. ρυθμίστηκαν προσωρινά
5. Η Κωνσταντία ήταν	ε. είχε καταστροφικές συνέπειες
6. Το υγρό πυρ ήταν	στ. έπαψαν προσωρινά οι αραβικές επιδρομές
7. Οι σχέσεις με τους Άραβες	ζ. στη ναυπήγηση στόλου
8. Στις αρχές του 9ου αι.	η. κατέλαβαν την Κρήτη
9. Η παραμέληση του στόλου από τους Βυζαντινούς	θ. πρωτεύουσα της Κύπρου
10. Οι Άραβες από την Ισπανία	ι. από τους Φράγκους το 732

Απάντηση: 1α, 2γ, 3ι, 4ζ, 5θ, 6β, 7δ, 8στ, 9ε, 10η

5. Η Εικονομαχία

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Συνθήκες εκδήλωσης της Εικονομαχίας

Η εικονομαχία (726-843) ήταν μια θρησκευτική διαμάχη που συντάραξε την αυτοκρατορία. Ξεκίνησε από τους δύο πρώτους Ίσαυρους, το Λέοντα Γ΄ και τον Κων/νο Ε΄, σχετικά με το αν θα έπρεπε να παριστάνονται ανθρώπινες μορφές στις εικόνες ή όχι. Το κίνημα αυτό προήλθε από το συνδυασμό δύο ρευμάτων: α) από αυτό που, έχοντας δεχτεί ισλαμικές και ιουδαϊκές επιδράσεις, υποστήριζε ότι στο Χριστιανισμό δεν έπρεπε να υπάρχουν εικόνες προσώπων επειδή πρόκειται για μια πνευματική θρησκεία και β) από αυτό που προήλθε από την αντίδραση στις υπερβολικές εκδηλώσεις λατρευτικής συμπεριφοράς απέναντι στις εικόνες και στα ιερά λείψανα.

Ο χρόνος εκδήλωσης του κινήματος αυτού δικαιολογείται από το γεγονός ότι την περίοδο αυτή (8ος αι.) η αυτοκρατορία βρίσκεται σε κίνδυνο: στην Ανατολή δρουν οι Άραβες και στη Δύση οι Σλάβοι και οι Βούλγαροι.

Οι εικονομάχοι Αυτοκράτορες προσπάθησαν να συμφιλιωθούν με τους αγρότες-στρατιώτες της Μ. Ασίας, της μόνης δύναμης που μπορούσε να σώσει την αυτοκρατορία, μέσω της εικονομαχικής πολιτικής.

β. Έναρξη της Εικονομαχίας

Αφορμή στάθηκε ένας καταστροφικός σεισμός, που ερμηνεύτηκε ως εκδήλωση θεϊκής οργής εξαιτίας της ειδωλολατρικής χρήσης των εικόνων.

Το 726, με διαταγή του Λέοντα Γ΄, απομακρύνθηκαν οι εικόνες του Χριστού από την Χαλκή Πύλη του ανακτόρου. Στην Πόλη ξέσπασαν ταραχές, οι οποίες εξαπλώθηκαν στο θέμα της Ελλάδας.

Το 730 οι εικόνες καθαιρέθηκαν και οι εικονόφιλοι διώχθηκαν. Ο πάπας Γρηγόριος Γ΄ αφόρισε τους εικονομάχους. Οι Βυζαντινοί αντέδρασαν και τότε ο Πάπας στράφηκε στους Φράγκους ηγεμόνες.

γ. Κορύφωση της Εικονομαχίας

Η Εικονομαχία κορυφώθηκε στα χρόνια του Κων/νου Ε΄. Η λατρεία των εικόνων καταδικάστηκε από τη σύνοδο της Ιερείας (754). Οι εικονομάχοι καταδικάστηκαν, όμως, από τη Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο (787).

δ. Αναζωπύρωση και τέλος της Εικονομαχίας

Η Εικονομαχία έφτασε σε νέα κορύφωση κατά τη διάρκεια της βασιλείας των αυτοκρατόρων Λέοντα Ε΄ και Θεόφιλου. Τελικά, το Μάρτιο του 843 συνήλθε στην Κων/πολη σύνοδος που αποφάσισε την αναστήλωση των εικόνων.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
- Το κίνημα της Εικονομαχίας	726-843
- Καθαρίζονται οι εικόνες	730
- Συγκαλείται η Σύνοδος της Ιερείας	754
- Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος	787
- Σύνοδος στην Κων/πολη. Οι εικόνες αποκαθίστανται οριστικά	3/3/843

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ**Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου**

1η Ερώτηση: Αφού μελετήσετε το σχετικό παράθεμα και με βάση την ιστορική αφήγηση, να εξετάσετε ποια πολιτική αναγκαιότητα επέβαλε την Εικονομαχία και ποια λαϊκή αντίληψη υπηρετούσε.

Απάντηση:

Την Εικονομαχία επέβαλε η ανάγκη συμφιλίωσης των αγροτικών πληθυσμών της Μ. Ασίας με την Κωνσταντινούπολη. Οι πληθυσμοί αυτοί αποτελούσαν τη βάση του στρατού της αυτοκρατορίας και ήταν πολύ φτωχοί. Οι κρίσιμες στιγμές που περνούσε η αυτοκρατορία επέβαλαν αυτή τη συμφιλίωση, αφού αυτοί οι πληθυσμοί μπορούσαν να την υπερασπιστούν.

2η Ερώτηση: Ποια η ερμηνεία που έδωσαν στην έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας (παράθεμα) οι εικονομάχοι και ποια οι εικονολάτρες; Ποιο χαρακτηριστικό της μεσαιωνικής νοοτροπίας αποκαλύπτουν οι συγκεκριμένες ερμηνείες;

Απάντηση:

α) Ο Αυτοκράτορας θεώρησε την έκρηξη σημάδι θείας οργής η οποία στρεφόταν εναντίον των εικονολατρών.

β) Οι εικονολάτρες, πάλι, θεώρησαν την έκρηξη σημάδι θείας οργής εναντίον του Αυτοκράτορα και των εικονοκλαστών.

γ) Οι συγκεκριμένες ερμηνείες ευθυγραμμίζονται με τη μεσαιωνική άποψη που θεωρούσε ότι οι συμφορές που παθαίνουν οι άνθρωποι ή οι φυσικές καταστροφές είναι αποτέλεσμα της θείκης οργής για τις αμαρτίες των ανθρώπων.

3η Ερώτηση: **Να επισημάνετε τα κυριότερα επιχειρήματα των εικονομάχων και των εικονολατρών (βλ. σχετικά παραθέματα), αφού λάβετε υπόψη σας τις αποφάσεις των συνόδων του 754 και του 787 (βλ. σελ. 94).**

Απάντηση:

α) Οι εικονοκλάστες θεωρούσαν ότι οι εικόνες ήταν είδωλα, αφού παρίσταναν πρόσωπα και υλικά σώματα και ήταν κατασκευασμένα από υλικό (ξύλο).

β) Οι εικονολάτρες πίστευαν ότι δεν είναι λάθος να λατρεύεται η εικόνα, γιατί έτσι φαίνεται η πίστη των χριστιανών στα πρόσωπα του Χριστού και των αγίων. Επιπλέον, αυτό που γίνεται αντικείμενο λατρείας δεν είναι το ξύλο του σταυρού ή της εικόνας αλλά η προσωπικότητα και τα έργα του τιμούμενου προσώπου.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: **Τι ήταν η Εικονομαχία; Ποια τα αίτια της εμφάνισής της και ποια η αφορμή;**

Απάντηση:

Η Εικονομαχία (726-843) ήταν μια θρησκευτική διαμάχη που συντάραξε την αυτοκρατορία. Ξεκίνησε από τους δύο πρώτους Ίσαυρους, το Λέοντα Γ΄ και τον Κων/νο Ε΄, σχετικά με το αν θα έπρεπε να παριστάνονται ανθρώπινες μορφές στις εικόνες ή όχι. Το κίνημα αυτό προήλθε από το συνδυασμό δύο ρευμάτων:

α) Από αυτό που, έχοντας δεχτεί ισλαμικές και ιουδαϊκές επιδράσεις, υποστήριζε ότι στο Χριστιανισμό δεν έπρεπε να υπάρχουν εικόνες προσώπων επειδή κυριαρχεί η πνευματική λατρεία.

β) Από την αντίδραση στις υπερβολικές εκδηλώσεις λατρευτικής συμπεριφοράς απέναντι στις εικόνες και στα ιερά λείψανα.

Ο χρόνος εκδήλωσης του κινήματος αυτού δικαιολογείται από το γεγονός ότι

την περίοδο αυτή (8ος αι.) η αυτοκρατορία βρίσκεται σε κίνδυνο: στην Ανατολή επιτίθενται οι Άραβες και στη Δύση οι Σλάβοι και οι Βούλγαροι. Οι Αυτοκράτορες στράφηκαν στους στρατιώτες-αγρότες της Μ. Ασίας, θεωρώντας ότι μόνο αυτοί μπορούσαν να σώσουν την αυτοκρατορία.

Αφορμή στάθηκε ένας καταστροφικός σεισμός, που ερμηνεύθηκε ως εκδήλωση θεϊκής οργής εξαιτίας της ειδωλολατρικής χρήσης των εικόνων.

2η Ερώτηση: Ποια η εξέλιξη του κινήματος της Εικονομαχίας;

Απάντηση:

Το 730 οι εικόνες καθαιρέθηκαν. Ο πάπας Γρηγόριος Γ΄ αφόρισε τους εικονομάχους. Οι βυζαντινοί αντέδρασαν και τότε ο Πάπας στράφηκε στους Φράγκους ηγεμόνες.

Η Εικονομαχία κορυφώθηκε στα χρόνια του Κων/νου Ε΄. Η λατρεία των εικόνων καταδικάστηκε από τη σύνοδο της Ιερείας (754). Οι εικονοκλάστες καταδικάστηκαν από τη Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο (787). Η Εικονομαχία έφτασε σε νέα κορύφωση κατά τη διάρκεια της βασιλείας των αυτοκρατόρων Λέοντα Ε΄ και Θεόφιλου. Τελικά, το Μάρτιο του 843 συνήλθε στην Κων/πολη σύνοδος που αποφάσισε την αναστήλωση των εικόνων.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Η πολιτική αναγκαιότητα της Εικονομαχίας (σελ. 21 του σχολικού βιβλίου)

Η Ε. Γλύκατζη - Αρβελέρ μας μιλάει για την Εικονομαχία και τις συνθήκες που τη γέννησαν. Οι δύσκολες συνθήκες στα σύνορα της αυτοκρατορίας έκαναν φανερό ότι η χώρα είχε άμεση ανάγκη τις στρατιωτικές υπηρεσίες των αγροτών της ανατολικής Μ. Ασίας. Γι' αυτό η κεντρική κυβέρνηση προσπάθησε να συμφιλιωθεί μαζί τους υιοθετώντας τις ανεικονικές αντιλήψεις που είχαν για τη θρησκεία.

✓ Η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας και η έναρξη της Εικονομαχίας

(σελ. 21 του σχολικού βιβλίου)

Ο Θεοφάνης στη χρονογραφία μας μιλάει για την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας. Η θάλασσα ξέρασε φωτιά και ατμό. Σχηματίστηκε ένα νησάκι. Ο Αυτοκράτορας θεώρησε την έκρηξη σημάδι θεϊκής οργής εναντίον των εικονολατρών. Ο λαός στην Κωνσταντινούπολη προσπάθησε να σκοτώσει τους αυτοκρατορικούς στρατιώτες που καθαίρεσαν την εικόνα του Χριστού από τη Χαλκή Πύλη. Πολλοί από το λαό σκοτώθηκαν, εξορίστηκαν ή υπέστησαν σωματικές τιμωρίες. Στο απόσπασμα αυτό βλέπουμε πώς χρησιμοποιούνταν τα φυσικά φαινόμενα: δι-

νονταν σε αυτά θρησκευτική χροιά, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι στόχοι τους. Ο αγώνας ανάμεσα στις δύο παρατάξεις ήταν σκληρός. Πολλές φορές το αίμα έρρεε και από τις δύο πλευρές.

✓ **Τα επιχειρήματα των εικονοκλαστών** (σελ. 22 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό ο Λέοντας Γ΄ προσπαθεί να δικαιολογήσει στον πάπα Γρηγόριο Β΄ τον αγώνα του εναντίον των εικόνων. Χρησιμοποιεί τα ακόλουθα επιχειρήματα:

α) Οι εικόνες είναι δυνάμει είδωλα. Άρα, όσοι τις προσκυνούν είναι ειδωλολάτρες.

β) Δεν πρέπει να προσκυνούνται ανθρώπινες κατασκευές.

γ) Δεν υπάρχει στην ιερά παράδοση εντολή να προσκυνούνται τα ανθρώπινα κατασκευάσματα.

✓ **Τα επιχειρήματα των εικονολατρών** (σελ. 22 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ιωάννης Δαμασκηνός αναφέρει επιχειρήματα υπέρ της λατρείας των εικόνων:

α) Ο σταυρός, η λόγχη, τα όργανα βασανισμού του Ιησού είναι αντικείμενα λατρείας και προσκυνήσεως. Επομένως, δεν είναι λάθος να γίνονται αντικείμενα λατρείας οι εικόνες, οι οποίες είχαν φτιαχτεί μέσω της αγαθής προαίρεσης των πιστών.

β) Αντικείμενο λατρείας δε γίνεται η ύλη, γιατί αυτή είναι φθαρτή, καταστρέφεται.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι ανατολικές επαρχίες πίστευαν ότι ο Χριστιανισμός... την απεικόνιση του Θείου με ανθρώπινη μορφή.

α. στήριζε

β. αμφέβαλε για

γ. απέκλειε

Απάντηση: γ

2. Στις αρχές του 8ου αι. οι θάλασσες λεηλατούνταν από...

α. Άραβες

β. Σλάβους

γ. Πέρσες

Απάντηση: α

3. Το εμπόριο βρισκόταν σε...

α. άνθιση

β. παράλυση

γ. μέτρια κατάσταση

Απάντηση: β

4. Τα Βαλκάνια είχαν κατακλυσθεί από...

α. Πέρσες

β. Σλάβους και Βούλγαρους

γ. Σύριους

Απάντηση: β

5. Η εικονομαχική πολιτική θα μπορούσε να συμφιλιώσει την Κωνσταντινούπολη με τους... της Μ. Ασίας.

α. αγροτικούς πληθυσμούς

β. αστούς

γ. βασιλείς

Απάντηση: α

6. Η αφορμή για την Εικονομαχία δόθηκε από ένα καταστροφικό...

α. σεισμό

β. λοιμό

γ. πόλεμο

Απάντηση: α

7. Ο πάπας Γρηγόριος Γ΄ στράφηκε εναντίον...

α. των Λογγοβάδων

β. των Φράγκων

γ. των Βυζαντινών

Απάντηση: γ

8. Η Εικονομαχία απέβη μοιραία για τις σχέσεις της αυτοκρατορίας με τις ιταλικές επαρχίες της, γιατί...

α. ο Πάπας αφόρισε τους εικονομάχους

- β. ο Πάπας στράφηκε προς τους Φράγκους
- γ. οι ιταλικές επαρχίες βρέθηκαν στη δικαιοδοσία του Πάπα

Απάντηση: β

9. Η εικονομαχική κίνηση καταδικάστηκε από τη Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο, επί...

- α. Θεοδώρας
- β. Μιχαήλ Γ΄
- γ. Κωνσταντίνου ΣΤ΄ και Ειρήνης

Απάντηση: γ

10. Στη σύνοδο που έγινε από τη Θεοδώρα στην Κωνσταντινούπολη το Μάρτιο του 843 αποφασίστηκε...

- α. η αποκατάσταση των εικόνων
- β. η καταστροφή των εικόνων
- γ. η τοποθέτηση των εικόνων στα πιο ψηλά σημεία των ναών

Απάντηση: α

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Οι πρωτεργάτες της Εικονομαχίας ήταν οι πρώτοι Ίσαυροι, σε συνεργασία με εκπροσώπους του ανώτερου κλήρου.
2. Λίγοι ήταν αυτοί που υπερέβαλαν στη λατρεία εικόνων και λειψάνων.
3. Το κίνημα της Εικονομαχίας ήταν υπέρ της λατρείας των εικόνων.
4. Ο σεισμός στο θαλάσσιο χώρο μεταξύ Θήρας και Θηρασίας το 726 έγινε αφορμή για την έναρξη της Εικονομαχίας, επειδή ερμηνεύτηκε ως θεία οργή κατά της λατρείας των εικόνων.
5. Τα βυζαντινά στρατεύματα κέρδισαν τον έλεγχο της κεντρικής Ιταλίας.
6. Ο πάπας Γρηγόριος Γ΄ αφόρισε τους εικονομάχους.
7. Η Εικονομαχία κορυφώθηκε επί Κωνσταντίνου Ε΄.
8. Τα μοναστήρια και οι μοναχοί δεν επλήγησαν από την εικονομαχία, αν και ήταν προπύργια της εικονολατρείας.
9. Η Ρώμη συμπαράσταθη στους εικονομάχους.
10. Η Εικονομαχία αναζωπυρώθηκε από τους αυτοκράτορες Λέοντα Ε΄ και Θεοφίλο.
11. Οι εικονολάτρες θεωρούσαν τους εικονομάχους ειδωλολάτρες.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 4, 6, 7, 10

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ**Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β**

A	B
1. Η Εικονομαχία συντάραξε το Βυζάντιο	α. εξαπολύθηκε το 726
2. Οι ανατολικές επαρχίες διακρίνονταν για	β. αφόρισε τους εικονομάχους
3. Η σωτηρία του Βυζαντίου εξαρτιόταν	γ. τα έτη 726-843
4. Η πρώτη επίθεση εναντίον των εικόνων	δ. επί αυτοκρατορίας Μιχαήλ Γ΄ και της μητέρας του Θεοδώρας
5. Το 730 επιβλήθηκε	ε. η καθαίρεση των εικόνων
6. Ο πάπας Γρηγόριος Γ΄	στ. από τους αγροτικούς πληθυσμούς της Μ. Ασίας
7. Επί Κωνσταντίνου Ε΄	ζ. καταδικάστηκε η λατρεία των ει- κόνων
8. Στη σύνοδο της Ιερείας το 754	η. των εικονολατρών
9. Η Ρώμη ήταν με το μέρος	θ. η Εικονομαχία έφτασε πρωτοφα- νή κορύφωση
10. Η αποκατάσταση των εικόνων αποφασίστηκε	ι. ανεικονικές τάσεις

Απάντηση: 1γ, 2ι, 3στ, 4α, 5ε, 6β, 7θ, 8ζ, 9η, 10δ**6. Κοινωνία και Οικονομία****ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ****α. Η οικονομία (6ος-9ος αι.)**

Εξαιτίας των επιδημιών, των φυσικών καταστροφών του δεύτερου μισού του 6ου αι. και των πολέμων, ο πληθυσμός της αυτοκρατορίας μειώθηκε σημαντικά.

Αποτέλεσμα ήταν να διευκολυνθούν οι Άραβες και οι Σλάβοι στις διεισδύσεις τους. Εξάλλου, η καταστροφή πολλών αστικών κέντρων από τους Άραβες προκάλεσε υποχώρηση της αστικής ζωής και ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας. Πάντως, το εμπόριο και η αστική οικονομία δεν εξαφανίστηκαν.

Ωστόσο, η οικονομική ζωή της αυτοκρατορίας υπέστη σοβαρό πλήγμα, καθώς οι εμπορικοί δρόμοι της Ανατολής, τα λιμάνια της Συρίας και της Αιγύπτου ήταν σε αραβικά χέρια. Ήδη από τον 8ο αι. δεν υπάρχουν ουσιαστικά εμπορικοί δεσμοί με τη Δύση, ενώ η πειρατεία βρίσκεται σε έξαρση.

Πάντως, από τα τέλη του 8ου αι. η οικονομία ακολουθεί τροχιά ανάκαμψης. Οι εμπορικές επαφές με το βορρά και τη δύση διαφυλάσσονται. Ο Νικηφόρος Α΄ (802-811) πήρε τολμηρά δημοσιονομικά μέτρα. Πρόκειται για τις λεγόμενες **κακώσεις** του Νικηφόρου:

α) Η ακύρωση των φοροαπαλλαγών που είχε θεσπίσει η αυτοκρατορία Ειρήνη (797-802) και η εγγραφή των πολιτών σε φορολογικούς καταλόγους.

β) η επιβολή του **καπνικού φόρου** (για κάθε νοικοκυριό) στους **παροίκους** (έξαρτημένους γεωργούς) των μονών και των ναών και στα φιλανθρωπικά ιδρύματα,

γ) η καθιέρωση της συλλογικής υποχρέωσης της κοινότητας για την καταβολή των φόρων (**αλληλέγγυο**),

δ) η απαγόρευση της τοκογλυφίας,

ε) η δημιουργία κλήρων για τους ναύτες-στρατιώτες της Μ. Ασίας,

στ) οι πλοιοκτήτες της Κων/πολης έπρεπε να δανείζονται με υψηλό επιτόκιο.

β. Στρατιωτικοποίηση και εποίκισμοί

Από τα μέσα του 7ου αι. παγιώνεται η κυριαρχία του στρατού στη βυζαντινή κοινωνία. Η στρατιωτικοποίηση της βυζαντινής κοινωνίας φαίνεται από την εμφάνιση οικογενειακών ονομάτων που σχετίζονται σχεδόν αποκλειστικά με στρατιωτικές οικογένειες και των κάστρων που βρίσκονται σε δυσπρόσιτες περιοχές.

Επιπλέον, παρατηρούμε ότι αυτή την περίοδο προκύπτουν νέα θέματα από τη διχοτόμηση παλαιότερων μεγάλων. Παράλληλα δημιουργούνται και **ναυτικά** θέματα. Έτσι, η αυτοκρατορία θωρακίζεται σε μεγάλο βαθμό.

Επειδή οι σλαβικοί πληθυσμοί ήταν πολυάριθμοι στις ευρωπαϊκές επαρχίες, οι Αυτοκράτορες εφαρμόζουν **εποικιστική πολιτική**. Πολλοί Σλάβοι μεταφέρθηκαν στη Μ. Ασία, ενώ πληθυσμοί της Μ. Ασίας μεταφέρθηκαν στη Μακεδονία και στη Θράκη.

γ. Το κίνημα του Θωμά του Σλάβου

Το κίνημα αυτό εκδηλώθηκε το 821 στη Μ. Ασία. Ο Θωμάς στέφθηκε Αυτοκράτορας από τον Πατριάρχη Αντιοχείας. Εμφανιζόταν ως υποστηρικτής των φτωχών (υποσχόταν φοροαπαλλαγές) και ως εικονόφιλος.

Η αναταραχή ήταν μεγάλη. Μόνο δύο από τα έξι μικρασιατικά θέματα έμειναν πιστά στον Αυτοκράτορα. Ο Θωμάς κατόρθωσε να μεταβεί στην Ευρώπη με καράβια και να πολιορκήσει την Κων/πολη. Τελικά υπέστη βαριά ήττα (φθινόπωρο 822). Τον Οκτώβριο του 823 συνελήφθη και θανατώθηκε με βασανιστήρια.

Το κίνημα αυτό είχε ως αφετηρία τις προσωπικές φιλοδοξίες του Θωμά. Πάντως, η αρχική επιτυχία της εξέγερσης δείχνει τη γενική εχθρότητα που υπήρχε ανάμεσα στις επαρχίες και στην κεντρική κυβέρνηση.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
- Το κίνημα του Θωμά του Σλάβου	821-823

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Να σχολιάσετε τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις του Νικηφόρου Α΄ και να επισημάνετε τυχόν αρνητικά στοιχεία τους.

Απάντηση:

α) Ο Νικηφόρος προσπάθησε να αναμορφώσει το κρατικό δημοσιονομικό σύστημα σε μια εποχή κατά την οποία η αυτοκρατορία νιώθει τη διμέτωπη πίεση σε Δύση (Σλάβοι, Βούλγαροι) και Ανατολή (Άραβες). Προς την κατεύθυνση αυτή συνηγορούσαν και τα πλήγματα που δέχτηκε το εξωτερικό εμπόριο, αφού οι επαφές με τη Δύση περιορίστηκαν δραστικά, ενώ στην Ανατολή οι Άραβες αποτελούσαν ανασταλτικό παράγοντα.

2η Ερώτηση: Ποια στοιχεία πιστοποιούν τη βαθμιαία στρατιωτικοποίηση της βυζαντινής κοινωνίας;

Απάντηση:

Η στρατιωτικοποίηση της βυζαντινής κοινωνίας φαίνεται από την εμφάνιση επωνύμων που συνδέονται σχεδόν αποκλειστικά με αριστοκρατικές στρατιωτικές οικογένειες καθώς και από την οικοδόμηση πολλών κάστρων. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι ο θεσμός των θεμάτων επεκτείνεται, ενώ τα παλαιότερα διχοτομούνται.

3η Ερώτηση: Ποιες σκοπιμότητες εξυπηρετούσαν οι εποίκισμοί;

Απάντηση:

Μέσω του εποίκισμου η αυτοκρατορία προσπάθησε να αντιμετωπίσει το ζήτημα της ύπαρξης πολυάριθμων Σλάβων στα ευρωπαϊκά εδάφη. Μεταφέρονται μεγάλες σλαβικές ομάδες στη Μ. Ασία. Οι κυβερνήτες θεωρούσαν ότι θα μπο-

ρούσαν να αφομοιωθούν ευκολότερα. Παράλληλα οι πληθυσμοί της Μ. Ασίας που μεταφέρονταν στις ευρωπαϊκές επαρχίες θα αποτελούσαν το αναγκαίο υπόβαθρο το οποίο ήταν απαραίτητο ώστε να κρατηθούν οι επαρχίες αυτές στη σφαίρα επιρροής της αυτοκρατορίας.

4η Ερώτηση: Να επισημάνετε το χαρακτήρα τις αιτίες της αποτυχίας του κινήματος του Θωμά του Σλάβου.

Απάντηση:

Το κίνημα του Θωμά του Σλάβου δεν μπορεί να ερμηνευτεί ως κοινωνική επανάσταση. Φαίνεται ότι πήγαζε μάλλον από την άμετρη φιλοδοξία του ίδιου του εμπνευστή και οργανωτή της. Ωστόσο, ο Θωμάς κατόρθωσε, αρχικά τουλάχιστον, να εκμεταλευτεί την αντίθεση των επαρχιών με την Κων/πολη καθώς και τη διαμάχη σχετικά με το ρόλο των Εικόνων (Εικονομαχία).

Τα αίτια της αποτυχίας ήταν τα ακόλουθα:

- α) Προχειρότητα στον τρόπο σχεδιασμού της ανταρσίας.
- β) Ο Θωμάς δεν μπόρεσε να πείσει πραγματικά τους οπαδούς του για την αγνότητα των προθέσεων του. Γι' αυτό πολλοί οπαδοί του λιποτάκτησαν μπροστά στα τείχη της Κων/πολης.
- γ) Επιπλέον, φαίνεται ότι η εξέγερση είχε βασιστεί στον ενθουσιασμό της στιγμής και στη δυσαρέσκεια των οπαδών του Θωμά.
- δ) Ο Αυτοκράτορας δεν κατέθεσε εύκολα τα όπλα. Πολέμησε με σθένος και πονηριά το στασιαστή. Έστειλε εναντίον του τους συμμάχους του Βουλγάρους.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια η κατάσταση τον 8ο αι. στην αυτοκρατορία;

Απάντηση:

Εξαιτίας των επιδημιών, των φυσικών καταστροφών του δεύτερου μισού του 8ου αι. και των πολέμων, ο πληθυσμός της αυτοκρατορίας μειώθηκε σημαντικά.

Αποτέλεσμα ήταν να διευκολυνθούν οι Άραβες και οι Σλάβοι στις διεισδύσεις τους. Εξάλλου, η καταστροφή πολλών αστικών κέντρων από τους Άραβες προκάλεσε υποχώρηση της αστικής ζωής και ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας. Πάντως, το εμπόριο και η αστική οικονομία δεν εξαφανίστηκαν.

Ωστόσο, η οικονομική ζωή της αυτοκρατορίας υπέστη σοβαρό πλήγμα, καθώς

οι εμπορικοί δρόμοι της Ανατολής, τα λιμάνια της Συρίας και της Αιγύπτου ήταν σε αραβικά χέρια. Ήδη από τον 8ο αι. δεν υπάρχουν ουσιαστικά εμπορικοί δεσμοί με τη Δύση, ενώ η πειρατεία βρίσκεται σε έξαρση.

2η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι «κακώσεις» του Νικηφόρου;

Απάντηση:

α) Η ακύρωση φοροαπαλλαγών που είχε θεσπίσει η Ειρήνη και η διεύρυνση των φορολογικών καταλόγων.

β) Η επιβολή του καπνικού φόρου (για κάθε νοικοκυριό) στους εξαρτημένους γεωργούς (πάροικοι) των μονών και των ναών καθώς και στα φιλανθρωπικά ιδρύματα.

γ) Η καθιέρωση της συλλογικής ευθύνης απόδοσης του φόρου από την κοινότητα (αλληλέγγυο).

δ) Η απαγόρευση της τοκογλυφίας.

ε) Η δημιουργία κλήρων για τους ναύτες-στρατιώτες της Μ. Ασίας.

στ) Ο δανεισμός με υψηλό επιτόκιο των πλοιοκτητών της Κωνσταντινούπολης.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Επιστολή του Μιχαήλ Β΄ στον ηγεμόνα των Φράγκων** (σελ. 24 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό γίνεται αναφορά στο κίνημα του Θωμά του Σλάβου, ο οποίος είχε πολλούς οπαδούς. Αργότερα πολιορκήσε την Κωνσταντινούπολη. Ο Θωμάς ηττήθηκε σε ναυμαχίες, αιχμαλωτίστηκε και κρεμάστηκε. Οι γιοι του έχασαν τη ζωή τους. Το κίνημα του Θωμά του Σλάβου προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στην αυτοκρατορία. Τελικά, όμως, ηττήθηκε. Ο Θωμάς προσέλκυσε κοντά του πολλούς δυσαρεστημένους από την κεντρική εξουσία οπαδούς. Τελικά, φαίνεται όμως ότι επρόκειτο μάλλον για επίδοξο σφετεριστή του θρόνου.

✓ **Η ανοικοδόμηση των πόλεων της Πελοποννήσου** (σελ. 24 του σχολικού βιβλίου)

Ένας στρατηγός από το γένος των Σκληρών κατέστρεψε τη δύναμη των Σλάβων στην Πελοπόννησο. Ο Νικηφόρος Α΄ φρόντισε για την ανοικοδόμηση των πόλεων που είχαν καταστραφεί. Σε αυτό το απόσπασμα μπορούμε να δούμε κομμάτι της ζοφερής εικόνας της εποχής. Οι εισβολές και οι λεηλασίες των Σλάβων είχαν ερημώσει τη χώρα. Ωστόσο, εμφανίζονται τα πρώτα φωτεινά σημάδια: αρχίζει η διαδικασία αφομοίωσης των Σλάβων στη βυζαντινή κοινωνία.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η μείωση του πληθυσμού της αυτοκρατορίας διευκόλυνε την προέλαση...

- α. Περσών
- β. Αράβων και Σλάβων
- γ. Ιταλών

Απάντηση: β

2. Οι νέες συνθήκες επέτειναν το... πρόβλημα.

- α. εμπορικό
- β. δημογραφικό
- γ. αγροτικό

Απάντηση: β

3. Παρά τη μεγάλη οικονομική κρίση, πολλές πόλεις...

- α. άκμασαν
- β. παρήκμασαν
- γ. στράφηκαν στην πειρατεία

Απάντηση: α

4. Το εξωτερικό εμπόριο παρουσιάζει... πορεία.

- α. σταθερή
- β. ανοδική
- γ. φθίνουσα

Απάντηση: γ

5. Οι Βυζαντινοί μοιράζονται τα κέρδη τους από το εμπόριο με τους...

- α. Σλάβους
- β. Άραβες
- γ. Σέρβους

Απάντηση: β

6. Μεγάλο τμήμα του πληθυσμού των Σλάβων τελικά... βυζαντινή κοινωνία.

- α. ενσωματώθηκε στη
- β. αποβλήθηκε από τη
- γ. μεταλλάχθηκε από τη

Απάντηση: α

7. Οι περισσότεροι υποταγμένοι Σλάβοι μεταφέρονται στη(ν)...

- α. Μ. Ασία
- β. Πάτρα
- γ. Θράκη

Απάντηση: α

8. Το σημαντικότερο κίνημα του Θωμά του Σλάβου εκδηλώθηκε στη Μ. Ασία το έτος..

- α. 867
- β. 802
- γ. 821

Απάντηση: γ

9. Ο Θωμάς, ο λεγόμενος Σλάβος, υποσχέθηκε στο λαό...

- α. ισχυρό στρατό
- β. φοροαπαλλαγές
- γ. απαλλαγή από τους πειρατές

Απάντηση: β

10. Το κίνημα του Θωμά ερμηνεύεται...

- α. ως λαϊκή εξέγερση ή προσωπική αντιζηλία
- β. ως λαϊκή εξέγερση
- γ. αποκλειστικά ως προσωπική αντιζηλία

Απάντηση: α

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Οι επιδημίες, οι φυσικές καταστροφές και οι πόλεμοι προκάλεσαν δημογραφικό πρόβλημα στην αυτοκρατορία το δεύτερο μισό του 6ου αι.
2. Πολλά αστικά κέντρα καταστράφηκαν από τους Άραβες και τους Σλάβους.

3. Η αγροτική οικονομία άρχισε να φθίνει.
4. Η Νίκαια και η Έφεσος έχασαν τις εμπορικές τους δραστηριότητες και έφθιναν.
5. Το εμπόριο με τη Δύση στις αρχές του 8ου αι. αυξάνεται γιατί μειώθηκε η πειρατεία.
6. Ο Νικηφόρος Α΄ όρισε δημοσιονομικά και οικονομικά μέτρα που χαρακτηρίστηκαν από τους αντιπάλους του ως κακώσεις.
7. Οι κακώσεις είχαν ως στόχο την κατάρρευση της ναυσιπλοΐας, των μεταφορών και του εμπορίου.
8. Τα επώνυμα προσδιορίζουν σχεδόν αποκλειστικά στρατιωτικές αριστοκρατικές οικογένειες.
9. Η εποικιστική πολιτική του βυζαντινού κράτους εγκαινιάζεται με τη μεταφορά των αιχμαλώτων Σλάβων από τον Αυτοκράτορα στη Μ. Ασία.
10. Στη Μ. Ασία τα παλαιότερα μεγάλα θέματα διχοτομήθηκαν, μέχρι που εξαφανίστηκαν.
11. Από τα τέλη του 8ου αι. οι Σλάβοι άρχισαν να αφομοιώνονται στη βυζαντινή κοινωνία.
12. Ο στασιαστής Θωμάς ο Σλάβος πέρασε και στην Ευρώπη και πολιορκήσε την πρωτεύουσα, αλλά αναγκάστηκε να λύσει την πολιορκία.
13. Η εξέγερση επηρεάστηκε από τη γενική εχθρότητα των επαρχιών εναντίον της κεντρικής κυβερνητικής πολιτικής.
14. Ο Θωμάς εμφανίστηκε ως εικονομάχος.

Απάντηση: Σωστές είναι οι :1, 2, 6, 8, 9, 11, 12, 13

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Η δημογραφική κρίση κράτησε ως	α. με δυσκολία
2. Η επιβίωση του εμπορίου συντελείται	β. κάθε νοικοκυριού
3. Οι θαλάσσιες επικοινωνίες	γ. τα τέλη του 8ου αι.
4. Οι κακώσεις αφορούσαν	δ. οι εξαρτημένοι γεωργοί
5. Καπνικός λεγόταν ο φόρος	ε. την ακύρωση φοροαπαλλαγών
6. Πάροικοι λέγονταν	στ. είναι επικίνδυνες λόγω πειρατείας

Απάντηση: 1γ, 2α, 3στ, 4ε, 5β, 6δ

A	B
1. Από τα μέσα του 7ου μέχρι τα μέσα του 9ου αι.	α. θωρακίστηκαν οι παράλιες περιοχές
2. Το δίκτυο των θεμάτων	β. έντονη είναι η παρουσία του στρατού στο Βυζάντιο
3. Με τα ναυτικά θέματα	γ. εγκαταστάθηκαν στις σκλαβηνίες της Θράκης και Α. Μακεδονίας
4. Μικρασιατικοί πληθυσμοί	δ. εκτελέστηκε
5. Η έκβαση της πολιορκίας του Θωμά	ε. κρίθηκε και από τις λιποταξίες των πληρωμάτων
6. Τελικά ο Θωμάς	στ. βαθμιαία επεκτάθηκε

Απάντηση: 1β, 2στ, 3α, 4γ, 5ε, 6δ

7. Σλάβοι και Βούλγαροι

ΠΕΡΙΔΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Σκλαβηνίες

Ο όρος **σκλαβηνίες** δηλώνει τους πρώτους πολιτικούς σχηματισμούς των Σλάβων στη χερσόνησο του Αίμου. Μέσα στις σκλαβηνίες σιγά σιγά άρχισε να εγκαταλείπεται η φυλετική οργάνωση. Δημιουργήθηκε ένας πρωτόγονος διοικητικός μηχανισμός.

Κατά τον 9ο αι. δημιουργούνται στη βορειοδυτική Βαλκανική τα πρώτα κρατίδια Σέρβων και Κροατών. Στη νότια Βαλκανική οι σκλαβηνίες ενσωματώθηκαν στη βυζαντινή διοίκηση.

β. Η ίδρυση του κράτους των Βουλγάρων

Οι Βούλγαροι προήλθαν από τις ασιατικές στέπες. Κατέλαβαν τα εδάφη μεταξύ Δούναβη, Αίμου και Εύξεινου Πόντου, αφού νίκησαν τους Βυζαντινούς. Ο Αυτοκράτορας υποσχέθηκε την καταβολή ετήσιων χορηγιών για το μέλλον.

Οι Βούλγαροι αργότερα βοήθησαν το Λέοντα Ε΄ να αντιμετωπίσει τους Άραβες, οι οποίοι πολιορκούσαν την Κωνσταντινούπολη.

Ο Κωνσταντίνος Ε΄ προσπάθησε να καταλάβει το βουλγαρικό κράτος. Παρ' όλη την κρίση που υπήρχε ανάμεσα στους Βούλγαρους, και ειδικότερα ανάμεσα στη φιλοβυζαντινή και αντιβυζαντινή παράταξη, ο Αυτοκράτορας δεν κατάφερε να τους υποτάξει.

γ. Η Βουλγαρία υπό τον Κρούμο

Στις αρχές του 9ου αι. ο Κρούμος κατέλαβε τη Σαρδική (Σόφια). Ο Νικηφόρος Α΄ εκστράτευσε στη Βουλγαρία και κατέστρεψε την Πλίσκα. Ο βυζαντινός στρατός, όμως, υπέστη βαριές απώλειες στον Αίμο. Ο Αυτοκράτορας σκοτώθηκε. Ο Κρούμος κατέλαβε λιμάνια στον Εύξεινο Πόντο και τελικά έφτασε μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Τελικά, όμως ο Κρούμος πέθανε το 814 από εγκεφαλική αιμορραγία και η ορμή των Βουλγάρων ανακόπηκε. Ο διάδοχος του Κρούμου Ομουρτάγ συνήψε 30ετή συνθήκη ειρήνης.

δ. Η οργάνωση του βουλγαρικού κράτους

α) Ως τον 9ο αι. στη διακυβέρνηση της χώρας εναλλάσσονται οι Πρωτοβούλγαροι και ο σλαβικός πληθυσμός που είχε εγκατασταθεί στη βουλγαρική επικράτεια. Ο **Χάνος** και οι αριστοκράτες (Πρωτοβούλγαροι) καθορίζουν την κρατική πολιτική, ενώ οι σλαβηνίες διατηρούν κάποια αυτονομία.

β) Κατά τον 9ο αι. ενισχύεται η κεντρική εξουσία, ενώ παράλληλα οι Βούλγαροι υφίστανται εκσλαβισμό.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Άλωση της Σόφιας	809
– Θάνατος του Κρούμου	814

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιο ήταν το μεγαλύτερο εσωτερικό πρόβλημα που αντιμετώπιζε το Πρώτο Βουλγαρικό Κράτος; Πότε και πώς λύθηκε το πρόβλημα αυτό;

Απάντηση:

α) Το μεγαλύτερο εσωτερικό πρόβλημα ήταν μια μεγάλη πολιτική κρίση που προκλήθηκε από τη σύγκρουση της φιλοβυζαντινής με την αντιβυζαντινή παράταξη και της παλιάς βουλγαρικής αριστοκρατίας με τους Σλάβους.

β) Το πρόβλημα λύθηκε κατά τον 9ο αι. με την ενίσχυση της (πρωτοβουλγαρικής) κεντρικής εξουσίας και με τον εκσλαβισμό των Βουλγάρων.

2η Ερώτηση: Εκτός από τον πόλεμο και την επίσημη διπλωματία, με ποιους άλλους τρόπους ασκούσε το βυζαντινό κράτος την επίσημη πολιτική του; Συμβουλευτείτε το σχετικό παράθεμα.

Απάντηση:

Ο Κωνσταντίνος Ε΄ είχε φίλους κρυφούς στη Βουλγαρία και πιθανότατα μέσα στη βασιλική αυλή των Βουλγάρων. Οι άνθρωποι αυτοί είχαν πρόσβαση στα κρατικά μυστικά και ειδοποιούσαν τον Αυτοκράτορα όταν υπήρχε ανάγκη.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια η οργάνωση των σκλαβηνιών;

Απάντηση:

Ο όρος σκλαβηνίες δηλώνει τους πρώτους πολιτικούς σχηματισμούς των Σλάβων στη χερσόνησο του Αίμου. Μέσα στις σκλαβηνίες σιγά σιγά άρχισε να εγκαταλείπεται η φυλετική οργάνωση. Ξεχώρισαν οι ζουπάνοι (τοπικοί άρχοντες) με τη δρουζίνα (ένοπλη συνοδεία) και ένας πρωτόγονος διοικητικός μηχανισμός.

Κατά τον 9ο αι. δημιουργούνται στη βορειοδυτική Βαλκανική τα πρώτα κρατίδια Σέρβων και Κροατών. Στην νότια Βαλκανική οι σκλαβηνίες ενσωματώθηκαν στη βυζαντινή διοίκηση.

2η Ερώτηση: Ποια η εξέλιξη των επιχειρήσεων στα χρόνια του Κρούμου;

Απάντηση:

Στις αρχές του 9ου αι. ο Κρούμος κατέλαβε τη Σαρδική (Σόφια). Ο Νικηφόρος Α΄ εκστράτευσε στη Βουλγαρία και κατέστρεψε την Πλίσκα. Ο βυζαντινός στρατός, όμως, υπέστη βαριές απώλειες στον Αίμο. Ο Αυτοκράτορας σκοτώθηκε. Ο Κρούμος κατέλαβε λιμάνια στον Εύξεινο Πόντο και τελικά έφτασε μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Τελικά όμως ο Κρούμος πέθανε το 814 από εγκεφαλική αιμορραγία και η ορμή των Βουλγάρων ανακόπηκε. Ο διάδοχος του Κρούμου Ομουρτάγ συνήψε 30ετή συνθήκη ειρήνης.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Πόλεμος και κατασκοπεία (σελ. 26 του σχολικού βιβλίου)

Ο Κωνσταντίνος Ε΄ έλαβε πληροφορίες από κατασκόπους στη Βουλγαρία ότι οι Βούλγαροι ετοιμάζονται να κάνουν επιδρομές για να απαγάγουν πληθυσμούς. Όσο οι απεσταλμένοι των Βουλγάρων έμεναν στην Κωνσταντινούπολη, προσποιούνταν ότι ετοιμάζε εκστρατεία εναντίον των Αράβων. Μόλις αυτοί έφυγαν, συγκέντρωσε αμέσως στρατό και επιτέθηκε κεραυνοβόλα και σάρωσε τους εχθρούς. Η κατασκοπεία έπαιξε σημαντικό ρόλο τα βυζαντινά χρόνια. Οι Βυζαντινοί πλήρωναν κατασκόπους οι οποίοι μάθαιναν τα σχέδια των εχθρών και τα πρόδιδαν στους Βυζαντινούς. Έτσι, ο πόλεμος γινόταν ευκολότερος.

✓ Εσωτερικές παραχές στη Βουλγαρία (σελ. 26 του σχολικού βιβλίου)

Ο Θεοφάνης μας διηγείται το ιστορικό μιας επανάστασης στη Βουλγαρία. Οι ηττημένοι κατέφυγαν σε αυτοκρατορικά εδάφη. Οι Βυζαντινοί νίκησαν σε μάχη και σκότωσαν τους ηγέτες των Βουλγάρων που είχαν σφετεριστεί την εξουσία. Εγκατέστησαν δικό τους άνθρωπο στην εξουσία, ο οποίος επιδίωξε ειρήνη με το Βυζάντιο. Και αυτός, όμως, έχασε την εξουσία ύστερα από εξέγερση. Η κατάσταση στη Βουλγαρία ήταν ρευστή. Η διπλωματία των Βυζαντινών προσπαθούσε να κρατήσει την ειρήνη και με την τοποθέτηση στο θρόνο δικών της ανθρώπων.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι σκλαβηνίες στο νέο διοικητικό πλαίσιο ήταν...

- α. υποτελείς
- β. αυτόνομες
- γ. ημιαυτόνομες

Απάντηση: γ

2. Το πρώτο ξένο κράτος στη Χερσόνησο του Αίμου ιδρύθηκε από τους...

- α. Σλάβους
- β. Βούλγαρους
- γ. Άραβες

Απάντηση: β

3. Οι Βούλγαροι ήταν λαός... προέλευσης.

- α. τουρκικής
- β. ασιατικής
- γ. σκανδιναβικής

Απάντηση: β

4. Την κατάλυση του βουλγαρικού κράτους επιδίωξε ο...

- α. Κωνσταντίνος Ε΄
- β. Βασίλειος Α΄
- γ. Ιουστινιανός Β΄

Απάντηση: α

5. Ατυχή έκβαση, αν και είχε προηγηθεί επιτυχημένη διείσδυση στη βουλγαρική επικράτεια, είχε η εκστρατεία του...

- α. Κωνσταντίνου Ε΄
- β. Βασιλείου Α΄
- γ. Νικηφόρου Α΄

Απάντηση: γ

6. Ο χάνος Κρούμος, που ήταν ικανότατος πολέμαρχος, έχασε τη ζωή του...

- α. από εγκεφαλική αιμορραγία
- β. στη μάχη
- γ. αυτοκτονώντας

Απάντηση: α

7. Την πολιτική στη νέα οργάνωση του βουλγαρικού κράτους καθορίζει...

- α. ο σλαβικός λαός
- β. ο αρχηγός των σκλαβηνιών
- γ. ο Χάνος και η πρωτοβουλγαρική αριστοκρατία

Απάντηση: γ

8. Στη διάρκεια του 9ου αι. ενισχύθηκε...

- α. η δύναμη του λαού
- β. η κεντρική εξουσία
- γ. η δύναμη των αρχηγών των Σλάβων

Απάντηση: β

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Οι πρώτοι πολιτικοί σχηματισμοί των Σλάβων στη Χερσόνησο του Αίμου είναι γνωστοί με τον όρο σλαβηνίες.
2. Οι σλαβηνίες μετεξελίχθηκαν και σχημάτισαν τα πρώτα κρατίδια των Σέρβων και των Κροατών.
3. Επί Βασιλείου Α΄ τα κρατίδια αρνήθηκαν να ασπαστούν το Χριστιανισμό.
4. Οι σλαβηνίες ήταν αυτόνομες και έτσι δεν πλήρωναν φόρο υποτέλειας.
5. Ο Αυτοκράτορας αναγκάστηκε να αναγνωρίσει τη νίκη των Βουλγάρων και υποσχέθηκε την καταβολή ετησίων χορηγιών.
6. Οι Βούλγαροι βοήθησαν το Λέοντα Γ΄ να αντιμετωπίσει τους Άραβες επιδρομείς μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης.
7. Η ύπαρξη φιλοβυζαντινής και αντιβυζαντινής παράταξης δε δημιούργησε εσωτερικά προβλήματα στο βουλγαρικό κράτος, όπως ήταν αναμενόμενο.
8. Στη διακυβέρνηση του νέου βουλγαρικού κράτους συμμετέχουν δύο εθνικά στοιχεία: οι πρωτοβούλγαροι και ο σλαβικός πληθυσμός.
9. Ο δυσμός είναι όχι μόνο διοικητικός αλλά και εθνικοφυλετικός.
9. Η αριθμητική υπεροχή των Βουλγάρων οδήγησε τους Σλάβους σε εκβουλγαρισμό.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 3, 4, 7, 10.

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Οι σλαβηνίες αποτελούσαν	α. ετήσιες χορηγίες
2. Η ύπαρξη των κρατιδίων των Σέρβων και των Κροατών διευκόλυνε	β. συνήψε 30ετή συνθήκη ειρήνης με το Βυζάντιο
3. Ο Αυτοκράτορας υποσχέθηκε στους Βούλγαρους	γ. ήδη από τον 8ο αι.
4. Ο χάνος Κρούμος	δ. ο Χάνος και η πρωτοβουλγαρική αριστοκρατία
5. Ο Νικηφόρος Α΄	ε. τον εκχριστιανισμό τους
6. Ο Ομουρτάγ	στ. μια ορισμένη αυτονομία
7. Χάνος στους Βούλγαρους ήταν αυτός που	ζ. τέλεσε πολλές επιθετικές ενέργειες εναντίον του Βυζαντίου

8. Την πολιτική του βουλγαρικού κράτους καθόριζε η. είχε συγκεντρώσει κοσμική εξουσία
9. Οι αρχηγοί των σλαβηνικών διατηρούν θ. έχασε τη ζωή του στην εκστρατεία εναντίον του Κρούμου
10. Η Βουλγαρία είχε ισχυροποιηθεί ι. αυτόνομες νησίδες σλαβικού πληθυσμού

Απάντηση: 1ι, 2ε, 3α, 4ζ, 5θ, 6β, 7η, 8δ, 9στ, 10γ

8. Το Φραγκικό κράτος υπό τη δυναστεία των Μεροβιγγίων και των Καρολιδών

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η εποχή των Μεροβιγγίων και η κρίση του Φραγκικού κράτους

Μετά το 561 το βασίλειο των Φράγκων, το οποίο βρισκόταν υπό την εξουσία των Μεροβιγγίων, βρίσκεται σε παρακμή. Το φραγκικό βασίλειο διασπάστηκε σε τμήματα εξαιτίας εμφυλίων συγκρούσεων των απογόνων του Χλωδοβίκου.

β. Οι Καρολίδες και η ακμή της φραγκικής δύναμης

Σημαντικό ήταν το αξίωμα του **Αυλάρχη**, το οποίο καταξιώθηκε ακόμη περισσότερο μετά τη νίκη των Φράγκων επί των Αράβων στο Πουατιέ (732). Ο πάπας Στέφανος Β΄ στράφηκε προς τους Φράγκους και ονόμασε το γιο του Καρόλου Μαρτέλου Πιπίνο **ελέω Θεού βασιλέα των Φράγκων** (754). Με αυτό τον τρόπο επιβλήθηκε η ιδέα της ελέω Θεού βασιλείας έναντι της παλαιότερης αντίληψης της χαρισματικής βασιλείας.

Ο Πιπίνος (751-758), δωρίζοντας στον Πάπα τα εδάφη της κεντρικής Ιταλίας ονομάστηκε (μαζί με τους γιους του) Πατριάρχης Ρωμαίων. Οι Πάπες με αυτό τον τρόπο συνδέθηκαν με τους Φράγκους και απομακρύνθηκαν από το Βυζάντιο.

Ο διάδοχος του Πιπίνου Κάρολος ο Μέγας (768-814) επέκτεινε τα όρια του φραγκικού κράτους.

Η συνοχή του κράτους ενισχύθηκε, καθώς:

α) Η χώρα διαιρέθηκε σε περίπου 200 κομητείες. Οι Κόμητες, έχοντας τη βοήθεια των Επισκόπων, ασκούσαν πολιτική και στρατιωτική εξουσία, ενώ ήταν και δικαστές και φοροεισπράκτορες.

β) Ενεργοποιήθηκε το σώμα των βασιλικών απεσταλμένων, το οποίο επέβλεπε την εφαρμογή των βασιλικών διαταγμάτων.

γ) Προχώρησε σε εκκλησιαστική μεταρρύθμιση. Η Εκκλησία αποτέλεσε παράγοντα ενότητας.

γ. Το πρόβλημα των δύο αυτοκρατοριών

Το 774 ο Κάρολος κατέλυσε το κράτος των Λογγοβάρδων στην Ιταλία. Η ισχύς του φραγκικού κράτους παγιώθηκε.

Οι Βυζαντινοί, αρχικά, προσπάθησαν να προσεγγίσουν με τη διπλωματία τον ισχυρό Φράγκο ηγεμόνα. Γι' αυτό τελέστηκαν οι αρραβώνες του Κων/νου Ε΄ με την κόρη του Καρόλου (781). Τελικά, όμως, ο αρραβώνας διαλύθηκε. Επιπλέον, ο Πάπας ζήτησε τη βοήθεια του Καρόλου εξαιτίας εσωτερικών διαμαχών. Σε αντάλλαγμα υποσχέθηκε να τον στέψει Αυτοκράτορα. Έτσι κι έγινε. Το 799 ο Κάρολος έστειλε στρατό στη Ρώμη και τα Χριστούγεννα του 800 στέφθηκε στον Άγιο Πέτρο **Μέγας και ειρηνοποιός αυτοκράτωρ, κυβερνήτης του Ρωμαϊκού Κράτους**. Έδρα του Καρόλου ήταν το Άαχεν.

Η στέψη του Καρόλου ως Αυτοκράτορα θεωρήθηκε ως έργο βλάσφημο, καθώς υπήρχε μόνο μια αυτοκρατορία, η Ανατολική. Θεωρούσαν ότι μόνο αυτοί μπορούσαν να έχουν δικαίωμα στη ρωμαϊκή κληρονομιά και μόνο ο Αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης μπορούσε να ονομαστεί **Βασιλεύς Ρωμαίων** (imperator Romanorum). Τελικά, ο Κάρολος ήρθε με συμβιβασμό με τους Βυζαντινούς.

δ. Η διάσπαση της αυτοκρατορίας του Καρόλου

Οι διάδοχοι του Καρόλου διέπραξαν σοβαρά λάθη. Το 843 οι τρεις γιοι του Λουδοβίκου του Ευσεβούς διένειμαν τα αυτοκρατορικά εδάφη (συνθήκη του Βερντέν). Ο πρώτος γιος πήρε τα εδάφη ανατολικά του Ρήνου, ο δεύτερος γιος τα εδάφη δυτικά του Ρήνου και ο τρίτος μια ζώνη που εκτεινόταν από το Βέλγιο ως την κεντρική Ιταλία.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ήττα των Αράβων στο Πουατιέ	732
– Ο Πιπίνος στέφεται ελέω Θεού βασιλεύς των Φράγκων	754
– Η βασιλεία του Πιπίνου	751-768
– Βασιλιάς των Φράγκων ο Καρλομάγνος	768-814

– Κατάλυση του λογγοβαρδικού κράτους στην Ιταλία από τον Καρλομάγνο	774
– Αρραβώνες του Κων/νου Ε΄ με τη Ροτρούδη, κόρη του Καρόλου	781
– Ο Καρλομάγνος μεταβαίνει στη Ρώμη	799
– Ο Καρλομάγνος στέφεται στη Ρώμη από τον Πάπα Αυτοκράτορας	800
– Θάνατος του Λουδοβίκου του Ευσεβούς	840
– Συνθήκη του Βερντέν	843

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Πώς είδαν οι Δυτικοί και πώς οι Βυζαντινοί την αυτοκρατορική στέψη του Καρόλου; Να λάβετε υπόψη σας το περιεχόμενο του κεφαλαίου και τα δύο παραθέματα.

Απάντηση:

α) Οι Δυτικοί θεωρούσαν ότι, αφού η εξουσία βρισκόταν σε γυναικεία χέρια, δεν υπήρχε Αυτοκράτορας. Γι' αυτό και αυτό το αξίωμα έπρεπε να το πάρει ο Κάρολος, ο οποίος μάλιστα κυριαρχούσε και στη Ρώμη, όπως οι παλιοί Αυτοκράτορες.

β) Οι Βυζαντινοί θεωρούσαν ότι η στέψη του Καρόλου ως Αυτοκράτορα ήταν αναπίτρεπτη, αφού υπήρχε ήδη Αυτοκράτορας στην Κωνσταντινούπολη.

2η Ερώτηση: Σχολιάστε τη στάση του Καρλομάγνου απέναντι στο Βυζάντιο μετά τη στέψη του.

Απάντηση:

Ο Κάρολος ο Μέγας φέρθηκε διπλωματικά. Κατάλαβε ότι μια δυναμική αντιπαράθεση με τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία δε θα οδηγούσε πουθενά. Γι' αυτό προσπάθησε να προσεταιριστεί τους Βυζαντινούς με τη διπλωματία.

3η Ερώτηση: Ο χρονογράφος Θεοφάνης αναφέρει ότι σχεδιαζόταν γάμος μεταξύ Ειρήνης και Καρόλου, ώστε να συνενωθούν οι δύο αυτοκρατορίες. Ανεξάρτητα από το σταθμό αξιοπιστίας της πληροφορίας αυτής, τι προβλήματα νομίζετε ότι θα προκαλούσε αυτή η επιλογή;

Απάντηση:

Οι δύο αυτοκρατορίες ήταν αδύνατο να ενωθούν, γιατί είχαν μεγάλες διαφορές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές. Η δυτικοευρωπαϊκή κοινωνία βρισκόταν σε χαμηλότερο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο από το αντίστοιχο επίπεδο των Βυζαντινών. Άλλωστε, οι Βυζαντινοί θεωρούσαν τους Δυτικούς ως βάρβαρους, καθώς αυτοί κατέλυσαν το δυτικό τμήμα της Αυτοκρατορίας.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Πώς εκδηλώθηκε η παρακμή στο φραγκικό κράτος των Μεροβιγγείων;

Απάντηση:

Μετά το 561 το βασίλειο των Φράγκων, το οποίο βρισκόταν υπό την εξουσία των Μεροβιγγείων, βρίσκεται σε παρακμή. Το φραγκικό βασίλειο διασπάστηκε σε τμήματα, εξαιτίας των εμφυλίων συγκρούσεων των Νοθρών Βασιλέων.

Η οικονομία οπισθοδρόμησε και παρήκμασε, το οδικό δίκτυο εγκαταλείφθηκε, τα αστικά κέντρα έπεσαν σε παρακμή (αγροτοποίηση, ή απαστικοποίηση). Έτσι, στα τέλη του 7ου και στις αρχές του 8ου αι. το αδιέξοδο ήταν πλήρες και μοναδικός συνδετικός κρίκος αναδεικνυόταν η Εκκλησία.

2η Ερώτηση: Σε ποιο ιδεολογικό πλαίσιο στηριζόταν η ιδέα της βασιλείας πριν και μετά τη βασιλεία του Πιπίνου;

Απάντηση:

Ο πάπας Στέφανος Β΄ στράφηκε προς τους Φράγκους και ονόμασε το γιο του Καρόλου Μαρτέλου Πιπίνο ελέω Θεού βασιλέα των Φράγκων. (Dei misericordia rex Francorum). Με αυτό τον τρόπο επιβλήθηκε η ιδέα της χαρισματικής βασιλείας.

3η Ερώτηση: Πώς ενίσχυσε ο Καρλομάγνος τη συνοχή του κράτους του;

Απάντηση:

Η συνοχή του κράτους ενισχύθηκε, καθώς:

α) Η χώρα διαιρέθηκε σε περίπου 200 κομητείες. Οι Κόμητες, έχοντας τη βοήθεια των Επισκόπων, είχαν την πολιτική και στρατιωτική εξουσία ενώ ήταν και δικαστές και φοροεισπράκτορες.

β) Ενεργοποιήθηκε το σώμα των βασιλικών απεσταλμένων, το οποίο επέβλεπε την εφαρμογή των βασιλικών διαταγμάτων.

γ) Στον εκκλησιαστικό τομέα, με τις αποφάσεις της Συνόδου της Φραγκφούρτης (794), η Δυτική Εκκλησία απέκτησε ενιαίο δόγμα.

4η Ερώτηση: **Τι γνωρίζετε για τη συνθήκη του Βερντέν (843); Ποια γεγονότα οδήγησαν σε αυτήν;**

Απάντηση:

Ο διάδοχος του Κάρολου Λουδοβίκος ο Ευσεβής διέπραξε σοβαρά λάθη. Το 843 οι τρεις γιοι του διένειμαν τα αυτοκρατορικά εδάφη (συνθήκη του Βερντέν). Ο πρώτος γιος πήρε τα εδάφη ανατολικά του Ρήνου (Francia orientalis), ο δεύτερος γιος τα εδάφη δυτικά του Ρήνου (Francia occidentalis) και ο τρίτος μια ζώνη που επεκτεινόταν από το Βέλγιο ως την κεντρική Ιταλία.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η στέψη του Καρλομάγνου από τη σκοπιά των Φράγκων** (σελ. 30 του σχολικού βιβλίου).

Στα χρονικά του Lorsch φαίνεται πώς έβλεπε ο Πάπας και οι Δυτικοί εκκλησιαστικοί κύκλοι τη στέψη του Καρλομάγνου. Θεωρούσαν ότι, επειδή στο θρόνο της Κωνσταντινούπολης βρισκόταν μία γυναίκα, ο αυτοκρατορικός τίτλος έπρεπε να δοθεί στον βασιλιά των Φράγκων Κάρολο, ο οποίος θα κυριαρχούσε στη Ρώμη και στη Δ. Ευρώπη. Ο Καρλομάγνος δέχτηκε την προσφορά. Στο κείμενο αυτό βλέπουμε προσπάθειες εκκλογίκευσης της προσπάθειας προσεταιρισμού ενός τίτλου τον οποίο οι Βυζαντινοί κρατούσαν ζηλόφθονα. Πράγματι, οι Αυτοκράτορες της Κωνσταντινούπολης θεωρούσαν ότι αυτοί αποτελούσαν τους συνεχιστές της παλαιάς Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι Δυτικοί ήταν ξένοι, σφετεριστές ενός τίτλου που δεν τους ανήκε.

✓ **Η σκέψη του Καρλομάγνου από τη σκοπιά των Βυζαντινών** (σελ. 30 του σχολικού βιβλίου)

Ο Θεοφάνης μας μιλάει για τη στέψη του Καρλομάγνου τα Χριστούγεννα του 800. Αν και αρχικά σκόπευε να επιτεθεί στους Βυζαντινούς, τελικά ζήτησε σε γάμο την Ειρήνη. Η αυτοκράτειρα εμποδίστηκε από τον Αέτιο. Τελικά, ο Νικηφόρος έδωσε την Ειρήνη (802) και έγινε ο ίδιος Αυτοκράτορας.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Στο βασίλειο των Φράγκων η κρίση έπληξε ιδιαίτερα...

- α. τη στρατιωτική μηχανή
- β. τις θρησκευτικές αντιλήψεις
- γ. την οικονομία

Απάντηση: γ

2. Το εμπόριο και η βιοτεχνία...

- α. αναπτύχθηκαν
- β. υποχώρησαν
- γ. δοκιμάστηκαν

Απάντηση: β

3. Το πολιτικό σύστημα των Μεροβιγγείων έφερε...

- α. πρόοδο
- β. αδιέξοδο
- γ. πνοή ανανέωσης

Απάντηση: β

4. Παράγοντας εξουσίας αναδείχθηκε...

- α. η Εκκλησία
- β. η αστική τάξη
- γ. η λαϊκή τάξη

Απάντηση: α

5. Στο φραγκικό κράτος ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το αξίωμα του...

- α. Κόμητα
- β. Δυνάστη
- γ. Αυλάρχη

Απάντηση: γ

6. Στη φραγκική βασιλεία μεγάλο ηθικό κύρος προσέδωσε...

- α. η αναχαίτιση σερβικών προελάσεων
- β. η παπική ευλογία
- γ. η κατάκτηση της Ρώμης

Απάντηση: β

7. Ο τίτλος που πήρε ο Πιπίνος και οι γιοι του ως Πατρίκιοι Ρωμαίων συνεπαγόταν την υποχρέωση να...

- α. υπερασπίζονται τον Πάπα
- β. να επεκτείνουν το κράτος
- γ. προστατεύουν και τους Βυζαντινούς

Απάντηση: α

8. Η επικράτεια του φραγκικού κράτους διαιρέθηκε σε 200...

- α. κομητείες
- β. θέματα
- γ. φέουδα

Απάντηση: α

9. Οι βασιλικοί απεσταλμένοι είχαν ως καθήκον να...

- α. επιβλέπουν την εφαρμογή των νόμων
- β. εισπράττουν φόρους
- γ. διοικούν το στρατό

Απάντηση: α

10. Σημαντικότετος διάδοχος του Πιπίνου ήταν...

- α. ο Λέοντας
- β. ο Κάρολος ο Μέγας
- γ. ο Χλωδοβίκος

Απάντηση: β

11. Τα παλαιότερα γερμανικά βασίλεια... με την ισχυροποίηση του φραγκικού κράτους.

- α. υποσκελίστηκαν
- β. εξαφανίστηκαν
- γ. ισχυροποιήθηκαν

Απάντηση: α

12. Ο αυτοκράτορας Κάρολος ο Μέγας επέλεξε ως έδρα του...

- α. την Κωνσταντινούπολη
- β. τη Ρώμη
- γ. το Άαχεν

Απάντηση: γ

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Οι διάδοχοι του Χλωδοβίκου, ιδρυτή του φραγκικού κράτους, ήταν ανίκανοι.
2. Η πολιτική διάσπαση του φραγκικού κράτους έγινε εξαιτίας των πολέμων με άλλους λαούς.
3. Επικράτησαν βαρβαρικά ήθη, όπως η αυτοδικία και η θεοδικία.
4. Ο πάπας Στέφανος Β΄ στράφηκε προς τους Φράγκους για να σωθεί από την απειλή των Λογγοβάρδων.
5. Επικράτησε η αντίληψη της χαρισματικής βασιλείας.
6. Την πραγματική εξουσία είχε ο Πάπας.
7. Πυρήνας του παπικού κράτους κατέστη η περιοχή από τη Ραβέννα μέχρι τη Ρώμη.
8. Ο διάδοχος του Πιπίνου Κάρολος ο Μέγας αύξησε πολύ την επικράτεια του φραγκικού βασιλείου.
9. Οι Κόμητες ήταν αυτοί που επέβλεπαν την εφαρμογή νόμων και διαταγμάτων.
10. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία χρησιμοποίησε αρχικά τη διπλωματική μέθοδο για να προσεγγίσει το νέο αντίπαλό της στο ιταλικό μέτωπο.
11. Ο Κωνσταντίνος ΣΤ΄ παντρεύτηκε τη Ροτρούδη, την κόρη του Καρόλου.
12. Το έτος 800 ο Κάρολος στέφθηκε Μέγας και ειρηνολογός αυτοκράτωρ, κυβερνήτης του Ρωμαϊκού Κράτους.
13. Η στέψη του Καρόλου ένωσε τις δύο αυτοκρατορίες, Ανατολική και Δυτική, πολιτικά, πολιτισμικά, γλωσσικά, θρησκευτικά κτλ.
14. Ο Κάρολος επιχείρησε να υποτάξει την ανατολική Αυτοκρατορία.
15. Οι Καρολίδες συνένωσαν το μεγαλύτερο μέρος του χριστιανικού κόσμου της Δ. Ευρώπης.
16. Οι διάδοχοι του Λουδοβίκου του Ευσεβή μοιράστηκαν τα εδάφη με τη συνθήκη του Βερντέν.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 2, 5, 6, 11, 13, 14

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Το Βασίλειο των Φράγκων ήταν	α. παραμερίστηκε
2. Οι απόγονοι του Χλωδοβίκου ήταν	β. με το Βυζαντινό Αυτοκράτορα
3. Η εξουσία των Μεροβιγγείων	γ. έγινε βαθύτερο

4. Η παρακμή φάνηκε έντονα
κατά τη βασιλεία	δ. το πιο σημαντικό βαρβαρικό
κράτος
5. Ο Πιπίνος στέφθηκε	ε. ανίκανοι
6. Το χάσμα Ανατολής και Δύσης,
που ξεκίνησε με την Εικονομαχία,	στ. των διαδόχων του Χλωδοβίκου
7. Ο Παπισμός συνδέθηκε	ζ. στη στρατιωτική και πολιτική
διοίκηση
8. Οι Επίσκοποι βοηθούσαν τους
Κόμητες	η. με το φραγκικό κράτος
9. Ο Πάπας ζήτησε βοήθεια
από το Φράγκο βασιλιά	θ. ελέω Θεού βασιλεύς των Φράγκων
10. Ο Κάρολος πέτυχε συμβιβασμό	ι. υποσχόμενος να στέψει τον
Κάρολο βασιλιά

Απάντηση: 1δ, 2ε, 3α, 4στ, 5θ, 6γ, 7η, 8ζ, 9ι, 10β

Κεφάλαιο 2

Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ: ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΕΡΜΑΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ ΩΣ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (843-1054)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Κατά τη διάρκεια της Μακεδονικής Δυναστείας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία πνέει ένας νέος επιθετικός αέρας. Η οικονομική, κοινωνική και στρατιωτική αναδιοργάνωση βοήθησε σημαντικά την ενδυνάμωση του βυζαντινού κράτους. Η βυζαντινή κυριαρχία στερεώνεται πάλι σε περιοχές που κατείχαν οι Σλάβοι και οι Άραβες.

Η οικονομία ανακάμπτει σημαντικά. Η Κωνσταντινούπολη αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό, ενώ η κεντρική εξουσία κρατάει σταθερά υπό τον έλεγχο της γαιοκτητική αριστοκρατία.

Στη Δύση, εξαιτίας των επιδρομών εχθρικών λαών (Βίκινγκς, Ούγγροι) και της εξασθένησης της κεντρικής εξουσίας, παγιώνεται το φεουδαρχικό σύστημα.

1. Προοίμιο της ακμής του Βυζαντινού Κράτους (843-867)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μιχαήλ Γ' (842-867) ανορθώθηκε σημαντικά η οικονομία και η παιδεία. Στο εξωτερικό οι Βυζαντινοί κατέλαβαν αραβικά εδάφη.

α. Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων

Το Βυζάντιο στράφηκε και προς τους Σλάβους. Με αφορμή μια ρωσική επίθεση στην Κων/πολη το 860 στάλθηκαν οι πρώτοι ιεραπόστολοι στο ρωσικό κράτος.

Το 863 στάλθηκαν ιεραπόστολοι στη Μοραβία, ύστερα από πρόσκληση του Μοραβού ηγεμόνα, ο οποίος φοβόταν τη διείσδυση των Φράγκων και των Βουλγάρων. Επικεφαλείς της αποστολής τέθηκαν δύο αδέρφια από τη Θεσσαλονίκη, ο Κωνσταντίνος Κύριλλος και ο Μεθόδιος. Ο Κύριλλος επινόησε και το **γλαγολιτικό** αλφάβητο· η Θεία Λειτουργία γινόταν στη σλαβονική γλώσσα. Χάρη στο έργο των δύο αδερφών ο βυζαντινός πολιτισμός ρίζωσε βαθιά, αν και τελικά επικράτησαν οι Φράγκοι.

Σειρά είχαν οι Βούλγαροι, οι οποίοι αρχικά ζήτησαν ιεραποστόλους από τον Πάπα. Οι Βυζαντινοί, όμως, έστειλαν αμέσως στρατό και στόλο στη Βουλγαρία, με αποτέλεσμα ο Βόρης να ενδώσει και να βαπτιστεί στην Κων/πολη το 864 με το όνομα Μιχαήλ.

β. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο Εκκλησιών και το Πρώτο Σχίσμα

Η Βουλγαρική Εκκλησία οργανώθηκε κατά τα βυζαντινά πρότυπα και διορίστηκε Έλληνας Επίσκοπος. Το γεγονός αυτό έστρεψε το Βόρη πάλι προς τον Πάπα. Ο Μιχαήλ Γ΄ έστειλε επιστολή στον Πάπα με την οποία εξέφραζε την υπεροχή των Βυζαντινών.

Ο πατριάρχης Φώτιος κατηγορήσε τον Πάπα για δογματικές παρεκκλίσεις και κυρίως και το δόγμα της εκπόρευσης του Αγίου Πνεύματος και από τον Υίο (**filioque**). Ο πάπας Νικόλαος αναθεματίστηκε με τη Σύνοδο του 867 (**Πρώτο Σχίσμα**). Με απόφαση της Συνόδου του 870 η Βουλγαρία τέθηκε οριστικά στη σφαίρα επιρροής της Κωνσταντινούπολης.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Αυτοκράτορας ο Μιχαήλ Γ΄	842-867
– Απόκρουση επίθεσης των Ρώσων την Κων/πολη	860
– Αποστολή ιεραποστόλων στη Μοραβία	863
– Ο Βόρης βαπτίζεται χριστιανός	864
– Σύνοδος αναθεματίζει τον Πάπα	867
– Η Βουλγαρία υπάγεται στο Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης	870

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Στο σχεδιασμό του εκχριστιανισμού των σλαβικών λαών οι βυζαντινές αρχές επέδειξαν σύνεση και διορατικότητα. Τεκμηριώστε την άποψη αυτή.

Απάντηση:

Οι Βυζαντινοί κατάλαβαν από την αρχή τη σημασία που είχε ο εκχριστιανισμός των Σλάβων. Κατάλαβαν δηλαδή ότι η αποστολή ιεραποστόλων και η θρησκευτική πρόσδεση στην Κων/πολη θα έφερνε σημαντικά οφέλη για την αυτοκρατορία, καθώς οι λαοί αυτοί θα δένονταν και πολιτικά-πολιτιστικά με το βυζαντινό κράτος. Έτσι, η αυτοκρατορία θα έλεγχε ως ένα σημείο χωρίς πολεμικό κόστος λαούς άγριους.

Η κατανόηση αυτής της πραγματικότητας συνέβαλε στην αποστολή ιεραποστόλων στην Ρωσία, στη Σερβία, στη Μοραβία. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας, οι Βυζαντινοί επέβαλαν σχεδόν με τη βία την απόσπαση των Βουλγάρων από τον Πάπα της Ρώμης. Γιατί ήξεραν ότι, αν δεν ενεργούσαν γρήγορα, όλες αυτές οι περιοχές θα κατέληγαν τελικά στη σφαίρα επιρροής του Πάπα και των Φράγκων, από τη στιγμή μάλιστα που η Δύση έδειξε με πολύ καθαρό τρόπο (πολιτικά: τη στέψη του Καρλομάγνου ως Αυτοκράτορα των Ρωμαίων, θρησκευτικά: την αξίωση του Πάπα να αναγνωριστεί το παπικό πρωτείο) όχι μόνο ότι προσπαθεί να απομακρυνθεί από την βυζαντινή επιρροή αλλά και ότι προσπαθεί να κυριαρχήσει σε βάρος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, της μοναδικής, κατά την άποψη των Βυζαντινών, γνήσιας απογόνου της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

2η Ερώτηση: Ποιες διαφορές παρουσιάζουν οι τρόποι εκχριστιανισμού των Μοραβών, των Βουλγάρων και των Ρώσων;

Απάντηση:

α) Στην περίπτωση των Μοραβών, οι Βυζαντινοί έστειλαν τον Κωνσταντίνο Κύριλλο και το Μεθόδιο ως επικεφαλείς της ιεραποστολικής πρεσβείας, ύστερα από αίτηση του Μολδαβού ηγεμόνα Ρατισλάβου.

β) Στην περίπτωση των Βουλγάρων, οι Βυζαντινοί βάπτισαν το Βόρη με τη βία σχεδόν, ώστε να προλάβουν την παπική-φράγκικη διείσδυση.

γ) Στην περίπτωση των Ρώσων, αφορμή για τις αποστολές ιεραποστόλων στάθηκαν οι αλλεπάλληλες ανεπιτυχείς επιθέσεις των Ρώσων εναντίον της Κωνστα-

ντινούπολης. Καθώς το Βυζάντιο είχε συχνές εμπορικές επαφές με το κράτος του Κιέβου, στάθηκε πιο εύκολος ο εκχριστιανισμός των Ρώσων, με τη μεσολάβηση μάλιστα της ιδιαίτερα ικανής βυζαντινής διπλωματίας.

3η Ερώτηση: Ποιες κατηγορίες εναντίον της Ρωμαϊκής Εκκλησίας διατυπώνει ο πατριάρχης Φώτιος στην επιστολή του; Πού οφείλεται κατά τη γνώμη σας η οξύτητα της διατύπωσής του;

Απάντηση:

Ο Φώτιος διατυπώνει τις ακόλουθες κατηγορίες εναντίον της Ρωμαϊκής Εκκλησίας:

α) Ότι οι Δυτικοί δε σεβάστηκαν το γεγονός ότι το βουλγαρικό έθνος είχε προσηλυτιστεί ήδη από ιεραποστόλους της Κων/πολης.

β) Ότι προσπάθησαν με αθέμιτο τρόπο, με νύχια και με δόντια, να αποσπάσουν τη Βουλγαρία από την Ορθοδοξία.

Ο Φώτιος ήταν ένας ιδιαίτερα μορφωμένος άνθρωπος. Διακρινόταν για τη φυσική αντίληψη που είχε για τα πράγματα. Ήξερε ότι η φύση του παπικού καθεστώτος ήταν επιθετική, από τη στιγμή μάλιστα οι Πάπες είχαν αφυπνιστεί και απεξαρτηθεί από την εξουσία του Αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Επόμενο ήταν, εφόσον βρήκαν στήριξη από τους Φράγκους, να προσπαθήσουν να αποσπάσουν όσο το δυνατό περισσότερες περιοχές από την επιρροή των Βυζαντινών και του Πατριάρχη της Κων/πολης.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της νέας περιόδου (843-1054);

Απάντηση:

Κατά τη διάρκεια της Μακεδονικής Δυναστείας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία πνέει ένας νέος επιθετικός αέρας.

Η οικονομική, κοινωνική και στρατιωτική αναδιοργάνωση βοήθησε σημαντικά την ενδυνάμωση του βυζαντινού κράτους. Η βυζαντινή κυριαρχία στερεώνεται πάλι σε περιοχές που κατείχαν οι Σλάβοι και οι Άραβες.

Η οικονομία ανακάμπτει σημαντικά. Η Κωνσταντινούπολη αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό, ενώ η κεντρική εξουσία κρατάει σταθερά υπό τον έλεγχό της τη γαιοκτητική αριστοκρατία.

Ση Δύση, εξαιτίας των επιδρομών εχθρικών λαών (Βίνιγες, Ούγγροι) και της εξασθένησης της κεντρικής εξουσίας, παγιώνεται το φεουδαρχικό σύστημα.

2η Ερώτηση: Ποιες οι αρχικές φάσεις της αναδιοργάνωσης της αυτοκρατορίας;

Απάντηση:

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μιχαήλ Γ΄ (842-867) ξεχώρισε ο λογοθέτης του Δρόμου Θεόκτιστος, ο οποίος βοήθησε σημαντικά στην αναδιοργάνωση της οικονομίας. Επιπλέον, οι Βυζαντινοί κατέλαβαν αραβικά εδάφη, ενώ στο εσωτερικό υποτάχτηκαν οι Σκλαβήνοι και οι Παυλικιανοί (χριστιανική αίρεση η οποία είχε ως κέντρο τη Μ. Ασία).

Το 856 ο Μιχαήλ Γ΄ ανέλαβε προσωπικά την εξουσία μαζί με το θείο του Βάσδα. Το 863, με τη νίκη του εναντίον των Αράβων, αρχίζει η βυζαντινή αντεπίθεση στη Μ. Ασία.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Η ιεραποστολή στη Μοραβία (σελ. 34 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό ο Σλάβος ηγεμόνας της Μοραβίας Ρατισλάβος στέλνει μήνυμα στον αυτοκράτορα Μιχαήλ, ζητώντας του να στείλει ιεραποστόλους, ώστε να γνωρίσουν την αλήθεια. Στάλθηκαν δύο αδελφοί από τη Θεσσαλονίκη, οι οποίοι συνέταξαν σλαβικό αλφάβητο. Το έργο των δύο ιεραποστόλων ήταν επιτυχημένο. Οι Βυζαντινοί έδιναν μεγάλη σημασία στο ιεραποστολικό έργο ως μέσο επέκτασης της επιρροής της αυτοκρατορίας. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας, για παράδειγμα, έφτασαν ως και σε αποκλεισμό της χώρας, ώστε να μη γίνουν δεκτοί οι παπικοί απεσταλμένοι.

✓ Διαμαρτυρία του Φωτίου κατά του Πάπα (σελ. 34 του σχολικού βιβλίου)

Ο Φώτιος κατηγορεί τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, και ειδικότερα τον Πάπα, ότι επέπεσε σαν άγριο θηρίο στη Βουλγαρία, προσπαθώντας να την εντάξει με το ζόρι στη δική του σφαίρα επιρροής. Την εποχή αυτή οι Πάπες έχουν συνειδητοποιήσει τη δύναμή τους, συμμαχώντας με τους Φράγκους ηγεμόνες, και ανταγωνίζονται σθεναρά τον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης. Θεωρούν ότι, ως κληρονόμοι της πρώτης χριστιανικής έδρας, είναι αλάθητοι και κυρίαρχοι στο θρόνο της Χριστιανοσύνης.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Ηγεμόνας της Μοραβίας το 863 ήταν ο...

- α. Ρατισλάβος
- β. Βόρης
- γ. Σαμουήλ

Απάντηση: α

2. Ο Βόρης βαπτίστηκε με το χριστιανικό όνομα...

- α. Ιωάννης
- β. Θεόφραστος
- γ. Μιχαήλ

Απάντηση: γ

3. Ο Βόρης συνέτριψε την αντίσταση των...

- α. Βουλγάρων ευγενών
- β. χωρικών
- γ. εμπόρων

Απάντηση: α

4. Ο πατριάρχης Φώτιος έστειλε επιστολή διαμαρτυρίας...

- α. στο Ρώσο Βλαδίμηρο
- β. στους Άραβες
- γ. στον πάπα Νικόλαο

Απάντηση: γ

5. Το Πρώτο Σχίσμα χρονολογείται από το...

- α. 865
- β. 867
- γ. 967

Απάντηση: β

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Σημειώστε ποιες από τις παρακάτω ομάδες είναι σωστές ή λανθασμένες (Σ για τις σωστές, Λ για τις λανθασμένες).

1. Στα χέρια του Μιχαήλ Γ΄ ο αγώνας με τους Άραβες ήταν αμφίροπος.
2. Στη Δύση άρχισε να αποκρυσταλλώνεται το φεουδαρχικό σύστημα.
3. Η επίθεση των Ρώσων 860 αποκρούστηκε.
4. Ο Μεθόδιος καταγόταν από τη Θράκη.
5. Αρχικά στη Βουλγαρία υπήρχε Έλληνας Επίσκοπος.
6. Ο Φώτιος εξέφρασε την αποδοχή του παπικού πρωτείου.
7. Η Σύνοδος του 870 ρύθμισε το θέμα της Ρωσίας.

Απάντηση: 1Λ, 2Σ, 3Σ, 4Λ, 5Σ, 6Λ, 7Λ

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Στα χρόνια της Μακεδονικής Δυναστείας	α. ενσκήπτουν οι Ούγγροι και οι και οι Βίκινγκς
2. Κέντρο της αυτοκρατορίας	β. μια πρώτη ιεραποστολική αποστολή στη Μοραβία
3. Το 863 οργανώθηκε	γ. το filique, δηλ. το δόγμα κατά το οποίο το Άγιο Πνεύμα εκπρορεύεται και από τον Υιό
4. Ο βυζαντινός πολιτισμός	δ. κυριάρχησε η αστική αριστοκρατία
5. Όταν οι Βούλγαροι ζήτησαν παπικούς ιεραποστόλους	ε. ρίζωσε βαθιά στη Μοραβία
6. Ο πατριάρχης Φώτιος κατηγόρησε τον Πάπα και για	στ. αναδείχτηκε η Κωνσταντινούπολη
7. Στο Βυζάντιο	ζ. οι Βυζαντινοί απέκλεισαν με στρατό και στόλο τη Βουλγαρία.

Απάντηση: 1α, 2στ, 3β, 4ε, 5ζ, 6γ, 7δ

2. Οικονομία

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Οι δημογραφικές εξελίξεις και η αγροτική παραγωγή

Χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου είναι η ενδυνάμωση της αστικής ζωής και της αγροτικής παραγωγής. Εξαιτίας της επέκτασης των γαιών των αριστοκρατών και της αύξησης της αγροτικής φορολογίας, ενισχύθηκαν οι τάσεις της αστυφιλίας, ειδικά προς την Κωνσταντινούπολη. Παράλληλα υποχώρησαν και οι επιδημίες. Μόνο τρεις αναφέρονται (μέσα 10ου αι. - μέσα 11ου αι.).

β. Το εμπόριο και η βιοτεχνία

Το εμπόριο και η βιοτεχνία γνωρίζουν νέα άνθιση: Οι αγρότες επισκέπτονται όλο και πιο συχνά τα εμπορικά κέντρα, για να διαθέσουν τα προϊόντα τους ή για να αγοράσουν ό,τι δεν παράγουν. Υπάρχει έντονη εμπορική εσωτερική ανταλλαγή αγαθών, κυρίως με την Κωνσταντινούπολη, η οποία βρίσκεται σε διεθνές εμπορικό σταυροδρόμι.

Μεγάλη ανάπτυξη γνωρίζουν και οι θαλάσσιες οδοί, ύστερα μάλιστα από την κατάληψη της Κρήτης, της Κύπρου και της βόρειας Συρίας, μετά τη δεκαετία 960-970.

Ο αστικός βίος ανθεί, καθώς αναπτύσσονται πολλοί βιοτεχνικοί κλάδοι. Πολλές πόλεις της περιφέρειας (Σάρδεις, Θήβα, Αθήνα κ.ά.) αναδεικνύονται σε εμπορικά κέντρα. Υποτυπώδεις βιοτεχνικές δραστηριότητες αναπτύσσονται και στην ύπαιθρο (π.χ. υπάρχουν σιδηρουργεία, αλλά και περιφερόμενοι σιδηρουργοί, που κατασκευάζουν και επισκευάζουν αγροτικό εξοπλισμό).

γ. Τα αστικά επαγγέλματα

Στις μεγάλες πόλεις με τους στενούς δρόμους δραστηριοποιούνται πολλοί χειρωνακτες (μεταφορείς κτλ.).

Πολλοί ασχολούνται με το μικροεμπόριο και τα επαγγέλματα που σχετίζονται με τη διατροφή, καθώς οι ανάγκες σε τροφή των αστικών κέντρων είναι μεγάλες.

Τα εμποροβιοτεχνικά επαγγέλματα οργανώθηκαν σε προνομιούχα σωματεία, τα **συστήματα**:

α) Η λειτουργία τους διέπεται από αυστηρούς κανονισμούς (**Επαρχιόν Βιβλίον**).

β) Γενικός επόπτης είναι ο **Έπαρχος της Πόλης**.

γ) Ενώ αγοράζουν στην ίδια τιμή τις πρώτες ύλες και τα εμπορεύματα, μπορούν να καθορίσουν τον όγκο παραγωγής, το μισθό των υπαλλήλων τους και τη λιανική τιμή πώλησης των προϊόντων.

δ) Ελέγχεται αυστηρά η ποιότητα των εμπορευμάτων και η προσφορά των πολύτιμων εμπορευμάτων (κεκωλυμένα).

ε) Τα μέλη των συστημάτων απέκτησαν πολιτική δύναμη.

στ) Για να γραφτεί κανείς, έπρεπε να αποδείξει την επαγγελματική του ικανότητα.

ζ) Η αποβολή από τα συστήματα επέφερε και σωματικές ποινές.

η) Το κράτος επενέβαινε για να διασφαλίσει τα δικά του συμφέροντα, όσο και αυτά των καταναλωτών.

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στην αύξηση του πληθυσμού της αυτοκρατορίας κατά την περίοδο των Μακεδόνων;

Απάντηση:

Ήταν οι ακόλουθοι:

α) Η οικονομική ανάκαμψη (εμπόριο, βιοτεχνία), η οποία προκάλεσε άνοδο του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της αυτοκρατορίας.

β) Η υποχώρηση των επιδημιών. Από τα μέσα του 10ου αι. ως τα μέσα του 11ου αι. αναφέρονται μόνο τρεις επιδημίες.

2η Ερώτηση: Να επισημάνετε τους λόγους άνθισης του εμπορίου και να αναφέρετε τα σπουδαία οικονομικά κέντρα της αυτοκρατορίας.

Απάντηση:

Το εμπόριο γνωρίζει νέα άνθηση εξαιτίας: α) της αύξησης της ζήτησης αγαθών, καθώς υπάρχει δημογραφική ανάκαμψη, β) του σχετικού οικονομικού φιλελευθερισμού (ελεύθερος καθορισμός τιμών, εύκαμπτο σύστημα εκτελωνισμού των αγαθών), γ) των ευνοϊκών διεθνών συγκυριών. Υπάρχει έντονα εμπορική εσωτερική ανταλλαγή αγαθών, κυρίως με την Κωνσταντινούπολη, η οποία βρίσκεται σε διεθνές εμπορικό σταυροδρόμι.

Μεγάλη ανάπτυξη γνωρίζουν και οι θαλάσσιες οδοί, ύστερα από την κατάληψη της Κρήτης, της Κύπρου και της βόρειας Συρίας, μετά τη δεκαετία 960-970.

Τα σπουδαιότερα οικονομικά κέντρα ήταν η Κωνσταντινούπολη, η Θεσσαλονίκη, η Θήβα, η Κόρινθος, η Σπάρτη, οι Σάρδεις.

3η Ερώτηση: Ποιες υποχρεώσεις είχε το «σύστημα» των ιχθυοπρατών; Πώς λειτουργούσε ο έλεγχος των συστημάτων και τι επιδιωκόταν, πρωτίστως, μ' αυτόν; (σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

α) Έπρεπε να διαμένουν στις μεγάλες καμάρες της πόλης, πουλώντας φρέσκα ψάρια.

β) Οι ιχθυοπράτες δεν μπορούσαν να παστώνουν και να πουλούν τα ψάρια σε ξένους, που θα τα μετέφεραν στο εξωτερικό. Τα περισσευούμενα ψάρια έπρεπε να παστωθούν για να μη χαλάσουν.

γ) Οι επιστάτες των ιχθυοπρατών έπρεπε να αναφέρουν στον Έπαρχο της πόλης κάθε πρωί πόσα λευκά ψάρια έπιαναν.

Οι ιχθυοπράτες επιβλέπονταν από τους επιστάτες, οι οποίοι έλεγχαν πώς γινόταν η αγορά των ψαριών και πώς γινόταν η εκποίηση τους.

Με τον έλεγχο αυτό επιδιωκόταν ο έλεγχος της αγοράς από το κράτος, ώστε να διασφαλιστούν τα έσοδα από το εμπόριο αλλά και να εξασφαλιστεί η επάρκεια σε τρόφιμα, ώστε να μην υπάρχει έλλειψη τροφίμων στην πόλη.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Να περιγράψετε την επαγγελματική ζωή των πόλεων.

Απάντηση:

Στις μεγάλες πόλεις με τους στενούς δρόμους δραστηριοποιούνται πολλοί χειρώνακτες (μεταφορείς κτλ.).

Πολλοί ασχολούνται με το μικροεμπόριο και τα επαγγέλματα που σχετίζονται με τη διατροφή, καθώς οι ανάγκες σε τροφή των αστικών κέντρων είναι μεγάλες.

Τα εμποροβιοτεχνικά επαγγέλματα οργανώθηκαν σε προνομιούχα σωματεία, τα συστήματα.

2η Ερώτηση: Από ποιες αρχές διέπεται η λειτουργία των συστημάτων;

Απάντηση:

α) Η λειτουργία τους διέπεται από αυστηρούς κανονισμούς (Επαρχικόν Βιβλίον).

β) Γενικός επόπτης είναι ο Έπαρχος της Πόλης.

γ) Ενώ αγοράζουν στην ίδια τιμή τις πρώτες ύλες και τα εμπορεύματα, μπορούν να καθορίσουν τον όγκο παραγωγής, το μισθό των υπαλλήλων τους και τη λιανική τιμή πώλησης των προϊόντων.

δ) Ελέγχεται αυστηρά η ποιότητα των εμπορευμάτων και η προσφορά των πολύτιμων εμπορευμάτων (κεκωλυμένα).

ε) Τα μέλη των συστημάτων απόκτησαν πολιτική δύναμη.

στ) Για να γραφτεί κανείς, έπρεπε να αποδείξει την επαγγελματική του ικανότητα.

ζ) Η αποβολή από τα συστήματα επέφερε και σωματικές ποινές.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η Πόλη στα μάτια ενός περιηγητή (12ος αι.)** (σελ. 36 του σχολικού βιβλίου

Ένας περιηγητής του 12ου αι. μιλάει με θαυμασμό για τη Βασιλεύουσα, την πόλη των πόλεων, την Επτάλοφο Κωνσταντινούπολη. Η πόλη είναι πολυάνθρωπη και πολυάσχολη. Χιλιάδες είναι αυτοί που έρχονται για να εμπορευτούν. Υπάρχουν αναρίθμητα κτίρια. Στα κάστρα φυλάσσεται πολύς χρυσός, πορφύρα, πολύτιμοι λίθοι και υφάσματα. Το κρατικό ταμείο είναι ιδιαίτερα πλούσιο. Ακόμη και το 12ο αι. η Κωνσταντινούπολη ήταν μία ακμαία πόλη. Σε σχέση μάλιστα με τις καθυστερημένες δυτικοευρωπαϊκές πόλεις, η Κων/πολη φάνταζε ως η πιο όμορφη και δυνατή πόλη του κόσμου. Ωστόσο, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία βρισκόταν σε τροχιά παρακμής. Οι άξεστοι σταυροφόροι θαμπώθηκαν από αυτά τα πλούτη και τη λεηλάτησαν το 1204.

✓ **Οι ιχθυοπράτες** (σελ. 36 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό μαθαίνουμε για μερικούς από τους κανόνες του Επαρχικού βιβλίου που αφορούσαν τους ιχθυοπράτες. Η διοίκηση ήταν αυστηρή, καθώς έπρεπε να ελεγχθούν οι δραστηριότητες των συντεχνιών. Μόνο έτσι θα μπορούσε να μένει ακμαία η εμπορική δραστηριότητα στην Κωνσταντινούπολη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Στην αναζωογόνηση των πόλεων και της αγροτικής παραγωγής συνέβαλε ...

- α. η καλή διοίκηση
- β. η δημογραφική ανάκαμψη
- γ. η εξωτερική μετανάστευση

Απάντηση: β

2. Οι αγροτικοί φόροι κατά το 10ο αι. ...

- α. έμειναν σταθεροί
- β. μειώθηκαν
- γ. αυξήθηκαν

Απάντηση: γ

3. Μεταξύ 10ου και 11ου αι. αυξάνεται ο αριθμός των απασχολουμένων στη ...

- α. θάλασσα
- β. βιομηχανία
- γ. βιοτεχνία

Απάντηση: γ

4. Κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα καθίσταται ...

- α. το μικροεμπόριο
- β. η μεγάλη γαιοκτησία
- γ. η βιοτεχνία

Απάντηση: α

5. Τα συστήματα εποπτεύονται από ...

- α. το φεουδάρχη
- β. τον Έπαρχο της Πόλης
- γ. τον Αυτοκράτορα

Απάντηση: β

6. «Κεκωλυμένα» ονομάζονταν ...

- α. τα πολύτιμα εμπορεύματα
- β. οι πρώτες ύλες
- γ. οι κανόνες της βιοτεχνίας

Απάντηση: α

7. Η αποβολή από τα προνομιά σωματεία συνοδευόταν από...

- α. δημόσια κατακραυγή
- β. πολιτικές στερήσεις
- γ. σωματικές ποινές

Απάντηση: γ

B´ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Στη διάρκεια του 10ου αι. αυξήθηκαν οι επιδημίες.
2. Η μεγάλη γαιοκτησία ελαττώθηκε, το ίδιο και η αγροτική φορολογία.
3. Τό διεθνές εμπόριο και η βιοτεχνία ακμάζουν, εξαιτίας συγκυριών αλλά και της αύξησης της ζήτησης αγαθών και του σχετικού οικονομικού φιλελευθερισμού.
4. Η αύξηση του αστικού πληθυσμού οφείλεται στην εσωτερική μετανάστευση και στη φυσική αύξηση του πληθυσμού.
5. Στις πόλεις ανθούν η κεραμική, η τέχνη της επεξεργασίας πολυτίμων λίθων, η βιοτεχνία λινών και άλλες βιοτεχνίες.
6. Οι χειρώνακτες που δραστηριοποιούνται στις πόλεις και στα λιμάνια είναι ελάχιστοι.
7. Λειτουργεί ένα παράδοξο μείγμα ελεύθερης επιχείρησης και κρατικού παρεμβατισμού.
8. Τα μέλη των συστημάτων δεν ασκούν πολιτική πίεση στην κυβέρνηση.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 2, 6, 8.

Γ´ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Μέρος του αγροτικού πληθυσμού	α. οι χερσαίοι δρόμοι
2. Η Κωνσταντινούπολη ήταν	β. λέγονταν συστήματα
3. Μεγαλύτερη εμπορική σημασία έχουν αρχικά	γ. επισκευάζουν επιτόπου τα αγροτικά εργαλεία

4. Οι θαλάσσιοι δρόμοι αναπτύσσονται	δ. κομβικό σημείο διεθνών εμπορικών δρόμων
5. Οι περιφερόμενοι σιδηρουργοί	ε. διέπονταν από αυστηρούς κανόνες
6. Τα σωματεία στα οποία οργανώνονταν	στ. άρχισε να μεταναστεύει στις πόλεις
7. Η λειτουργία των συστημάτων	ζ. από τη δεκαετία 960-970

Απάντηση: 1στ, 2δ, 3α, 4ζ, 5γ, 6β, 7ε

3. Κοινωνία

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η ανώτερη αριστοκρατία

Ήδη από τα χρόνια της βασιλείας του Κων/νου Ε΄ η κεντρική εξουσία προσπαθούσε να αποδυναμώσει την παλιά γαιοκτητική αριστοκρατία δημιουργώντας μια παλατιανή αριστοκρατία, η οποία θα έπαιρνε μισθό για τα αξιώματα που κατείχε.

Στα χρόνια του Βασιλείου Β΄ παρατηρείται σύνδεση της παλατιανής και γαιοκτητικής αριστοκρατίας μέσα από επιγαμίες. Οι **βασιλικοί** αποκτούν μεγάλη δύναμη επειδή μονοπωλούν τα βασικά αξιώματα.

Κυριαρχούν οι **δυνατοί**, οι οποίοι πιέζουν και τελικά υποτάσσουν σταδιακά το δήμο και τις αγροτικές κοινότητες.

β. Η μεσαία τάξη

Το 10ο και 11ο αι. δημιουργείται η τάξη των εμπόρων και βιοτεχνών, που αποτέλεσαν τη βάση της οικονομικής ανάπτυξης του βυζαντινού κράτους. Ήταν μεγάλεμποροι που πραγματοποιούσαν μακρινά ταξίδια. Από αυτά εξασφάλισαν τεράστια κέρδη. Κατά τη διάρκεια του 11ου αι. απέκτησαν τεράστια πολιτική δύναμη.

γ. Η κοινωνία του χωριού και η πάλη κατά των δυνατών

Το **χωριόν** (η κοινότητα) αποτελείται από τις ακόλουθες κοινωνικές ομάδες: α) Από τον ιερέα, ο οποίος έχει ηθικό κύρος. β) Από τους δυνατούς, οι οποίοι έχουν την οικονομική ισχύ. γ) Από τους ελεύθερους μικροϊδιοκτήτες, οι οποίοι συχνά βοηθούνταν από δούλους.

Από τα τέλη του 8ου αι. εμφανίζεται μια νέα αριστοκρατία η οποία αποκτά μεγάλη οικονομική και πολιτική δύναμη. Οι μικροϊδιοκτήτες πιέζονται φορολογικά. Το αποτέλεσμα ήταν να εκχωρήσουν την ελευθερία τους και να γίνουν **πάροικοι**.

Καθώς ίσχυε το αλληλέγγυο, το μερίδιο των φόρων όσων εγκατέλειπαν τη γη βάρυνε τους γείτονές τους. Καθώς αυτοί επιβαρύνονταν περισσότερο, τελικά εγκατέλειπαν και αυτοί τη γη.

Οι Μακεδόνες πολέμησαν την αριστοκρατία της γης, γιατί η αποδυνάμωση των αγροτικών κοινοτήτων σήμαινε και αποδυνάμωση του κορμού του βυζαντινού στρατού.

Με ειδικό νόμο, το **αλληλέγγυον**, καθορίστηκε ότι οι εύποροι γείτονες έπρεπε να πληρώνουν τους φόρους των φτωχών αγροτών της κοινότητας.

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιες αλλαγές σημειώθηκαν στη σύνθεση της αριστοκρατίας από τον 8ο μέχρι το 10ο αιώνα;

Απάντηση:

Ήδη από τα χρόνια της βασιλείας του Κων/νου Ε΄ η κεντρική εξουσία προσαθούσε να αποδυναμώσει την παλιά γαιοκτητική αριστοκρατία δημιουργώντας μια παλατιανή αριστοκρατία, η οποία θα έπαιρνε μισθό για τα αξιώματα που κατείχε.

Στα χρόνια του Βασιλείου Β΄ παρατηρείται σύνδεση της παλατιανής και γαιοκτητικής αριστοκρατίας μέσα από επιγαμίες. Οι **βασιλικοί** αποκτούν μεγάλη δύναμη, καθώς παίρνουν όλα τα αξιώματα.

2η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι αιτίες της αναχώρησης και ποιους κινδύνους συνεπαγόταν η εξαφάνιση των ελεύθερων αγροτών και μικροϊδιοκτητών σύμφωνα με τα παραθέματα;

Απάντηση:

α) Οι αιτίες της αναχώρησης ήταν η αδυναμία των αγροτών να καλύψουν εύκολα τις ζημιές που πάθαιναν και που ήταν απρόβλεπτες. Χωρίς κρατική υποστήριξη, σε περίπτωση απρόβλεπτης ζημιάς δεν μπορούσαν να θρέψουν τις οικογένειές τους ούτε να πληρώσουν τους ολοένα αυξανόμενους φόρους, δεν μπορούσαν να ξεπληρώσουν τα δάνεια που τυχόν είχαν πάρει.

β) Οι συνέπειες της εξαφάνισης της ελεύθερης ιδιοκτησίας ήταν σοβαρές: μειώθηκαν οι φόροι τους οποίους απέδιδαν οι μικροϊδιοκτήτες και καταστράφηκε σιγά σιγά ο κορμός του βυζαντινού στρατού.

3η Ερώτηση: Ποια η σκοπιμότητα της θεσμοθέτησης του «αλληλεγγύου»;

Απάντηση:

Το «αλληλέγγυο» θεσπίστηκε ως μέτρο, ώστε να αποδυναμωθούν οι δυνατοί, αφού ήταν υποχρωμένοι να πληρώνουν αυτοί τους φόρους των φτωχών αγροτών της κοινότητας. Με αυτό τον τρόπο ελάφρυναν σημαντικά οι υποχρεώσεις των φτωχών.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια τάξη αποτέλεσε τη βάση του βυζαντινού κράτους κατά το 10ο και 11ο αι.;

Απάντηση:

Το 10ο και 11ο αι. δημιουργείται η τάξη των εμπόρων και βιοτεχνών, που αποτέλεσαν τη βάση της οικονομικής ανάπτυξης του βυζαντινού κράτους. Ήταν μεγαλέμποροι που πραγματοποιούσαν μακρινά ταξίδια. Τον 11ο αιώνα απέκτησαν τεράστια δύναμη.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η αναχώρηση ενός φτωχού γεωργού** (σελ. 38 του σχολικού βιβλίου)

Στο βίο του Αγίου Φιλαρέτου διαβάζουμε για ένα γεωργό του οποίου το βόδι ψόφισε ενώ όργωνε το χωράφι του. Ο γεωργός απελπίστηκε και διαμαρτυρήθηκε στο Θεό, καθώς το βόδι ήταν χρεωμένο· δεν μπορούσε να πληρώσει φόρους ή να ξεπληρώσει τα δάνειά του. Σκέφτεται να εγκαταλείψει κρυφά τη χώρα. Οι μικροί γεωργοί βρίσκονταν σε ολόκληρη την διάρκεια του βυζαντινού κράτους σε μειονεκτική θέση. Την εποχή των Μακεδόνων η θέση τους έχει βελτιωθεί αισθητά. Ωστόσο, ακόμα και τότε υπέφεραν από τις εισφορές, τη δουλειά, τους μεγαλογαιοκτήμονες, οι οποίοι επιζητούσαν να απορροφήσουν τις μικρές ιδιοκτησίες.

✓ **Οφέλη από την ύπαρξη των μικροϊδιοκτητών (Νεαρά του έτους 935)** (σελ. 39 του σχολικού βιβλίου).

Στο απόσπασμα βλέπουμε τα οφέλη που αποκομίζει το κράτος από τους μικροϊδιοκτήτες: α) καταβάλλουν μεγάλο ποσοστό των κρατικών φόρων, β) πα-

ρέχουν σημαντικές στρατιωτικές υπηρεσίες. Η καταστροφή αυτής της τάξης τον 11ο αι. και η κυριαρχία των δυνατών είναι από τους λόγους κατάρρευσης της βυζαντινής στρατιωτικής ισχύος. Οι μικρογεωργοί αποτελούσαν τον κορμό του στρατού. Όταν αυτοί χάθηκαν, ο στρατός βασίστηκε σε μισθοφόρους, οι οποίοι δεν ήταν καθόλου αξιόπιστοι.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Στη διάρκεια του 10ου και 11ου αι. η τάξη που διαμορφώθηκε γρήγορα ήταν η... τάξη.

- α. εμποροβιοτεχνική
- β. αστική
- γ. λαϊκή

Απάντηση: α

2. Ο φόρος των γεωργών που εγκατέλειπαν τη γη τους...

- α. επιβάρυνε το κράτος
- β. επιβάρυνε τους γείτονες
- γ. επιβάρυνε τους μεγαλογαιοκτήμονες

Απάντηση: β

3. Η αριστοκρατία στα χρόνια των Μακεδόνων...

- α. μένει ίδια
- β. αλλάζει σημαντικά
- γ. υφίσταται ελάχιστες αλλαγές

Απάντηση: β

4. Μια βασική αιτία εξαφάνισης των μικροκαλλιεργητών ήταν...

- α. η δίψα για πλούτο
- β. οι επιδημίες
- γ. η βαριά φορολογία

Απάντηση: γ

5. Την προστασία των αγροτών και των στρατιωτών επιδίωξαν...

- α. οι Μακεδόνες
- β. παραμεθόριοι γαιοκτήμονες
- γ. γενικά οι γαιοκτήμονες

Απάντηση: α

6. Μεγάλο πλήγμα για τους δυνατούς αποτέλεσε...

- α. η Νεαρά του 922
- β. η Νεαρά του 927/28
- γ. το αλληλέγγυον

Απάντηση: γ

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Το κράτος κατέβαλλε προσπάθειες για την αύξηση της δύναμης των μεγάλων γαιοκτημόνων.
2. Επί Βασιλείου Β΄ η αριστοκρατία της γης και η αριστοκρατία των αξιωμάτων συνδέονται με επιγαμίες.
3. Οι βασιλικοί δεν έχουν πλούτο, έχουν όμως ισχυρό όνομα.
4. Η οικονομική ισχύς των δυνατών είναι μεγάλη.
5. Στα χωριά οι οικονομικές διαφορές μεταξύ των τάξεων είναι μικρές.
6. Από την εποχή του Νικηφόρου Α΄ οι φορολογικές πιέσεις μειώνονται.
7. Οι εμποροβιοτέχνες απέκτησαν μεγάλη δύναμη.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 3, 5, 6

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Οι μεγάλες οικογένειες	α. ο παπάς
2. Τα στρατιωτικά και πολιτικά αξιώματα μονοπωλούν	β. αποτελούσαν οι ελεύθεροι μικροϊδιοκτήτες
3. Στο βυζαντινό χωρίον σπουδαίο ηθικό ρόλο έχει	γ. συρρέουν στην Κωνσταντινούπολη
4. Οι αγροτικές κοινότητες σταδιακά	δ. ένας ειδικός νόμος, το αλληλέγγυο.
5. Τον περιορισμό της δύναμης της αριστοκρατίας επεδίωκε	ε. να καταβάλουν τους φόρους των φτωχών της κοινότητας
6. Τον κορμό του πληθυσμού	στ. οι βασιλικοί

7. Το «αλληλέγγυο» υποχρέωνε τους εύπορους γείτονες

ζ. περιέρονται υπό την κηδεμονία των δυνατών.

Απάντηση: 1γ, 2στ, 3α, 4ζ, 5δ, 6β, 7ε

4. Διοίκηση και νομοθεσία

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η διοίκηση

Η διαίρεση των μεγάλων θεμάτων σε μικρότερα και η επέκταση του θεσμού στις περιοχές που κατακτήθηκαν βελτίωσαν τη δημόσια διοίκηση.

Η κρατική μηχανή αλλάζει και μεταμορφώνεται, αφού δημιουργούνται νέες υπηρεσίες, ενώ οι παλιές αναπροσαρμόζονται. Στην κορυφή της πυραμίδας στέκεται ο Αυτοκράτορας.

Ο **Αυτοκράτορας** είναι διορισμένος από το Θεό και προστατεύει την εκκλησία, ενώ είναι ο ανώτατος στρατιωτικός διοικητής, ανώτατος δικαστής, μοναδικός νομοθέτης και η κεφαλή της δημόσιας διοίκησης. Τροποποιεί τους νόμους κατά βούληση και περιορίζεται μόνο από την ηθική και την παράδοση.

Την ίδια εποχή το πρόσωπο του Αυτοκράτορα θεωρήθηκε σεβαστό ακόμα και από τους **ευκλείς σφετεριστές**, ή κηδεμόνες-αυτοκράτορες (π.χ. ο Νικηφόρος Φωκάς), οι οποίοι υιοθέτησαν τίτλους όπως *βασιλεοπάτωρ, καίσαρ, συμβασιλεύς* για να κυβερνήσουν.

β. Οι σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας

Για τις σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας υπάρχουν δύο απόψεις: η μία θεωρεί ότι μετά την Εικονομαχία η Εκκλησία υποτάχτηκε στην κοσμική εξουσία, καθώς ο Πατριάρχης διοριζόταν από τον Αυτοκράτορα, και ότι μόνο κατά το β΄ μισό του 10ου αι. η εξουσία της αποκαταστάθηκε. Η δεύτερη άποψη υποστηρίζει το αντίθετο: η εξουσία του Αυτοκράτορα στα θρησκευτικά ζητήματα περιορίστηκε, για το διορισμό και παύση εκκλησιαστικών λειτουργιών απαραίτητη ήταν η συγκατάθεση του κλήρου, η εκκλησιαστική σύνοδος είχε τη βασική ευθύνη για τα θέματα της θρησκείας.

γ. Η νομοθεσία

Την εποχή αυτή αντικείμενο επιδίωξης έγινε η επαναφορά του Ρωμαϊκού Δικαίου, με τις ανάλογες βέβαια αλλαγές, που ανταποκρίνονταν στην κοινωνική πραγματικότητα της εποχής.

Η παραπάνω επιδίωξη εγκαινιάζεται με την έκδοση του **Πρόχειρου Νόμου** (870-879), που ήταν ένα πρακτικό εγχειρίδιο με διατάξεις Αστικού και Δημοσίου Δικαίου. Βάση και Πρόχειρου Νόμου ήταν η **Εκλογή** (νομικό έργο των Ισαύρων).

Μεγαλύτερη επιρροή από την Εκλογή είχε δεχτεί η **Επαναγωγή** (μετά το 879), με την οποία ορίζονται οι αρμοδιότητες του Πατριάρχη και του Αυτοκράτορα πάνω στη βάση της αμοιβαίας συνεργασίας.

Η μεγαλύτερη νομική συλλογή της αυτοκρατορίας ήταν τα **Βασιλικά**, τα οποία αντλούν από τις ιουστινιάνειες συλλογές

Ιδιαίτερα σημαντικά νομοθετήματα για το δίκαιο του 10ου αι. ήταν οι **Νεαρές**. Σημαντικές είναι αυτές που καταργούν τα παλιά δικαιώματα των βουλευτηρίων των πόλεων και των συγκλητικών. Με αυτές η εξουσία συγκεντρώνεται στα χέρια του Αυτοκράτορα, ο οποίος ταυτίζεται με το κράτος. Νεαρές εκδόθηκαν και για την αντιμετώπιση προβλημάτων της εποχής.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Εκδίδεται ο Πρόχειρος Νόμος – Εκδίδεται η Επαναγωγή	870-879 μετά το 879

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της αυτοκρατορικής εξουσίας; Ποιο σημείο του πρώτου παραθέματος εκφράζει το βυζαντινό επεκτατισμό;

Απάντηση:

α) Η αυτοκρατορική εξουσία είχε συγκεντρωτικό χαρακτήρα. Ο Αυτοκράτορας διοριζόταν από το Θεό και ήταν προστατευόμενος της Θείας Πρόνοιας. Παράλληλα, προστάτευε την Εκκλησία και την Ορθοδοξία. Ήταν επίσης κεφαλή της δημόσιας διοίκησης, αρχηγός του στρατού και ανώτατος νομοθέτης και δικαστής. Βλέπουμε ότι ο Αυτοκράτορας δεν ήταν υπόλογος σε κάποιον άλλο άνθρωπο,

παρά μόνο στο Θεό. Η ιδεολογία αυτή ήταν σύμφωνη με την παλαιότερη ελληνιστική ρωμαϊκή θεωρία της **ελέω Θεού βασιλείας**.

β) Το βυζαντινό επεκτατισμό δείχνει το σημείο που λέει ότι ο Αυτοκράτορας οφείλει να ανακτά τα χαμένα και να κατακτά τα αγαθά που του λείπουν με νίκες δίκαιες. Εδώ προβάλλεται η ιδέα του δίκαιου πολέμου, κατά τον οποίο ήταν δίκαιο ο Αυτοκράτορας να πολεμάει τους εχθρούς του για να πάρει με τη βία τα αγαθά που εκείνοι είχαν.

2η Ερώτηση: Ποια η σχέση Πολιτείας και Εκκλησίας στο Βυζάντιο;

Απάντηση:

Η κατάσταση (εσωτερική-εξωτερική) στην οποία βρισκόταν κάθε φορά η Βυζαντινή Αυτοκρατορία επηρέαζε άμεσα τις σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας. Σε περιόδους κρίσης εσωτερικής και εξωτερικής (όπως κατά τον 8ο αι.) οι σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας ήταν περισσότερο δυσχερείς. Οι Αυτοκράτορες προσπαθούσαν να επιβάλουν τη θέλησή τους στην Εκκλησία, γιατί πίστευαν ότι με αυτό τον τρόπο θα αντιμετώπιζαν πιο εύκολα τα προβλήματα. Η δύναμη της Εκκλησίας ήταν μεγάλη και η Εκκλησία απέβαινε πάντα σπουδαίος σύμμαχος του Αυτοκράτορα, ώστε αυτός να εφαρμόσει την πολιτική που ήθελε ή που είχε ανάγκη η αυτοκρατορία για να επιβιώσει.

Η προσωπικότητα, οι βλέψεις, οι φιλοδοξίες, η παιδεία, ο χαρακτήρας γενικότερα κάθε Αυτοκράτορα, αλλά και κάθε Πατριάρχη, επηρέαζαν σημαντικά τις σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι σχέσεις Πολιτείας-Εκκλησίας ακολουθούσαν διπλή κατεύθυνση: άλλες φορές ενισχύεται η ισχύς της Εκκλησίας έναντι της Πολιτείας και άλλες φορές η δύναμή της ελαττώνονταν.

3η Ερώτηση: Ποια είναι η σχέση Εκλογής και Προχείρου Νόμου; (βλ. σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

Ο Πρόχειρος Νόμος αντλεί πολλά στοιχεία από την Εκλογή των Ισαύρων. Φαίνεται όμως ότι επιχειρείται μια γενικότερη αναθεώρηση του παλαιότερου νομικού καθεστώτος. Η αναθεώρηση αυτή κρίθηκε αναγκαία από την αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών του 9ου αι., σε σχέση με αυτές του 8ου αι. Οι νομοθέτες της εποχής των Μακεδόνων προσπάθησαν να εκσυγχρονίσουν τη νομοθεσία, πατώντας όμως γερά σε παλιότερες διατάξεις, δεν επιχειρήθηκε δηλαδή ρήξη με το παρελθόν.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιες απόψεις υπάρχουν για τις σχέσεις κράτους-Εκκλησίας;

Απάντηση:

Για τις σχέσεις κράτους-Εκκλησίας υπάρχουν δύο απόψεις: η μία θεωρία ότι μετά την Εικονομαχία η Εκκλησία υποτάχτηκε στην κοσμική εξουσία, καθώς ο Πατριάρχης διοριζόταν από τον Αυτοκράτορα, και ότι μόνο κατά το β΄ μισό του 10ου αι. η εξουσία της αποκαταστάθηκε. Η δεύτερη άποψη υποστηρίζει το αντίθετο: η εξουσία του Αυτοκράτορα στα θρησκευτικά ζητήματα περιορίστηκε, για το διορισμό και παύση εκκλησιαστικών λειτουργιών απαραίτητη ήταν η συγκατάθεση του κλήρου, η εκκλησιαστική σύνοδος είχε τη βασική ευθύνη για τα θέματα της θρησκείας.

2η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για τη νομοθεσία των Μακεδόνων;

Απάντηση:

Την εποχή αυτή αντικείμενο επιδίωξης έγινε η επαναφορά του Ρωμαϊκού Δικαίου, με τις ανάλογες βέβαια αλλαγές, που ανταποκρίνονταν στην κοινωνική πραγματικότητα της εποχής.

Η παραπάνω επιδίωξη εγκαινιάζεται με την έκδοση του Πρόχειρου Νόμου (870-879), που ήταν ένα πρακτικό εγχειρίδιο με διατάξεις Αστικού και Δημοσίου Δικαίου. Βάση του Πρόχειρου Νόμου ήταν η Εκλογή (νομικό έργο των Ισαύρων).

Μεγαλύτερη επιρροή από την Εκλογή είχε δεχτεί η Επαναγωγή (μετά το 879), με την οποία ορίζονται ακριβώς οι αρμοδιότητες του Πατριάρχη και του Αυτοκράτορα, πάνω στη βάση της αμοιβαίας συνεργασίας.

Η μεγαλύτερη νομική συλλογή της αυτοκρατορίας ήταν τα Βασιλικά, με διατάξεις Κανονικού, Αστικού και Δημοσίου Δικαίου. Τα Βασιλικά αντλούν από τις ελληνικές και παραλλαγές και σχόλια των ιουστινιάνειων συλλογών του 6ου και 7ου αι.

Ιδιαίτερα σημαντικά έργα για το δίκαιο του 10ου αι. ήταν οι Νεαρές. Σημαντικές είναι αυτές που καταργούν τα παλιά δικαιώματα των βουλευτηρίων των πόλεων και των συγκλητικών. Η εξουσία συγκεντρώνεται στα χέρια του Αυτοκράτορα, ο οποίος ταυτίζεται με το κράτος. Νεαρές εκδόθηκαν και για την αντιμετώπιση προβλημάτων της εποχής.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Χαρακτήρας, σκοποί και υποχρεώσεις της αυτοκρατορικής εξουσίας** (σελ. 40 του σχολικού βιβλίου)

Το απόσπασμα από την **Επαναγωγή** μας μιλάει για τον Αυτοκράτορα και την εξουσία που αυτός έχει. Αποτελεί τη νόμιμη εξουσία. Αγρυπνάει, ώστε να διαφυλάσσει τα αγαθά και να ανακτή τα χαμένα με δίκαιες νίκες. Για την κρίση του στηρίζεται στην Αγία Γραφή, στα ιερά θέσμια των Αγίων Πατέρων και στους νόμους του κράτους. Ο Αυτοκράτορας είχε απόλυτη εξουσία. Περιοριζόταν μόνο από την ηθική και την παράδοση.

✓ **Οι στόχοι του Πρόχειρου Νόμου** (σελ. 41 του σχολικού βιβλίου)

Στο προοίμιο του Πρόχειρου Νόμου αναφέρεται ότι σκοπός του είναι η επαναφορά καλών νόμων οι οποίοι θα βοηθήσουν το κράτος να προκόψει. Εδώ γίνεται αρνητική κριτική στην **Εκλογή** των Ισαύρων. Πάντως, γεγονός είναι ότι ο Πρόχειρος Νόμος πήρε πολλά στοιχεία από την Εκλογή.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η δημόσια διοίκηση της αυτοκρατορίας στις αρχές του 10ου αι....

- α. παρακαμάζει
- β. παρουσιάζει προβλήματα
- γ. βελτιώνεται

Απάντηση: γ

2. Η κεντρική κρατική μηχανή ελέγχεται από ...

- α. τον αρχηγό του στρατού
- β. την Εκκλησία
- γ. τον Αυτοκράτορα

Απάντηση: β

3. Τον πρώτο λόγο στα εκκλησιαστικά και δογματικά θέματα είχε ...

- α. ο Αυτοκράτορας
- β. η εκκλησιαστική σύνοδος
- γ. ο λαός

Απάντηση: β

4. Τις αρμοδιότητες του Αυτοκράτορα και του Πατριάρχη καθορίζει με ακρίβεια...

- α. η Επαναγωγή
- β. το Πρόχειρο δίκαιο
- γ. η Εκλογή

Απάντηση: α

5. Τις ιστορικές συνθήκες των αρχών του 10ου αι. αντικατοπτρίζουν καλύτερα

- ...
- α. οι Νεαρές
 - β. τα Βασιλικά
 - γ. η Εκλογή

Απάντηση: α

6. Το κράτος ταυτίζεται πλέον με τον εκάστοτε...

- α. Πατριάρχη
- β. Αυτοκράτορα
- γ. Στρατηγό

Απάντηση: β

7. Στις αρχές του 10ου ο αριθμός των θεμάτων ...

- α. μένει σταθερός
- β. αυξάνεται
- γ. μειώνεται

Απάντηση: β

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Στις αρχές του 10ου αι. και η κρατική μηχανή ελέγχεται από τους Έπαρχους.
2. Τα μεγάλα θέματα διαιρούνται και απλουστεύεται η επαρχιακή πολιτική διοίκηση.

3. Το ζήτημα των σχέσεων Κράτους-Εκκλησίας είναι αμφιλεγόμενο έως το δεύτερο μισό του 10ου αι.
4. Στη νομοθεσία επιδιώχθηκε η επιστροφή στο Δίκαιο των εικονομάχων.
5. Για τα Βασιλικά χρησιμοποιήθηκε το λατινικό κείμενο των ιουστινιάνειων συλλογών.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 2, 3.

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Με τους Μακεδόνες εμπεδώνεται	α. από τις εντολές της ηθικής και της παράδοσης
2. Η εξουσία του Αυτοκράτορα περιορίζεται μόνο	β. δόθηκε δυο φορές σε μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας
3. Επιδιώχθηκε η επιστροφή	γ. ανώτατος διοικητής
4. Ο Πρόχειρος Νόμος ήταν	δ. την επαρχιακή διοίκηση
5. Το πατριαρχικό αξίωμα	ε. ένα αίσθημα δυναστικής σταθερότητας
6. Τα Βασιλικά ήταν	στ. η μεγαλύτερη νομική συλλογή της αυτοκρατορίας
7. Οι Μακεδόνες απλούστευσαν	ζ. πρακτικό εγχειρίδιο με διατάξεις Δημοσίου και Αστικού Δικαίου
8. Ο Αυτοκράτορας ήταν	η. στο Ρωμαϊκό Δίκαιο

Απάντηση: 1ε, 2α, 3η, 4ζ, 5β, 6στ, 7δ, 8γ

5. Η διεθνής ακτινοβολία του Βυζαντίου

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η βυζαντινή διπλωματία

Το Βυζάντιο είχε επιδέξια διπλωματία, η οποία περιλάμβανε: α) ανταλλαγές πρέσβων, β) χρήματα ή δώρα σε ξένους ηγεμόνες (**χορηγίες**), γ) σύναψη συμμαχιών μέσω των επιγαμιών καθώς και σύναψη εμπορικών συμφωνιών, δ) τον **εκ-**

χριστιανισμό αλλόθρησκων λαών. Τα διακρατικά προβλήματα ρυθμίζονταν μέσω της αποστολής πρέσβων, οι οποίοι ήταν πρόσωπα ιερά.

Η εξωτερική πολιτική χαραζόταν από τον Αυτοκράτορα, ενώ ο **Λογοθέτης** του Δρόμου ήταν υπεύθυνος για τις λεπτομέρειες.

Οι διπλωματικές μέθοδοι δεν έμειναν σταθερές αλλά εξελίχτηκαν με το πέρασμα του χρόνου.

β. Οι σχέσεις με τους Άραβες

Η αραβοβυζαντινή σύγκρουση αυτή την εποχή κορυφώνεται. Οι δύο πλευρές έχουν τα δικά τους εδαφικά κέρδη. Η Θεσσαλονίκη αλώθηκε από το 904, ενώ οι Βυζαντινοί είχαν αλλεπάλληλες επιτυχίες. Το 944 ο Ιωάννης Κουρκούας πέτυχε την άλωση της συριακής Έδεσσας, αργότερα πήρε την Κρήτη (961) και την Κύπρο (965) από τους Άραβες. Με τους Μακεδόνες αυτοκράτορες τα σύνορα του κράτους ανατολικά φτάνουν ως τη Συρία και την Κιλικία. Αν και οι μουσουλμάνοι διεξήγαγαν ιερό πόλεμο εναντίον των αντιπάλων τους, συχνά αναπτύσσονται ειρηνικές επαφές στο μεσοδιάστημα των συγκρούσεων.

γ. Οι σχέσεις με τους Βούλγαρους

γ1. Οι Βούλγαροι υπό το Συμεών

Ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων ενίσχυσε το σλαβικό στοιχείο και συνέβαλε στην πολιτική ενοποίηση των δύο μερίδων που αποτελούσαν το βουλγαρικό κράτος. Ο Συμεών (839-927) μετέφερε την πρωτεύουσα στην Πρεσλάβα. Τότε η χώρα γνώρισε την πρώτη ακμή της.

Ο Συμεών, ο οποίος είχε χαρακτηριστεί **ημιαργείος** (ημιέλληνας), απέβλεπε στη δημιουργία μιας βουλγαροβυζαντινής αυτοκρατορίας. Έφτασε ως τα τείχη της Κων/πολης το 913, αλλά δεν μπόρεσε να την καταλάβει. Πήρε όμως την ευχή του πατριάρχη Νικόλαου Μυστικού. Ο Συμεών αργότερα αναγορεύτηκε *Βασιλεύς Βουλγάρων και Ρωμαίων*. Πάντως αυτός ο τίτλος ποτέ δεν αναγνωρίστηκε από τους Βυζαντινούς.

Ο Συμεών πέτυχε και άλλες νίκες επί των Βυζαντινών και το 924 εμφανίστηκε μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης, χωρίς ωστόσο να κατορθώσει τίποτα, καθώς δε διέθετε στόλο και οι δυνάμεις του είχαν εξασθενήσει εξαιτίας των πολέμων με τους Σέρβους και τους Κροάτες.

Τελικά, ο διάδοχος του Συμεών Πέτρος νυμφεύθηκε την κόρη του Ρωμανού Λεκαπηνού και πήρε τον τίτλο *Βασιλεύς της Βουλγαρίας*.

γ2. Η ίδρυση του νέου βουλγαρικού κράτους από το Σαμουήλ. Η υποταγή του στο Βυζάντιο

Νέο βουλγαρικό κράτος δημιουργήθηκε με κέντρο τη βορειοδυτική Μακεδονία με ηγεμόνα το Σαμουήλ. Αρχικά, το Βυζάντιο αντέδρασε ήπια, καθώς ο στρατός ήταν απασχολημένος στην Μ. Ασία. Αργότερα, ο Νικηφόρος Ουρανός πέτυχε μεγάλη νίκη στο Σπερχειό (997), ενώ σημαντική ήττα γνώρισαν οι Βούλγαροι το 1014 στο Κλειδί της Μακεδονίας. Η Βουλγαρία υποτάχθηκε το 1018 και διαίρεθηκε σε θέματα.

δ. Οι σχέσεις με τους Ρώσους

Αν και οι Ρώσοι απείλησαν το Βυζάντιο αρκετές φορές, αναπτύχθηκαν καλές σχέσεις ανάμεσα στο κράτος του Κιέβου και στην αυτοκρατορία. Ρώσοι έμποροι αντάλλαξαν τα προϊόντα τους με βυζαντινά μεταξωτά.

Το 957 η ηγεμονίδα του Κιέβου Όλγα ήρθε στην Κων/πολη και συμφώνησε να αναλάβει το Βυζάντιο το δεύτερο και οριστικό εκχριστιανισμό των Ρώσων. Ο Ρώσος ηγεμόνας Βλαδίμηρος παντρεύτηκε την αδερφή του Βασιλείου Β΄, αφού βαπτίστηκε χριστιανός. Την εποχή αυτή συνηθίζεται συγγενείς του Αυτοκράτορα και πορφυρογέννητες πριγκίπισσες να παντρεύονται ξένους ηγεμόνες για πολιτικούς λόγους.

Με το γάμο αυτό ο Βλαδίμηρος έβαλε τη Ρωσία σε νέα τροχιά, αφού οι βυζαντινοί θεσμοί, η βυζαντινή τέχνη κτλ. μεταλαμπαδεύτηκαν με επιτυχία στη Ρωσία.

ε. Η βυζαντινή πολιτική στην Ιταλία και η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους

Ο Νικηφόρος Φωκάς ακολούθησε την πολιτική των προκατόχων του στην Ιταλία. Αγωνίστηκε εναντίον των Αράβων και των Δυτικών, για να παραμείνει ζωντανή η βυζαντινή παρουσία στην περιοχή. Μήλο της έριδας έγιναν τα κρατίδια της κεντρικής Ιταλίας. Οι Γερμανοί του Όθωνα Α΄ τα κατέλαβαν. Τότε οι Βυζαντινοί αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν τη στέψη του Όθωνα ως Αυτοκράτορα των Ρωμαίων (962). Οι διαπραγματεύσεις τελικά απέβησαν άκαρπες.

Στα χρόνια του Ιωάννη Τσιμισκή οι σχέσεις των δύο αυτοκρατοριών βελτιώθηκαν. Η ανιψιά του Αυτοκράτορα παντρεύτηκε τον Όθωνα Β΄. Οι ιταλικές κτήσεις χάθηκαν τελικά το 1071 από τους Νορμανδούς.

στ. Το Σχίσμα μεταξύ των δύο Εκκλησιών

Το 1054 είναι η χρονολογία του οριστικού Σχίσματος ανάμεσα στη Δυτική και Ανατολική Εκκλησία. Πέρα από δογματικές και θεολογικές διαφορές, κύρια αίτια

του Σχίσματος ήταν η προσπάθεια της επιβολής του παπικού πρωτείου. Σημαντικό μερίδιο ευθύνης φέρουν ο πατριάρχης Κηρουάριος και ο αντιπρόσωπος του Πάπα καρδινάλιος Ουμβέρτος, καθώς ήταν και οι δύο αδιάλλακτοι. Το περίεργο είναι ότι η κοσμοϊστορική σημασία του γεγονότος δεν έγινε άμεσα αντιληπτή.

ξ. Οι σχέσεις με τις ιταλικές ναυτικές πόλεις

Κατά το 10ο αι. αναπτύχθηκαν οι σχέσεις του Βυζαντίου με τις ιταλικές ναυτικές πόλεις, και ειδικά με τη Βενετία.

Ο Βασίλειος Β΄ παραχώρησε στους Βενετούς το δικαίωμα να πληρώσουν λιγότερα χρυσά νομίσματα κατά την είσοδο τους στο τελωνείο της Αβύδου, ως αντάλλαγμα για το γεγονός ότι οι Βενετοί μετέφεραν με τα καράβια τους βυζαντινό στρατό στη Λογγοβαρδία. Έτσι, εγκαινιάζεται η πολιτική παραχώρησης προνομίων στις ιταλικές ναυτικές πόλεις, πολιτική που επέφερε τελικά ανυπολόγιστη καταστροφή αργότερα στην οικονομία της αυτοκρατορίας.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Η βασιλεία του Συμεών	893-927
– Ο Συμεών μπροστά στα τείχη της Κων/πολης	913
– Δεύτερη εμφάνιση του Συμεών μπροστά στην Κωνσταντινούπολη	924
– Άλωση της συριακής Έδεσσας	944
– Επίσκεψη της ηγεμονίδας του Κιέβου Όλγας στην Κωνσταντινούπολη	957
– Κατάληψη της Κρήτης από τους Βυζαντινούς	961
– Στέψη του Όθωνα Α΄ ως αυτοκράτορα των Ρωμαίων	962
– Κατάληψη της Κύπρου από τους Βυζαντινούς	965
– Ο Λιουπράνδος πηγαίνει στην Κων/πολη για διαπραγματεύσεις	968
– Δημιουργείται νέο Βουλγαρικό Κράτος με κέντρο τη βορειοδυτική Μακεδονία	976
– Νίκη των Βυζαντινών έναντι των	

Βούλγαρων στο Σπερχειό	997
– Νίκη των Βυζαντινών έναντι των Βουλγάρων στο Κλειδί	1014
– Οριστική υποταγή της Βουλγαρίας στους Βυζαντινούς	1018
– Δεύτερο και οριστικό Σχίσμα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας	1054
– Οι Νορμανδοί εξαλείφουν τα τελευταία απομεινάρια των ιταλικών βυζαντινών κτήσεων	1071

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποια ήταν τα μέσα με τα οποία οι Βυζαντινοί ασκούσαν τη διπλωματία (συμβουλευτείτε το σχετικό παράθεμα);

Απάντηση:

α) Τα μέσα της βυζαντινής διπλωματίας ήταν οι ανταλλαγές πρέσβων, οι χορηγίες (δώρα κτλ.) σε ξένους ηγεμόνες, η σύναψη συμμαχιών και με επιγαμίες, ο εκχριστιανισμός άλλων λαών.

2η Ερώτηση: Σε ποιους περιορισμούς υποβαλλόταν η διάθεση ρωσικών προϊόντων στην αγορά της Κωνσταντινούπολης κατά το 10ο αι; (σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

α) Οι Ρώσοι πρεσβευτές και έμποροι έπρεπε να μεταφέρουν έγγραφα που να δήλωναν πόσα πλοία απέστειλαν.

β) Όταν έρχονταν, έπρεπε να μένουν κοντά στο ναό του Αγίου Μάμαντος.

γ) Έπρεπε να έρχονται στην Πόλη από καθορισμένη πύλη, συνοδευόμενοι από αυτοκρατορικούς υπαλλήλους χωρίς όπλα, 50 άνδρες κάθε φορά.

δ) Μπορούσαν να εμπορεύονται ανάλογα με τις ανάγκες τους.

ε) Δεν μπορούσαν να διαχειμάζουν κοντά στον Αγ. Μάμαντα.

3η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι φιλοδοξίες του Βούλγαρου τσάρου Συμεών και ποια τα αίτια της τελικής αποτυχίας των σχεδίων του; (σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

Ο Συμεών επιθυμούσε να δημιουργήσει μια βουλγαροβυζαντινή αυτοκρατορία. Απέτυχε όμως γιατί δεν μπόρεσε να εκπορθήσει τα τείχη της Κωνσταντινούπολης.

4η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι αφορμές και ποια τα βαθύτερα αίτια του Σχίσματος; (σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

α) Αφορμή για το Σχίσμα του 1054 ήταν οι διαφωνίες σε θρησκευτικά και δογματικά θέματα: η νηστεία του Σαββάτου, η χρήση του άζυμου άρτου, το *filioque* κ.ά.

β) Η πραγματική αιτία ήταν η φιλοδοξία της Δυτικής Εκκλησίας να κυριαρχήσει στην οικουμένη. Ο Πάπας διεκδικούσε για τον εαυτό του το πρωτείο, πράγμα που το Πατριαρχείο Κων/πολης, φυσικά, αρνούταν να δεχτεί, ύστερα μάλιστα από την προσάρτηση του σλαβικού κόσμου στην Ανατολική Εκκλησία.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Με ποιο τρόπο οι Ρώσοι ασπάστηκαν την Ορθοδοξία;

Απάντηση:

Το 957 η ηγεμονίδα του Κιέβου Όλγα ήρθε στην Κων/πολη και συμφώνησε να αναλάβει το Βυζάντιο το δεύτερο και οριστικό εκχριστιανισμό των Ρώσων. Οι Ρώσοι βοήθησαν στρατιωτικά τους Βυζαντινούς όταν ξέσπασε η εξέγερση του Βάρδα Σκληρού στη Μ. Ασία. Ο Ρώσος ηγεμόνας Βλαδίμηρος παντρεύτηκε την αδερφή του Βασιλείου Β΄, αφού βαπτίστηκε χριστιανός. Την εποχή αυτή συνηθίζεται συγγενείς του Αυτοκράτορα και πορφυρογέννητες πριγκίπισσες να παντρεύονται ξένους ηγεμόνες για πολιτικούς λόγους.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]**✓ Υποδοχή ξένου πρεσβευτή (σελ. 43 του σχολικού βιβλίου)**

Ο Λιουτπράνδος αναφέρει το τυπικό της υποδοχής ενός ξένου πρεσβευτή. Ο θρόνος του Αυτοκράτορα είναι επιβλητικός. Το ίδιο και ο περιβάλλον χώρος. Υπήρχαν τέσσερα λιοντάρια ξύλινα ή από επιχρυσωμένο μέταλλο ως φρουροί κ.ά. Η είσοδος του πρεσβευτή συνοδεύονταν από φωνές πτηνών και βρυχηθμούς των λιονταριών. Προσκύνησε τρεις φορές στον Αυτοκράτορα, του οποίου ο θρόνος είχε υψωθεί πολύ και αυτός φορούσε άλλη στολή. Όλο αυτό το θεατρικό περιβάλλον και η ύπαρξη της ιδιαίτερης σκηηνικής παρουσίας δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι Βυζαντινοί ήθελαν να υποβάλουν τους ξένους πρεσβευτές δείχνοντάς τους τη δύναμη και τον πλούτο των ίδιων και της αυτοκρατορίας. Έπρεπε οι φιλοξενούμενοι να νιώσουν το δέος της ισχύος του κράτους.

✓ Η αραβοβυζαντινή συνθήκη του 969 (παρ. 20) (σελ. 44 του σχολικού βιβλίου)

Η παράγραφος 20 της αραβοβυζαντινής συνθήκης του 969 μιλάει για το φόρο που επιβάλλεται σε ανθρώπους και αγαθά που μπαίνουν σε αραβικές περιοχές από περιοχές που ήταν υπό τον έλεγχο των Βυζαντινών. Ένα νέο επιθετικό πνεύμα την εποχή των Μακεδόνων, σε συνδυασμό με τη διάσπαση του Χαλιφάτου, οδήγησε σε ραγδαία προέλαση των Βυζαντινών. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια εντάσσεται και αυτή η αραβοβυζαντινή συνθήκη.

✓ Ο Ρωμανός Α΄ Λεκαπηνός ψέγει το Συμεών για τις απαιτήσεις του (σελ. 44 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ρωμανός Α΄ Λεκαπηνός κατηγορεί το Συμεών ότι έχει σφετεριστεί τον τίτλο του Βασιλέα Βουλγάρων και Ρωμαίων, χωρίς μάλιστα τη θεϊκή έγκριση. Ο παραπάνω τίτλος ανήκει στους Βυζαντινούς, γιατί αυτοί τον πήραν από το Θεό, όπως και την εξουσία, και όχι με σφαγές και βία. Οι Βυζαντινοί κρατούσαν με πείσμα το δικαίωμα να ονομάζονται μόνο αυτοί Αυτοκράτορες Ρωμαίων. Θεωρούσαν ότι οι υπόλοιποι ήταν υποτακτικοί τους.

✓ Από τη βυζαντινορωσική συνθήκη του 944 (σελ. 45 του σχολικού βιβλίου)

Στο απόσπασμα αυτό αναφέρονται οι υποχρεωτές των Ρώσων πρεσβευτών και εμπόρων που μπαίνουν στη βυζαντινή επικράτεια. Οφείλουν να φέρουν έγγραφα πιστοποίησης του αριθμού πλοίων κάθε αποστολής. Οφείλουν να διαμένουν στον Άγιο Μάμαντα, να εισέρχονται από ορισμένη πύλη, χωρίς όπλα. Φεύγοντας παίρνουν προμήθειες από το κράτος. Το βυζαντινό κράτος ασκούσε πολιτική αυστηρή ελέγχου εισόδου και εξόδου ξένων υπηκόων, ώστε να γνωρίζει κάθε φορά ποιοι εισέρχονται στη χώρα και ποιοι εξέρχονται.

✓ **Ο Λιουτπράνδος επισκέπτεται την Πόλη για δεύτερη φορά (968 - 969)** (σελ. 46 του σχολικού βιβλίου)

Ο Λιουτπράνδος μιλάει με άσχημα λόγια για την υποδοχή που έγινε στην πρεσβεία από τον Αυτοκράτορα. Αν και περίμεναν έφιπποι γιά ώρα, οδηγήθηκαν πεζοί στο μέγαρο. Αργότερα ο Λιουτπράνδος φιλονίκησε με το λογοθέτη Λέοντα γιατί αποκαλούσε το Δυτικό Αυτοκράτορα Ρήγα, δηλ. Βασιλιά. Ήδη από αυτή την εποχή οι σχέσεις Βυζαντινών και Δυτικών δεν είναι καλές. Λίγο αργότερα (1054) επήλθε και το δεύτερο Σχίσμα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας. Το 1204 ξεκινάει η Λατινοκρατία στην Ελλάδα. Αλλά και αργότερα οι Δυτικοί δε βοήθησαν τη δεινοπαθούσα Κωνσταντινούπολη από τους Οθωμανούς. Οι Δυτικοί διέλυσαν τη συνοχή της αυτοκρατορίας, ώστε να μπορέσουν να ελέγχουν τους πλούσιους εμπορικούς δρόμους με την Ανατολή.

✓ **Το Βυζάντιο και το πρωτείο της Ρώμης** (Σελ. 48 του σχολικού βιβλίου)

Ο Οστρογκόρσκυ υποστηρίζει ότι ο εκχριστιανισμός μεγάλης μερίδας των Σλάβων από το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης υπήρξε ο θεμέλιος λίθος της δύναμης της Ανατολικής Εκκλησίας, η οποία αρνήθηκε να υποταχτεί στις προσπάθειες της Ρώμης για αποδοχή του Πρωτείου, το οποίο διεκδικούσε λόγω θέσης και αρχαιότητας.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Στο Μεσαίωνα κάθε διακρατικό ζήτημα ρυθμιζόταν ...

- α. με μόνιμες διπλωματικές αντιπροσωπείες
- β. με ευκαιριακή αποστολή πρέσβων
- γ. με πόλεμο

Απάντηση: β

2. Τις κατευθύνσεις της εξωτερικής πολιτικής καθόριζε ο ...

- α. πρεσβευτής
- β. Λογοθέτης του Δρόμου
- γ. Αυτοκράτορας

Απάντηση: γ

3. Ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων επηρέασε την ...

- α. οικονομική τους εξέλιξη
- β. πολιτισμική
- γ. ηθική

Απάντηση: β

4. Ο Συμεών μετέφερε την πρωτεύουσα στην ...

- α. Πρεσλάβα
- β. Πλίσκα
- γ. Σόφια

Απάντηση: α

5. Ο Πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός ενίσχυσε το κύρος του Συμεών ...

- α. με την ευχή του
- β. με χρήματα
- γ. με ιεραποστόλους

Απάντηση: α

6. Ο Συμεών προσπάθησε να γίνει δεκτός στην Κωνσταντινούπολη, αλλά δεν τα κατάφερε γιατί ...

- α. ήταν εξασθενημένος στρατιωτικά
- β. ήταν ανίκανος
- γ. ήταν ανέτοιμος

Απάντηση: α

7. Ειρήνη με το Βυζάντιο συνήψε ο Βούλγαρος ηγεμόνας...

- α. Πέτρος
- β. Συμεών
- γ. Σαμουήλ

Απάντηση: α

8. Η υποταγή της Βουλγαρίας και προσάρτησή της στο βυζαντινό κράτος έγινε το έτος ...

- α. 1014
- β. 1018
- γ. 976

Απάντηση: β

9. Τα νέα εδάφη της Βουλγαρίας που προσαρτήθηκαν στο Βυζάντιο οργανώθηκαν σε...

- α. φέουδα
- β. επαρχίες
- γ. θέματα

Απάντηση: γ

10. Ο Βασίλειος Β΄ υποσχέθηκε να δώσει στο Ρώσο ηγεμόνα Βλαδήμηρο ως σύζυγο την αδελφή του Άννα, αν ο ίδιος και το έθνος του...

- α. του παραχωρούσε εδάφη
- β. εκχριστιανιζόταν
- γ. υποτασσόταν

Απάντηση: β

11. Ο Νικηφόρος Φωκάς ακολούθησε την ... πολιτική των προκατόχων του.

- α. ιταλική
- β. αραβική
- γ. βουλγαρική

Απάντηση: α

12. Οι σχέσεις μεταξύ Βυζαντινής και Γερμανικής Αυτοκρατορίας βελτιώθηκαν επί ...

- α. Νικηφόρου Φωκά
- β. Βασιλείου Β΄
- γ. Ιωάννη Τσιμισκή

Απάντηση: γ

13. Κύρια αιτία του Σχίσματος υπήρξε ...

- α. κάποια δογματική διαφωνία
- β. η διεκδίκηση της πρωτοκαθεδρίας εκ μέρους της Ρώμης
- γ. η αγαμία του κλήρου

Απάντηση: β

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Το Βυζάντιο πολεμούσε εναντίον των εχθρών του και απέφευγε το διπλωματικό δρόμο.
2. Οι επιτυχίες του Κουρκούα προετοίμασαν την ανάκτηση των μεγαλονήσων

Κρήτης και Κύπρου, η οποία συνέβαλε στον περιορισμό της πειρατείας του αραβικού στόλου.

3. Ο Νικηφόρος Φωκάς και ο Ιωάννης Τσιμισκής επεξέτειναν τα σύνορα του κράτους ως τη Συρία και την Παλαιστίνη.
4. Ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων συνέβαλε θετικά στην πολιτιστική τους εξέλιξη.
5. Με το Συμεών οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις είναι ομαλές.
6. Ο πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός ενίσχυσε ηθικά τους Βυζαντινούς.
7. Μεταξύ του Βυζαντίου και της Γερμανικής Αυτοκρατορίας μήλο της έριδας ήταν οι βυζαντινές κτήσεις στην Ιταλία.
8. Μεγάλο ρόλο στο Σχίσμα έπαιξε η αδιαλλαξία του Μιχαήλ Κηρουλλάριου και του Ουμβέρτου.
9. Το Σχίσμα δημιούργησε φιλοβυζαντινή διάθεση στην Ιταλία.
10. Στους Βενετούς παραχωρήθηκαν πολλά προνόμια από το Βασίλειο Β'.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 5, 6, 9

Γ' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Οι πρεσβευτές ήταν	α. την προσχώρηση των Ρώσων Χριστιανισμό
2. Η Κύπρος ανακτήθηκε	β. πρόσωπα ιερά και απαραβίαστα
3. Ο Συμεών επιδίωκε	γ. να γίνει ο ίδιος Αυτοκράτορας
4. Το Βυζάντιο ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις	δ. με το Κίεβο
5. Οι βυζαντινορωσικές εμπορικές σχέσεις	ε. της Παλαιοβουλγαρικής Εκκλησίας
6. Οι παραδόσεις του Βυζαντίου ήρθαν στην αυλή των Οθωνιδών από	στ. ήταν επωφελείς και για τις δύο πλευρές
7. Ο Βασίλειος Β' επιδίωκε	ζ. το 965
8. Πραγματοποιήθηκε εξελληνισμός	η. τη Θεοφανώ

Απάντηση: 1β, 2ζ, 3γ, 4δ, 5στ, 6η, 7α, 8ε

6. Οι διάδοχοι του Βασιλείου Β΄ (1025-1054)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η οικονομία

Τα χρόνια με τὰ το θάνατο του Βασιλείου Β΄ χαρακτηρίζονται από συνέχιση της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και από πολιτική αστάθεια. Το χρυσό νόμισμα νοθεύτηκε με άργυρο, ώστε να καλυφθεί η ζήτηση χρήματος στην αγορά, καθώς υπήρχε αύξηση της αγροτικής παραγωγής και ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου. Ακολούθησαν και άλλες υποτιμήσεις του νομίσματος, το οποίο τελικά έχασε μεγάλο μέρος της αξίας του.

β. Η κοινωνική πολιτική

Όσον αφορά την κοινωνική πολιτική, ο Ρωμανός Αργυρός κατάργησε το αλληλέγγυο, ενώ αργότερα εγκαταλείφθηκε ο αγώνας εναντίον των δυνατών. Αποτέλεσμα ήταν μακροπρόθεσμα να αποδυναμωθεί ο βυζαντινός στρατός, καθώς οι μικροϊδιοκτήτες, οι οποίοι απορροφήθηκαν από τους δυνατούς, αποτελούσαν τον κορμό του στρατού. Αποδυναμώθηκε, όμως, και η οικονομία. Αργότερα, επί Κων/νου Θ΄ Μονομάχου, οι δυνατοί απαλλάχθηκαν από τη φορολογία, ενώ ανέλαβαν και σημαντικές δικαστικές και διοικητικές δικαιοδοσίες. Πολλές φορές οι φόροι εκμισθώνονταν σε ιδιώτες.

γ. Πολιτική αστάθεια

Στον τομέα της πολιτικής χαρακτηριστικό της εποχής είναι η αστάθεια, που εκφράζεται με τις συχνές εναλλαγές Αυτοκρατόρων στο θρόνο, τις δολοπλοκίες και τις διαμάχες ανάμεσα στους δυνατούς. Αρχικά, υπερίσχυσε η πολιτική αριστοκρατία της πρωτεύουσας.

Οι επίγονοι των Μακεδόνων έδειξαν αλαζονεία και δεν προστάτευσαν επαρκώς τα νεοαποκτηθέντα εδάφη. Είχε καθιερωθεί ο θεσμός της εξαγοράς της θητείας (**εξαργυρισμός**). Έτσι, ο στρατός σιγά σιγά αντικαταστάθηκε από μισθοφόρους, τη στιγμή μάλιστα που νέοι εχθροί εμφανίστηκαν στον ορίζοντα.

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Σε ένα πίνακα με δύο στήλες, σημειώστε, αριστερά, τις οικονομικοκοινωνικές μεταβολές που έλαβαν χώρα επί των επιγόνων του Βασιλείου και δεξιά, περιληπτικά, τις συνέπειές τους.

Απάντηση:

α) Οικονομικοκοινωνικές μεταβολές

– Νόθευση του νομίσματος, ώστε να αντιμετωπιστεί η μεγάλη ζήτηση στην αγορά.

– Διαμάχες ανάμεσα στους δυνατούς.

– Αδιαφορία της κεντρικής εξουσίας για τους πληθυσμούς των νεοαποκτηθεισών περιοχών και καθιέρωση του θεσμού της εξαγοράς της θητείας.

– Οι Αυτοκράτορες ευνοούν τους δυνατούς, οι οποίοι απορροφούν τις μικροϊδιοκτησίες. Οι δυνατοί σιγά σιγά αναλαμβάνουν αυξημένες οικονομικές και δικαστικές διακαιοδοσίες.

– Δημιουργία του θεσμού της πρόνοιας.

– Σχίσμα μεταξύ των δύο Εκκλησιών.

β) Συνέπειες

– Το βυζαντινό χρυσό νόμισμα έπαψε να κυριαρχεί στη διεθνή αγορά.

– Πολιτική αστάθεια.

– Κρίση στις σχέσεις των ακριτών με την κεντρική εξουσία. Οι μισθοφόροι επανέρχονται στο στρατό.

– Η εξαφάνιση των μικροϊδιοκτητών υπονομεύει τη στρατιωτική δύναμη της αυτοκρατορίας, αλλά και την οικονομική ευρωστία του κράτους.

– Αυξάνεται η δύναμη των γαιοκτημόνων.

– Ο χριστιανικός κόσμος διαιρείται στα δύο.

2η Ερώτηση: Ποια η σημασία των βυζαντινών νομισμάτων για τη διάδοση της αυτοκρατορικής ιδεολογίας, σύμφωνα με το παράθεμα;

Απάντηση:

Τα βυζαντινά νομίσματα διέδιδαν την αυτοκρατορική ιδέα, καθώς κυκλοφορούσαν παντού μέσα στην αυτοκρατορία και έξω από αυτήν. Οι μεσαιωνικοί άν-

θρωποι –απλοί πολίτες και Βασιλιάδες– θαύμαζαν τον πλούτο και τη δύναμη της Κων/πολης και του Αυτοκράτορα.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Το Δολάριο του Μεσαίωνα** (σελ. 49 του σχολικού βιβλίου)

Η Ελένη Αρβελέρ μας μιλάει για την απήχηση του βυζαντινού νομίσματος στις διεθνείς αγορές της εποχής. Κυριαρχεί από το 312 ως τα μέσα του 11ου αι. Χάρη σε αυτό η δύναμη του Βυζαντίου (οικονομική πρώτα, πολιτική, στρατιωτική, θρησκευτική) γίνεται γνωστή και σεβαστή στα πέρατα της οικουμένης. Ο χλαμυδοφόρος Αυτοκράτορας, ο οποίος κρατάει στο χέρι του σφαίρα που φέρει σταυρό και σκήπτρο, στέφεται από Άγγελο, αντιπρόσωπο του Θεού. Η εξουσία του Βυζαντινού Καίσαρα, το μόνο και γνήσιο αντιπρόσωπο των Ρωμαίων Καισάρων, εκτείνεται με τη χάρη του Θεού παντού όπου κυκλοφορεί ο χρυσός πρέσβης μιας αυτοκρατορίας και μιας πόλης η οποία κράτησε για χίλια και πλέον χρόνια άσβηστη τη φωτιά του ελληνορωμαϊκού παρελθόντος και της χριστιανικής πίστης.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Το βυζαντινό νόμισμα νόθευσε με άργυρο ο...

- α. Λέων Στ΄
- β. Βασίλειος Β΄
- γ. Κωνσταντίνος Θ΄

Απάντηση: γ

2. Στον πολιτικό χώρο υπερίσχυσε ...

- α. Η πολιτική αριστοκρατία
- β. η στρατιωτική αριστοκρατία
- γ. η εκκλησιαστική εξουσία

Απάντηση: α

3. Το αλληλέγγυο τελικά ... από τους επιγόνους του Βασιλείου Β΄.

- α. ενισχύθηκε
- β. καταργήθηκε
- γ. διατηρήθηκε

Απάντηση: β

4. Οι μικροί γεωργοί εξελίχθηκαν ...

- α. κοινωνικά
- β. οικονομικά
- γ. σε παρόικους

Απάντηση: γ

5. Εξαιρέθηκαν από τη φορολογία επί Κωνσταντίνου Θ΄ ...

- α. οι πάροικοι
- β. οι δυνατοί
- γ. οι γεωργοί

Απάντηση: β

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Μετά το θάνατο του Βασιλείου Β΄ υπάρχει πολιτική σταθερότητα.
2. Το εξωτερικό εμπόριο παρουσίασε ανοδικές τάσεις.
3. Οι επίγονοι του Βασιλείου Β΄ δεν ενδιαφέρθηκαν για τα συμφέροντα των πληθυσμών που περιλαμβάνονταν στα νέα σύνορα της αυτοκρατορίας.
4. Η εκδίκιση αξιόποινων πράξεων και η εισπραξη των φόρων πέρασε από τους γαιοκτήμονες στο κράτος.
5. Άρχισε να υφίσταται ο θεσμός της πρόνοιας, δηλαδή της παραχώρησης κτημάτων με όλα τα έσοδά τους στους μικρούς γεωργούς.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 2, 3, 5.

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Η αγροτική παραγωγή στα χρόνια των επιγόνων	α. η εξαγορά της θητείας
2. Το βυζαντινό νόμισμα τελικά	β. αντικαταστάθηκε από μισθοφόρους

3. Εξαγυρισμός ονομαζόταν	γ. απορρόφησαν τα κτήματα των μικρών γεωργών
4. Ο εθνικός στρατός	δ. αυξήθηκε
5. Οι μεγαλογαιοκτήμονες	ε. την αρχή του τέλους της αυτοκρατορίας
6. Η περίοδος αυτή αποτελεί	στ. έπαψε να κυριαρχεί στις διεθνείς αγορές.

Απάντηση: 1δ, 2στ, 3α, 4β, 5γ, 6ε

7. Οικονομία και κοινωνία στη Δυτική Ευρώπη.

Το σύστημα της φεουδαρχίας

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Χαρακτηριστικά και εξέλιξη

Το φραγκικό κράτος είχε αγροτικό χαρακτήρα. Η ανασφάλεια που επικρατούσε την εποχή των Μεροβιγγείων οδήγησε τους αδύναμους στην αναζήτηση προστασίας από τους ισχυρούς. Οι ανώτεροι ευγενείς έδιναν στους υπηκόους τους, ως αμοιβή, τροφή, κατοικία και ρούχα. Αργότερα, παραχωρούσαν εκτάσεις γης και προστασία, με αντάλλαγμα την προσφορά πίστης και υποτέλειας και άλλων υπηρεσιών. Η γη αυτή ονομαζόταν φέουδο. Η αναγνώριση της υποτέλειας ενός κατώτερου άρχοντα σε έναν ανώτερο γινόταν με τη λεγόμενη **τελετή της περιβολής**. Αν ο υποτελής παραμελούσε τις υποχρεώσεις του, έχανε το φέουδο. Στην κορυφή βρισκόταν ο Βασιλιάς. Οι άμεσοι υποτελείς του (Βαρόνοι, Μαρκήσιοι, Κόμητες) αποτελούσαν την αριστοκρατία. Στη βάση της πυραμίδας βρίσκονταν οι ελεύθεροι γεωργοί οι δουλοπάροικοι, οι οποίοι ήταν δεμένοι με τη γη, πλήρωναν φόρο στο φεουδάρχη και ζητούσαν την άδειά του για να παντρευτούν, και οι δούλοι.

β. Η επικράτηση του συστήματος της φεουδαρχίας

Σταθμό στη διαμόρφωση του συστήματος αποτέλεσαν οι μεταρρυθμίσεις του Καρλομάγνου. Η σύνθεση του στρατού αλλάζει: ενώ παλιότερα αποτελούταν από ελεύθερους αγρότες, τώρα αποτελείται από υποτελείς του φεουδάρχη, ο οποίος παρέχει και τον οπλισμό. Ήδη ο Καρλομάγνος είχε παραχωρήσει γαίες στους βασιλικούς αξιωματούχους. Κατά το 10ο και 11ο αι. οι εχθρικές επιδρομές

και η αποσύνθεση της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου οδήγησαν στην παγίωση της φεουδαρχίας.

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Πόσα και ποια στάδια περιλαμβάνει η «τελετή της περιβολής»; Συμβουλευτείτε το σχετικό παράθεμα και την εικόνα.

Απάντηση:

α) Η τελετή της περιβολής περιλάμβανε δύο βασικά στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορούσε τον όρκο που έδινε ο υποτελής στο φεουδάρχη: 1) Ο φεουδάρχης ρωτούσε τον υποτελή αν ήθελε να γίνει ακόλουθός του, φιλούσε ο ένας τον άλλο, ενώ ο υποτελής έβαζε τα χέρια του στα χέρια του φεουδάρχη. 2) Ο υποτελής έδινε όρκο πίστης στο φεουδάρχη. 3) Ο υποτελής έδινε όρκο πίστης στο φεουδάρχη μπροστά στα ιερά λείψανα των αγίων.

Στο δεύτερο στάδιο ο φεουδάρχης με τη ράβδο που κρατούσε στα χέρια του βεβαίωνε την περιβολή του αξιώματος σε εκείνους που του είχαν ορκιστεί πίστη.

2η Ερώτηση: Ποια ήταν τα κυριότερα χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας;

Απάντηση:

Τα κυριότερα γνωρίσματα της φεουδαρχίας ήταν: α) Το γεγονός ότι υπήρχε σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα στο φεουδάρχη και στον υποτελή: ο φεουδάρχης προσέφερε ασφάλεια στον υποτελή, ενώ ο υποτελής προσέφερε υπηρεσίες στο φεουδάρχη. β) Στην πλήρη ανάπτυξή του το σύστημα αυτό χαρακτηριζόταν από πολλαπλή υποτέλεια και κατάτμηση της γης, που αρχικά ανήκε στο Βασιλιά. γ) Το φεουδαρχικό σύστημα ευνοούσε κεντρόφυγες δυνάμεις εξαιτίας της πολλαπλής υποτέλειας. Οι φεουδάρχες κρατούσαν το φέουδο ως προσωπική περιουσία.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Πώς γεννήθηκε η φεουδαρχία;

Απάντηση:

Αρχικά, στο φραγκικό κράτος οι ευγενείς έδιναν στους υπαλλήλους τους, αντί για χρήμα, τροφή, κατοικία και ρούχα. Αργότερα, με την επέκταση του κράτους, επεκτάθηκε και η κρατική μηχανή. Οι ευγενείς έδιναν τότε γαίες ως δάνειο (beneficium, feudum). Η συνήθεια αυτή αποτελεί τις απαρχές του συστήματος της φεουδαρχίας.

2η Ερώτηση: Ποιο ρόλο έπαιξαν οι μεταρρυθμίσεις του Καρλομάγνου στη γέννηση της φεουδαρχίας;

Απάντηση:

Σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι μεταρρυθμίσεις του Καρλομάγνου.

α) Ο φυλετικός στρατός διαλύθηκε και κυριάρχησαν οι χιφοδεσπότες, που φορούσαν πανοπλία και κατείχαν φέουδα.

β) Οι χωροδεσπότες σιγά σιγά απέκτησαν πολιτική δύναμη.

γ) Υπήρχε άμεση αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα αξιώματα που παραχωρούσε ο Βασιλιάς και στις γαίες.

3η Ερώτηση: Ποιες τάξεις υπήρχαν στη φεουδαρχική κοινωνία;

Απάντηση:

α) Αριστοκρατία: Την αποτελούσαν οι υποτελείς του Βασιλιά (Βασάλιοι-vasalli), δηλ. οι Δούκες, οι Μαρκήσιοι κτλ., καθώς και οι ανώτεροι κληρικοί. Αργότερα από αυτούς αναδείχτηκαν οι ιππότες, οι οποίοι ήταν κατάφρακτοι ιππείς που κατείχαν γαίες και σιγά σιγά μετατράπηκαν σε κλειστή ομάδα.

β) Ο λαός. Αποτελούνταν από: 1) Τους ελεύθερους γεωργούς, που κατείχαν ένα μικρό κλήρο γης. Αυτοί πιέζονταν να εγκαταλείψουν ή να εκποιήσουν τα κτήματά τους.

2) Τους δουλοπάροικους. Ήταν και η πλειοψηφία και είχαν ορισμένες μόνο ελευθερίες. Ήταν δεμένοι με τη γη, πλήρωναν κεφαλικό φόρο και δεν μπορούσαν να παντρευτούν χωρίς την άδεια του φεουδάρχη. Ήταν υποχρεωμένοι να στρατεύονται και μπορούσαν να εμφανίζονται ως μάρτυρες ή μνηντές στο δικαστήριο.

3) Τους δούλους. Ήταν «αντικείμενα», χωρίς κανένα δικαίωμα.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Μια τελετή περιβολής** (σελ. 51 του σχολικού βιβλίου)

Ο συγγραφέας μας μιλάει για μια τελετή περιβολής η οποία ανέδειξε νέο υποτελή: ο υποτελής δήλωνε ότι ήθελε να γίνει ακόλουθος του Κόμη. Ακολουθούσε ασπασμός και επίθεση των χεριών του υποτελή στα χέρια του Κόμη. Στη συνέχεια ο υποτελής ορκιζόταν πίστη στο φεουδάρχη. Τέλος, ο υποτελής ορκιζόταν πίστη στα ιερά λείψανα των αγίων. Ο Κόμης, με τη ράβδο του, επιβεβαίωνε την περιβολή του αξιώματος σε όσους είχαν δώσει όρκο. Η τελετή αυτή αποτελούσε το τυπικό της επίσημης ανάθεσης αξιωμάτων από το φεουδάρχη στους υποτελείς.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι ευγενείς και οι άρχοντες παραχωρούσαν στους υποτελείς τους ...

- α. γαίες
- β. χρήματα
- γ. τρόφιμα

Απάντηση: α

2. Όταν οι υποτελείς παραμελούσαν τις υποχρεώσεις τους, η κύρωση που είχαν ήταν ...

- α. αφαίρεση του δικαιώματος ψήφου
- β. σωματική τιμωρία
- γ. αφαίρεση του φέουδου

Απάντηση: γ

3. Το σύστημα της φεουδαρχίας αναδόθηκε μετά την κατάρρευση της δυναστείας των ...

- α. Μεροβιγγείων
- β. Μακεδόνων
- γ. Κομητόπουλων

Απάντηση: α

4. Ο στρατός ήταν ...

- α. φυλετικός
- β. επαγγελματικός
- γ. μισθοφορικός

Απάντηση: β

5. Στην επέκταση του συστήματος προστασίας και υποτέλειας οδήγησε η ...

- α. οικονομική δυσχέρεια
- β. ανασφάλεια των πληθυσμών
- γ. απαίτηση του Βασιλιά

Απάντηση: β

6. Η αναγνώριση της υποτέλειας από έναν κατώτερο άρχοντα γινόταν με ...

- α. την τελετή της αναγόρευσης
- β. απλή αναγγελία
- γ. την τελετή της περιβολής

Απάντηση: γ

7. Οι ελεύθεροι γεωργοί ήταν ...

- α. μικροϊδιοκτήτες
- β. ιππείς
- γ. δούλοι

Απάντηση: α

8. Την πλειοψηφία των αγροτών αποτελούσαν οι ...

- α. δούλοι
- β. δουλοπάροικοι
- γ. ελεύθεροι γεωργοί

Απάντηση: β

9. Ο στρατός τέθηκε υπό την υπηρεσία των ...

- α. βασιλειάδων
- β. μισθοφόρων
- γ. φεουδαρχών

Απάντηση: γ

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Στο φραγκικό κράτος η άρχουσα τάξη παρείχε στους υποτελείς εκτάσεις γης.
2. Οι υποτελείς παραχωρούσαν στους άρχοντες κάποια εδάφη για εκμετάλλευση.
3. Ο υποτελής ορκιζόταν να παρέχει στο φεουδάρχη πίστη, σεβασμό και κάθε βοήθεια που τυχόν χρειαζόταν.
4. Κεφαλή της κοινωνικής πυραμίδας ήταν ο Κόμης.
5. Η κεντρική εξουσία είχε δύναμη ανάλογη των ισχυρών φεουδαρχών.
6. Η φεουδαρχία είχε τρεις ισχυρές λειτουργίες, τη στρατιωτική, την οικονομικο-κοινωνική και την πολιτική.
7. Η πολλαπλή υποτέλεια έδινε τη δυνατότητα στους ευγενείς να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους απέναντι σε όλους τους χωροδεσπότες.
8. Ο δουλοπάροικος ήταν δεμένος με τη γη.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 3, 6, 8

Γ' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Η παραχώρηση του φέουδου γινόταν	α. περιορισμένη ελευθερία
2. Οι ιεραρχικά κατώτεροι
αντάλλασσαν τις υπηρεσίες τους	β. για να μπορέσει ο υποτελής να
εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του
3. Μεταξύ αξιώματος και φέουδου	γ. στην αριστοκρατία
4. Στη βάση της κοινωνικής πυραμίδας	δ. ήταν μικροϊδιοκτήτες
5. Οι ελεύθεροι γεωργοί	ε. στο κτήμα που εργάζονταν
6. Οι δουλοπάροικοι είχαν	στ. υπήρχε αλληλεξάρτηση
7. Οι Μαρκήσιοι ανήκουν	ζ. βρίσκονταν οι δούλοι
8. Οι δούλοι ανήκαν	η. με φέουδα

Απάντηση: 1β, 2η, 3στ, 4ζ, 5δ, 6α, 7γ, 8ε

Κεφάλαιο 3

ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΥΣ (1054-1204)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Στην περίοδο αυτή πολλές είναι οι ανακατατάξεις που διαδραματίζονται. Στο εσωτερικό αναπτύσσεται η μεγάλη ιδιοκτησία, ενώ οι ιταλικές ναυτικές πόλεις διεισδύουν όλο και περισσότερο στην αυτοκρατορία.

Στο εξωτερικό τομέα η αυτοκρατορία χάνει τις ιταλικές κτήσεις και μεγάλο μέρος της Μ. Ασίας από τους Σελτζούκους Τούρκους.

Στη Δύση παρατηρούμε αύξηση του πληθυσμού και επανάσταση στον τρόπο εκμετάλλευσης της γης. Οι πόλεις αναβιώνουν και μαζί και το εμπόριο. Οι Πάπες ισχυροποιούνται σημαντικά έναντι των κοσμικών ηγεμόνων, ενώ την περίοδο αυτή κυριαρχούν οι Σταυροφορίες.

1. Εσωτερική κρίση και εξωτερικοί κίνδυνοι (1054-1081)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Πολιτική αστάθεια και οικονομικά προβλήματα

Για μισό αιώνα μετά το θάνατο του Βασιλείου Β΄ (1025) επικράτησε αστάθεια στην αυτοκρατορία. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την αντιπαράθεση της στρατιωτικής και πολιτικής αριστοκρατίας, ενώ παράλληλα παρεμβάλλεται στην πολιτική σκηνή και η Εκκλησία. Η κρατική οικονομία αρχίζει να φθίνει, αφού: α) εφαρμόζεται σε μεγάλη έκταση το σύστημα εκμίσθωσης των φόρων, β) εντείνεται η εξαγορά των αξιωμάτων, γ) περικόπτονται στρατιωτικές δαπάνες, δ) αυξάνονται οι παροχές στην Αυλή, στην Εκκλησία και στους γειτονικούς λαούς.

β. Εξωτερικά προβλήματα. Η μάχη του Ματζικέρτ (1071)

Στην Ανατολή οι Σελτζούκοι Τούρκοι εξαφάνισαν τα τελευταία ίχνη της αραβικής παρουσίας (περί το 1000) εκμεταλλευόμενοι τη διάσπαση του Χαλιφάτου.

Ο Ρωμανός Δ΄ Διογένης προσπάθησε να αντιμετωπίσει τους Σελτζούκους, αλλά ηττήθηκε στη μάχη του **Ματζικέρτ** (1071). Ο Αυτοκράτορας συνελήφθη, αργότερα όμως απελευθερώθηκε. Τυφλώθηκε όμως στην Κωνσταντινούπολη από τους αντιπάλους του και πέθανε. Το γεγονός αυτό χρησιμοποίησαν οι Σελτζούκοι ως αφορμή για να επιτεθούν πάλι στην αυτοκρατορία. Σε μια δεκαετία το μεγαλύτερο μέρος της Μ. Ασίας είχε περιέλθει σε τούρκικα χέρια.

γ. Άλλα εξωτερικά και εσωτερικά προβλήματα

Το 1071 οι Νορμανδοί καταλύουν τα τελευταία απομεινάκια της βυζαντινής κυριαρχίας στην Ιταλία.

Στο εσωτερικό εκδηλώνεται κρίση εξαιτίας της μεγάλης αύξησης της τιμής του ψωμιού και άλλων βασικών αγαθών. Το 1081 στο θρόνο ανέβηκε ο Αλέξιος Α΄ Κομνηνός, εκπρόσωπος της στρατιωτικής αριστοκρατίας της Μ. Ασίας.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Οι Σελτζούκοι Τούρκοι κινούνται δυτικά	1000
– Ρωμανός Διογένης	1067-1071
– Μάχη στο Ματζικέρτ	1071
– Το Μπάρι πέφτει στα χέρια των Νορμανδών	1071
– Ενθρόνιση του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού	1081

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Γιατί ηττήθηκε στο Ματζικέρτ ο ικανός στρατιωτικός και αυτοκράτορας Ρωμανός Δ΄ Διογένης (σχετικό παράθεμα);

Απάντηση:

Ο Ρωμανός Δ΄ Διογένης απέτυχε στο Ματζικέρτ, γιατί: α) Ξεκίνησε στην εκστρατεία βιαστικά, χωρίς ιδιαίτερες προετοιμασίες.

β) Ο στρατός των Βυζαντινών δεν ήταν στρατός εθνικός αλλά κυρίως μισθο-

φορικός. Οι αγρότες-στρατιώτες, που αποτελούσαν τον κορμό του στρατού την περίοδο των Μακεδόνων, είχαν αφεθεί στη μοίρα τους, ήταν φτωχοί, δεν είχαν προμήθειες, ήταν αγύμναστοι και ανίκανοι για εκστρατείες.

2η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι συνέπειες της ήττας του βυζαντινού στρατού στη μάχη του Ματζικέρτ (σχετικό παράθεμα);

Απάντηση:

α) Τα σύνορα της αυτοκρατορίας παραβιάστηκαν από επικίνδυνους εχθρούς. Το ηθικό πλήγμα ήταν μεγάλο.

β) Η Μ. Ασία αφέθηκε στα χέρια των Σελτζούκων Τούρκων. Αυτοί λεηλάτησαν πόλεις, πολλούς έσυραν δούλους και γενικά προκάλεσαν πολλές καταστροφές. Από εδώ και πέρα η Μ. Ασία δε θα ανήκει ποτέ πια ολοκληρωτικά στους Βυζαντινούς.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια η εξέλιξη των σελτζουκικών κατακτήσεων στη Μ. Ασία;

Απάντηση:

Ο Ρωμανός Διογένης προσπάθησε να αντιμετωπίσει τους Σελτζούκους, αλλά ηττήθηκε στη μάχη του Ματζικέρτ. Ο Αυτοκράτορας συνελήφθη, αργότερα απελευθερώθηκε. Τυφλώθηκε όμως στην Κωνσταντινούπολη από τους αντιπάλους του και πέθανε. Το γεγονός αυτό χρησιμοποίησαν οι Σελτζούκοι ως αφορμή για να επιτεθούν πάλι στην αυτοκρατορία. Σε μια δεκαετία το μεγαλύτερο μέρος της Μ. Ασίας είχε περιέλθει σε τούρκικα χέρια. Τον ίδιο χρόνο (1071) κλονίζεται η βυζαντινή κυριαρχία στην Ιταλία.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Ο στρατός του Ρωμανού Δ΄ Διογένη (σελ. 54 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ρωμανός ξεκίνησε την εκστρατεία χωρίς ιδιαίτερη και σωστή προετοιμασία. Επιπλέον, δεν ήταν εθνικός στρατός αλλά κύρια μισθοφορικός, ένα συνονθύλευμα ξένων μισθοφόρων και ελάχιστων φτωχών και κακοεξοπλισμένων ντόπιων στρατιωτών. Ήταν δειλοί, ανεκπαιδευτοί και ακατάλληλοι για πόλεμο. Γι' αυτό δεν ήταν τυχαίο που η μάχη στο Ματζικέρτ στάθηκε πανωλεθρία για το

Ρωμανό. Στη μάχη αυτή χάθηκε ουσιαστικά ένα μεγάλο κομμάτι της Μ. Ασίας, το οποίο δεν ανακτήθηκε ποτέ.

✓ **Οι συνέπειες της μάχης του Ματζικέρτ** (σελ. 54 του σχολικού βιβλίου)

Η Άννα Κομνηνή αναφέρεται στην εποχή του Ρωμανού Δ΄ Διογένη. Στα χρόνια των διαδόχων του οι Τούρκοι πάτησαν τη γη της Μ. Ασίας. Επιδόθηκαν σε σφαγές, λεηλασίες, πολλές πόλεις καταστράφηκαν, ολόκληροι πληθυσμοί εξανδαποδήθηκαν. Με τη βασιλεία του Αλέξιου Α΄ Κομνηνού η ισχύς των βαρβάρων περιορίστηκε.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Ένα χαρακτηριστικό της περιόδου 1054-1204 ήταν η εντεινόμενη οικονομική διεύδυση των στη βυζαντινή επικράτεια.

- α. Ιταλών
- β. Τούρκων
- γ. Αράβων

Απάντηση: α

2. Μεγάλο μέρος της Μικράς Ασίας κατακτήθηκε από...

- α. Ιταλούς
- β. Νορμανδούς
- γ. Τούρκους

Απάντηση: γ

3. Στη Δύση αναπτύχθηκε το εσωτερικό και το διεθνές εμπόριο και ένας από τους λόγους ήταν η... επανάσταση.

- α. βιομηχανική
- β. βιοτεχνική
- γ. αγροτική

Απάντηση: γ

4. Την ισχύ του Παπισμού εξέφρασαν...

- α. οι πόλεμοι
- β. οι Σταυροφορίες
- γ. οι κατακτήσεις στη Μ. Ασία

Απάντηση: β

5. Η μικρασιατική στρατιωτική αριστοκρατία επέβαλε ως αυτοκράτορα το(ν)...

- α. Ρωμανό Διογένη
- β. Αλέξιο Α΄ Κομνηνό
- γ. Μιχαήλ Β΄

Απάντηση: β

6. Τις εισβολές των Σελτζούκων προσπάθησε ανεπιτυχώς να τετρατίσει ο ... στη μάχη του Ματζικέρτ.

- α. Ρωμανός Δ΄ Διογένης
- β. Αλέξιος Α΄ Κομνηνός
- γ. Μιχαήλ ΣΤ΄

Απάντηση: α

7. Στη μάχη του Ματζικέρτ οι Βυζαντινοί...

- α. ηττήθηκαν ολοκληρωτικά
- β. κέρδισαν σημαντική νίκη
- γ. ήρθαν ισόπαλοι με τους Σελτζούκους

Απάντηση: α

8. Ο Ρωμανός Διογένης πέθανε...

- α. από τους Τούρκους
- β. από φυσικό θάνατο
- γ. από τους πολιτικούς του αντιπάλους

Απάντηση: γ

9. Σοβαρή οικονομική κρίση εκδηλώθηκε στο εσωτερικό εξαιτίας...

- α. της ανόδου στο θρόνο του Αλέξιου Α΄ Κομνηνού
- β. της ανόδου της τιμής βασικών καταναλωτικών αγαθών
- γ. δημαγωγικών υποσχέσεων του Αυτοκράτορα

Απάντηση: β

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Την περίοδο 1054-1204 αποδυναμώνεται η μεγάλη γαιοκτησία.
2. Οι Ιταλοί διεισδύουν οικονομικά στη βυζαντινή επικράτεια.
3. Η δυναστεία των Αγγέλων οδήγησε το κράτος σε μεγάλη οικονομική και κοινωνική άνοδο.
4. Ο Παπισμός επιβλήθηκε σε βάρος της κοσμικής εξουσίας.
5. Τον 11ο αι. οι παροχές προς την Αυλή αυξήθηκαν.
6. Στα μέσα του 11ου αι. η αμυντική δύναμη της αυτοκρατορίας ισχυροποιήθηκε στην Ιταλία και στα Βαλκάνια.
7. Οι Σελτζούκοι εξαφάνισαν κάθε ίχνος αραβικής κυριαρχίας στην εγγύς Ανατολή, επωφελούμενοι από τη διάσπαση και την παρακμή του Χαλιφάτου.
8. Ο Ρωμανός Δ΄ Διογένης συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Σελτζούκους.
9. Η δύναμη των Σελτζούκων αυξήθηκε εντυπωσιακά τον 9ο αι.
10. Οι στρατιώτες είχαν υψηλούς μισθούς και πλούσιες προμήθειες.

Απάντηση: Σωστές είναι: οι 2, 4, 5, 7, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Το Βυζάντιο υπονόμισαν και συνέλαβαν στην πτώση του	α. ακύρωσαν τη συνθήκη ειρήνης
2. Μετά το θάνατο του Βασιλείου Β΄	β. κυρίως από μισθοφόρους
3. Οι Σελτζούκοι υπέταξαν	γ. ξέσπασε λαϊκή εξέγερση στην Κων/πολη
4. Οι Τούρκοι, επικαλούμενοι την τύφλωση του Ρωμανού Δ΄ Διογένη	δ. οδηγήθηκε σε πτώχευση
5. Οι βυζαντινές πόλεις στην Ιταλία	ε. οι Σταυροφορίες
6. Στα τέλη του 11ου αι.	στ. εκπρόσωπος της στρατιωτικής αριστοκρατίας της Μ. Ασίας
7. Η κρατική οικονομία του 11ου αι.	ζ. την Περσία και το Χαλιφάτο της Βαγδάτης
8. Οι αποθήκες σιταριού	η. γκρεμίστηκαν σε μια λαϊκή εξέγερση
9. Ο στρατός του Ρωμανού Διογένη αποτελούνταν	θ. κατακτήθηκαν από τους Νορμανδούς
10. Ο Αλέξιος Α΄ Κομνηνός ήταν	ι. επικράτησε αστάθεια στην αυτοκρατορία

Απάντηση: 1ε, 2ι, 3ζ, 4α, 5θ, 6γ, 7δ, 8η, 9β, 10στ

2. Η εσωτερική πολιτική των Κομνηνών (1081-1185)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η διοίκηση και η οικονομία

Στην εποχή του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού παρατηρούμε το γεγονός της εξαφάνισης της αυστηρής ιεραρχικής τάξης και της συγκεντρωτικής γραφειοκρατίας. Το ίδιο συνέβη και στα θέματα.

Τα φορολογικά έξοδα αυξήθηκαν. Μολονότι το νόμισμα ήταν νοθευμένο, το κράτος είχε την απαίτηση από τους φορολογούμενους να πληρώνουν με νόμισμα πλήρους αξίας. Την κατάσταση χειροτέρευσε η συμπεριφορά των εφοριακών, αλλά και εκείνων που είχαν εκμισθώσει από το κράτος το δικαίωμα της εισπράξης των φόρων. Τέλος, η φορολογία επεκτάθηκε σε περισσότερους τομείς και πήρε διάφορες μορφές.

β. Ο στρατός και ο θεσμός της πρόνοιας

Στο στρατό το ποσοστό των μισθοφόρων που συμμετέχουν υποχωρεί, καθώς μετέχουν πολλοί **προνοιάριοι**, οι οποίοι παίρνουν από το κράτος γαίες ή φορολογικές εισπράξεις ως αντάλλαγμα για τις στρατιωτικές υπηρεσίες που παρέχουν. Ο προνοιάριος, ή **στρατιώτης**, είναι έφιππος και συμμετέχει στον πόλεμο με μια ομάδα πολεμιστών ανάλογα με την έκταση που κατέχει. Η κατοχή της γης δεν είναι κληρονομική. Ο θεσμός της πρόνοιας ορισμένες ομοιότητες είχε μόνο με το θεσμό της φεουδαρχίας. Στα χρόνια των Κομνηνών ο στρατός απέκτησε κυρίαρχο ρόλο στην κοινωνία.

γ. Η προσπάθεια για μεταρρύθμιση

Ο Ανδρόνικος Α΄ Κομνηνός προσπάθησε να συντρίψει τους δυνατούς της υπαίθρου και να προστατεύσει τον αγροτικό πληθυσμό. Πολέμησε την εξαγορά των αξιωματούχων, τη διαφορά και τις καταχρήσεις των κρατικών υπαλλήλων.

Χρησιμοποίησε όμως βία, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα τη λυσσαλέα αντίδραση απέναντι στις μεθόδους του. Η τακτική του αποδυνάμωσε το κράτος και επέσυρε την αυξημένη εχθρότητα της Δύσης.

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Να περιγράψετε το θεσμό της πρόνοιας και το ρόλο των προνοιαρίων.

Απάντηση:

Ο Αυτοκράτορας παραχωρούσε αγροτικές εκτάσεις ή το δικαίωμα είσπραξης φόρων σε στρατιωτικούς, οι οποίοι στελέχωναν το στράτευμα. Οι παροχές αυτές ονομάζονταν πρόνοιες. Η πρόνοια ήταν ιδιοκτησία του κράτους· δεν μπορούσε να μεταβιβαστεί κληρονομικά. Οι προνοιαριοί ήταν έφιπποι πολεμιστές οι οποίοι μετείχαν στον πόλεμο ως επικεφαλείς ομάδας ανάλογης με την έκταση της πρόνοιας.

2η Ερώτηση: Τι επιδίωξε με τη μεταρρύθμισή του Ανδρόνικος Α΄ Κομνηνός (βλ. και σχετικό παράθεμα). Γιατί απέτυχε η προσπάθεια αναμόρφωσης της βυζαντινής κοινωνίας;

Απάντηση:

α) Ο Ανδρόνικος Α΄ επιδίωξε να ελαφρύνει το λαό από τους δυσβάσταχτους φόρους και την απληστία των φοροεισπρακτόρων.

β) Η προσπάθειά του απέτυχε, γιατί χρησιμοποίησε ωμή βία, με αποτέλεσμα να προκαλέσει σοβαρές αντιδράσεις.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια η κατάσταση της οικονομίας την εποχή των Κομνηνών;

Απάντηση:

Τα φορολογικά έσοδα αυξήθηκαν. Μολονότι το νόμισμα ήταν νοθευμένο, το κράτος είχε την απαίτηση από τους φορολογούμενους να πληρώνουν με νόμισμα πλήρους αξίας. Την κατάσταση χειροτέρευσε η συμπεριφορά των εφοριακών, αλλά και εκείνων που είχαν εκμισθώσει από το κράτος το δικαίωμα της είσπραξης των φόρων. Τέλος, η φορολογία επεκτάθηκε σε περισσότερους τομείς και πήρε διάφορες μορφές.

2η Ερώτηση: Ποια ήταν η κατάσταση του στρατού;**Απάντηση:**

Στο στρατό το ποσοστό των μισθοφόρων που συμμετέχουν υποχωρεί, καθώς μετέχουν πολλοί προνοιάριοι, οι οποίοι παίρνουν από το κράτος γαίες ή φορολογικά ανταλλάγματα ως αντάλλαγμα για τις στρατιωτικές υπηρεσίες που παρέχουν. Ο προνοιάριος, ή στρατιώτης, είναι έφιππος και συμμετέχει στον πόλεμο με μια ομάδα πολεμιστών, ανάλογα με την έκταση που κατέχει. Η κατοχή της γης δεν είναι κληρονομική. Ο θεσμός της πρόνοιας, μοιάζει με τη φεουδαρχία. Το φεουδαρχικό σύστημα δε ριζώσε στην Ανατολή.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ο αριστοκρατικός πατριωτισμός των Κομνηνών** (σελ. 56 του σχολικού βιβλίου)

Η Ελένη Αρβελέρ μας λέει ότι κατά την περίοδο των Κομνηνών, όπως και κατά την Εικονομαχία, πρώτιστο ζήτημα ήταν η άμυνα της αυτοκρατορίας έναντι των αντιπάλων της. Και τις δύο εποχές παρατηρείται στρατιωτικοποίηση της κοινωνίας. Ωστόσο, ενώ κατά τη διάρκεια της Εικονομαχίας το βασικό ρόλο στην άμυνα της χώρας έπαιζε το λαϊκό στοιχείο (οι στρατιώτες-αγρότες της Μικράς Ασίας), οι Κομνηνοί βασίστηκαν στην αριστοκρατία, τις μεγάλες αστικές και στρατιωτικές οικογένειες. Αποτέλεσμα όμως ήταν αυτές να σφετεριστούν τον κρατικό μηχανισμό, να αποκτήσουν υπέρμετρη δύναμη και να οδηγήσουν στον κατακερματισμό της χώρας κατά τη διάρκεια της δυναστείας των Αγγέλων. Έτσι, η αυτοκρατορία αρχικά διαμελίστηκε από τους Λατίνους και αργότερα από τους Οθωμανούς.

✓ **Μέτρα για το λαό** (σελ. 56 του σχολικού βιβλίου)

Ο Νικήτας Χωνιάτης αναφέρεται στις προσπάθειες των Κομνηνών για μεταρρυθμίσεις: όσοι δεν μπορούσαν να πληρώσουν φόρους δεν ήταν σε δεινή θέση, όπως παλιά, ο φοροεισπράκτορας δε βασάνιζε τους φτωχούς της αυτοκρατορίας.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Επί Αλεξίου Α΄ Κομνηνού μεταβλήθηκαν....

- α. τα σύνορα της αυτοκρατορίας
- β. τα αξιώματα και οι τίτλοι
- γ. οι εμπορικές σχέσεις

Απάντηση: β

2. Η θέση των αγροτών

- α. καλυτέρευσε
- β. χειροτέρευε διαρκώς
- γ. έμενε σταθερή

Απάντηση: β

3. Σημασία αποκτά πάλι...

- α. ο στρατός των ακριτών
- β. ο μισθοφορικός στρατός
- γ. ο εθνικός στρατός

Απάντηση: γ

4. Η πρόνοια αποτελεί ιδιοκτησία....

- α. του κράτους
- β. του προνοιάριου
- γ. της Εκκλησίας

Απάντηση: α

5. Κυρίαρχη τάξη την εποχή του Μανουήλ Α΄ Κομνηνού στο Βυζάντιο ήταν...

- α. οι έμποροι
- β. οι στρατιωτικοί
- γ. οι αγρότες

Απάντηση: β

6. Την προστασία του αγροτικού πληθυσμού από τις υπερβολές των ισχυρών της υπαίθρου ανέλαβε ο

- α. Αλέξιος Α΄ Κομνηνός
- β. Μανουήλ Α΄ Κομνηνός
- γ. Ανδρόνικος Α΄ Κομνηνός

Απάντηση: γ

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Την κεντρική διοίκηση της Μεσοβυζαντινής Περιόδου χαρακτήρισαν η άκαμπτη συγκεντρωτική γραφειοκρατία και η αυστηρή ιεραρχική τάξη.
2. Ο αριθμός των θεμάτων αυξήθηκε.
3. Την άνοδο του νομίσματος εκμεταλλεύτηκε ο Αλέξιος για ν' αυξήσει τα φορολογικά κέρδη.
4. Το σύστημα της φεουδαρχίας υπήρξε ξένο προς τις ιδέες των Βυζαντινών για την ιδιοκτησία, την κοινωνία και το πολίτευμα.
5. Ο Ανδρόνικος, όντας προστάτης των αδυνάτων, δε χρησιμοποιούσε ποτέ βία.
6. Η αντιλατινική πολιτική του Ανδρόνικου επαύξησε την εχθρότητα της Δύσης.
7. Η αντιαριστοκρατική εκστρατεία του Ανδρόνικου ενδυνάμωσε περισσότερο το κράτος και το στρατό.
8. Οι καταχρήσεις στη δημόσια διοίκηση πολεμήθηκαν από τον Ανδρόνικο.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 2, 3, 5, 7, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Ο θεσμός της πρόνοιας παρουσιάζει ομοιότητες	α. με υποχρεωτική προσφορά εργασίας
2. Η σημασία των θεμάτων	β. αντιτάχθηκε ο λαός
3. Η οικονομική πολιτική του Αλέξιου	γ. έφιπποι πολεμιστές
4. Οι φορολογούμενοι επιβαρύνθηκαν	δ. προνοιάριους
5. Οι προνοιάριοι ήταν	ε. ενδιαφέρθηκε για τους αγρότες
6. Ο στρατός αποτελείται κυρίως από	στ. μειώθηκε
7. Στη βία του Ανδρόνικου	ζ. μεταβλήθηκε σε τυραννία
8. Η εξουσία του Ανδρόνικου	η. ήταν κερδοσκοπική
9. Ο Ανδρόνικος Α΄ Κομνηνός	θ. με το σύστημα της φεουδαρχίας

Απάντηση: 1θ, 2στ, 3η, 4α, 5γ, 6δ, 7β, 8ζ, 9ε

3. Η Ανατολική πολιτική των Κομνηνών. Η εξάπλωση του Ισλάμ και η απώλεια της Μικράς Ασίας

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Αλέξιος Α΄ Κομνηνός εκχώρησε στο σουλτάνο Σουλείμάν τα εδάφη που είχε καταλάβει προηγουμένως, ώστε να μπορέσει να αποκρούσει την πρώτη νορμανδική επίθεση στα ευρωπαϊκά εδάφη της αυτοκρατορίας.

Ο Σουλτάνος δήλωσε υποταγή στην Κωνσταντινούπολη (1162).

Αργότερα όμως, καθώς ο Μανουήλ προσπαθούσε να αναβιώσει τη βυζαντινή κυριαρχία στην Ιταλία, ο Σουλτάνος άρχισε πάλι τις επιθέσεις εναντίον των Βυζαντινών. Ο στρατός των Βυζαντινών αντιμετώπισε τους Τούρκους στο Μυριοκέφαλο της Φρυγίας (1176), όπου έπαθε φοβερή καταστροφή. Οι περιοχές που είχαν καταληφθεί από τους Τούρκους άρχισαν να εξισλαμίζονται, καθώς οι σφαγές και οι καταστροφές των πόλεων μείωσαν αισθητά το χριστιανικό πληθυσμό. Η συριακή πόλη Έδεσσα, για παράδειγμα, έπαθε φοβερή καταστροφή.

Οι μικρασιατικοί πληθυσμοί που βρίσκονταν κάτω από την εξουσία των Τούρκων πέθαιναν και από την πείνα και την πανούκλα. Πολλοί κατέφυγαν σε ορεινά μέρη ή σε οχυρωμένα αστικά κέντρα ή προς τα δυτικά. Έτσι, η ενδοχώρα της Μ. Ασίας ερημώθηκε και τελικά εποίκιστηκε από τους Τούρκους.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ο Σουλτάνος δηλώνει υποταγή στον Αυτοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη	1162
– Ήττα των Βυζαντινών στο Μυριοκέφαλο	1176

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι συνέπειες της στρατιωτικής ήττας των Βυζαντινών στο Μυριοκέφαλο;

Απάντηση:

Οι συνέπειες της ήττας ήταν τρομακτικές: οι Τούρκοι κατέκλυσαν τη Μ. Ασία

και επιδόθηκαν σε φοβερές λεηλασίες και σφαγές. Αποτέλεσμα ήταν η δραστική μείωση του πληθυσμού (εξαιτίας και της πείνας και της πανούκλας). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Μ. Ασία –όπου προέρχονταν ο κορμός του στρατού– να κατοικηθεί από τους Τούρκους. Ήταν η αρχή του τέλους για την αυτοκρατορία.

2η Ερώτηση: Ποιες επιμέρους αιτίες οδήγησαν στον εξισλαμισμό μεγάλου μέρους του πληθυσμού της Μ. Ασίας; Συμβουλευτείτε και το σχετικό παράθεμα.

Απάντηση:

α) Στον εξισλαμισμό οδηγήθηκαν πολλοί κάτοικοι της Μ. Ασίας, εξαιτίας των καταλήψεων των πόλεων και των σφαγών που ακολούθησαν. Το σκληρό συμπλήρωσαν η πείνα και η πανούκλα.

Οι τρεις αυτές αιτίες συνδέονται στενά μεταξύ τους, καθώς οι σφαγές και οι λεηλασίες προκάλεσαν εγκατάλειψη της γης και διάλυση του όποιου συστήματος δημόσιας υγιεινής (αφού διαλύθηκε η αστική οργάνωση). Έτσι, ως επακόλουθο της κατάληψης των πόλεων ήρθε η σιτοδεία και η πανούκλα. Και τα τρία αυτά γεγονότα είχαν ως αποτέλεσμα να ερημώσει μεγάλο μέρος της Μ. Ασίας, το οποίο τελικά εποίκιστηκε από τους Τούρκους.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ματζικέρτ και Μυριοκέφαλον** (σελ. 58 του σχολικού βιβλίου)

Ο Νικήτας Χωνιάτης αναφέρεται στην προσπάθεια του Μανουήλ Κομνηνού να παρουσιαστεί ως ομοιοπαθής με το Ρωμανό Δ΄ Διογένη, ο οποίος ηττήθηκε από τους Τούρκους και πιάστηκε αιχμάλωτος. Η μάχη στο Μυριοκέφαλο σήμανε την οριστική απώλεια της Μ. Ασίας, η οποία από προπύργιο του χριστιανισμού έγινε ισλαμική χώρα.

✓ **Οι μικρασιατικοί πληθυσμοί αφανίζονται από τις σφαγές και την πείνα** (σελ. 58 του σχολικού βιβλίου)

Στα τέλη του 11ου αι. η Μ. Ασία ήταν ένας τόπος πολλών δεινών για τους χριστιανούς. Πολλές πόλεις είχαν καταστραφεί, οι θάνατοι από το σπαθί ή την πείνα ήταν πολυάριθμοι. Οι αγροί είχαν εγκαταλειφθεί. Κυριαρχούσε η ερήμωση και η καταστροφή. Πολλοί πληθυσμοί κατέφυγαν σε ορεινά μέρη, στις πόλεις ή στο εξωτερικό. Η χώρα ερήμωσε. Τους χριστιανούς αντικατέστησαν οι νομάδες Τούρκοι.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

- 1. Ο Αλέξιος Α΄ αναγκάστηκε να εκχωρήσει εδάφη που είχε καταλάβει στο σουλτάνο Σουλεϊμάν για να αποκρούσει την επιδρομή των...**
- α. Ιταλών
 - β. Αράβων
 - γ. Νορμανδών

Απάντηση: γ

- 2. Επί της κυριαρχίας του Μανουήλ, ο Σουλτάνος έγινε πολύ επιθετικός, εξαιτίας των περισπασμών του Βυζαντίου...**
- α. στο νότο
 - β. στη δύση
 - γ. στα Βαλκάνια

Απάντηση: β

- 3. Το αποτέλεσμα των καταστροφών των Τούρκων, της πείνας και των λιμών ήταν....**
- α. η ανανέωση πολλών πόλεων
 - β. η μεταφορά πόλεων σε άλλο τόπο
 - γ. η ερήμωση πολλών περιοχών

Απάντηση: γ

- 4. Η μάχη στο Μυριοκέφαλο έγινε το...**

- α. 1276
- β. 1176
- γ. 1076

Απάντηση: β

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ**Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;**

1. Όταν ο Μανουήλ Α' ηττήθηκε από τον Τούρκο Σουλτάνο, υπέγραψε συνθήκη και υποσχέθηκε να του παρέχει στρατιωτική βοήθεια.
2. Ο Σουλτάνος προχώρησε όμως σε επιθετικές ενέργειες.
3. Η Μ. Ασία εξισλαμίστηκε, γεγονός που οφείλεται στο ότι οι επιδρομείς ήθελαν να αφανίσουν τους εχθρούς τους.
4. Μετά τις καταστροφές των Τούρκων πολλοί πληθυσμοί οδηγήθηκαν σε γειτονικές ισλαμικές χώρες ή σε παραλιακές πόλεις.
5. Ο βυζαντινός στρατός νίκησε τους Τούρκους πανηγυρικά στο Μυριοκέφαλο.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 4, 5**Γ' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ****Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β**

A	B
1. Οι Κομνηνοί αντιμετώπισαν	α. και καταστράφηκε
2. Η συριακή πόλη Έδεσσα καταλήφθηκε	β. ο βυζαντινός στρατός
3. Τις καταστροφές των Τούρκων συμπλήρωσαν	γ. η πείνα και η πανούκλα
4. Σημαντική ήταν και η καταστροφή	δ. εξισλαμίστηκε
5. Σιγά σιγά η Μ. Ασία	ε. σε οχρωμένα αστικά κέντρα
6. Πολλοί πληθυσμοί κατέφυγαν	στ. με διπλωματικές μεθόδους τους Σελτζούκους
7. Καταστροφή στο Μυριοκέφαλο υπέστη	ζ. που υπέστη το Δορούαιο

Απάντηση: 1στ, 2α, 3γ, 4ζ, 5δ, 6ε, 7β**4. Η ιταλική και η βαλκανική πολιτική των Κομνηνών****ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ****α. Σχέσεις με τις ιταλικές ναυτικές δημοκρατίες**

Οι Βυζαντινοί πρόσφεραν τίτλους και χορηγίες στους Βενετούς (1082). Σημαντικότερα ήταν τα εμπορικά προνόμια που δέχθηκαν από τους Βυζαντινούς επειδή τους βοήθησαν να αποκρούσουν τους Νορμανδούς.

Η Βενετία αναπτύχθηκε εμπορικά. Το εμπόριο όμως της αυτοκρατορίας πα-

ρήκμασε στη Δύση και στην Ανατολή. Ο Ιωάννης Β΄ Κομνηνός προσπάθησε να αποκηρύξει τη συνθήκη του 1082, αλλά οι Βενετοί επιτέθηκαν στο Αιγαίο και ο Αυτοκράτορας αναγκάστηκε να δεχτεί τη συνθήκη αυτή.

Και ο Μανουήλ Α΄ Κομνηνός προσπάθησε να ακυρώσει αυτές τις συμφωνίες· έκλεισε συνθήκες με τη Γένοβα και την Πίζα.

Το 1171 ξέσπασε διαμάχη με τη Βενετία. Όλοι οι Βενετοί κάτοικοι της Κων/πολης συνελήφθησαν και οι σχέσεις των δύο κρατών διακόπηκαν για δέκα χρόνια περίπου.

Οι σφαγές και οι λεηλασίες εναντίον των Λατίνων επαναλήφθηκαν το 1182 κατά τη διάρκεια λαϊκής εξέγερσης στην Κωνσταντινούπολη.

Αυτά τα γεγονότα ανησύχησαν τους Βενετούς, οι οποίοι άρχισαν να σκέφτονται ότι, για να κυριαρχήσουν εμπορικά στην Ανατολή, έπρεπε να καταλυθεί η Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

β. Η πολιτική των Κομνηνών στην Βαλκανική χερσόνησο

Ο Αλέξιος Α΄ Κομνηνός συνέτριψε τους Πατζινάκες και τους Κομάνους στα Βαλκάνια.

Ο Ιωάννης Β΄ διέλυσε οριστικά τους Πατζινάκες. Σε αυτή την εποχή έχει τις ρίζες της η διαμάχη Βυζαντινών και Ούγγρων.

Αρχικά οι Ούγγροι υπέγραψαν συνθήκη με τους Βυζαντινούς (1164) με την οποία η Β.Δ. Βαλκανική πέρασε σε βυζαντινά χέρια. Ο ηγέτης των Σέρβων Στέφανος Νεμάνια ηττήθηκε και δήλωσε υποταγή στον Αυτοκράτορα.

Στα χρόνια του Ανδρόνικου οι Ούγγροι και ο Νεμάνια αποσχίσθηκαν από την αυτοκρατορία. Τότε ιδρύθηκε το Δεύτερο Βουλγαρικό Κράτος. Οι κάτοικοι της περιοχής εξεγέρθηκαν εξαιτίας της βαριάς φορολογίας (1185).

Αρχηγοί της εξέγερσης ήταν ο Πέτρος και ο Ασάν. Η Βαλκανική είχε χαθεί οριστικά για τους Βυζαντινούς.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Παραχώρηση τίτλων, χορηγήσεων (κυρίων εμπορικών προνομίων) στους Βενετούς	1082
– Υπογραφή συνθήκης με τους Ούγγρους	1164
– Διαμάχη Βυζαντινών και Βενετών	1171
– Εξεγέρσεις στην Πόλη εναντίον των Λατίνων	1182
– Εξέγερση των Βουλγάρων, Βλάχων και Κουμάνων	1185

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιο ήταν το σημαντικότερο από τα εμπορικά προνόμια που δόθηκαν στους Βενετούς με τη συνθήκη του έτους 1082 και ποια η σημασία του κατά τη γνώμη σας; (βλέπε σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

α) Ήταν η ελευθερία που είχαν οι Βενετοί να εμπορεύονται στις περιοχές που βρίσκονταν κάτω από αυτοκρατορικό έλεγχο χωρίς να πληρώνουν δασμούς.

β) Ήταν ένα προνόμιο το οποίο θα είχε αργότερα καταλυτικές συνέπειες για την πορεία της βυζαντινής εμπορικής παρουσίας στη Α. Μεσόγειο και στα Βαλκάνια. Σταδιακά η εμπορική παρουσία των Βυζαντινών στην περιοχή έφθινε και εδραιωνόταν η εμπορική δύναμη της Βενετίας, η οποία αργότερα εξελίχθηκε σε εμπορική αυτοκρατορία.

2η Ερώτηση: Τι επιδίωκαν, γενικά, οι Κομνηνοί με την παραχώρηση προνομίων και στις άλλες ναυτικές δυνάμεις της εποχής;

Απάντηση:

Ο Μανουήλ προσπαθούσε να δημιουργήσει ένα αντίβαρο στο μονοπώλιο των Βενετών στην Ανατολή. Οι υπόλοιπες ιταλικές ναυτικές πόλεις θα αδυνατίζαν την επιρροή και τη δύναμη του βενετικού εμπορίου.

3η Ερώτηση: Γιατί ο Μανουήλ, σύμφωνα με το σχετικό παράθεμα, αποφάσισε να συλλάβει τους Βενετούς υπηκόους του και να κατασχέσει τις περιουσίες τους;

Απάντηση:

Οι Βενετοί είχαν ήδη αποκτήσει μεγάλο πλούτο εξαιτίας των προνομίων. Ο πλούτος αυτός προκαλούσε το φθόνο των Βυζαντινών, των οποίων η φτώχεια ήταν μεγάλη.

Ο πλούτος των Βενετών αποστράγγιζε τις δυνάμεις της αυτοκρατορίας. Γι' αυτό ο Μανουήλ αποφάσισε να διώξει τους Βενετούς από την αυτοκρατορία.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια ήταν η διακύμανση των σχέσεων ανάμεσα στους Βυζαντινούς και στους Βενετούς;

Απάντηση:

Οι Βυζαντινοί πρόσφεραν τίτλους και χορηγίες. Σημαντικότερα ήταν τα εμπορικά προνόμια (1082) στους Βενετούς, επειδή τους βοήθησαν να αποκρούσουν τους Νορμανδούς.

Η Βενετία αναπτύχθηκε εμπορικά. Το εμπόριο όμως της αυτοκρατορίας παρήκμασε στη Δύση και στην Ανατολή. Ο Ιωάννης Β΄ Κομνηνός προσπάθησε να αποκηρύξει τη συνθήκη του 1082, αλλά οι Βενετοί επιτέθηκαν στο Αιγαίο και ο Αυτοκράτορας αναγκάστηκε να δεχτεί τη συνθήκη αυτή.

Κι ο Μανουήλ Α΄ Κομνηνός προσπάθησε να ακυρώσει αυτές τις συμφωνίες· έκλεισε συνθήκες με τη Γένοβα και την Πίζα.

Το 1171 ξέσπασε διαμάχη με τη Βενετία και οι σχέσεις των δύο κρατών διακόπηκαν για δέκα χρόνια περίπου.

Νέες σφαγές και λεηλασίες ξέσπασαν εναντίον των Λατίνων το 1182 κατά τη διάρκεια λαϊκής εξέγερσης στην Κωνσταντινούπολη.

Αυτά τα γεγονότα ανησύχησαν τους Βενετούς, οι οποίοι άρχισαν να σκέφτονται ότι, για να κυριαρχήσουν εμπορικά στην Ανατολή, έπρεπε να καταλυθεί η Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

2η Ερώτηση: Ποιες οι εξελίξεις στα Βαλκάνια αυτή την εποχή;

Απάντηση:

Ο Αλέξιος Α΄ Κομνηνός συνέτριψε τους Πατζινάκες και τους Κομάνους στα Βαλκάνια.

Ο Ιωάννης Β΄ διέλυσε οριστικά τους Πατζινάκες. Το 1164 οι Ούγγροι υπέγραψαν συνθήκη ειρήνης με τους Βυζαντινούς με την οποία η Β. Δ. Βαλκανική πέρασε σε βυζαντινά χέρια. Ο ηγέτης των Σέρβων Στέφανος Νεμάνια ηττήθηκε το 1172 και δήλωσε υποταγή στον Αυτοκράτορα.

Στα χρόνια του Ανδρόνικου οι Ούγγροι και ο Νεμάνια αποσχίσθηκαν από την αυτοκρατορία. Τότε ιδρύθηκε το Δεύτερο Βουλγαρικό Κράτος. Οι κάτοικοι της περιοχής εξεγέρονταν εξαιτίας της βαριάς φορολογίας (1185).

Αρχηγοί της εξέγερσης ήταν ο Πέτρος και ο Ασάν. Η Βαλκανική χάθηκε οριστικά για την αυτοκρατορία.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]**✓ Εμπορικά προνόμια στους Βενετούς (σελ. 59 του σχολικού βιβλίου)**

Η Άννα Κομνηνή σε αυτό το απόσπασμα της Αλεξιάδας αναφέρεται στα εμπορικά προνόμια που είχαν παραχωρηθεί στους Βενετούς. Μπορούσαν να εμπορεύονται σε πολλές αποβάθρες, πήραν πολλά ακίνητα, ενώ απέκτησαν δικαίωμα ελεύθερου εμπορίου στη βυζαντινή επικράτεια. Η πολιτική αυτή αποστράγγισε τα δημόσια ταμεία και συνέβαλε στον οικονομικό μαρασμό της αυτοκρατορίας.

✓ Ο Μανουήλ Α΄ αντιδρά στη βενετική αλαζονεία (σελ. 60 του σχολικού βιβλίου)

Ο Νικήτας Χωνιάτης μας αναλύει τη βενετική υπεροψία. Οι Βενετοί έγιναν φαντασμένοι και διέπραταν αυθαιρεσίες, αψηφώντας ακόμα και τις εντολές του Αυτοκράτορα. Η εχθρότητα του Αυτοκράτορα ήταν κατάφωρη. Ο Μανουήλ Α΄ Κομνηνός, βλέποντας την υπεροψία των Βενετών, προσπάθησε να τους αποδυναμώσει. Έκλεισε συμφωνίες και με άλλες ιταλικές πόλεις. Το 1171 οι Βενετοί της Κωνσταντινούπολης συνελήφθησαν και οι περιουσίες τους δημεύτηκαν.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Για να αποκρούσει το Βυζάντιο τη νορμανδική απειλή, βοηθήθηκε από ...

- α. τη Ρασιά
- β. τη Βενετία
- γ. τη Βοσνία

Απάντηση: β

2. Στα χρόνια της βασιλείας του Αλεξίου Α΄ η βοήθεια εξαγοράστηκε με ...

- α. χρήματα
- β. παραχώρηση εδαφών
- γ. παραχώρηση εμπορικών προνομίων

Απάντηση: γ

3. Ο Ιωάννης Β΄ θέλησε ν' αντιδράσει στη βενετική εμπορική κυριαρχία, αλλά οι Βενετοί επιτέθηκαν...

- α. στη Θεσσαλονίκη
- β. στα νησιά του Αιγαίου
- γ. στην Αχρίδα

Απάντηση: β

4. Αυτός που οραματιζόταν μια οικουμενική αυτοκρατορία και έκλεισε συνθήκη με τη Γένοβα και την Πίζα ήταν ο ...

- α. Μανουήλ Α΄
- β. Αλέξιος Α΄
- γ. Ανδρόνικος

Απάντηση: α

5. Η συνθήκη που υπογράφηκε με τους ... το 1164 ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για το Βυζάντιο.

- α. Λατίνους
- β. Νορμανδούς
- γ. Ούγγρους

Απάντηση: γ

6. Ο Στέφανος Νεμάνια αρχικά Αυτοκράτορα.

- α. έμεινε ανεξάρτητος από τον
- β. έμεινε υποτελής στον
- γ. υποτάχτηκε ολοκληρωτικά στον

Απάντηση: β

7. Οι Βούλγαροι, Βλάχοι και Κουμάνοι εξεγέρθηκαν και ίδρυσαν το Δεύτερο Βουλγαρικό Κράτος εξαιτίας ...

- α. της βαρύτατης φορολογίας
- β. της καταπίεσης
- γ. της εχθρικής συμπεριφοράς

Απάντηση: α

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές:

1. Η αυτοκρατορία, με την παραχώρηση προνομίων στη Βενετία, έχασε το ρόλο του μεσάζοντα στο εμπόριο με την Ανατολή.

2. Ο Ιωάννης Β΄ έκλεισε συνθήκη με τη Γένοβα και την Πίζα και έτσι ξέσπασε διαμάχη με τη Βενετία.
3. Μέσα σε μια μέρα (12 Μαρτίου 1171) όλοι οι Βενετοί υπήκοοι της αυτοκρατορίας συνελήφθησαν και τα υπάρχοντά τους κατασχέθηκαν.
4. Οι άριστες σχέσεις μεταξύ της αυτοκρατορίας και της Βενετίας συνεχίστηκαν για μια δεκαετία.
5. Όταν στην εξουσία ήταν ο Ανδρόνικος Α΄ Κομνηνός, ξέσπασε στην πρωτεύουσα λαϊκή εξέγερση.
6. Οι Λατίνοι λεηλάτησαν την οικονομία της αυτοκρατορίας.
7. Η βυζαντινή κυβέρνηση, για να εξισορροπήσει τη βενετική ναυτική και εμπορική υπεροχή, παρείχε προνόμια στους αντιπάλους της.
8. Τα αποτελέσματα των επιτυχιών του Μανουήλ άρχισαν να εξανεμίζονται επί Ανδρόνικου Κομνηνού.
9. Η αυτοκρατορία τελικά κέρδισε τη Βαλκανική.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 3, 5, 6, 7, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Η βοήθεια της Βενετίας εξαγοράστηκε με	α. να επικυρώσει τη συνθήκη του 1082
2. Οι Βενετοί μπορούσαν να εμπορεύονται	β. αποδεσμεύτηκαν από τη βυζαντινή επιρροή
3. Η αυτοκρατορία έπαψε να	γ. κυριαρχεί στις μεσογειακές αγορές
4. Ο Ιωάννης Β΄ αναγκάστηκε	δ. Πατζινάκες
5. Ο λαός διέπραξε σφαγές σε βάρος	ε. περιορχόταν υπό βυζαντινό έλεγχο
6. Οι σχέσεις βυζαντινού και Βενετίας	στ. την προσφορά τίτλων και χρηματικών χορηγιών
7. Ο Ιωάννης Β΄ συνέτριψε τους	ζ. ο Στέφανος Νεμάνια
8. Με τη συνθήκη του 1164 η Δαλματία	η. διακόπηκαν για μια δεκαετία
9. Ηγέτης των Σέρβων στα τέλη του 12 αι. ήταν	θ. σε τρεις αποβάθρες στην Κων/πολη
10. Το 12ο αιώνα οι Ούγγροι και ο Νεμάνια	ι. των Λατίνων
11. Η Βοσνία	κ. πέρασε σε ρωμαιοκαθολικό έλεγχο

Απάντηση: 1στ, 2θ, 3γ, 4α, 5ι, 6η, 7δ, 8ε, 9ζ, 10β, 11κ

5. Οικονομικές μεταβολές στη Δυτική Ευρώπη

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Ο πληθυσμός και η γεωργία

Στα μέσα του 11ου αιώνα στη Δυτική Ευρώπη ο πληθυσμός αρχίζει να αυξάνεται, αναπτύσσονται η γεωργία, το εμπόριο, η βιοτεχνία, ιδρύονται νέες πόλεις.

Στον αγροτικό τομέα παρατηρούμε αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, ποσοτική και ποιοτική βελτίωση της παραγωγής και τεχνολογικές καινοτομίες. Εφαρμόζεται, ακόμη, η τριζωνική καλλιέργεια: στην πρώτη ζώνη καλλιεργείται σιτάρι και βρώμη το φθινόπωρο, στη δεύτερη κριθάρι, όσπρια και λαχανικά την άνοιξη, ενώ στην τρίτη δεν καλλιεργείται τίποτα (αγροανάπαυση).

β. Οι πόλεις

Οι πόλεις γνωρίζουν νέα ακμή. Η ύπαιθρος δε μένει ανεπηρέαστη από την επανάσταση των πόλεων. Η τεχνολογία προοδεύει, ο νερόμυλος (11ος αιώνας) και ο ανεμόμυλος (τέλη του 12ου αιώνα) γίνονται κύρια πηγή ενέργειας. Οι πόλεις γίνονται οι κινητήριες δυνάμεις της παραγωγικής διαδικασίας.

γ. Το εμπόριο

Το πλεόνασμα της τροφής διατίθεται στις πόλεις. Επομένως, αναπτύσσεται και το εμπόριο. Υπάρχουν οδικοί άξονες οι οποίοι συνδέουν μεγάλο μέρος της Δυτικής Ευρώπης, ενώ άλλοι δρόμοι φτάνουν ως την ανατολική Μεσόγειο. Την περίοδο αυτή ακμαίζουν οι ιταλικές ναυτικές πόλεις, η Βρυγίη και η Βρέμη στο βορρά.

Στην ξηρά χρησιμοποιούνται ως μεταφορικά μέσα οι τετράτροχες άμαξες ή καραβάνια μουλαριών, ενώ στη θάλασσα χρησιμοποιούνται οι γαλέρες ή οι κόγκες (είδος πλοίων του βορρά).

Αρχίζει να ανθεί το εμπόριο ειδών πολυτελείας (γούνες, αρώματα κτλ.) αλλά και των καταναλωτικών αγαθών.

Από τον 12ο αιώνα διαδίδεται ο θεσμός των εμποροπανηγύρεων, όπου, εκτός από πωλήσεις καταναλωτικών αγαθών, εκτελούνται και χρηματοπιστωτικές εργασίες. Κυρίως στη Βενετία και στη Γένοβα δημιουργούνται εταιρείες που επενδύουν στο θαλάσσιο εμπόριο.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
<ul style="list-style-type: none"> - Εμφάνιση του εμπορίου στη Δ. Ευρώπη - Αναβίωση των πόλεων - Διάδοση του νερόμυλου ως πηγή ενέργειας - Αρχίζει να διαδίδεται ο θεσμός των εμποροπανηγύρεων - Καθιερώνεται η πυξίδα και το προυναίο πηδάλιο 	<p>μέσα του 11ου αιώνα μέσα 11ου αιώνα 11ος αιώνας τέλη 12ου αιώνα</p> <p>1200</p>

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Μελετήστε με προσοχή το παράθεμα που περιλαμβάνει συμβόλαιο ίδρυσης ναυτικής εταιρείας. Πώς προβλεπόταν να γίνει η διανομή των κερδών της ιδρούμενης ναυτικής εταιρείας;

Απάντηση:

Τα κέρδη θα μοιράζονταν στη μέση, αφού αφαιρούνταν το κεφάλαιο που είχε τοποθετήσει ο κάθε συνεταιρός. Αυτό γινόταν γιατί ο συνεταιρός που έβαλε μικρότερο κεφάλαιο θα ταξίδευε κιόλας στην Τύνιδα ή αλλού για να επενδύσει. Ο συνεταιρός που έβαλε τα περισσότερα χρήματα θα εισέπρατε τα κέρδη.

2η Ερώτηση: Τι δηλώνει ο όρος «γεωργική επανάσταση»;

Απάντηση:

Ο όρος αυτός δηλώνει την ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των αγροτικών προϊόντων με τη χρήση νέων τεχνολογιών.

3η Ερώτηση: Η παροιμιώδης έκφραση «ο πέμπτος τροχός της αμάξης» (αυτός που δεν τον υπολογίζουν καθόλου, ο «ανύπαρκτος») η οποία εμφανίσθηκε τον 11ο-12ο αιώνα, σε ποια τεχνολογική καινοτομία της εποχής παραπέμπει; Συζητήστε τη σχέση γλώσσας - οικονομίας - τεχνολογίας.

Απάντηση:

α) Η έκφραση αυτή παραπέμπει στην ανακάλυψη του τροχού και συνεκδοχικά στην ανάπτυξη και τεχνολογική εξέλιξη των συγκοινωνιών.

β) Η γλώσσα αποτελεί κύριο όργανο επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους. Η ανάπτυξη της οικονομίας και της τεχνολογίας είχε άμεσο αντίκτυπο στην εξέλιξη της γλώσσας, καθώς οι άνθρωποι, για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους για θέματα σχετικά με αυτούς τους τομείς, έπρεπε να βρουν νέες λέξεις και εκφράσεις. Η εισαγωγή, επομένως, νέων λεκτικών κωδίκων ανταποκρίνεται στις ανάγκες του ανθρώπου. Ειδικά σήμερα, η επικοινωνία είναι μια βασική παράμετρος ανάπτυξης της οικονομίας και της τεχνολογίας. Γιατί μέσω της λεκτικής επικοινωνίας κυρίως μεταδίδονται οι πληροφορίες, που αποτελούν βασικό στοιχείο της ανάπτυξης της οικονομίας και του τεχνολογικού πολιτισμού.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιες μεταβολές συνέβησαν στο δημογραφικό και στον αγροτικό τομέα στη Δύση κατά τον 11ο αιώνα;

Απάντηση:

Στα μέσα του 11ου αιώνα στη Δυτική Ευρώπη ο πληθυσμός αρχίζει να αυξάνεται, αναπτύσσονται η γεωργία, το εμπόριο, η βιοτεχνία, ιδρύονται νέες πόλεις.

Στον αγροτικό τομέα παρατηρούμε αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, ποσοτική και ποιοτική βελτίωση της παραγωγής και τεχνολογικές καινοτομίες. Εφαρμόζεται ακόμη η τριζωνική καλλιέργεια: στην πρώτη ζώνη καλλιεργείται σιτάρι και βρόμη το φθινόπωρο, στη δεύτερη κριθάρι, όσπρια και λαχανικά την άνοιξη, ενώ στην τρίτη δεν καλλιεργείται τίποτε (αγροανάπαυση).

2η Ερώτηση: Ποια η κατάσταση του εμπορίου;

Απάντηση:

Το πλεόνασμα της τροφής διατίθεται στις πόλεις. Επομένως αναπτύσσεται και το εμπόριο. Υπάρχουν οδικοί άξονες οι οποίοι συνδέουν μεγάλο μέρος της Δυτικής Ευρώπης, ενώ οι άλλοι δρόμοι φτάνουν ως την ανατολική Μεσόγειο. Την περίοδο αυτή ακμάζουν οι ιταλικές ναυτικές πόλεις, η Βούγη και η Βρέμη στο βορρά.

Στην ξηρά χρησιμοποιούνται ως μεταφορικά μέσα οι τετράτροχες άμαξες ή καραβάνια μουλαριών, ενώ στη θάλασσα χρησιμοποιούνται οι γαλέρες ή οι κόγκες (είδος πλοίων του βορρά).

Αρχίζει να ανθεί το εμπόριο ειδών πολυτελείας (γούνες, αρώματα κτλ.) αλλά και καταναλωτικών αγαθών.

Από το 12ο αιώνα διαδίδεται ο θεσμός των εμποροπανηγύρεων, όπου, εκτός από πωλήσεις καταναλωτικών αγαθών, εκτελούνται και χρηματοπιστωτικές εργασίες. Κυρίως στη Βενετία και στη Γένοβα δημιουργούνται εταιρείες που επενδύουν στο θαλάσσιο εμπόριο.

3η Ερώτηση: Ποια η εξέλιξη των πόλεων;

Απάντηση:

Η ύπαιθρος δε μένει ανεπηρέαστη από την επανάσταση των πόλεων. Η τεχνολογία προοδεύει, ο νερόμυλος (11ος αιώνας) και ο ανεμόμυλος (τέλη του 12ου αιώνα) γίνονται κύρια πηγή ενέργειας. Οι πόλεις γίνονται οι κινητήριες δυνάμεις της παραγωγικής διαδικασίας.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Συμβόλαιο ίδρυσης ναυτικής εταιρείας** (σελ. 63 του σχολικού βιβλίου)

Το απόσπασμα αναφέρεται στη σύσταση ναυτικής εταιρείας από δύο συνεταιρείους. Τα κέρδη θα διανεμηθούν μετά την αφαίρεση του κεφαλαίου. Την εποχή αυτή (12ος αι.) η σημαντική ανάπτυξη του εμπορίου οδήγησε στην ίδρυση ναυτικών εταιρειών, που πραγματοποιούσαν ταξίδια με σημαντικά κέρδη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η αύξηση του πληθυσμού στη Δυτική Ευρώπη οδήγεί....

- α. στην επέκταση των καλλιεργούμενων εκτάσεων
- β. σε μεγάλη πείνα
- γ. στην καταστροφή της γεωργίας

Απάντηση: α

2. Η γεωργική επανάσταση προκάλεσε...

- α. εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων
- β. πρόοδο του εμπορίου
- γ. κατάρρευση της φεουδαρχίας

Απάντηση: β

3. Μεγάλα εμπορικά κέντρα στη διάρκεια του 12ου αιώνα είναι οι ... ναυτικές πόλεις.

- α. ισπανικές
- β. ιταλικές
- γ. αγγλικές

Απάντηση: β

4. Περίπου το 1200 καθιερώνεται η χρήση...

- α. του τηλέγραφου
- β. της πυξίδας
- γ. της τυπογραφίας

Απάντηση: β

5. Το εμπόριο με προϊόντα πολυτελείας...

- α. είναι ανύπαρκτο
- β. γίνεται ζωηρό
- γ. μειώνεται

Απάντηση: β

6. Ο ρυθμός της αναβίωσης των πόλεων γίνεται ασυγκράτητος μετά το...

- α. 850
- β. τον 11ο αι.
- γ. 1400

Απάντηση: β

7. Στο μεσογειακό κόσμο γενικεύεται το 12ο αιώνα η πρακτική συγκρότησης...

- α. κομμάτων
- β. συνεταιρισμών
- γ. ναυτικών εταιρειών

Απάντηση: γ

8. Κύρια πηγή ενέργειας ως το 14ο αιώνα γίνεται ο ...

- α. νερόμυλος
- β. ανεμόμυλος
- γ. ήλιος

Απάντηση: α

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ**Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;**

1. Η αύξηση του πληθυσμού οδηγεί στην επέκταση των καλλιεργούμενων εκτάσεων.
2. Το χρήμα δε χρησιμοποιείται πλέον στις ανταλλαγές.
3. Τα χωράφια χωρίζονται σε δύο ζώνες εξαιτίας της έλλειψης λιπάσματος.
4. Η πρώτη ζώνη μένει χέρσα.
5. Όλες οι μεταβολές οδήγησαν στον αγροτικό εποικισμό, στην οικοδόμηση πόλεων και ναών και στη διεξαγωγή Σταυροφοριών.
6. Το εμπόριο έχει ευρεία ακτίνα δράσης και συνδέει τα έσχατα σημεία της Χριστιανοσύνης.
7. Στη Φλάνδρα και στη γαλλική Καμπανία κυρίως διαδίδεται ο θεσμός των εμποροπανηγύρεων.
8. Ανταλλαγές νομισμάτων κάνουν μόνο εξειδικευμένοι τραπεζίτες.
9. Βάση της ζωής στην πόλη είναι ο καταμερισμός εργασίας.
10. Γκρεμίζονται τα τείχη των πόλεων.
11. Οι πόλεις αναλαμβάνουν το ρόλο που διαδραμάτιζαν οι μονές στον πρώιμο Μεσαίωνα.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι: οι 2, 3, 4, 8, 10**Γ' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ****Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β**

Α	Β
1. Η συγκομιδή	α. με γαλέρες και κόγκες
2. Ο πληθυσμός εξασφαλίζει	β. ανεγείρονται νέα φρούρια
3. Η γεωργική επανάσταση προκαλεί	γ. βελτιώνεται ποσοτικά και ποιοτικά
4. Το εμπόριο στη θάλασσα διεξάγεται	δ. κινητήριες δυνάμεις παραγωγής
5. Η έλλειψη λιπάσματος	ε. επηρεάζει και την ύπαιθρο
6. Την περίοδο αυτή	στ. περισσότερη και πλουσιότερη σε τροφή
7. Οικοδομούνται	ζ. νέες πόλεις
8. Οι πόλεις αποτελούν	η. πρόοδο του εμπορίου
9. Η επανάσταση των πόλεων	θ. επιβάλλει την τριζωνική καλλιέργεια

Απάντηση: 1γ, 2στ, 3η, 4α, 5θ, 6β, 7ζ, 8δ, 9ε

6. Κοινωνία και εξουσία στη Δυτική Ευρώπη

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Οι κοινωνικές τάξεις

Η ανώτερη αριστοκρατία είναι τάξη κλειστή. Οι Βασιλείς αρχίζουν να αναθέτουν υπηρεσίες σε αγρότες για να μειώσουν την ισχύ των αριστοκρατών. Οι αγρότες αυτοί αποτέλεσαν τις απαρχές της τάξης των ιπποτών. Αυτοί φορούσαν βαριές πανοπλίες και ασχολούνταν από μικροί με τον πόλεμο. Οι ιππότες έπρεπε να προασπίζονται την πίστη, τη δικαιοσύνη και έπρεπε να βοηθούν τους αδύνατους. Από τα δώδεκα ή τα δεκατέσσερα χρόνια ο ιππότης έπαιρνε το χρίσμα κατά τη διάρκεια ειδικής τελετής.

Οι ιππότες ήταν μια σχετικά ανοιχτή τάξη. Οι πρωτότοκοι κληρονομούσαν την πατρική περιουσία και γίνονταν περιπλανώμενοι ιππότες. Οι υπόλοιποι γινοσυνήθως κατέληγαν στην Εκκλησία ή σε μοναστήρια.

Η θέση πολλών αγροτών βελτιώνεται σημαντικά, αφού πολλοί γίνονται ιππότες, άλλοι δραπετεύουν στις πόλεις ή σε περιοχές τις οποίες εκχέρσωναν και τις εποίκιζαν.

β. Οι κάτοικοι των πόλεων

Οι έμποροι και οι βιοτέχνες αποκτούν ελευθερίες και προνόμια, καθώς εκμεταλλεύονται την ειρήνη που επικρατεί, την αντίθεση κοσμικής και εκκλησιαστικής εξουσίας και τις αντιθέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στους φεουδάρχες. Έτσι, αναπτύσσεται από τα τέλη του 12ου αιώνα η αστική τάξη.

γ. Η σύγκρουση Εκκλησίας και Κράτους

Ένα γεγονός που σημάδεψε τον 11ο αιώνα είναι η σύγκρουση κοσμικής και παπικής εξουσίας. Ο πάπας Γρηγόριος Ζ΄ (1073-1085) προσπάθησε να καταργήσει τη **σιμονία** (εξαγορά αξιωμάτων), να επιβάλει την αγαμία του κλήρου και την απαγόρευση διορισμού των Επισκόπων από τον Αυτοκράτορα (**κοσμική περιβολή**). Η πρώτη φάση της διαμάχης ονομάζεται **διαμάχη για την περιβολή**. Ο Πάπας, με γνωμοδότηση (Dictatus Papae), καθόριζε τις αρχές της παπικής εξουσίας (1075).

Ο αυτοκράτορας Ερρίκος Δ΄ αναθεμάτισε τον Πάπα στη **Σύνοδο της Βορμς** (1076), ενώ ο Πάπας κάλεσε τους πιστούς σε Γερμανία και Ιταλία να μην υπακούσουν στον Αυτοκράτορα. Οι περισσότεροι Γερμανοί ηγεμόνες εκμεταλλεύθηκαν για δικό τους όφελος τον αναθεματισμό του Πάπα. Ο Αυτοκράτορας αναγκάστηκε να ταπεινωθεί μπροστά στον Πάπα στο φρούριο Κανόσσα (1077).

Η σύγκριση συνεχίστηκε. Η φάση αυτή τελείωσε με τη **Συμφωνία της Βορμς** (1122), από την οποία κερδισμένη βγήκε η Εκκλησία, καθώς διαχωρίζονται οι σφαίρες επιρροής εκκλησιαστικής και κοσμικής εξουσίας.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Πάπας ο Γρηγόριος Ζ΄	1073-1085
– Παπική γνωμοδότηση που καθόριζε τις αρχές της παπικής εξουσίας	1075
– Σύνοδος της Βορμς	1076
– Ταπείνωση του Αυτοκράτορα στην Κανόσσα	1077
– Συμφωνία Βορμς	1122

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Γιατί οι ιππότες συγκίνησαν και ενέπνευσαν τους λογοτέχνες;

Απάντηση:

Οι ιππότες συγκίνησαν τη λογοτεχνία, εξαιτίας των αγώνων που έδιναν, προκειμένου να προασπίσουν τα ευγενικά ιδανικά του δίκαιου αγώνα και την τιμή των πιο αδύναμων. Ιδανικά που έδειχναν ότι ήταν άνθρωποι τολμηροί, γενναίοι, αλλά και ευγενικοί, ενάρετοι.

2η Ερώτηση: Συζητήστε τα αιτήματα των εξεγερμένων κατοίκων της Λαόν και τη συμπεριφορά του Επισκόπου της πόλης σύμφωνα με το παράθεμα.

Απάντηση:

α) Οι κάτοικοι της Λαόν ήθελαν να αποθέσουν από τους ώμους τους το βάρος της βαριάς φορολογίας, που τους επέβαλε ο Επίσκοπος, αλλά και να εμποδίσουν τον Επίσκοπο να διαλύσει την κοινότητά τους. Η κατάσταση αυτή δεν ήταν ασυνήθιστη κατά το Μεσαίωνα. Σε πολλές πόλεις η φορολογία ήταν επαχθής. Οι κοινότητες ήταν πολλές φορές δεμένες στο άρμα του φεουδάρχη ή του Επισκόπου της περιοχής.

β) Ο Επίσκοπος φέρεται υπεροπτικά. Δεν πίστευε ότι ο λαός είναι ικανός να καταφέρει τίποτα. Είναι τυχοδιώχτης. Πιστεύει ότι μπορεί να κάνει ό,τι θέλει ατιμώρητα. Στο τέλος, όμως, τιμωρείται και αυτός από τη λαϊκή οργή.

3η Ερώτηση: Να συζητήσετε τη σχέση κοσμικής-εκκλησιαστικής εξουσίας στη Δύση.

Απάντηση:

α) **Ομοιότητες:** Και στην Ανατολή και στη Δύση η Εκκλησία έκανε προσπάθειες να αποσπαστεί από το άρμα της κοσμικής εξουσίας και, ακόμα περισσότερο, να θέσει υπό την εξουσία της τον Αυτοκράτορα.

β) **Διαφορές:** Στην Ανατολή υπήρξε μια πολύ πιο στενή συνεργασία μεταξύ κοσμικής και εκκλησιαστικής εξουσίας. Η Εκκλησία ενδιαφέρθηκε σε πολύ μικρότερο βαθμό να αποκτήσει κοσμικό χαρακτήρα, έστω κι αν πολέμησε λυσσαλέα κάθε προσπάθεια υποταγής της στην εξουσία του Αυτοκράτορα.

Στη Δύση η Εκκλησία προσπάθησε με κάθε τρόπο να επιβληθεί στους ηγεμόνες. Η Δυτική εκκλησία είχε έντονα κοσμικό χαρακτήρα. Ο Πάπας έκανε ό,τι μπορούσε για να προβληθεί ως ο μόνος αντιπρόσωπος του Θεού στη Γη.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις - Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιο γεγονός σημάδεψε τον 11ο αιώνα στη Δύση;

Απάντηση:

Ένα γεγονός που σημάδεψε τον 11ο αιώνα είναι η σύγκρουση κοσμικής και παπικής εξουσίας. Ο πάπας Γρηγόριος Ζ΄ (1073-1085) προσπάθησε να καταργήσει τη σιμωνία (εξαγορά αξιωμάτων), να επιβάλει την αγαμία του κλήρου και να απαγορεύσει το διορισμό των Επισκόπων από τον Αυτοκράτορα (κοσμική περιβολή). Η πρώτη φάση της διαμάχης ονομάζεται διαμάχη για την περιβολή. Ο Πάπας, με γνωμοδότηση (Dictatus Papae), καθόριζε τις αρχές της παπικής εξουσίας.

Ο αυτοκράτορας Ερρίκος Δ΄ αναθεμάτισε τον Πάπα στη Σύνοδο της Βορμς (1076), ενώ ο Πάπας κάλεσε τους πιστούς σε Γερμανία και Ιταλία να μην υπακούσουν στον Αυτοκράτορα. Οι περισσότεροι Γερμανοί ηγεμόνες εκμεταλλεύθηκαν για δικό τους όφελος τον αναθεματισμό του Πάπα. Ο Αυτοκράτορας αναγκάστηκε να ταπεινωθεί μπροστά στον Πάπα στο φρούριο Κανόσσα (1077).

Η σύγκρουση συνεχίστηκε και αργότερα. Η φάση αυτή τελείωσε με τη Συμφωνία της Βορμς (1122), από την οποία κερδισμένη βγήκε η Εκκλησία, καθώς διαχωρίζονταν οι σφαίρες επιρροής εκκλησιαστικής και κοσμικής εξουσίας.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η εξέγερση του πληθυσμού της Λαόν κατά του Επισκόπου (1115)** (σελ. 64 του σχολικού βιβλίου)

Το κείμενο αναφέρεται στην εξέγερση των κατοίκων μιας πόλης, της Λαόν, εναντίον του Επισκόπου, ο οποίος είχε επιβάλει βαριά φορολογία στους κατοίκους της. Οι κάτοικοι υπέφεραν από τη βαριά φορολογία. Τελικά εξεγέρθηκαν, τον συνέλαβαν και τον σκότωσαν. Οι εξεγέρσεις ήταν συχνές κατά το Μεσαίωνα, εξαιτίας της φτώχειας και της καταπίεσης. Πολλές φορές ήταν χωρίς οργάνωση και ικανή ηγεσία, γι' αυτό και αποτύγχαναν.

✓ **Αποσπάσματα από την παπική γνωμοδότηση** (σελ. 65 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό φαίνεται η προσπάθεια των Παπών να ορίσουν τον εαυτό τους ως απόλυτο θρησκευτικό και κοσμικό άρχοντα. Η Εκκλησία στη Δύση είχε αποκτήσει τεράστια δύναμη κατά το Μεσαίωνα. Κατάφερε να ταπεινώσει τη δύναμη του Γερμανού Αυτοκράτορα. Ο Πάπας διεκδικούσε για τον εαυτό του το αλάθητο και τα απόλυτα πρωτεία. Είχε απόλυτα δικαιώματα πάνω σε όλους τους χριστιανούς.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Ανατίθενται υπηρεσίες σε εξαρτημένους αγρότες για να περιοριστεί η ισχύς ...
- του Βασιλιά
 - των πιστών
 - της ανώτερης αριστοκρατίας

Απάντηση: γ

2. Τις τάξεις των περιφερόμενων ιπποτών πύκνωναν συχνά...

- οι έμποροι
- όσοι αποκλείονταν από την πατρική περιουσία
- οι πρωτότοκοι, που κληρονομούσαν την πατρική περιουσία

Απάντηση: γ

3. Οι έμποροι και οι βιοτέχνες συμμαχούσαν συνήθως με...

- α. τα κατώτερα στρώματα της αριστοκρατίας
- β. τους φεουδάρχες
- γ. τον απλό λαό

Απάντηση: α

4. Η μεταρρύθμιση της Καθολικής Εκκλησίας απέβλεπε και στην απαγόρευση της κοσμικής περιβολής, δηλαδή...

- α. στην απλή περιβολή του Επισκόπου
- β. στο διορισμό Επισκόπων από τον Αυτοκράτορα
- γ. στην κίνηση των Επισκόπων στην αυλή του Αυτοκράτορα

Απάντηση: β

5. Η παπική γνωμοδότηση καθόριζε ...

- α. τις αρχές της παπικής κυριαρχίας
- β. το διορισμό των Επισκόπων
- γ. τη σύγκλιση συνόδων από τον Αυτοκράτορα

Απάντηση: α

6. Ο αυτοκράτορας Ερρίκος Δ΄ στη σύνοδο του Βορμς ... τον Πάπα.

- α. καθάρισε
- β. συμφώνησε με
- γ. εκμεταλλεύτηκε

Απάντηση: α

7. Οι ... ηγεμόνες εκμεταλλεύτηκαν τον αναθεματισμό του Πάπα στον Αυτοκράτορα για να αυξήσουν τη δύναμή τους.

- α. Ούγγροι
- β. Γερμανοί
- γ. Ρωμαίοι

Απάντηση: β

8. Η Συμφωνία της Βορμς ήταν πρακτικά μια νίκη ...

- α. του λαού
- β. της κοσμικής εξουσίας
- γ. της Εκκλησίας

Απάντηση: γ

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Η ανώτερη αριστοκρατία προέρχεται από τους ευγενείς της καρολίδειας εποχής.
2. Η ανώτερη αριστοκρατία είναι μια ανοιχτή τάξη.
3. Η τάξη των ιπποτών βρισκόταν σε αντίθεση με την αριστοκρατία.
4. Οι ιππότες είχαν υποχρέωση να υπερασπίζονται τους αδύνατους και καταπιεσμένους.
5. Η Εκκλησία και οι μονές δέχονται στους κόλπους τους συχνά όσους αποκλείονται από την πατρική περιουσία.
6. Οι αγρότες δεν έχουν πρόσβαση στην τάξη των ιπποτών.
7. Οι αγρότες αποκτούν την ελευθερία τους δραπετεύοντας στις πόλεις.
8. Τη μεταρρύθμιση της Καθολικής Εκκλησίας ανέλαβε ο πάπας Γρηγόριος Ζ'.
9. Η Εκκλησία της Ρώμης και η Γερμανική Αυτοκρατορία είχαν στενές σχέσεις.
10. Η συμφωνία ήταν η εξαγορά αξιωμάτων.
11. Η κοσμική και η εκκλησιαστική εξουσία ταυτίστηκαν μετά τη Συμφωνία της Βορμς (1122).

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10

Γ' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Η τάξη των ιπποτών ήταν	α. εναντίον του Επισκόπου τους
2. Οι ιππότες διακρίνονταν για	β. κάθε εξουσία στη Γερμανία και στην Ιταλία
3. Ανοιχτή σε τολμηρούς τυχοδιώκτες ήταν	γ. βελτιώνεται σημαντικά
4. Η θέση των αγροτών	δ. νομικά και κοινωνικά διακριτή απ' την αριστοκρατία
5. Η Εκκλησία προσπαθεί να	ε. αποτελούσε νίκη της Εκκλησίας
6. Η βίαιη εξέγερση των κατοίκων της Λαόν ήταν	στ. υποτάξει την κοσμική εξουσία
7. Ο Πάπας αφαίρεσε απο τον Αυτοκράτορα	ζ. στο φρούριο Κανόσσα
8. Ο Αυτοκράτορας υπέκλυσε στον Πάπα	η. με τις Σταυροφορίες
9. Η Συμφωνία της Βορμς	θ. το βαρύ οπλισμό και τη σκληρή εκπαίδευση

10. Η δύναμη της Εκκλησίας εκδηλώνεται λ. η τάξη των ιπποτών

Απάντηση: 1δ, 2θ, 3ι, 4γ, 5στ, 6α, 7β, 8ζ, 9ε, 10η

7. Οι Σταυροφορίες

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Οι αιτίες

Η ιδέα των Σταυροφοριών γεννήθηκε από την αναβίωση των προσκυνημάτων στους Αγίους Τόπους, σε συνδυασμό με τις φημιολογούμενες ωμότητες των Αράβων και των Τούρκων σε βάρος των προσκυνητών. Ωστόσο, φαίνεται πως οι ίδιοι οι Πάπες προέτρεπαν τους χριστιανούς να εκδιώξουν από τους Αγίους Τόπους τους μωαμεθανούς (ιερός πόλεμος), όπως είχαν κάνει και στην Ισπανία.

Η ιδέα για σταυροφορίες ευνοούσε τους Πάπες, καθώς ενίσχυσε τη θέση τους στη διαμάχη τους με τους ηγεμόνες. Επιπλέον, ο Πάπας επιδίωκε την υποστήριξη του Βυζαντινού Αυτοκράτορα. Ο Αλέξιος Α΄, πάλι, ήταν δύσπιστος απέναντι στους Σταυροφόρους.

Η Πρώτη Σταυροφορία κηρύχθηκε από τον Πάπα στη Σύνοδο του Κλερμόν. (1095).

β. Οι τρεις πρώτες σταυροφορίες

Ο ιερός πόλεμος βρήκε μεγάλη ανταπόκριση στο λαό, ο οποίος θεώρησε ότι στους Αγίους Τόπους θα εκπληρώσει τα θρησκευτικά του καθήκοντα, αλλά και θα βελτιώσει τη δεινή του οικονομική κατάσταση.

Κατά την Πρώτη Σταυροφορία (1096-1099) μια μάζα από φτωχούς και αγρότες εξοντώθηκε από τους Τούρκους στη Μ. Ασία. Ακολούθησαν οι φεουδάρχες. Ο Αλέξιος Α΄ πέτυχε να πάρει σχεδόν από όλους όρκους πίστης.

Οι σταυροφόροι νίκησαν τους Τούρκους στο Δορύλαιο (1097). Τα εδάφη αυτά κατοχυρώθηκαν στο βυζαντινό κράτος. Η Ιερουσαλήμ καταλήφθηκε με έφοδο το 1099.

Οι μουσουλμάνοι αντεπιτέθηκαν. Γι' αυτό πραγματοποιήθηκαν η Δεύτερη και η Τρίτη σταυροφορία (12ος αι.), οι οποίες απέτυχαν. Κατά την Τρίτη Σταυροφορία, η Κύπρος πέρασε τα χέρια των Λατίνων.

γ. Τα αποτελέσματα των τριών πρώτων σταυροφοριών

Γενικά οι στόχοι των σταυροφόρων στις τρεις πρώτες σταυροφορίες (κατάκτηση των Αγίων Τόπων, παροχή βοήθειας στους Έλληνες, συνένωση όλων των χριστιανών) δεν ευοδώθηκαν. Ακόμα περισσότερο, μεγάλωσε το χάσμα μεταξύ Δυτικών και Βυζαντινών, αλλά και χριστιανών και μουσουλμάνων. Εξαιτίας των Σταυροφοριών, οξύνθηκαν οι αντιθέσεις: οι εθνικές, προσωπικές, οι αντιθέσεις ανάμεσα στην κοσμική και εκκλησιαστική εξουσία, μεταξύ ιπποτών και φτωχών, οι οποίοι είχαν αποκλειστεί από τα λάφυρα.

Στον πολιτιστικό τομέα οι Σταυροφορίες δεν προσέφεραν πολλά στη Δύση. Οι καθυστερημένοι πολιτιστικά σταυροφόροι δεν μπορούσαν να κατανοήσουν τον αναπτυσσόμενο αραβικό πολιτισμό.

Αλλά και τα οικονομικά οφέλη των ιπποτών ήταν μικρά. Πολλοί ιππότες έχασαν τη ζωή τους και την περιουσία τους, καθώς το ταξίδι στους Αγίους Τόπους ήταν πολυέξοδο. Και η Εκκλησία έχασε πολλά. Τα μοναχικά τάγματα γύριζαν στη Δύση χωρίς να έχουν καταφέρει τίποτα.

δ. Η Τέταρτη Σταυροφορία

Στα τέλη του 12ου αιώνα η Βυζαντινή Αυτοκρατορία βρισκόταν σε κίνδυνο. Είχε απειληθεί απ' τους Νορμανδούς, δεν είχε καλές σχέσεις με τους Βενετούς, ο Γερμανός αυτοκράτορας Ερρίκος Στ΄ ήθελε να επεκταθεί στην ανατολή.

Ψυχή της σταυροφορίας αυτής ήταν ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄. Οι Βενετοί συμφώνησαν να μεταφέρουν το στρατό στην Αίγυπτο ή στη Συρία έναντι αδρότατης αμοιβής.

Η συγκέντρωση των σταυροφόρων στη Βενετία είχε πολλά προβλήματα.

Τον Ιανουάριο του 1203 δέχτηκαν να αποκαταστήσουν τον Ισαάκιο Β΄ Άγγελο στο βυζαντινό θρόνο έναντι μεγάλης αμοιβής.

ε. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους

Πραγματικά, οι σταυροφόροι έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη το 1203 και επέβαλαν Αυτοκράτορα τον Ισαάκιο. Έμειναν όμως να διαχειμιάσουν. Οι Λατίνοι φέροθηκαν άσχημα στον ντόπιο πληθυσμό. Στην αναταραχή που προκλήθηκε ο διάδοχος του Ισαακίου Αλέξιος Δ΄ Άγγελος ανατράπηκε.

Τέλος Μαρτίου 1204 οι σταυροφόροι υπέγραψαν από κοινού τη **συμφωνία διανομής της Ρωμανίας**. Η Πόλη έπεσε στις 13/4/1204. Οι σταυροφόροι επιδόθηκαν σε σφαγές και λεηλασίες. Πολλά έργα τέχνης έφυγαν στη Δύση.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Οι Τούρκοι κατακτούν τη Βαγδάτη	1055
– Σύνοδος του Κλερμών	1095
– Η Πρώτη Σταυροφορία	1096-1099
– Οι σταυροφόροι νικούν τους Τούρκους στο Δογούλαιο	1097
– Τα Ιεροσόλυμα καταλαμβάνονται από τους σταυροφόρους	1099
– Οι σταυροφόροι αποδέχονται πρόταση να μεταβούν στην Κωνσταντινούπολη	Ιανουάριος 1203
– Υπογραφή από τους Λατίνους της συμφωνίας διανομής της Ρωμανίας	Μάρτιος 1204
– Άλωση της Κωνσταντινούπολης	13/4/1204

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ο Πάπας επικαλείται μια σειρά από λόγους που επιβάλλουν τη συμμετοχή των πιστών στη σταυροφορία (σχετικό παράθεμα). Να επισημάνετε τους λόγους αυτούς και να τους διακρίνετε σε πνευματικούς-θρησκευτικούς και σε υλικούς.

Απάντηση:

α) Πνευματικοί-θρησκευτικοί: 1) Δεν πρέπει να υπάρχουν εχθρότητες, μίσση και πόλεμοι ανάμεσα σε χριστιανούς. 2) Η Ιερουσαλήμ, η πόλη των βασιλέων, είναι στα χέρια του διαβόλου (των απίστων). Αν την ελευθέρωναν οι χριστιανοί, θα έπαιρναν άφεση αμαρτιών και θα κέρδιζαν τη δόξα της Βασιλείας των Ουρανών.

β) Υλικοί: Η Δύση υπέφερε από υπερπληθυσμό. Η γη δεν μπορεί να θρέψει τόσους ανθρώπους.

2η Ερώτηση: Ποια υποχρέωση ανέλαβαν οι σταυροφόροι έναντι του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού; (βλ. σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

Οι σταυροφόροι ανέλαβαν την υποχρέωση να παραδώσουν στους Βυζαντινούς όσα εδάφη θα κατακτούσαν, με την προϋπόθεση ότι τα εδάφη αυτά ανήκαν παλιότερα στην αυτοκρατορία.

3η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι εντυπώσεις που προκάλεσε στους σταυροφόρους το επιβλητικό θέαμα της Βασιλεύουσας (βλέπε σχετικό παράθεμα). Συσχετίστε τις εντυπώσεις αυτές με τη συμπεριφορά που έδειξαν όταν εισέβαλαν στην Κωνσταντινούπολη (σχετικό παράθεμα).

Απάντηση:

α) Οι σταυροφόροι εντυπωσιάστηκαν μόλις είδαν τα ψηλά τείχη, τα πλούσια παλάτια, τους ωραίους πύργους, τις ψηλές εκκλησίες. Η Κωνσταντινούπολη είχε τη φήμη της πρωτεύουσας του χριστιανικού κόσμου. Οι άξεστοι σταυροφόροι ανατρίχιασαν μπροστά στα πλούτη της πολιτείας.

β) Φυσικό είναι να φθονήσουν την πλούσια πόλη και να θελήσουν να αρπάξουν τα πλούτη τους. Ο θαυμασμός γρήγορα μετατράπηκε σε διάθεση αρπαγής και λεηλασίας των θησαυρών της Πόλης. Πράγματι, πολλά αριστουργήματα κατέληξαν στη Δύση μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης.

4η Ερώτηση: Ποια ήταν τα κυριότερα αίτια και οι άμεσες συνέπειες της άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους με βάση τα παραθέματα και την ιστορική αφήγηση;

Απάντηση:

Τα αίτια ήταν: η αρπακτική διάθεση των σταυροφόρων, οι οποίοι είχαν ήδη δελεαστεί από την άλωση της Ζάρας το Νοέμβριο του 1203. Οι σταυροφόροι είχαν αποτύχει κατά τις προηγούμενες σταυροφορίες να κρατήσουν τα εδάφη που κατέλαβαν. Πολλοί πτώχευσαν, καθώς τα έξοδα ήταν μεγάλα. Η προοπτική να κερδίσουν χρήματα από τις λεηλασίες τούς έκανε να στραφούν προς την πλούσια Κωνσταντινούπολη. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν είδαν το μεγάλο πλούτο της πόλης. Η αλαζονική συμπεριφορά των Λατίνων φάνηκε και κατά την περίοδο που διαχειμάζαν στην Πόλη.

β) Η Κωνσταντινούπολη έπαθε μεγάλη συμφορά. Οι κάτοικοί της σφαγιάστηκαν, οι θησαυροί της κλάπηκαν και μεταφέρθηκαν στη Δύση. Η παλιά Βυζαντινή Αυτοκρατορία κατακερματίστηκε. Στα εδάφη της ιδρύθηκαν πολλά λατινικά κράτη. Ποτέ πια δε θα υπάρξει ενιαία αυτοκρατορία, όπως υπήρχε παλιά. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους ήταν η αρχή του τέλους για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι αιτίες των Σταυροφοριών;

Απάντηση:

Η ιδέα των Σταυροφοριών γεννήθηκε από την αναβίωση των προσκυνημάτων στους Αγίους Τόπους, σε συνδυασμό με τις φημολογούμενες ωμότητες των Αράβων και Τούρκων σε βάρος των προσκυνητών. Ωστόσο, φαίνεται πως οι ίδιοι οι Πάπες προέτρεπαν τους χριστιανούς να εκδιώξουν από τους Αγίους Τόπους τους μωαμεθανούς (ιερός πόλεμος), όπως είχαν κάνει και στην Ισπανία.

Η ιδέα για σταυροφορίες εννοούσε τους Πάπες, καθώς ενίσχυε τη θέση τους στη διαμάχη με τους ηγεμόνες. Επιπλέον, ο Πάπας επιδίωκε την υποστήριξη του Βυζαντινού Αυτοκράτορα. Ο Αλέξιος Α΄, πάλι, ήταν δύσπιστος απέναντι στους σταυροφόρους.

Η Πρώτη Σταυροφορία κηρύχθηκε από τον Πάπα στη Σύνοδο του Κλερμόν. (1095).

2η Ερώτηση: Πώς εξελίχθηκαν οι τρεις πρώτες σταυροφορίες;

Απάντηση:

Ο ιερός πόλεμος βρήκε μεγάλη ανταπόκριση στο λαό, οι οποίοι θεώρησε ότι τους Αγίους Τόπους θα εκπληρώσει τα θρησκευτικά του καθήκοντα αλλά και θα βελτιώσει τη δεινή οικονομική κατάσταση.

Κατά την Πρώτη Σταυροφορία μια μάζα από φτωχούς και αγρότες εξοντώθηκε από τους Τούρκους στη Μ. Ασία. Ακολούθησαν οι φεουδάρχες. Ο Αλέξιος Α΄ πέτυχε να πάρει σχεδόν από όλους όγκο πίστης.

Οι σταυροφόροι νίκησαν τους Τούρκους στο Δορύλαιο (1097). Τα εδάφη αυτά κατοχυρώθηκαν στο βυζαντινό κράτος. Η Ιερουσαλήμ καταλήφθηκε με έφοδο το 1099.

Αρχικά επικεφαλής του νέου κράτους, που είχε κοσμικό και στρατιωτικό χαρακτήρα, εκλέχτηκε ο Γοδεφρείδος ντε Μπουγιόν.

Οι μουσουλμάνοι όμως αντεπιτέθηκαν. Γι' αυτό πραγματοποιήθηκαν η Δεύτερη και η Τρίτη σταυροφορία (12ος αιώνας), οι οποίες απέτυχαν. Κατά την Τρίτη Σταυροφορία η Κύπρος πέρασε στα χέρια των Λατίνων.

3η Ερώτηση: Μπορείτε να κάνετε έναν απολογισμό των επιπτώσεων των Σταυροφοριών στους Ευρωπαίους;

Απάντηση:

Γενικά, οι στόχοι των σταυροφόρων στις τρεις πρώτες σταυροφορίες (κατάκτηση των Αγίων Τόπων, παροχή βοήθειας στους Έλληνες, συνένωση όλων των χριστιανών) δεν ευοδώθηκαν. Ακόμα περισσότερο, μεγάλωσε το χάσμα μεταξύ Δυτικών και Βυζαντινών, αλλά και χριστιανών και μουσουλμάνων. Εξαιτίας των Σταυροφοριών, οξύνθηκαν οι αντιθέσεις: οι εθνικές, προσωπικές, οι αντιθέσεις ανάμεσα στην κοσμική και εκκλησιαστική εξουσία, μεταξύ ιπποτών και φτωχών, οι οποίοι είχαν αποκλειστεί από τα λάφυρα.

Στον πολιτιστικό τομέα οι Σταυροφορίες δεν προσέφεραν πολλά στη Δύση. Οι καθυστερημένοι πολιτιστικά σταυροφόροι δεν μπορούσαν να κατανοήσουν τον αναπτυγμένο αραβικό πολιτισμό.

4η Ερώτηση: Ποια τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά την Τέταρτη Σταυροφορία;

Απάντηση:

Στα τέλη του 12ου αιώνα η Βυζαντινή Αυτοκρατορία βρισκόταν σε κίνδυνο. Είχε απειληθεί απ' τους Νορμανδούς, οι Βενετοί δεν είχαν καλές σχέσεις, ο Γερμανός αυτοκράτορας Ερρίκος Στ' ήθελε να επεκταθεί στην ανατολή.

Ψυχή της σταυροφορίας αυτής ήταν ο πάπας Ιννοκέντιος Γ'. Αρχηγός της σταυροφορίας ορίστηκε ο Βονιφάτιος ο Μομφερατικός. Οι Βενετοί συμφώνησαν να μεταφέρουν το στρατό στην Αίγυπτο ή στη Συρία έναντι αδρότατης αμοιβής.

Η συγκέντρωση των σταυροφόρων στη Βενετία είχε πολλά προβλήματα. Γι' αυτό, ύστερα από έκκληση των Βενετών, οι σταυροφόροι πολιορκήσαν και κατέλαβαν την δαλματική πόλη Ζάρα.

Τον Ιανουάριο του 1203 δέχτηκαν να αποκαταστήσουν τον Ισαάκιο Β' Άγγελο στο βυζαντινό θρόνο έναντι μεγάλης αμοιβής.

Πραγματικά οι σταυροφόροι έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη το 1203 και επέβαλαν αυτοκράτορα τον Ισαάκιο. Έμειναν όμως να διαχειριστούν. Οι Λατίνοι φέροθηκαν άσχημα στον ντόπιο πληθυσμό. Στην αναταραχή που προκλήθηκε ο διάδοχος του Ισαακίου Αλέξιος Δ' Άγγελος ανατράπηκε.

Τέλος Μαρτίου 1204 οι σταυροφόροι υπέγραψαν από κοινού τη συμφωνία διανομής της Ρωμανίας. Η Πόλη έπεσε στις 13/4/1204. Οι σταυροφόροι επιδόθηκαν σε σφαγές και λεηλασίες. Πολλά έργα τέχνης διέφυγαν στη Δύση.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ο Πάπας κηρύσσει τη Σταυροφορία** (σελ. 67 του σχολικού βιβλίου)

Ο Πάπας παρακινεί τους χριστιανούς στρατιώτες να πολεμήσουν για την πίστη, γιατί: α) υπάρχει υπερπληθυσμός, β) δεν πρέπει οι χριστιανοί να αλληλοσκοτώνονται, γ) η Ιερουσαλήμ βρίσκεται σε χέρια απίστων. Ο Πάπας υπόσχεται άφεση αμαρτιών και δόξα στον Ουρανό. Οι Πάπες, με το τεράστιο ηθικό και πνευματικό κύρος που διέθεταν, μπορούσαν να κινητοποιήσουν ολόκληρους πληθυσμούς. Η εποχή ήταν θρησκευτική. Ο λόγος ενός Πάπα είχε ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία. Η εξαγορά δόξας στη Βασιλεία των Ουρανών, αλλά και οι υλικές απολαβές, δεν ήταν κάτι το αμελητέο.

✓ **Συμφωνία του Αλεξίου Α΄ με τους σταυροφόρους** (σελ. 67 του σχολικού βιβλίου)

Η Άννα Κομνηνή στην Αλεξιάδα αναφέρεται στον όρκο που έδωσε ο Γοδεφρείδος του Μπουγιόν στον Αυτοκράτορα. Όσα εδάφη κατακτούσε, έπρεπε να τα αποδώσει στην αυτοκρατορία. Ο Γοδεφρείδος έδωσε όρκο, πήρε αρκετά χρήματα και δείπνησε μαζί με τον Αυτοκράτορα. Πάντως, οι Δυτικοί σταυροφόροι έγιναν δεκτοί με δυσπιστία στην Κωνσταντινούπολη. Ο Αλέξιος προσπαθούσε να αποφύγει τις δεσμεύσεις προς τους σταυροφόρους και τον Πάπα. Γενικά η στάση του απέναντι στους σταυροφόρους ήταν χλιαρή.

✓ **Μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης** (σελ. 70 του σχολικού βιβλίου)

Οι Λατίνοι θαύμασαν βλέποντας τα τείχη της Κωνσταντινούπολης, τον πλούτο και την πολυτέλεια που είχε συσσωρεύσει. Ταυτόχρονα, όμως, τα φθόνησαν. Γι' αυτό και δε δίστασαν να ληστέψουν και τις εκκλησίες.

✓ **Ο πάπας Ιννοκέντιος στηλιτεύει το μένος των σταυροφόρων** (σελ. 70 του σχολικού βιβλίου)

Ήταν τόση η ληστρική διάθεση και το μένος των σταυροφόρων εναντίον της ανυπεράσπιστης Κωνσταντινούπολης, ώστε ακόμη και ο πάπας Ιννοκέντιος μιλάει με άσχημα λόγια εναντίον τους. Τους κατηγορεί ότι έσφαξαν χριστιανούς, τους λήστεψαν, άρπαξαν ακόμη και τα πλούτη των εκκλησιών. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης σηματοδοτεί την έναρξη της Λατινοκρατίας στον ελλαδικό χώρο. Η αυτοκρατορία κατακερματίστηκε. Η ανάκτηση της Πόλης το 1261 δε σήμανε και την αναγέννησή της. Οι Φράγκοι καταπίεζαν συστηματικά το λαό. Η αυτοκρατορία άντεξε λιγότερο από διακόσια χρόνια μετά από την ανάκτηση της Πόλης. Γι' αυτό αρκετοί ιστορικοί θεωρούν ως χρονολογία - ορόσημο για την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας όχι το 1453 αλλά το 1204.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η ιδέα των Σταυροφοριών γεννήθηκε στη(ν)...

- α. Ρωσία
- β. Δυτική Ευρώπη
- γ. Ισπανία

Απάντηση: β

2. Οι... κατέκτησαν τη Συρία και κυριεύσαν τα Ιεροσόλυμα το 1055.

- α. Σελτζούκοι Τούρκοι
- β. Οθωμανοί Τούρκοι
- γ. Φράγκοι

Απάντηση: α

3. Η πρωτοβουλία να προσδοθεί στις Σταυροφορίες ένας χαρακτήρας ιερού πολέμου ανήκε στους...

- α. Πάπες
- β. Βασιλιάδες
- γ. ιππότες

Απάντηση: α

4. Οι σταυροφόροι που έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη έγιναν δεκτοί από τον κόσμο με...

- α. εχθρότητα
- β. μεγάλη λαχτάρα
- γ. βαθιά δυσπιστία

Απάντηση: γ

5. Τα πλήθη ανταποκρίθηκαν στο κήρυγμα του Πάπα, βρίσκοντας την ευκαιρία να βελτιώσουν τη δεινή... θέση τους.

- α. γεωγραφική
- β. οικονομική
- γ. κοινωνική

Απάντηση: β

6. Ο Αλέξιος Α΄ έπεισε τους σταυροφόρους να του υποσχεθούν...

- α. χρήματα
- β. πίστη
- γ. εδάφη

Απάντηση: β

7. Στην Πρώτη Σταυροφορία οι σταυροφόροι νίκησαν τους Τούρκους...

- α. στα Ιεροσόλυμα
- β. στην Έδεσσα
- γ. στο Δορύλαιο

Απάντηση: γ

8. Ένας βασικός στόχος, η συνένωση της Χριστιανοσύνης, με τις Σταυροφορίες...

- α. δεν πραγματοποιήθηκε
- β. πραγματοποιήθηκε
- γ. διαγράφηκε

Απάντηση: α

9. Ο αντισημιτισμός και το μίσος χριστιανών και μουσουλμάνων...

- α. ξεκίνησε
- β. έπαψε να υπάρχει
- γ. αναζωπυρώθηκε

Απάντηση: γ

10. Άρχισαν να υπάρχουν μίση και μεταξύ ιπποτών και...

- α. φτωχών
- β. βασιλείδων
- γ. πλουσίων

Απάντηση: α

11. Η ιδέα της Τέταρτης Σταυροφορίας ανήκε στο φιλόδοξο...

- α. πάπα Πίο Ζ΄
- β. πάπα Ιννοκέντιο Β΄
- γ. πάπα Ιννοκέντιο Γ΄

Απάντηση: γ

12. Ο σκοπός της Τέταρτης Σταυροφορίας ήταν...

- α. ασαφής
- β. ιερός
- γ. προσδιορισμένος

Απάντηση: α

13. Τόπος συγκέντρωσης του στρατού ήταν...

- α. η Βενετία
- β. η Κωνσταντινούπολη
- γ. τα Ιεροσόλυμα

Απάντηση: α

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Στη διάρκεια του 10ου αιώνα υπήρχε έντονη φημολογία ότι οι Άραβες και οι Τούρκοι φέρονταν άσχημα στους προσκυνητές.
2. Η επιχείρηση ανάκτησης των χριστιανικών εδαφών στην Ισπανία είχε επεκτατικό χαρακτήρα.
3. Ο Παπισμός ήθελε να ενισχύσει τη θέση του έναντι των Ούγγρων ηγεμόνων.
4. Ο Αλέξιος ανέμενε σταυροφόρους.
5. Τα Ιεροσόλυμα καταλήφθηκαν με έφοδο στις 15 Ιουλίου 1099.
6. Η Παλαιστίνη μετατράπηκε σε στρατιωτικό και κοσμικό βασίλειο, που επέβαλε την επικυριαρχία τους στους ηγεμόνες της Αντιόχειας και της Τρίπολης.
7. Οι βαριές ήττες των μουσουλμάνων έναντι των σταυροφορικών κρατιδίων προκάλεσαν τη Δεύτερη και την Τρίτη Σταυροφορία.
8. Για το Βυζάντιο και την Ευρώπη η Τρίτη Σταυροφορία ήταν καταστροφική.
9. Στη μεγαλόνησο υπήρξε για τέσσερις αιώνες Λατινοκρατία.
10. Οι Σταυροφορίες δημιούργησαν καλές σχέσεις μεταξύ Ελλήνων και Λατίνων.
11. Η Τέταρτη Σταυροφορία οδήγησε στην αιματηρή άλωση της Κωνσταντινούπολης.
12. Πολιτιστικά υπήρξαν σημαντικές ανταλλαγές ανάμεσα στους σταυροφόρους και στους μουσουλμάνους.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 2, 3, 4, 7, 10, 12

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

1. Τον 11ο αιώνα αναβίωσε η παράδοση
2. Η Πρώτη Σταυροφορία κηρύχθηκε
3. Οι Σταυροφορίες είχαν χαρακτήρα
4. Η πρώτη στρατιά της Α΄ Σταυροφορίας αποτελούνταν
5. Ο Αλέξιος με τους σταυροφόρους
6. Τα οικονομικά οφέλη των σταυροφόρων

B

- α. από φτωχούς και αγρότες
- β. των προσκυνημάτων στους Αγίους Τόπους
- γ. ανέκτησε πολλά εδάφη
- δ. ήταν περιορισμένα
- ε. ιερού πολέμου
- στ. από τον Πάπα το 1095

Απάντηση: 1β, 2στ, 3ε, 4α, 5γ, 6δ

Κεφάλαιο 4

Η ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΕΙΑ ΕΠΟΧΗ (1204-1453). Ο ΥΣΤΕΡΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η Ύστερη Βυζαντινή περίοδος αποτελείται από δύο μικρότερες:

α) Τη Φραγκοκρατία (1204-1261). β) Την Παλαιολόγεια Περίοδο (1261-1453). Τη δεύτερη αυτή περίοδο το Βυζάντιο παρακμάζει σε όλους τους τομείς, ενώ οι εμφύλιοι πόλεμοι, η στάση των Δυτικών χωρών, η επέκταση των Σέρβων και η δύναμη των Τούρκων επιταχύνουν την έλευση του τέλους. Από την άλλη, όμως, αναδύεται η νεοελληνική εθνική συνείδηση.

Στη Δύση η φεουδαρχία το 13ο αιώνα φτάνει στην ακμή της, για να αρχίζει η παρακμή της το 14ο αιώνα.

1. Τα λατινικά κράτη και η αντίσταση των Ελλήνων

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Τα λατινικά κράτη

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία διαμελίστηκε μετά το 1204. Στο χώρο που εκτεινόταν ιδρύθηκε μια πληθώρα βασιλείων και ηγεμονιών. Τα περισσότερα κέρδη αποκόμισαν οι Βενετοί, οι οποίοι δημιούργησαν ένα τεράστιο αποικιακό κράτος.

Αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης ορίστηκε ο κόμης Βαλδουίνος της Φλάνδρας. Στον ελλαδικό χώρο ιδρύθηκαν πολλά λατινικά βασίλεια. Στον ελληνικό νότο κυριάρχησαν το Δουκάτο της Αθήνας και το Πριγκιπάτο της Αχαΐας,

το οποίο χαρακτηριζόταν από το Δυτικό τρόπο οργάνωσης. Οι Βενετοί κατέλαβαν τη Μεθώνη και την Κρήτη.

Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας Μιχαήλ Παλαιολόγος απέσπασε το Μιστρά, τη Μάνη, το Γεράκι και τη Μονεμβασιά, που αποτέλεσαν τον πυρήνα του Δεσποτάτου του Μορέως. Αργότερα, ο δεσπότης του Μορέως Θεόδωρος Α΄ Παλαιολόγος (1382-1406) πέτυχε να ενισχύσει σημαντικά τη βυζαντινή εξουσία.

β. Έλληνες και Φράγκοι

Πάντως, γενικά υπήρχε σχετική ομοιότητα ανάμεσα στη Δυτική και βυζαντινή κοινωνική οργάνωση, ανάμεσα στην **πρόνοια** και στο **φέουδο**, έτσι ο λαός προσαρμοσθηκε σχετικά εύκολα στην λατινική κυριαρχία.

Ο λαός αντιστάθηκε στους Λατίνους, εξαιτίας της υπεροψίας τους και της προσπάθειάς τους να επιβάλουν το Δυτικό θρησκευτικό δόγμα.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ιδρύεται το Δουκάτο της Αθήνας και το Πριγκιπάτο της Αχαΐας	1204
– Δεσπότης του Μορέως ο Θεόδωρος Α΄ Παλαιολόγος	1382-1406
– Οι περισσότερες λατινικές κτήσεις της Πελοποννήσου σε ελληνικά χέρια	1432
– Οι Τούρκοι κατακτούν το Δουκάτο των Αθηνών	1456

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Γιατί, κατά τη γνώμη σας, οι Βενετοί δεν ενδιαφέρθηκαν παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις να αποκτήσουν ηπειρωτικές κτήσεις;

Απάντηση:

Οι Βενετοί ήταν ναυτική και εμπορική δύναμη. Τους ενδιέφερε να θέσουν κάτω από την εξουσία τους νησιά κυρίως της Α. Μεσογείου, ώστε να είναι δυνατό

με όσο το δυνατόν λιγότερους κινδύνους το επικερδέστατο εμπόριο με την Ανατολή. Από την ηπειρωτική Ελλάδα τους ενδιέφερε να κατακτήσουν κάποια φρούρια-κλειδιά (παραλιακά πάντα), ώστε να εξασφαλίσουν τον παραπάνω στόχο.

2η Ερώτηση: Ποια η στάση της ελληνικής γαιοκτητικής αριστοκρατίας και του αγροτικού πληθυσμού έναντι των κατακτητών;

Απάντηση:

Η γαιοκτητική αριστοκρατία, γενικά, τήρησε τις εξής στάσεις απέναντι στους κατακτητές: α) Οι προνοιάριοι υποτάχτηκαν στους Λατίνους όταν εξασφάλιζαν την κατοχή των κτημάτων τους. β) Ορισμένοι ευγενείς αντιστάθηκαν στους Λατίνους. γ) Άλλοι ευγενείς κατέφυγαν σε ελεύθερες περιοχές, όπου οργάνωσαν νέα κρατίδια.

Ο αγροτικός πληθυσμός πολέμησε τους κατακτητές, εξαιτίας της υπεροχής τους και των δογματικών διαφορών της πίστης.

3η Ερώτηση: Να συζητήσετε το περιεχόμενο της φράσης του βιβλίου: το Πριγκιπάτο της Αχαΐας ήταν ένα κομμάτι της Γαλλίας μεταμοσχευμένο στο ελληνικό έδαφος.

Απάντηση:

Το Πριγκιπάτο της Αχαΐας ήταν οργανωμένο κατά τα Δυτικά πρότυπα: είχε δοθεί σε Γάλλους ιππότες, οι οποίοι μετέφεραν το γαλλικό τρόπο ζωής στην Πελοπόννησο. Η κοινωνική οργάνωση ήταν καθαρά φεουδαρχική, διαφέροντας από την οργάνωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

4η Ερώτηση: Να επισημάνετε τα πρόσωπα και τις κοινωνικές ομάδες που αναφέρονται στο τελευταίο παράθεμα και να ανασυνθέσετε τη φεουδαρχική πυραμίδα της κρητικής κοινωνίας.

Απάντηση:

Αναφέρονται τα ονόματα αυτών που παίρνουν το Φέουδο (Νικόλαος Μονιάνης, Μιχαήλ Μολλεσίνο), ο χωροδεσπότης της περιοχής (Γραδονίγος), ο Δόγης της Βενετίας, ο Δούκας της Κρήτης, το Μεγάλο και το Μικρό Συμβούλιο. Όλοι αυτοί ανήκαν στους αριστοκράτες.

Υπήρχαν και οι Βυζαντινοί, οι οποίοι κατείχαν τη γη πριν την έλευση των Λατίνων, οι δουλοπάροικοι (βιλάνοι) και οι δούλοι.

β) Δόγης Βενετίας → Δούκας της Κρήτης (μαζί με το Μεγάλο και το Μικρό Συμβούλιο) → χωροδεσπότης → αποδέκτης των επιμέρους φέουδων → δουλοπάροικοι → δούλοι.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια κράτη δημιουργήθηκαν μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους; (1204).

Απάντηση:

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία διαμελίστηκε μετά το 1204. Στο χώρο που εκκινούσαν ιδρύθηκε μια πληθώρα βασιλείων και ηγεμονιών. Τα περισσότερα κέρδη αποκόμισαν οι Βενετοί, οι οποίοι δημιούργησαν ένα τεράστιο αποικιακό κράτος.

Αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης ορίστηκε ο κόμης Βαλδουίνος της Φλάνδρας. Ο Βονιφάτιος ο Μομφερατικός ίδρυσε το βασίλειο της Θεσσαλονίκης, το Δουκάτο της Αθήνας και το Πριγκιπάτο της Αχαΐας. Το Δουκάτο των Αθηνών κατείχε τις γύρω περιοχές. Αργότερα το Δουκάτο της Αθήνας πέρασε διαδοχικά στα χέρια των Καταλανών και στην οικογένεια των Ατσαγιόλι.

Οι Βενετοί κατάλαβαν τη Μεθώνη και την Κορώνη και εξασφάλισαν προνόμια στις πόλεις και στα λιμάνια του Πριγκιπάτου της Αχαΐας, η οποία χαρακτηριζόταν από το Δυτικό τρόπο οργάνωσης.

Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας απέσπασε το Μιστρά, τη Μάνη, τη Γεράκι και τη Μονεμβασιά, που αποτέλεσαν τον πυρήνα του Δεσποτάτου του Μορέως. Αργότερα, ο δεσπότης του Μορέως Θεόδωρος Α΄ Παλαιολόγος πέτυχε να στηρίξει περισσότερο τη βυζαντινή κυριαρχία.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η πόλη του Μιστρά** (σελ. 74 του σχολικού βιβλίου)

Στο απόσπασμα αυτό γίνεται μιά περιγραφή της πόλης του Μιστρά. Η πόλη είχε διαιρεθεί σε συνοικίες. Υπήρχε η συνοικία της Μητρόπολης με τον καθεδρικό ναό του Αγίου Δημητρίου και το μοναστήρι της Περιβλέπτου, η πλουσιότερη συνοικία της Ευαγγελίστριας, η άνω πόλη με το παλάτι. Εκεί δέσποζε η βασιλική με νάρθηκα της Αγ. Σοφίας. Πιο πάνω ήταν τα κάστρα. Ο Μιστράς εξελίχτηκε σε σημαντική πόλη τα τελευταία χρόνια πριν την οθωμανική κατοχή. Είχε γίνει πρωτεύουσα του Δεσποτάτου του Μορέως. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης έπεσε άδοξα στα χέρια του Μωάμεθ Ε΄.

✓ **Το κάστρο του Μιστρά** (σελ. 74 του σχολικού βιβλίου)

Ήταν από τα πιό ισχυρά κάστρα της Πελοποννήσου. Χτίστηκε το 1249. Ο

Γουλιέλμος Βιλλεαρδουΐνος το κόσμησε με αποθήκες, πλακόστρωτους δρόμους, αυλές, δυνατούς πύργους, ώστε να κυριαρχεί στην περιοχή.

✓ **Ενσωμάτωση ελληνικών γαιών στο δυτικό φεουδαρχικό σύστημα** (σελ. 75 του σχολικού βιβλίου)

Σε έγγραφο του 1222 από την Κρήτη βλέπουμε πώς είχαν διαμορφωθεί οι σχέσεις υποτέλειας στις φραγκοκρατούμενες περιοχές. Οι δύο υποτακτικοί, Νικόλαος Μονιάνης και Μιχαήλ Μολεσσίνος, αλλά και οι κάτοικοι μιας συγκεκριμένης περιοχής αναγνωρίζουν ως επικυρίαρχο τους το Δόγη της Βενετίας, το Δόγη της Κρήτης και το Μεγάλο και το Μικρό Συμβούλιο. Δηλώνουν πίστη και υποταγή στη Βενετία και ότι θα απωθούν τους Βυζαντινούς από το φέουδο, ακόμη και με πόλεμο. Βέβαια, αν θελήσουν, θα μπορούν και εκείνοι, να ενσωματωθούν στο φεουδαρχικό σύστημα. Οι δουλοπάροικοι και οι δούλοι της περιοχής του Ρεθύμνου θα επιστραφούν στους φεουδάρχες της περιοχής. Πολλές γαίες ενσωματώθηκαν σχετικά εύκολα στο φεουδαρχικό σύστημα. Πάντως, σε πολλές περιπτώσεις οι πληθυσμοί και η τοπική αριστοκρατία αντιστάθηκαν σθεναρά στους Φράγκους, εξαιτίας δογματικών διαφορών αλλά και εξαιτίας της καταπίεσης προς το γηγενή πληθυσμό.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Μετά το 1204 τα πιο σημαντικά νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου Πελάγους τα κατέλαβαν οι ...

- α. Φράγκοι
- β. Βενετοί
- γ. Βουργουνδοί

Απάντηση: β

2. Ο Ερρίκος Δάνδολος επέβαλε ως αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης τον...

- α. Βονιφάτιο Μομφερατικό
- β. κόμη Βαλδουίνο
- γ. Ατσαγιόλι

Απάντηση: β

3. Η Μεγαρίδα, το Ναύπλιο και το Άργος περιλαμβάνονταν...

- α. στο Δουκάτο της Αθήνας
- β. στην Ηγεμονία της Αχαΐας
- γ. στο Βασίλειο της Θεσσαλονίκης

Απάντηση: α

4. Ο τρόπος ζωής των ανθρώπων στο Πριγκιπάτο της Αχαΐας ήταν...

- α. Δυτικός
- β. αραβικός
- γ. διχασμένος

Απάντηση: α

5. Ο Αυτοκράτορας που κατόρθωσε να αποσπάσει από το Πριγκιπάτο της Αχαΐας τα κάστρα Μιστράς, Μάνη, Γεράκι και Μονεμβασιά ήταν ο...

- α. Μιχαήλ Παλαιολόγος
- β. Θεόδωρος Α΄ Παλαιολόγος
- γ. Όθωνας de la Roche

Απάντηση: α

6. Ο Θεόδωρος Α΄ Παλαιολόγος ενίσχυσε τη βυζαντινή εξουσία...

- α. Στη Θράκη
- β. στο Μοριά
- γ. στην Αθήνα

Απάντηση: β

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Η Ύστερη Βυζαντινή περίοδος διακρίνεται στη Φραγκοκρατία και στην Παλαιολόγεια Περίοδο.
2. Η καταστροφή του Βυζαντίου οφείλεται στους εμφύλιους πολέμους, στην παρακμή του στρατού και της οικονομίας, στη στάση των Δυτικών δυνάμεων και στην ισχύ Σέρβων και Τούρκων.
3. Η Βενετοί ίδρυσαν μια τεράστια αυτοκρατορία.
4. Ο Βονιφάτιος ίδρυσε το Βασίλειο της Θεσσαλονίκης, το Δουκάτο της Αθήνας και την Ηγεμονία της Αχαΐας.
5. Ο Θεόδωρος Παλαιολόγος εναντιώθηκε στον Τούρκο Σουλτάνο, στον οποίο ήταν υποτελής και συντάχθηκε με την τοπική αριστοκρατία.

6. Μέχρι το 1432 οι περισσότερες λατινικές κτίσεις είχαν γίνει τουρκικές.
 7. Η επιβολή της λατινικής κυριαρχίας διευκολύνθηκε από το γεγονός ότι υπήρχαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στη βυζαντινή πρόνοια και στο φέουδο.
 8. Οι προνοιάριοι δεν είχαν αρκετή δύναμη ώστε ν' αντισταθούν στους κατακτητές.
 9. Κάποιοι ευγενείς με τη συνδρομή των ντόπιων οργάνωσαν νέα κρατίδια.
- Απάντηση:** Λανθασμένες είναι οι: 3, 5, 6, 7, 8

Γ' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Στην Ανατολή αναπτύχθηκε	α. ήταν καλές
2. Τη συνθήκη διαμελισμού της Ρωμανίας εμπνεύστηκε	β. οι Καταλανοί
3. Κύριοι του Δουκάτου της Αθήνας έγιναν	γ. στο Πριγκιπάτο της Αχαΐας
4. Το Πριγκιπάτο της Αχαΐας δόθηκε	δ. αντιστάθηκε στους Λατίνους
5. Οι σχέσεις Πριγκιπάτου της Αχαΐας και Βενετίας	ε. ο Ερρίκος Δάνδολος
6. Ο αγροτικός πληθυσμός	στ. αντιστάθηκε στους Λατίνους κατακτητές
7. Οι Βενετοί εξασφάλισαν εμπορικά προνόμια	ζ. στο Βονιφάτιο Μομφερατικό
8. Ο ελλαδικός πληθυσμός	η. ένα τεράστιο βενετικό αποικιακό κράτος.

Απάντηση: 1η, 2ε, 3β, 4ζ, 5α, 6δ, 7γ, 8στ

2. Τα ελληνικά κράτη: Τραπεζούς, Ήπειρος, Νίκαια

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας

Μόλις έπεσε η Κωνσταντινούπολη στα χέρια των Λατίνων (1204), ο Αλέξιος και Δαβίδ Κομνηνός κατέλαβαν τα εδάφη της Τραπεζούντας με τη βοήθεια της Γεωργιανής βασίλισσας Θαμάρ. Αργότερα, κατέκτησαν τη Σινώπη, την Παφλαγονία και την Ηράκλεια του Πόντου. Η προέλαση των Μεγαλοκομνηνών ανακόπηκε, ενώ η κατάκτηση της δυτικής Μ. Ασίας από τους Σελτζούκους κράτησε την αυτοκρατορία σε απομόνωση για 250 χρόνια.

β. Το κράτος της Ηπείρου

Το κράτος της Ηπείρου οργανώθηκε από το Μιχαήλ Κομνηνό Δούκα. Το 1215 τον διαδέχτηκε ο αδερφός του Θεόδωρος, ο οποίος κατέστησε το κράτος ισχυρό, αφού κατέλυσε το 1224 το Λατινικό Βασίλειο της Θεσσαλονίκης. Το 1227 ίσως στέφθηκε **αυτοκράτορ Ρωμαίων**. Βάδισε εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Το Μάρτιο του 1230 έκανε το λάθος να στραφεί εναντίον του Βούλγαρου ηγεμόνα Ασάν Β΄. Στη μάχη που ακολούθησε ηττήθηκε και αιχμαλωτίστηκε. Ο Ασάν είχε ιδρύσει μια αυτοκρατορία που έφτανε ως το Δυρράχιο.

γ. Η Αυτοκρατορία της Νίκαιας και η ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας

Ήταν το σπουδαιότερο ελληνικό κράτος και είχε ως πρωτεύουσα τη Νίκαια (δυτική Μ. Ασία). Αρχικά, το κράτος αυτό πέρασε δύσκολες ώρες, επειδή ήταν περικυκλωμένο από πολλούς εχθρούς. Η σωτηρία ήρθε όμως από τη Θράκη, όπου οι Βούλγαροι (1205) συνέτριψαν τους Λατίνους. Ο Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρης στέφθηκε **αυτοκράτορ και βασιλεύς Ρωμαίων** το 1208. Ο διάδοχός του Ιωάννης Βατάτζης (1222-1254) μετέτρεψε το κράτος σε σημαντική δύναμη.

Στον εσωτερικό τομέα ο Βατάτζης: **α)** πάταξε τη διαφθορά της διοίκησης και ίδρυσε πολλά φιλανθρωπικά ιδρύματα. **β)** Δημοιούργησε στρατιωτικά κτήματα ως μέσο άμυνας των ανατολικών συνόρων. **γ)** Παραχώρησε προνοιακά κτήματα στη μέση αριστοκρατία. **δ)** Προσπάθησε να ανορθώσει την αγροτική οικονομία: Οργάνωσε πρότυπες καλλιέργειες, απαγόρευσε την εισαγωγή ειδών πολυτελείας από την Ιταλία. **ε)** Φρόντισε ώστε η οικονομία να είναι ισχυρή.

Μετά το θάνατο του Βατάτζη, κανένας σοβαρός εχθρός δεν απειλούσε την αυτοκρατορία. Έπρεπε μόνο να ανακτηθεί η Κωνσταντινούπολη.

Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος συνήψε με τους Γενουάτες τη Συνθήκη του Νυμφαίου (1261). Οι Γενουάτες έπρεπε να παράσχουν στρατιωτική βοήθεια εναντίον των Βενετών, ενώ ο Μιχαήλ Παλαιολόγος τους πρόσφερε φορολογική απαλλαγή, λιμάνια και εμπορικές περιοχές.

Στις 25/7/1261 η Κωνσταντινούπολη έπεσε στα χέρια του Μιχαήλ Παλαιολόγου, ο οποίος στέφθηκε αυτοκράτορας το Σεπτέμβριο του 1261.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ιδρύεται η Αυτοκρατορία Τραπεζούντας	1204
– Ο Θεόδωρος Λάσκαρης στέφεται αυτοκράτωρ και βασιλεύς Ρωμαίων	1208
– Στο θρόνο του Κράτους της Ηπείρου ανεβαίνει ο Θεόδωρος Κομνηνός	1215
– Ο Ιωάννης Βατάτζης στο θρόνο της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας	1222-1254
– Η κατάλυση του Λατινικού βασιλείου της Θεσσαλονίκης από το Θεόδωρο Κομνηνό	1224
– Ο Θεόδωρος Κομνηνός στέφεται αυτοκράτωρ των Ρωμαίων	1227
– Η μάχη της Κλοκόνιτσας (Έβρος)	1230
– Η Συνθήκη του Νυμφαίου	1261
– Ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος στέφεται Αυτοκράτορας στην Αγ. Σοφία	Σεπτέμβριος 1261

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιες πληροφορίες για την ισχύ και το διεθνές κύρος της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούνας μας δίνει ο Αλ-Ουμάρ; Διαβάστε σχετικό παράθεμα.

Απάντηση:

Ο Αλ-Ουμάρ μας πληροφορεί ότι οι κάτοικοι είναι φιλοπόλεμοι και ατρόμητοι. Οι στρατιώτες, αν και είναι λίγοι και όχι καλά εξοπλισμένοι, δεν αφήνουν τίποτα να τους ξεφύγει.

Ο μονάρχης είναι πλούσιος και ισχυρός. Ο Πάπας τον εκτιμάει πολύ. Η γενιά του Αυτοκράτορα είναι πιο ένδοξη και πιο δυνατή από αυτή του Αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης.

2η Ερώτηση: Ποιοι ήταν οι στόχοι και πού οφείλεται η αποτελεσματικότητα της εσωτερικής (οικονομικής, κοινωνικής και στρατιωτικής) καθώς και της εξωτερικής πολιτικής του Ιωάννη Βατάτζη; Διαβάστε και το σχετικό παράθεμα από το Νικ. Γρηγορά.

Απάντηση:

α) Οι στόχοι του Ιωάννη Βατάτζη ήταν οι ευγενείς να καλύπτουν μόνοι τους τις ανάγκες τους, ώστε να μην αρπάζουν την περιουσία των φτωχών.

β) Η πολιτική του Βατάτζη ήταν αποτελεσματική, γιατί κατάφερε σε μεγάλο ποσοστό να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες και να εξυγιάνει την οικονομία της χώρας. Αυτό είχε αντίκτυπο και στο στρατιωτικό τομέα.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για το Κράτος της Ηπείρου;

Απάντηση:

Το κράτος της Ηπείρου οργανώθηκε από το Μιχαήλ Κομνηνό Δούκα. Το 1215 τον διαδέχτηκε ο αδερφός του Θεόδωρος, ο οποίος κατέστησε το κράτος ισχυρό, αφού κατέλυσε το 1224 το Λατινικό Βασίλειο της Θεσσαλονίκης. Το 1227 ίσως

στέφθηκε αυτοκράτωρ Ρωμαίων. Βάδισε εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Το Μάρτιο του 1230 έκανε το λάθος να στραφεί εναντίον του Βούλγαρου ηγεμόνα Ασάν Β΄. Στη μάχη της Κλοκόνιτσας (1230) ηττήθηκε και αιχμαλωτίστηκε. Ο Ασάν είχε ιδρύσει μια αυτοκρατορία που έφτανε το Δυρράχιο.

2η Ερώτηση: Ποια εσωτερικά μέτρα πήρε ο Ιωάννης Βατάτζης;

Απάντηση:

Στον εσωτερικό τομέα ο Βατάτζης: α) πάταξε τη διαφθορά της διοίκησης και ίδρυσε πολλά φιλανθρωπικά ιδρύματα. β) Δημιούργησε στρατιωτικά κτήματα ως μέσο άμυνας των ανατολικών συνόρων. γ) Προσπάθησε να ανορθώσει την αγροτική οικονομία: Οργάνωσε πρότυπες καλλιέργειες, απαγόρευσε την εισαγωγή ειδών πολυτελείας από την Ιταλία, χρησιμοποίησε τους Μογγόλους για να πλουτίσει το κράτος (οι Τούρκοι πλήρωναν πολλά για τα τρόφιμα που έκανε εξαγωγή). δ) Παραχώρησε προνοιακά κτήματα στη μέση αριστοκρατία. Η οικονομία ήταν ισχυρή.

3η Ερώτηση: Πώς ανακαταλήφθηκε η Κωνσταντινούπολη από το Μιχαήλ Παλαιολόγο;

Απάντηση:

Μετά τό θάνατο του Βατάτζη, κανένας σοβαρός εχθρός δεν απειλούσε την αυτοκρατορία. Έπρεπε μόνο να ανακτηθεί η Κωνσταντινούπολη.

Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος συνήψε με τους Γενουάτες τη Συνθήκη του Νυμφαίου (1261). Οι Γενουάτες έπρεπε να παράσχουν στρατιωτική βοήθεια εναντίον των Βενετών, ενώ ο Μιχαήλ Παλαιολόγος τους πρόσφερε φορολογική απαλλαγή, λιμάνια και εμπορικές περιοχές.

Στις 25/7/1261 η Κωνσταντινούπολη έπεσε στα χέρια του Μιχαήλ Παλαιολόγου.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Ένας ξένος για την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (σελ. 76 του σχολικού βιβλίου)

Ο Μαρκοκίνος ιστορικός Αλ Ουμάρι μας πληροφορεί για το χαρακτήρα της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας. Ο μονάρχης είναι ισχυρός, με πολλά εισοδήματα. Διαθέτει πολυάριθμη αυλή και είναι σεβαστός από τον Πάπα. Οι κάτοικοι είναι φιλοπόλεμοι και ατρόμητοι. Πολλοί ταξιδευτές διασχίζουν τη χώρα. Ο Αυτοκράτορας κατάγεται από γενιά πιά ένδοξη από αυτή του Αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Αν και λίγοι αριθμητικά και κακοεξοπλισμένοι, οι στρατιώ-

τες είναι άφοβοι. Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας αποτέλεσε το τελευταίο ουσιαστικό ισχυρό προπύργιο του Ελληνισμού στη Μ. Ασία. Η κατάληψή της από τους Οθωμανούς το 1461 σήμανε το τέλος της ελληνικής κυριαρχίας στην περιοχή.

✓ **Η εσωτερική πολιτική του Ι. Βατάτζη** (σελ. 77 του σχολικού βιβλίου)

Ο Νικηφόρος Γρηγοράς μας μιλάει για την εσωτερική πολιτική του Ιωάννη Βατάτζη. Υποστήριζε τους αδύνατους πολίτες (γέρους, φτωχούς, αρρώστους). Επιπλέον, επιθύμησε κάθε ευγενής να καλύπτει μόνος του τις ανάγκες του, ώστε να μην αρπάζουν τις περιουσίες των φτωχών. Η κοινωνική πολιτική του Βατάτζη γρήγορα έφερε αποτελέσματα. Η χώρα ανέκαμψε σημαντικά και έγινε πάλι υπολογίσιμη δύναμη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Το κράτος της Ηπείρου επεκτάθηκε επί της διακυβέρνησης του...

- α. Θεόδωρου Λάσκαρη
- β. Μιχαήλ Κομνηνού
- γ. Θεόδωρου Κομνηνού

Απάντηση: γ

2. Όταν ο Θεόδωρος βρέθηκε σε απόσταση βολής από την Κωνσταντινούπολη, έκανε το λάθος να στραφεί εναντίον...

- α. της Βουλγαρίας
- β. της Γένουας
- γ. της Θράκης

Απάντηση: α

3. Ο Ιωάννης Βατάτζης, για να εξασφαλίσει καλό αμυντικό σύστημα...

- α. πλήρωνε αδρά το στρατό
- β. δημιούργησε στρατιωτικά κτήματα
- γ. φανάτισε τους μισθοφόρους

Απάντηση: β

4. Οι Γενοβάτες πρόσφεραν στο Μιχαήλ τη βοήθειά τους εναντίον των... με αντάλλαγμα εμπορικά προνόμια.

- α. Τούρκων
- β. Βενετών
- γ. Φράγκων

Απάντηση: β

5. Η πολιτική του Βατάτζη... την Αυτοκρατορία της Νίκαιας.

- α. αποδυνάμωσε
- β. χαλύβδωσε
- γ. διέλυσε

Απάντηση: β

6. Ο Μιχαήλ Κομνηνός Δούκας ίδρυσε...

- α. τη Θεσσαλονίκη
- β. την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας
- γ. το κράτος της Ηπείρου

Απάντηση: γ

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας ιδρύθηκε από τον Αλέξιο και Δαβίδ Κομνηνό.
2. Η κατάληψη της Σινώπης από τους Σελτζούκους ένωσε την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας με τη δυτική Μ. Ασία.
3. Ο Θεόδωρος κατέλαβε την Θεσσαλονίκη το 1224 και κατέλυσε το Λατινικό Βασίλειο.
4. Εκτός της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας δεν υπήρξε άλλο κράτος που να προσπαθεί ν' αντικαταστήσει τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.
5. Το νέο κράτος με κέντρο τη Νίκαια είχε τη συμπαράσταση πολλών ανεξάρτητων ελλήνων τοπαρχών.
6. Το Θεόδωρο Λάσκαρη βοήθησαν οι Βούλγαροι.
7. Ο Ιωάννης Βατάτζης προσπάθησε να ευνοήσει τους φτωχούς και να μειώσει τις καταχρήσεις στη διοίκηση.
8. Επί Ιωάννη Βατάτζη η αγροτική οικονομία παρήκμασε.
9. Οι Τούρκοι πλήρωναν μεγάλα ποσά για να εισάγουν τρόφιμα από τη Νίκαια
10. Ο Θεόδωρος Β' Λάσκαρης κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη το 1261.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 2, 4, 5, 8, 10

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Άλωσε την Θεσσαλονίκη το 1224	α. ο Ιωάννης Βατάτζης
2. Το κράτος του Ασάν Β΄	β. αυτό της Νίκαιας
3. Ίδρυσε πολλά φιλανθρωπικά ιδρύματα	γ. ο Θεόδωρος Κομνηνός
4. Ο Ιωάννης Βατάτζης παραχώρησε προνοιακά κτήματα	δ. η αυτάρκεια
5. Στόχος της οικονομικής πολιτικής του Βατάτζη ήταν	ε. τη συνθήκη του Νυμφαίου
6. Το κυριότερο ελληνικό κράτος ήταν	στ. ήταν βραχύβιο
7. Ο Μιχαήλ συνήψε με τους Γενουάτες	ζ. ώστε να δυναμώσει η άμυνα

Απάντηση: 1γ, 2στ, 3α, 4ζ, 5δ, 6β, 7ε

3. Μιχαήλ Η΄ και Ανδρόνικος Β΄ Παλαιολόγοι

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος και η πολιτική του

Το 1261 ανακτήθηκε η Κωνσταντινούπολη και το βυζαντινό κράτος έγινε πάλι υπολογίσιμη δύναμη σε διεθνές επίπεδο. Ήδη όμως περιβαλλόταν από πολύ επικίνδυνους εχθρούς. Ο Μιχαήλ Η΄ (1261-1282) προσπάθησε να διώξει τους Λατίνους από τα ελληνικά εδάφη και να αντιμετωπίσει τη Δυτική επιθετικότητα.

Αρχικά, ο Μιχαήλ δέχτηκε την Ένωση Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας με τη Σύνοδο της Λυών (1274), αλλά στο Βυζάντιο προκλήθηκε βαθιά κρίση. Ο Μιχαήλ συμμάχησε ταυτόχρονα με τις ιταλικές ναυτικές πόλεις.

Επιπλέον, προσπάθησε να στρέψει εναντίον των εχθρών του κράτους (Σέρβους, Βούλγαρους, Τούρκους) άλλους λαούς.

Έστρεψε εναντίον του επικίνδυνου εχθρού Κάρολου του Ανδεγαυού, κυρίαρχου της Σικελίας, το Λουδοβίκο Θ΄ της Γαλλίας. Οι Γάλλοι σφαγιαστήκαν από το λαό της Σικελίας (**Σικελικός Εσπερινός**, 31/3/1282). Στην εξέγερση αυτή σημαντικό ρόλο έπαιξε η βυζαντινή διπλωματία.

β. Ο Ανδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος και η πολύπλευρη εξασθένηση του Βυζαντινού Κράτους

Στα χρόνια του Ανδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου (1282-1328) η κεντρική εξουσία εξασθένησε, καθώς οι ευγενείς μεγάλωναν την έκταση των κτημάτων τους και τη δύναμή τους. Οι **προνοιάριοι** απέκτησαν το δικαίωμα να κληρονομήσουν τα κτήματά τους. Στο στρατό και στο στόλο επικράτησαν σχεδόν ολοκληρωτικά οι μισθοφόροι.

Το χρυσό νόμισμα (**υπέρπυρον**) υποτιμήθηκε (αρχές 14ου αιώνα).

Οι φόροι πολλαπλασιάστηκαν, η θέση του λαού επιδεινώθηκε, αλλά πάλι τα ποσά που συγκέντρωναν στο κρατικό θησαυροφυλάκιο ήταν μικρά.

Στο βορρά το Βυζάντιο έχασε πολλά εδάφη από τους Σέρβους, στη θάλασσα ο μισθοφορικός γενουατικός στόλος νικήθηκε από τους Βενετούς (1294), χάθηκε οριστικά η Μ. Ασία από τους Τούρκους (1300).

Παράλληλα, ο εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στον Ανδρόνικο Β΄ και στον εγγονό του Ανδρόνικο Γ΄ (1321-1328) εξασθένησε ακόμα πιο πολύ το κράτος, καθώς προκλήθηκαν μεγάλες καταστροφές.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος	1261-1282
– Συμμαχία Βυζαντίου-Βενετίας	1265
– Συμμαχία Βυζαντίου-Γένουας	1267
– Σύνοδος της Λυών	1274
– Σικελικός Εσπερινός	31/3/1282
– Ανδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος	1282-1328
– Η Μ. Ασία στα χέρια των Τούρκων	1300
– Εμφύλιος πόλεμος μεταξύ Ανδρόνικου Β΄ και Ανδρόνικου Γ΄	1321-1328

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιες ομοιότητες παρουσιάζει η εξωτερική πολιτική του Μιχαήλ Η΄ με εκείνη του Μανουήλ Κομνηνού;

Απάντηση:

α) Και οι δύο Αυτοκράτορες επικέντρωσαν την προσοχή τους στις σχέσεις με τις ναυτικές ιταλικές πόλεις (κυρίως τη Βενετία και τη Γένοβα), χωρίς όμως να αδιαφορήσουν για την ιταλική χερσόνησο και τη Σικελία.

β) Προσπάθησαν και οι δύο Αυτοκράτορες να αποκρούσουν με κάθε τρόπο τους εχθρούς του κράτους.

2η Ερώτηση: Ποιες συνέπειες είχε, κατά τη γνώμη σας, η σημαντική μείωση της αριθμητικής δύναμης του βυζαντινού στόλου και του βυζαντινού στρατού;

Απάντηση:

Το κράτος εξασθένησε σημαντικά, καθώς ήταν υποχρεωμένο να βασίζεται για την άμυνά του σε μισθοφόρους. Η οικονομία δεν μπορούσε να αντέξει την πληρωμή των μισθοφορικών στρατευμάτων, καθώς μάλιστα οι μισθοφόροι δεν πολεμούσαν πεισματικά και με σθένος τους εχθρούς του κράτους. Αντίθετα, υποχωρούσαν χωρίς δυσκολία στις επιθέσεις των εχθρών.

3η Ερώτηση: Πού οφειλόταν και ποιες συνέπειες είχε η υποτίμηση του χρυσού νομίσματος για το λαό σύμφωνα με το παράθεμα και την αφήγηση;

Απάντηση:

α) Το νόμισμα νοθεύτηκε για να αντιμετωπιστούν οι αυξημένες δαπάνες.

β) Οι τροφές ήταν δυσέυρετες και ο λαός πεινούσε.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις - Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια πολιτική ακολούθησε ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος;

Απάντηση:

Αρχικά, ο Μιχαήλ δέχτηκε την ένωση Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας με

τη Σύνοδο της Λυών (1274), αλλά στο Βυζάντιο προκλήθηκε βαθιά κρίση. Ο Μιχαήλ συμμάχησε ταυτόχρονα με όλες τις ιταλικές πόλεις.

Επιπλέον, προσπάθησε να στρέψει εναντίον των εχθρών του κράτους (Σέρβους, Βούλγαρους, Τούρκους) άλλους λαούς: τους Ούγγρους, τους Τατάρους της Χρυσής Ορδής και τους Μογγόλους αντίστοιχα.

Έστρεψε εναντίον του επικίνδυνου εχθρού του Κάρολου του Ανδεγαυού το Λουδοβίκο Θ΄ της Γαλλίας. Ο Κάρολος έγινε επικίνδυνος και αργότερα (στα τέλη του 13ου αιώνα), ωστόσο οι Γάλλοι σφαγιάστηκαν από το λαό της Σικελίας (Σικελικός Εσπερινός, 31/3/1282). Στην εξέγερση αυτή σημαντικό ρόλο έπαιξε η βυζαντινή διπλωματία.

2η Ερώτηση: Ποια η κατάσταση του Βυζαντινού Κράτους;

Απάντηση:

Το χρυσό νόμισμα (υπέρπυρον) υποτιμήθηκε (αρχές 14ου αιώνα).

Οι φόροι πολλαπλασιάστηκαν, η θέση του λαού επιδεινώθηκε, αλλά πάλι τα ποσά που συγκέντρωναν στο κρατικό θησαυροφυλάκιο ήταν μικρά.

Ακόμα και αυτά τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για τη συντήρηση μιας μικρής δύναμης και για την εξαγορά της ειρήνης από τα γειτονικά κράτη, πράγμα που εξασθένιζε ακόμη περισσότερο το Βυζάντιο.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Νόθευση και υποτίμηση του βυζαντινού νομίσματος** (σελ. 79 του σχολικού βιβλίου)

Οι Αυτοκράτορες μετά τον Ιωάννη Βατάτζη νόθευσαν το χρυσό νόμισμα. Στα χρόνια του Βατάτζη τα δύο τρίτα (16 καράτια) βάρους ήταν καθαρός χρυσός. Επί Μιχαήλ Παλαιολόγου ο χρυσός μειώθηκε κατά ένα καράτι. Αργότερα, το νόμισμα έφτασε να έχει 14 καράτια ή και 12 (από τα είκοσι τέσσερα). Γι' αυτό και ο λαός δεν μπορούσε να βρει εύκολα τροφές και πεινούσε. Η υποτίμηση του νομίσματος οδήγησε την οικονομία της αυτοκρατορίας σε υποβάθμιση και παρακμή. Το βυζαντινό νόμισμα (υπέρπυρον) σταμάτησε να κυριαρχεί στις διεθνείς αγορές. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αφαίμαξη του δημόσιου ταμείου από την εμπορική εισβολή των ιταλικών ναυτικών πόλεων και τις συνεχείς εμφύλιες διαμάχες το 14ο αι., οδήγησε στην πτώση της αυτοκρατορίας.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Κέντρο των λατινικών επιθετικών ενεργειών ήταν η ...

- α. Ρώμη
- β. Σικελία
- γ. Πάδοβα

Απάντηση: β

2. Ο Μιχαήλ Η΄ προσεταιρίστηκε...

- α. τους Βενετούς και τους Γενουάτες
- β. μόνο τους Βενετούς
- γ. μόνο τους Γενουάτες

Απάντηση: α

3. Ο σκοπός του Μιχαήλ Η΄ ήταν να... τους εχθρούς του κράτους.

- α. καταστρέψει
- β. αποφύγει
- γ. ελέγχει

Απάντηση: γ

4. Σημαντικός εχθρός και κυρίαρχος της Νεάπολης και της Σικελίας από το 1266 ήταν ο ...

- α. Μανφρέδος
- β. Κάρολος Ανδεγαυός
- γ. Πέτρος της Αραγώνας

Απάντηση: β

5. Επί Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου στο βυζαντινό στρατό επικράτησαν ...

- α. οι αγρότες-στρατιώτες
- β. οι ξένοι μισθοφόροι
- γ. οι ντόπιοι κάτοικοι

Απάντηση: β

6. Το μεγαλύτερο πλήγμα της αυτοκρατορίας ήταν η απώλεια της Μ. Ασίας, που μέχρι το 1300 είχε υποταχθεί στους...

- α. Τούρκους
- β. Λατίνους
- γ. Άραβες

Απάντηση: α

7. Στα χρόνια του Ανδρόνικου Γ΄ ξέσπασε επανάσταση στη Θράκη εναντίον των...

- α. εμπόρων
- β. αγροτών
- γ. ευγενών

Απάντηση: γ

8. Ο Ανδρόνικος Β΄ έχασε πολλά εδάφη στο βορρά από τους ...

- α. Γενουάτες
- β. Σέρβους
- γ. Σικελούς

Απάντηση: β

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Ο Μιχαήλ Η΄ είχε να αντιμετωπίσει την επιθετικότητα της Δύσης και να αποκαταστήσει τη βυζαντινή κυριαρχία στα ελλαδικά εδάφη.
2. Ο Μιχαήλ ήταν πολέμιος της εκκλησιαστικής ένωσης με τη Ρώμη.
3. Ο Μιχαήλ είχε ως τακτική την ταυτόχρονη συμμαχία με τις μεγάλες ναυτικές ιταλικές δυνάμεις.
4. Ο Μιχαήλ χρησιμοποίησε τη φιλία με τους Μογγόλους της Μ. Ανατολής για να ασκήσει πιέσεις στους Βούλγαρους.
5. Η οικονομική κρίση στην αυτοκρατορία ήταν μεγάλη.
6. Στη Σικελία εκδηλώθηκε λαϊκή εξέγερση κατά της γαλλικής κυριαρχίας, που τελείωσε με την εκδίωξη των Γάλλων.
7. Επί Ανδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου η οργάνωση του κράτους όλο και καλύτερευε, το ίδιο και οι δεσμοί κέντρου και επαρχιών.
8. Το διοικητικό του σύστημα είχε συγκεντρωτικό χαρακτήρα.
9. Η οικονομική κρίση εκδηλώθηκε με τη νόθευση και υποτίμηση του νομίσματος και τη μείωση του στρατού.

10. Εμφύλιος πόλεμος έγινε ανάμεσα στο νόμιμο Αυτοκράτορα και τον έκλυτο εγγονό του Ανδρόνικο Γ΄.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 3, 5, 6, 9, 10

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Ο Μιχαήλ Η΄ ήταν ιδιαίτερα ικανός	α. όταν συμμαχήσαν μαζί του οι ηγεμόνες της Βαλκανικής και η Βενετία
2. Ο Μιχαήλ ματαίωσε την επιχείρηση του Καρόλου	β. διοικούνταν από τους ευγενείς
3. Ο Κάρολος έγινε πάλι επικίνδυνος όταν	γ. από τους μεγάλους γαιοκτήμονες
4. Οι επαρχίες επί Ανδρόνικου Β΄	δ. διπλωμάτης
5. Όλοι ζούσαν άθλια εκτός	ε. με τη βοήθεια των Γάλλων

Απάντηση: 1δ, 2ε, 3α, 4β, 5γ

4. Προσπάθειες ανόρθωσης της Αυτοκρατορίας και εμφύλιος πόλεμος

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Οι ανορθωτικές προσπάθειες

Ο Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος (1328-1341) και ο Ιωάννης Καντακουζηνός, προσπάθησαν να ανορθώσουν το κράτος. Ο Ανδρόνικος Γ΄ κατάφερε, με τη βοήθεια μισθοφόρων, να ανακτήσει για λίγο τη Λέσβο, τη Φώκεια και να προσαρτήσει την Ήπειρο και τη Θεσσαλία. Ο Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός (1341-1355) προσπάθησε με δικά του χρήματα να αντιμετωπίσει τους εχθρούς της αυτοκρατορίας.

β. Ο εμφύλιος πόλεμος και τα αστικά κινήματα

Ξέσπασε νέος εμφύλιος μεταξύ Ιωάννη Ε΄ και Ιωάννη ΣΤ΄ Καντακουζηνού, στον οποίο επενέβησαν ξένες δυνάμεις, ενώ δεν έλειπαν οι θρησκευτικές αντιθέσεις.

Την ίδια εποχή η εξαθλίωση των μαζών τροφοδότησε λαϊκές εξεγέρσεις εναντίον των αριστοκρατών, ιδιαίτερα στις πόλεις.

Η αρχή των εξεγέρσεων αυτών εκδηλώθηκε στην Αδριανούπολη. Οι αριστοκράτες οπαδοί του Ιωάννη Καντακουζηνού εξοντώθηκαν.

Ωστόσο, μεγαλύτερες διαστάσεις έλαβαν οι εξεγέρσεις στη Θεσσαλονίκη, όπου υπήρχαν μεγάλες κοινωνικές αντιθέσεις. Ηγέτες της εξέγερσης ήταν οι **Ζηλωτές**, οι οποίοι κατέλαβαν την εξουσία για επτά χρόνια (1342). Οι αριστοκράτες έχασαν τις περιουσίες τους. Ο αρχηγός των Ζηλωτών δολοφονήθηκε.

Τελικά ο Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός επικράτησε (1347). Η πόλη παραδόθηκε στον Καντακουζηνό (1350).

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος	1328-1341
– Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός	1341-1355
– Επανάσταση των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη	1342-1349
– Ήττα του Ιωάννη Ε΄ από τον Ιωάννη ΣΤ΄ Καντακουζηνό	1347

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Προσπαθήστε να προσδιορίσετε, λαμβάνοντας υπόψη και τα σχετικά παραθέματα, τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις που έδρασαν στη διάρκεια της κυριαρχίας του αυτονόμου αστικού καθεστώτος της Θεσσαλονίκης.

Απάντηση:

Στη Θεσσαλονίκη του 14ου αιώνα το κοινωνικό μωσαϊκό ήταν πλούσιο. Σημαντική θέση κατείχαν οι ναυτικοί, οι έμποροι, οι βιοτέχνες ευημερούσαν, πολλοί ζούσαν από τη γεωργία. Υπήρχε έντονη αντίθεση φτώχειας και πλούτου.

Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης των Ζηλωτών, οι κατώτερες τάξεις στράφηκαν με μένος εναντίον των αριστοκρατών και των πλουσίων. Ραχοκοκκαλιά του κινήματος αναδείχτηκαν οι ναυτικοί. Οι φτωχοί της πόλης, οι δουλοπάροικοι, οι δούλοι, οι αγρότες-στρατιώτες, οι γεωργοί στράφηκαν βίαια εναντίον των κυρίων τους.

2η Ερώτηση: Ο Νικηφόρος Γρηγοράς χαρακτηρίζει το καθεστώς των Ζηλωτών ως οχλοκρατία (βλ. σχετικό παράθεμα). Από ποια σκοπιά βλέπει τα πράγματα; Ποια είναι η δική σας άποψη;

Απάντηση:

α) Ο Γρηγοράς βλέπει τα πράγματα από τη θέση του υπερασπιστή των πλουσίων και της αριστοκρατίας, εκείνων που διαθέτουν χρήματα και περιουσία. Η ανώτερη τάξη και οι υπερασπιστές της θεωρούσαν το λαό ως πολίτες β΄ κατηγορίας, ως ληστές και κακοποιά στοιχεία, όταν προσεταιρίστηκαν τις περιουσίες τους.

β) Στη Θεσσαλονίκη του 14ου αιώνα υπήρχε μεγάλη κοινωνική ανισότητα. Δίπλα στον υπέρομο πλούτο υπήρχε μεγάλη φτώχεια.

Φυσικό ήταν κάποια στιγμή οι φτωχοί να ξεσπάσουν και να φερθούν βίαια στους αφέντες τους. Δεν αποκλείεται οι ηγέτες των Ζηλωτών να ήταν κοινοί δημαγωγοί και να εκμεταλλεύονταν το κοινό αίσθημα για να κρατηθούν στην εξουσία. Γεγονός είναι, όμως, ότι οι πλούσιοι, οι οποίοι συγκέντρωναν τον πλούτο, αρνούνταν να δώσουν κάποιο μικρό μερίδιο στις κατώτερες τάξεις.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιες προσπάθειες έκανε ο Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος να ανορθώσει το κράτος;

Απάντηση:

Ο Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος (1328-1341) και ο Ιωάννης Καντακουζηνός προσπάθησαν μάταια να αναδιορθώσουν το κράτος.

Ο Αυτοκράτορας κατόρθωσε με ένα μικρό στόλο και τη βοήθεια Σελτζούκων μισθοφόρων να ανακτήσει για λίγο στη Λέσβο, τη Φώκαια και να προσαρτήσει την Ήπειρο και τη Θεσσαλία. Ο Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός (1341-1355) προσπάθησε με δικά του χρήματα να αντιμετωπίσει τους εχθρούς της αυτοκρατορίας.

2η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για το κίνημα των Ζηλωτών;

Απάντηση:

Μεγαλύτερες διαστάσεις έλαβαν οι εξεγέρσεις στη Θεσσαλονίκη, όπου υπήρχαν μεγάλες κοινωνικές αντιθέσεις. Ηγέτες της εξέγερσης ήταν οι Ζηλωτές, οι

οποίοι κατέλαβαν την εξουσία για επτά χρόνια (1342). Οι αριστοκράτες έχασαν τις περιουσίες τους. Η αντίδραση στους Ζηλωτές ξεκίνησε από τον Ιωάννη Απόκαυκο το 1345. Ο αργηγός των Ζηλωτών δολοφονήθηκε. Ακολούθησε νέα εξέγερση. Ο Απόκαυκος δολοφονήθηκε, η αριστοκρατία εκκαθαρίστηκε.

Τελικά ο Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός επικράτησε (1347). Οι στυλοβάτες του κινήματος, οι ναυτικοί, συντριβήθηκαν και η πόλη παραδόθηκε στον Καντακουζηνό (1350).

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ο χαρακτήρας του καθεστώτος των ζηλωτών** (σελ. 82 του σχολικού βιβλίου)

Ο Νικηφόρος Γρηγοράς περιγράφει το καθεστώς των Ζηλωτών. Διευκρινίζει ότι δεν έμοιαζε με κανένα άλλο πολίτευμα. Ούτε με την αριστοκρατία ούτε με τη δημοκρατία ούτε με κάποιο άλλο μεικτό πολίτευμα. Ήταν μια παράξενη οχλοκρατία όπου κάποιοι επέβαλαν την εξουσία τους στους υπόλοιπους και τους καθοδηγούσαν με δημαγωγικό και αυταρχικό τρόπο. Κατάφεραν να κρατήσουν τη Θεσσαλονίκη κάτω από τον έλεγχό τους για επτά χρόνια (1342 - 1349).

✓ **Η Θεσσαλονίκη το δέκατο τέταρτο αιώνα** (σελ. 82 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό η Θεσσαλονίκη παρουσιάζεται ως μια μεγάλη διεθνής αγορά με προϊόντα από όλες τις χώρες.

Οι ναυτικοί είχαν μεγάλη επιρροή στη ζωή της πόλης. Η μεσαία τάξη στηριζόταν στο εμπόριο και στη βιοτεχνία, η πλειοψηφία όμως του λαού ασχολούνταν με τη γεωργία. Στην πόλη συνυπήρχαν ο προκλητικός πλούτος και η οικονομική αθλιότητα.

✓ **Η εξέγερση του λαού** (σελ. 83 του σχολικού βιβλίου)

Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης οι εξεγερμένοι έσειραν τους αριστοκράτες στο δρόμο δεμένους με σχοινιά σαν δούλους. Ο δουλοπάροικος χτυπούσε τον κύριό του, ο δούλος αυτόν που τον είχε πουλήσει, ο αγρότης-στρατιώτης το στρατηγό, ο γεωργός τον πολεμιστή. Η εξέγερση των ζηλωτών υπήρξε σημαντική. Για αρκετά χρόνια η Θεσσαλονίκη είχε παραδοθεί στους εξεγερμένους. Γενικά, πάντως, ο 14ος αι. είναι εποχή αναστατώσεων και εμφυλίων πολέμων.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Τις πολιτικές διαμάχες τροφοδοτούσαν και οι ...

- α. προσωπικές αντιζηλίες
- β. θρησκευτικές αντιθέσεις
- γ. Ξένες δυνάμεις

Απάντηση: β

2. Οι κοινωνικοί αγώνες εντοπίζονται κυρίως...

- α. στα φέουδα
- β. στα χωριά
- γ. στις πόλεις

Απάντηση: β

3. Τεράστιες διαστάσεις πήραν οι κοινωνικές συγκρούσεις στη ...

- α. Θεσσαλία
- β. Λέσβο
- γ. Θεσσαλονίκη

Απάντηση: γ

4. Πρωτεργάτες της εξέγερσης της Θεσσαλονίκης ανεδείχθησαν οι...

- α. Ζηλωτές
- β. Αρσενιστές
- γ. Παυλικιανοί

Απάντηση: α

5. Στη Θεσσαλονίκη υπήρχε...

- α. προκλητική φτώχεια
- β. προκλητικός πλούτος και φτώχεια
- γ. ανάπτυξη του εμπορίου

Απάντηση: β

6. Το καθεστώς των Ζηλωτών τελικά...

- α. επέζησε
- β. δυνάμωσε
- γ. κατέρρευσε

Απάντηση: α

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Κατά τη βασιλεία του Ανδρόνικου Γ' την εξωτερική πολιτική χαρακτήριζε η συνεχής προέλαση των Οθωμανών στη Μ. Ασία, των Σέρβων στη Μακεδονία και η εξασθένηση των ελληνικών και λατινικών κρατιδίων.
2. Ο Ανδρόνικος με μια μικρή χερσαία δύναμη ανέκτησε για λίγο τη Ρόδο και την Ήπειρο.
3. Οι ξένες δυνάμεις έπαψαν να επεμβαίνουν στις εξωτερικές διαμάχες.
4. Ο Ιωάννης ΣΤ' Καντακουζηνός είχε να αντιμετωπίσει και πολλές θρησκευτικές διαμάχες.
5. Η κεντρική εξουσία ανέκτησε τις δυνάμεις της.
6. Οι εξαθλιωμένες λαϊκές μάζες στράφηκαν εναντίον της ολιγάριθμης αριστοκρατίας.
7. Οι Ζηλωτές καθοδηγούσαν το λαό με σύνεση και λογική.
8. Τελικά, η Θεσσαλονίκη παραδόθηκε στον Καντακουζηνό στα τέλη του 1350.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 2, 3, 5, 7

Γ' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Ο Καντακουζηνός δημιούργησε ελπίδες γιατί	α. στη Μακεδονία
2. Οι κοινωνικές αντιθέσεις	β. ξέσπασαν επαναστάσεις εναντίον της τοπικής αριστοκρατίας
3. Σ' όλη τη Θράκη	γ. από τους Ζηλωτές
4. Η αριστοκρατική τάξη ήταν στο πλευρό	δ. δημιούργησε στρατό με δικά του χρήματα
5. Η μεσαία και η κατώτερη τάξη στη Θεσσαλονίκη καθοδηγούνταν	ε. είχαν ισχύ νόμου
6. Οι Ζηλωτές για επτά χρόνια	στ. οξύνθηκαν με την οικονομική κρίση

7. Οι αποφάσεις των Ζηλωτών ζ. είχαν τον έλεγχο της Θεσσαλονίκης
 8. Οι Σέρβοι προέλαυναν η. του Ιωάννη Καντακουζηνού ΣΤ΄
Απάντηση: 1δ, 2στ, 3β, 4η, 5γ, 6ζ, 7ε, 8α

5. Η άνοδος της σερβικής δύναμης υπό το Στέφανο Δουσάν (1331-1355)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Το σερβικό κράτος έγινε ιδιαίτερα επικίνδυνο για το Βυζάντιο στα χρόνια του Στέφανου Ούρου Β΄ Μιλούτιν (1282-1321). Ο Ανδρόνικος Β΄ πρόσφερε στο Μιλούτιν το χέρι της κόρης του. Αυτός δέχτηκε, γιατί έτσι ενίσχυε τη θέση του απέναντι στους ντόπιους φεουδάρχες.

Από την εποχή αυτή χρονολογείται η σημαντική αυξημένη βυζαντινή επιρροή στη Σερβία.

Το 1330 οι Βούλγαροι ηττήθηκαν από τους Σέρβους. Η νίκη αυτή σήμανε για τους Σέρβους την απαρχή της ηγεμονίας τους στα Βαλκάνια. Στην ακμή της έφτασε αυτή η επέκταση με το Στέφανο Δουσάν (1331-1355), ο οποίος, εκμεταλλευόμενος τον εμφύλιο πόλεμο στο Βυζάντιο, δημιούργησε ένα τεράστιο κράτος, που έφτανε από το Δούναβη ως τον Κορινθιακό Κόλπο και από το Δυρράχιο ως τις Σέρρες. Στις 16/4/1346 στέφθηκε στα Σκόπια **Βασιλεύς Σέρβων και Ελλήνων**.

Προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη γιατί δε διέθετε στόλο. Η αυλή, η διοίκηση και το νομικό σύστημα οργανώθηκαν σύμφωνα κυρίως με τα βυζαντινά πρότυπα.

Ο Δουσάν πέθανε στις 20/12/1355. Η αυτοκρατορία μετά το θάνατό του διασπάστηκε.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Βασιλιάς των Σέρβων ο Στέφανος Ούρος Β΄ Μιλούτιν	1282-1321
– Οι Σέρβοι κατακτούν τα Σκόπια	1282
– Ήττα των Βουλγάρων στο Κιουστεντίλ	1330
– Στέφανος Δουσάν	1331-1355
– Ο Στέφανος Δουσάν στρέφεται αυτοκράτορας και βασιλιάς Σέρβων και Ελλήνων	16/4/1346
– Ο θάνατος του Δουσάν	20/12/1355

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Το 1266 μια βυζαντινή πρεσβεία επισκέφθηκε την έδρα του Σέρβου Κράλη. Οι πρεσβευτές βρήκαν την αυλή του απλή και φτωχή και συγκλονίστηκαν από το γεγονός ότι η κόρη του, ρακένδυτη, εργαζόταν σκυμμένη πάνω από τον αργαλειό. Αλλά και οι Σέρβοι σχολίασαν ειρωνικά την πολυτέλεια της πρεσβείας. Να συγκρίνετε τις πληροφορίες αυτές με τις εντυπώσεις του Μετοχίτη (παράθεμα), από την επίσκεψη στην αυλή του Στέφανου Β΄ Μιλούτιν στα τέλη του αιώνα. Ποιες διαφορές διαπιστώνετε και πού τις αποδίδετε;

Απάντηση:

α) Οι διαφορές ανάμεσα στις δύο κοντινές χρονικές περιόδους είναι σημαντικές. Η απλότητα και η φτώχεια, την οποία συνάντησε η πρώτη πρεσβεία, αντικαταστάθηκε από την πολυτέλεια της αυλής του Στέφανου Μιλούτιν. Η πρώτη εικόνα είναι αντιδιαμετρικά αντίθετη με την άλλη, αφού μάλιστα την πρώτη φορά οι Σέρβοι ειρωνεύτηκαν την πολυτέλεια της βυζαντινής πρεσβείας, ενώ λίγα χρόνια αργότερα οι ίδιοι επιδίωκαν να φανούν ως Βυζαντινοί ευγενείς.

β) Οι αλλαγές αυτές μπορούν να αποδοθούν στην αύξηση της δύναμης των Σέρβων, οι οποίοι ήρθαν σε επαφή με το βυζαντινό τρόπο ζωής (τουλάχιστον οι αριστοκράτες). Η ανώτερη τάξη της Σερβίας αντέγραφε σε μεγάλο βαθμό τη βυζαντινή πολυτέλεια. Με αυτό τον τρόπο ήθελαν να δείξουν στον έξω κόσμο τη δύναμη που απέκτησαν. Η αίγλη του Βυζαντίου τους μαγνήτισε και άρχισαν να συμπεριφέρονται ως Βυζαντινοί άρχοντες.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Πώς ο Ανδρόνικος Β΄ αποσόβησε το σερβικό κίνδυνο;

Απάντηση:

Το σερβικό κράτος έγινε ιδιαίτερα επικίνδυνο για το Βυζάντιο στα χρόνια του Στέφανου Ούρου Β΄ Μιλούτιν (1282-1321). Ο Ανδρόνικος Β΄ πρόσφερε στο Μιλούτιν το χέρι της κόρης του. Αυτός δέχτηκε, γιατί έτσι ενίσχυε τη θέση του απέ-

ναντι στους ντόπιους φεουδάρχες. Παράλληλα, υπογράφηκε συνθήκη ειρήνης με τους Σέρβους.

2η Ερώτηση: **Να αναφερθείτε στα γεγονότα της βασιλείας του Στέφανου Δουσάν.**

Απάντηση:

Το 1330 οι Βούλγαροι ηττήθηκαν από τους Σέρβους. Η νίκη αυτή σήμανε για τους Σέρβους την απαρχή της ηγεμονίας τους στα Βαλκάνια. Στην ακμή της έφτασε αυτή η επέκταση με το Στέφανο Δουσάν (1331-1355), ο οποίος, εκμεταλλευόμενος τον εμφύλιο πόλεμο στο Βυζάντιο, δημιούργησε ένα τεράστιο κράτος, που έφτανε από το Δούναβη ως τον Κορινθιακό Κόλπο και από το Δυρράχιο ως τις Σέρρες. Στις 16/4/1346 στέφθηκε στα Σκόπια αυτοκράτωρ και βασιλεύς Σέρβων και Ελλήνων.

Προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη γιατί δε διέθετε στόλο. Η αυλή, η διοίκηση και το νομικό σύστημα οργανώθηκαν σύμφωνα κυρίως με τα βυζαντινά πρότυπα.

Ο Δουσάν πέθανε στις 20/12/1355. Η αυτοκρατορία του διασπάστηκε μετά το θάνατό του.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ο Σέρβος Κράλης υποδέχεται με τιμές μια βυζαντινή πρεσβεία** (σελ. 84 του σχολικού βιβλίου)

Το απόσπασμα περιγράφει την επίσκεψη μιας βυζαντινής πρεσβείας στο Σέρβο Κράλη. Η υποδοχή ήταν πολύ ζεστή και γεμάτη πολυτέλεια. Είναι φανερό ότι η οργάνωση της αυλής αλλά και το διοικητικό και νομικό σύστημα είχε αρχίσει να ακολουθεί τα βυζαντινά πρότυπα.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι Σέρβοι απέκτησαν δύναμη αρχικά όταν βασιλιάς έγινε...

- α. ο Στέφανος Δουσάν
- β. ο Στέφανος Μιλούτιν
- γ. ο Συμεών Β΄

Απάντηση: β

2. Ο Μιλούτιν παντρεύτηκε... του Ανδρόνικου Β΄.

- α. τη μικρή κόρη
- β. την ανιψιά
- γ. την αδερφή

Απάντηση: α

3. Η Βυζαντινή επιρροή στη Σερβία ...

- α. μειώθηκε
- β. αυξήθηκε
- γ. έμεινε η ίδια

Απάντηση: β

4. Ο Στέφανος Δουσάν εξέφρασε τις επεκτατικές τάσεις...

- α. των αγροτών- στρατιωτών
- β. της αστικής τάξης
- γ. της αριστοκρατίας

Απάντηση: γ

5. Ο Στέφανος Δουσάν πέθανε το...

- α. 1351
- β. 1354
- γ. 1355

Απάντηση: γ

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές:

1. Ο Μιλούτιν έγινε πολύ δυνατός μετά την κατάκτηση της Ναϊσσού.
2. Τελικά, ο Μιλούτιν υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με τους Βυζαντινούς.
3. Σημαντική για τους Σέρβους ήταν η νίκη της επί των Βουλγάρων.
4. Ο Δουσάν τελικά στέφθηκε βασιλιάς Σέρβων και Βουλγάρων.
5. Ο Στέφανος Δουσάν ήταν ο τελευταίος ηγεμόνας στα Βαλκάνια που θα μπορούσε να νικήσει τους Τούρκους.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 2, 3, 5

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Η σερβική ηγεμονία στα Βαλκάνια	α. έχει πολλά βυζαντινά στοιχεία
2. Ο Δουσάν επωφεληθήκε	β. να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη
3. Ο Δουσάν δεν μπόρεσε	γ. εξασφάλισε στο κράτος του στέρεη νομική βάση
4. Η εξαγγελία της νομοθεσίας του Δουσάν	δ. στερεώθηκε με το Στέφανο Δουσάν
5. Ο νομικός κώδικας του Δουσάν	ε. από τον εμφύλιο πόλεμο των Βυζαντινών

Απάντηση: 1δ, 2ε, 3β, 4γ, 5α

6. Οι Οθωμανοί και η ραγδαία προέλασή τους

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η κατάκτηση της Μ. Ασίας

Η ομάδα των Τούρκων που αργότερα ονομάστηκαν **Οθωμανοί** εγκαταστάθηκαν με αρχηγό τον Ερτογρούλ κοντά στην Προύσα (1281). Καθώς ήταν το μοναδικό κρατίδιο που είχε απέναντί του βυζαντινά εδάφη, δέχτηκε πολλούς μισθοφόρους και καλλιεργητές που αναζητούσαν γη. Επομένως, υπήρχε στο κρατίδιο αυτό έντονη διαθεση για κατακτήσεις.

Ιδρυτής του Οθωμανικού κράτους ήταν το **Οσμάν**, ή **Οθμάν** (1289-1326). Αυ-

τός βασίστηκε για τις κατακτήσεις στο θεσμό των **γαζήδων** (των φανατικών πολεμιστών της πίστης). Το 1301 έγινε η πρώτη μάχη με τους Βυζαντινούς κοντά στην Προύσα, η οποία έπεσε στα χέρια των Τούρκων το 1326.

β. Η οργάνωση του κράτους των Οθωμανών

Στα χέρια των Τούρκων έπεσαν η Νίκαια (1331) και η Νικομήδεια (1337). Οι Σουλτάνοι των Τούρκων έπρεπε να διατηρήσουν το επιθετικό πνεύμα των υπηκόων, ενώ ταυτόχρονα έπρεπε να φροντίσουν για την οργάνωση των εδαφών.

Οι χριστιανικοί αγροτικοί πληθυσμοί ενσωματώθηκαν σχετικά εύκολα στην οθωμανική κοινωνική οργάνωση, εξαιτίας της σχετικής θρησκευτικής ανεκτικότητας των Οθωμανών.

Πάντως, έγιναν και στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις: α) Δημιουργήθηκε ένα σώμα ιππέων-τιμαριούχων, οι οποίοι έπαιρναν γη από το Σουλτάνο ως αντάλλαγμα για το επιθετικό πνεύμα που διέθεταν. β) Δημιουργήθηκε το σώμα των **γενιτσάρων**, το οποίο αποτελούνταν κυρίως από νεαρούς χριστιανούς στρατολογημένους με τη βία.

γ. Η οθωμανική προέλαση στα Βαλκάνια. Το Βυζάντιο υποτελές

Το Βυζάντιο ήταν σε άσχημη κατάσταση, καθώς η Θράκη είχε λεηλατηθεί, το τελωνείο της Κωνσταντινούπολης απέδιδε μόλις 300.000 υπέρπυρα το χρόνο, το κρατικό ταμείο ήταν άδειο, το διοικητικό σύστημα είχε διαλυθεί, η οικονομία είχε γενικά καταρρεύσει.

Οι Τούρκοι προέλαυναν διαρκώς: το 1354 καταλήφθηκε το φρούριο της Καλλιπόλης, στα χρόνια του Μουράτ Α΄ (1361-1389) καταλήφθηκαν το Διδυμόρειο (1361) και η Αδριανούπολη, η οποία έγινε πρωτεύουσα του οθωμανικού κράτους (1365).

Η αποφασιστική μάχη μεταξύ Σλάβων και Τούρκων δόθηκε στο Κοσσυφοπέδιο (1389). Οι Τούρκοι νίκησαν το Σέρβο ηγεμόνα Λάζαρο, έστω κι αν ο Μουράτ δολοφονήθηκε.

Η δύναμη των Τούρκων αυξήθηκε πολύ. Το 1390 επέβαλαν αυτοκράτορα τον Ιωάννη Ζ΄.

Ο γιος του Ιωάννη Ζ΄ Μανουήλ, που ήταν αιχμάλωτος στην αυλή του Σουλτάνου, δραπέτευσε και ανέλαβε το θρόνο (1391). Ο Βαγιαζήτ απέκλεισε για πρώτη φορά την Κωνσταντινούπολη (1393-1394).

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Οι Οθωμανοί εγκαθίστανται κοντά στην Προύσα	1281
– Ο Οσμάν ιδρυτής του Οθωμανικού κράτους	1289-1326
– Οι Οθωμανοί νικούν για πρώτη φορά τους Βυζαντινούς	1301
– Η Προύσα στα χέρια των Οθωμανών	1326
– Σουλτάνος ο Ορχάν	1326-1362
– Οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν τη Νίκαια και τη Νικομήδεια	1331, 1337
– Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν την Καλλίπολη	1354
– Σουλτάνος ο Μουράτ Α΄	1361-1389
– Καταλαμβάνεται το Διδυμότειχο	1361
– Η Αδριανούπολη γίνεται πρωτεύουσα των Τούρκων	1365
– Η μάχη του Κοσσυφοπέδιου	1389
– Αυτοκράτορας ο Μανουήλ	1391
– Η πρώτη πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από το Βαγιαζήτ	1393-1394

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν, κατά την άποψή σας, στην ανάπτυξη της στρατιωτικής ισχύος των Οθωμανών;

Απάντηση:

α) Το επιθετικό πνεύμα των νομάδων Τούρκων, οι οποίοι ζητούσαν διαρκώς νέες γαίες.

β) Στο πνεύμα αυτό συνέτεινε σοβαρά η θρησκεία του Ισλάμ, η οποία μέσω του Κορανίου μιλούσε ρητά για ιερό πόλεμο εναντίον των μη μουσουλμάνων.

γ) Το γεγονός ότι αυτό το οθωμανικό κρατίδιο αρχικά βρισκόταν δίπλα σε χριστιανικά εδάφη. Εκεί συνέρρεαν οι φανατικοί ισλαμιστές και οι καλλιεργητές.

δ) Οι Οθωμανοί κυβερνήθηκαν από πολύ ικανούς Σουλτάνους.

ε) Την εποχή εκείνη η αυτοκρατορία βρίσκεται σε κατάσταση παρακμής και διάλυσης.

στ) Η χριστιανική Δύση ήταν και αυτή διασπασμένη και ενδιαφερόταν μόνο για τα δικά της συμφέροντα.

2η Ερώτηση: Γιατί οι Οθωμανοί επεκτάθηκαν γρήγορα στη Χερσόνησο του Αίμου;

Απάντηση:

Αυτό συνέβη, γιατί οι λαοί των Βαλκανίων δεν συνέπληξαν κάποιο ενιαίο μέτωπο εναντίον των Τούρκων. Αντίθετα, δημιουργούσαν πρόσκαιρες συμμαχίες εναντίον των κατακτητών. Επιπλέον, οι χρόνιες μεταξύ τους αναμετρήσεις τους είχαν αδυνατίσει. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία ήταν κατ'επίφαση μόνο αυτοκρατορία. Αν σε αυτά προσθέσουμε το φανατισμό και την ορμή των Τούρκων καθώς και τη στρατηγική ικανότητα των αρχηγών τους, καταλαβαίνουμε γιατί η Βαλκανική κυριεύτηκε τόσο γρήγορα.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιο ήταν το κύριο μέλημα των πρώτων Οθωμανών Σουλτάνων. Πώς το κατάφεραν;

Απάντηση:

α) Οι Σουλτάνοι των Τούρκων έπρεπε να διατηρήσουν το επιθετικό πνεύμα των υπηκόων, ενώ ταυτόχρονα έπρεπε να φροντίσουν για την οργάνωση των εδαφών.

Οι χριστιανικοί αγροτικοί πληθυσμοί ενσωματώθηκαν σχετικά εύκολα στην οθωμανική κοινωνική οργάνωση, εξαιτίας της σχετικής θρησκευτικής ανεκτικότητας των Οθωμανών.

β) Οι Οθωμανοί προχώρησαν σε στρατιωτικές μεταρρυθμίσεις: α) Δημιουργήθηκε ένα σώμα ιππέων-τιμαριούχων, οι οποίοι έπαιρναν γη από το Σουλτάνο ως αντάλλαγμα για το επιθετικό πνεύμα που διέθεταν. β) Δημιουργήθηκε το σώμα των γενιτσάρων, το οποίο αποτελούνταν κυρίως από νεαρούς χριστιανούς στρατολογημένους με τη βία.

2η Ερώτηση: Ποιο είναι το χρονικό της τουρκικής προέλασης στα Βαλκάνια;

Απάντηση:

Οι Τούρκοι προέλασαν διαρκώς: το 1354 καταλήφθηκε το φρούριο της Καλλίπολης, στα χρόνια του Μουράτ Α΄ (1361-1389) καταλήφθηκαν το Διδυμότειχο και η Αδριανούπολη.

Η προσπάθεια δύο Σέρβων ηγεμόνων έπεσε στο κενό στη μάχη του Έβρου (1371). Οι Οθωμανοί κατέλαβαν αργότερα τις Σέρρες (1383) και το 1385 έφτασαν στις ακτές της Αλβανίας. Το 1385 καταλήφθηκε η Σόφια, το 1386 η Ναϊσόσ. Η αποφασιστική μάχη δόθηκε στο Κοσσυφοπέδιο (1389). Οι Τούρκοι νίκησαν το Σέρβο ηγεμόνα Λάζαρο, έστω κι αν ο Μουράτ δολοφονήθηκε.

Η δύναμη των Τούρκων αυξήθηκε πολύ. Το 1390 επέβαλαν αυτοκράτορα τον Ιωάννη Ζ΄.

Ο γιος του Ιωάννη Ζ΄ Μανουήλ, που ήταν αιχμάλωτος στην αυλή του Σουλτάνου, δραπέτευσε και ανέλαβε το θρόνο. Ο Βαγιαζήτ απέκλεισε για πρώτη φορά την Κωνσταντινούπολη (1393-1394).

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Γιατί παραδόθηκε η Προύσα** (σελ. 85 του σχολικού βιβλίου)

Στο απόσπασμα αυτό μαθαίνουμε για το χρονικό παράδοσης της Προύσας στους Οθωμανούς. Αιτία για την παράδοση της πόλης ήταν ο βεζίρης του Βυζαντινού άρχοντα. Αυτός είχε μεγάλη περιουσία. Όταν ο Ορχάν τον ρώτησε γιατί παρέδωσε το Κάστρο, ο βεζίρης απάντησε ότι το έκανε, εξαιτίας της αυξανόμενης δύναμης του οθωμανικού κράτους, εξαιτίας της κατάληψης της γύρω υπαίθρου από τους Τούρκους, επειδή είχαν αποκλειστεί στο κάστρο και βοήθεια δεν ερχόταν. Ακόμη επειδή έβλεπε την εξασθένηση της κεντρικής βυζαντινής εξουσίας. Επιπλέον, επειδή θεωρεί πως κάποια στιγμή θα γινόταν αλλαγή στην κυριότητα του κάστρου. Η κατάκτηση της οχυρής Προύσας αποδυνάμωσε ακόμη περισσότερο το ήδη αδύναμο βυζαντινό κράτος. Οι Οθωμανοί προχωρούσαν ακάθεκτοι. Σε λίγα χρόνια ολόκληρη η Μ. Ασία ήταν στα χέρια τους.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι Οθωμανοί Τούρκοι προέρχονταν από ...

- α. τη Μ. Ασία
- β. την Αρμενία
- γ. την Κεντρική Ασία

Απάντηση: γ

2. Ιδρυτής του οθωμανικού κράτους ήταν ο ...

- α. Οσμάν
- β. Ερτογρούλ
- γ. Ορχάν

Απάντηση: α

3. Η Προύσα καταλήφθηκε το ... από τους Οθωμανούς.

- α. 1321
- β. 1329
- γ. 1326

Απάντηση: γ

4. Οι ... αποτελούνταν από χριστιανούς στρατολογημένους με τη βία.

- α. σπαχήδες
- β. γενίτσαροι
- γ. γαζήδες

Απάντηση: β

5. Διάδοχος του Οσμάν ήταν ο...

- α. Ορχάν
- β. Μουράτ Α΄
- γ. Μουράτ Β΄

Απάντηση: α

6. Οι οικονομικοί πόροι του Βυζαντίου τα τελευταία χρόνια ...

- α. αυξάνονταν
- β. έμεναν στάσιμοι
- γ. μειώνονταν διαρκώς

Απάντηση: γ

7. Στο Κοσσυφοπέδιο οι Σέρβοι ...

- α. νίκησαν
- β. ηττήθηκαν
- γ. ήρθαν σε ανακωχή με τους Τούρκους

Απάντηση: β

8. Ο Μανουήλ αρχικά διαβιούσε...

- α. στην αυλή του Σουλτάνου
- β. στη Βενετία
- γ. στη Βουλγαρία

Απάντηση: α

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες:

1. Τα οθωμανικά εδάφη ήταν τα μόνα που συνόρευαν με βυζαντινά εδάφη.
2. Στο οθωμανικό κράτος υπήρχε ο θεσμός των χατζήδων.
3. Οι Οθωμανοί κατέκτησαν τη Νικομήδεια το 1333.
4. Οι νομάδες-ιππείς αντικαταστάθηκαν από τους βαζιβουζούκους.
5. Η Θράκη είχε καταστραφεί από τις λεηλασίες.
6. Το κρατικό ταμείο του Βυζαντίου ήταν πάντως εύρωστο.
7. Η πορεία της οθωμανικής προέλασης στα Βαλκάνια καθορίστηκε από ιδεολογικούς παράγοντες.
8. Η πιο σημαντική μάχη στα Βαλκάνια ήταν η μάχη της Βάρνας.
9. Ο Σουλτάνος επέβαλε ως αυτοκράτορα του Βυζαντίου τον Ιωάννη Ζ΄.
10. Ο πρώτος Τούρκος που απέκλεισε την Κωνσταντινούπολη ήταν ο Βαγιαζήτ.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 2, 3, 4, 6, 7, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ**Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β**

A	B
1. Στο μικρό αρχικά κράτος των Οθωμανών είχαν συρρεύσει	α. ανεξάντλητη πηγή διοικητικών υπαλλήλων και στρατιωτικών
2. Αρχικά οι Οθωμανοί έδειξαν	β. έπεσε στα χέρια των Τούρκων
3. Οι γενίτσαροι αποτελούσαν	γ. το 1391
4. Το διοικητικό σύστημα του Βυζαντίου τα τελευταία εκατό χρόνια	δ. έγιναν φόρου υποτελείς στους Τούρκους
5. Οι πόλεις της Θράκης	ε. στη διάρκεια της μάχης του Κοσσυφοπεδίου
6. Το 1361 το Διδυμότειχο	στ. βρισκόταν σε κατάσταση διάλυσης
7. Ο Μουράτ δολοφονήθηκε	ζ. υπέκλυψαν εύκολα και γρήγορα στους Τούρκους
8. Ο Μανουήλ Β΄ έγινε αυτοκράτορας	η. σχετική θρησκευτική ανεκτικότητα προς τους χριστιανικούς αγροτικούς πληθυσμούς της Μ. Ασίας
9. Τελικά, οι Σλάβοι ηγεμόνες	θ. πολλοί μισθοφόροι και καλλιεργητές που ζητούσαν γη

Απάντηση: 1θ, 2η, 3α, 4στ, 5ζ, 6β, 7ε, 8γ, 9δ**7. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης****ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ****α. Αναζήτηση βοήθειας στη Δύση**

Ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος (1391-1425) ταξίδεψε στη Δύση, φτάνοντας ως το Λονδίνο, αναζητώντας βοήθεια εναντίον των Τούρκων. Στο Παρίσι έμαθε για την ήττα των Τούρκων από τον Ταμερλάνο στη μάχη της Άγκυρας (1402). Τα οφέλη αυτής της περιοδείας ήταν μηδαμινά.

Ο Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος (1425-1448) έκανε μια τελευταία προσπάθεια να θωρακίσει την αυτοκρατορία: στη Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439) δέχτηκε την πλήρη υποταγή της Ορθοδοξίας στην Καθολική Εκκλησία. Η σύνοδος αυτή έφερε βαθύ διχασμό στους Βυζαντινούς, ενώ η Δύση δεν έστειλε την αναμενόμενη βοήθεια.

Το 1421 στο θρόνο ανέβηκε ο Μουράτ Β΄. Η περίοδος ανάπαυλας τελείωσε. Το 1422 επιτέθηκε στην Κωνσταντινούπολη χωρίς επιτυχία. Το 1425 στον αυτοκρατορικό θρόνο ανέβηκε ο Ιωάννης Η΄. Σε μια τελευταία απελπισμένη προσπάθεια να εξασφαλίσει βοήθεια από τη Δύση δέχτηκε την ένωση –στην ουσία υποταγή– μεταξύ Ορθοδοξίας και Καθολικισμού. Η θρησκευτική διχόνοια αναζωπυρώθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Πόλοι αντίστασης στα Βαλκάνια ήταν ο βοεβόδας της Τρανσυλβανίας Ιωάννης Ουνιάδης και ο Αλβανός Σκεντέρμπεης. Μια Δυτική σταυροφορία αποκρούστηκε στη μάχη της Βάρνας (1444).

β. Η Άλωση

Το 1453 οι Τούρκοι, με σουλτάνο το Μωάμεθ Ε΄, πολιορκήσαν πάλι την Κωνσταντινούπολη. Είχαν ήδη αποκόψει το Βόσπορο με φρούριο, το Ρούμελη-Χισιάρ, ενώ είχαν εμποδίσει κάθε βοήθεια από την Πελοπόννησο. Η Δύση έστειλε πολύ μικρή βοήθεια.

Στις 29/5/1453, ύστερα από γενική επίθεση των Τούρκων, η Κωνσταντινούπολη έπεσε. Το 1461 η τελευταία ελληνοκρατούμενη περιοχή, η Τραπεζούντα, έπεσε σε τούρκικα χέρια.

γ. Το Βυζάντιο μετά την Άλωση

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης σημαντικό ρόλο στους υπόδουλους χριστιανούς έπαιξε η πνευματική παράδοση του Βυζαντίου. Ειδικά η Ορθοδοξία προφύλαξε τους λαούς των Βαλκανίων από τον εξισλαμισμό, ώστε να αναγεννηθούν το 19ο αιώνα.

Η ανιψιά του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου παντρεύτηκε Ρώσο ηγεμόνα, τον Ιβάν το Γ΄. Το βυζαντινό τελετουργικό και ο δικέφαλος αετός εισήχθησαν στη Μόσχα, την **Τρίτη Ρώμη**, όπως ονομάστηκε.

Επιπλέον, οι Βυζαντινοί λόγιοι κατέφυγαν στη Δύση. Εκεί βρήκαν πρόσφορο έδαφος και μετέδωσαν τα φώτα της κλασικής αρχαιότητας, συμβάλλοντας πολύ στην Αναγέννηση του Δυτικού κόσμου.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος	1391-1425
– Η μάχη της Άγκυρας	1402
– Οι Τούρκοι εισβάλλουν στην Πελοπόννησο	1423

– Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος	1425-1448
– Σύνοδος Φερράρας-Φλωρεντίας	1438-1439
– Η μάχη της Βάρνας	1444
– Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος	1449-1453
– Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους	29/5/1453
– Η Τραπεζούντα πέφτει σε τούρκικα χέρια	1461

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Μπορείτε να εξηγήσετε τις αντιδυτικές διαθέσεις μιας μεγάλης μερίδας αξιωματούχων και του λαού κατά τη παραμονή της Άλωσης;

Απάντηση:

Το φαινόμενο αυτό δεν ήταν κάτι το περίεργο. Πέρα από τις δογματικές και λειτουργικές διαφορές μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας, ο λαός του Βυζαντίου ποτέ δεν ξέχασε το σκαιό, γεμάτο υπεροψία, τρόπο με τον οποίο φέθηκαν οι Λατίνοι στις περιοχές που είχαν κατακτήσει μετά το 1204. Οι Δυτικοί άρχοντες όχι μόνο καταπίεζαν το λαό αλλά προσπαθούσαν να τον οδηγήσουν στην επιρροή της Ρώμης. Γι' αυτό και ο ορθόδοξος κλήρος κυνηγήθηκε ανελέητα. Αν η Δύση είχε φροντίσει μετά τη Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας να προσφέρει μαζική βοήθεια στο Βυζάντιο, τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά. Οι ίδιοι οι Δυτικοί έβλεπαν την τουρκική κατοχή ως ένα είδος τιμωρίας για τους Ανατολικούς, εξαιτίας της αιρετικής διάθεσης που είχαν δείξει (κατά την άποψη των Δυτικών).

2η Ερώτηση: Ποια ήταν η κυριότερη προσφορά του Βυζαντίου στον ευρωπαϊκό πολιτισμό;

Απάντηση:

Η κυριότερη προσφορά του Βυζαντίου στον ευρωπαϊκό πολιτισμό ήταν οι λόγοι και η κλασική παιδεία καθώς και τα έργα των αρχαίων Ελλήνων, που μετέφεραν στη Δύση. Αυτά έγιναν το προζύμι ανάπτυξης του ευρωπαϊκού πνεύματος και πολιτισμού.

3η Ερώτηση: Μελετήστε το παράθεμα από το Λ. Χαλκοκονδύλη και απαντήστε στις εξής ερωτήσεις: α) Συμφωνείτε με την άποψη του μεσολαβητή Ισμαήλ ότι ήταν μάταιος ο αγώνας των υπερασπιστών της Κων/πόλης; β) Ποια η απάντηση των Ελλήνων στην πρόταση του Τούρκου Σουλτάνου για την παράδοση της πόλης;

Απάντηση:

α) Στο διάβα των αιώνων η Κων/πολη υπήρξε προπύργιο πολιτικό, θρησκευτικό, πνευματικό. Δεν ήταν μια απλή πόλη, η οποία πολιορκούνταν από τους Τούρκους. Ήταν η Δεύτερη Ρώμη, η Πόλη. Ήταν το μέρος όπου κατοικούσε ο αντιπρόσωπος του Θεού επί της Γης, η βασιλεύουσα των πόλεων. Εκεί διέμενε ο πραγματικός απόγονος των Ρωμαίων Αυτοκρατόρων. Ήταν ο τόπος στον οποίο είχε χτιστεί «ο Παρθενώνας της Χριστιανοσύνης», η Αγία του Θεού Σοφία. Μια τέτοια πόλη δε θα μπορούσε να παραδοθεί έτσι απλά. Το ηρωϊκό πνεύμα δεν είχε χαθεί από την ψυχή των κατοίκων της Κων/πόλης. Ήξεραν ότι θα πεθάνουν, αλλά ο αγώνας δε θα ήταν μάταιος. Γιατί θα πέθαιναν υπερασπιζόμενοι τα ιδανικά τους. Θα γίνονταν φωτεινό παράδειγμα για τους κατοπινούς Έλληνες. Επομένως, ο αγώνας δεν ήταν μάταιος αλλά επιβεβλημένος.

β) Οι υπερασπιστές της πόλης αποφάσισαν να πολεμήσουν, έστω κι αν έχαναν τη ζωή τους.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιες οι προσπάθειες των τελευταίων Παλαιολόγων να θεωράσουν το κράτος από τις επιθέσεις των Οθωμανών;

Απάντηση:

Ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος (1391-1425) ταξίδεψε στη Δύση, φτάνοντας ως το Λονδίνο, αναζητώντας βοήθεια εναντίον των Τούρκων. Στο Παρίσι έμαθε για την ήττα των Τούρκων από τον Ταμερλάνο στη μάχη της Άγκυρας (1402). Τα οφέλη αυτής της περιοδείας ήταν μηδαμινά.

Ο Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος (1425-1448) έκανε μια τελευταία προσπάθεια να θεωράσει την αυτοκρατορία: στη Σύνοδο Φερράρας - Φλωρεντίας (1438-1439) δέχτηκε την πλήρη υποταγή της Ορθοδοξίας στην καθολική Εκκλησία. Η σύνοδος αυτή έφερε βαθύ διχασμό στους Βυζαντινούς, ενώ η Δύση δεν έστειλε την αναμενόμενη βοήθεια.

2η Ερώτηση: Ποια ήταν τα γεγονότα της Άλωσης;**Απάντηση:**

Το 1453 οι Τούρκοι, με Σουλτάνο τον Μωάμεθ Ε΄, πολιορκήσαν πάλι την Κωνσταντινούπολη. Είχαν ήδη αποκόψει το Βόσπορο με φρούριο, το Ρούμελη-Χισάο, ενώ είχαν εμποδίσει κάθε βοήθεια από την Πελοπόννησο. Η Δύση έστειλε πολύ μικρή βοήθεια.

Στις 29/5/1453, ύστερα από γενική επίθεση των Τούρκων, η Κωνσταντινούπολη έπεσε.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]**✓ Στιγμιότυπα από την πολιορκία της Πόλης (σελ. 88 του σχολικού βιβλίου)**

Το στιγμιότυπο από την πολιορκία της Πόλης που περιγράφεται εδώ έλαβε χώρα την 7η Μαΐου. Οι Τούρκοι χτύπησαν για πολλοστή φορά με ένα μεγάλο κανόνι ένα τμήμα του τείχους, πού έπεσε και έδωσε την ευκαιρία σε πλήθος Τούρκων να εισέλθουν. Ακόμη περιγράφεται το πάθος και η παρατολμία και των δύο πλευρών. Ο Γιουστινιάνης, ο Γενουάτης πολεμιστής που είχε πάει να βοηθήσει, κινδύνευσε να χάσει τη ζωή του από ένα γενίτσαρο. Γλίτωσε την τελευταία στιγμή από κάποιον Έλληνα. Η ένταση εκείνων των στιγμών ήταν απερίγραπτη. Απερίγραπτη ήταν η φόρτιση και το θάρρος των Ελλήνων που διακινδύνευσαν τη ζωή τους, αφού οι Τούρκοι ήταν σαφώς περισσότεροι και η αναλογία ήταν 10 προς 1 τόσο σε έμπυχο, όσο και άψυχο υλικό. Παρά την ηρωική αυτή αντίσταση, η Πόλη δεν κατάφερε να σωθεί.

✓ Η απάντηση των Ελλήνων στις προτάσεις των Τούρκων για την παράδοση της Κων/πολης (σελ. 88 του σχολικού βιβλίου)

Ο γιος του άρχοντα της Σινώπης μεσολάβησε για ειρηνική παράδοση της Πόλης στους Τούρκους. Προσπαθεί να τους πείσει να παραδοθούν λέγοντας ότι κινδυνεύουν να χάσουν την ελευθερία και τη ζωή τους. Γι' αυτό πρέπει να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για ειρήνη και παράδοση. Οι Έλληνες έστειλαν αγγελιοφόρο στο τουρκικό στρατόπεδο για να πληροφορηθούν τις προθέσεις του Σουλτάνου. Ο Σουλτάνος αποφάσισε να δίνουν οι Έλληνες φόρο ετήσιο 100.000 νομισμάτων. Αν δεν μπορούσαν, θα μπορούσαν να πάνε όπου ήθελαν, αφού έπαιρναν μαζί και τα υπάρχοντά τους. Μόλις αυτό έγινε γνωστό στην Πόλη, αποφάσισαν να πολεμήσουν με κίνδυνο τη ζωή τους, παρά να εγκαταλείψουν την Κωνσταντινούπολη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Το τελευταίο ταξίδι του Μανουήλ Α΄ στη Δύση ...

- α. απέδωσε σημαντικά
- β. απέβη άκαρπο
- γ. απέδωσε λίγα οφέλη

Απάντηση: β

2. Οι Τούρκοι ηττήθηκαν από τον Ταμερλάνο στη μάχη της ...

- α. Σηλυβρίας
- β. Προύσας
- γ. Άγκυρας

Απάντηση: γ

3. Στη Σύνοδο ... αποφασίστηκε η υποταγή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Καθολική.

- α. Φερράρας-Φλωρεντίας
- β. του Τρέντο
- γ. της Μπολόνια

Απάντηση: α

4. Το 1421 στον οθωμανικό θρόνο ανέβηκε ο ...

- α. Μωάμεθ Γ΄
- β. Μουράτ Β΄
- γ. Βαγιαζήτ

Απάντηση: β

5. Σπουδαίος Αλβανός ηγέτης ήταν ο...

- α. Ιωάννης Ουνυάδης
- β. Αντρέα Ντόρια
- γ. Ιωάννης Σκεντέρμπεης

Απάντηση: γ

6. Στις ευρωπαϊκές ακτές των στενών οι Τούρκοι έχτισαν το ...

- α. Ρούμελη - Χισιάο
- β. Αναντολού - Χισιάο
- γ. Μποζ Νταγ

Απάντηση: α

7. Η Δύση βοήθησε... τους υπερασπιστές της Κωνσταντινούπολης.

- α. πολύ
- β. ελάχιστα
- γ. λίγο

Απάντηση: γ

8. Η πόλη έπεσε στα χέρια των Τούρκων στις ... 1453.

- α. 29 Απριλίου
- β. 27 Μαΐου
- γ. 29 Μαΐου

Απάντηση: γ

9. Τρίτη Ρώμη ονομάστηκε η...

- α. Βιέννη
- β. Μόσχα
- γ. Βενετία

Απάντηση: β

10. Το Βυζάντιο εμπλούτισε πολιτιστικά...

- α. τη Δύση
- β. τους Άραβες
- γ. τους Τούρκους

Απάντηση: α

B´ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Ο Μανουήλ Β´ έμαθε για την ήττα των Τούρκων στην Άγκυρα όταν ήταν στο Παρίσι.
2. Οι Βυζαντινοί δέχτηκαν με χαρά την ένωση με τους Καθολικούς.
3. Οι Τούρκοι αφοσιώθηκαν απερίσπαστοι στην πολιορκία της Κωνσταντινούπολης.
4. Ο Μωάμεθ εισέβαλε αρχικά στην Πελοπόννησο.

5. Η υπεροπλία των Τούρκων ήταν 7 προς 1.
 6. Τελευταία ελληνική περιοχή που υπέκυψε στους Τούρκους ήταν το Δεσποτάτο του Μορέως.
 7. Το Βυζάντιο, μετά την άλωση, επηρέασε πολύ τους Τούρκους.
 8. Ο Ιβάν Γ΄ ονόμασε τον εαυτό του κληρονόμο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.
- Απάντηση:** Σωστές είναι οι: 1, 3, 4, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

Α	Β
1. Οι Δυτικοί ένιωσαν συναισθήματα	α. επηρέασε ολόκληρη την Ευρώπη
2. Η συμπαράσταση από τη Ρώμη	β. το δικέφαλο αετό
3. Ο Μωάμεθ έκοψε την επικοινωνία	γ. συμπάθειας βλέποντας το Μανουήλ Β΄ να ζητάει βοήθεια από αυτούς
4. Τελευταίος Αυτοκράτορας του Βυζαντίου ήταν	δ. της Πόλης με τον Εύξειντο Πόντο
5. Ο βυζαντινός πολιτισμός	ε. την πηγή του αρχαίου πνεύματος
6. Η Ευρώπη βρήκε στο Βυζάντιο	στ. δεν ήρθε ποτέ
7. Ο Ιβάν Γ΄ υιοθέτησε	ζ. ο Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος

Απάντηση: 1γ, 2στ, 3δ, 4ζ, 5α, 6ε, 7β

8. Η Δυτική Ευρώπη στη διάρκεια του Ύστερου Μεσαίωνα

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη

Κατά το 13ο αιώνα το αγροτικό πλεόνασμα αυξάνεται, ενώ η νέα τεχνολογία (νερόμυλος, υδραυλικό πριόνι κ.ά.) βοηθούν σημαντικά την ανάπτυξη της βιοτεχνίας μεταξωτών και πολυτελών ενδυμάτων.

Η βιοτεχνία και η χειροτεχνική παραγωγή προκαλούν άνοδο των εμπορικών δραστηριοτήτων. Οι συγκοινωνίες βελτιώνονται, γενικεύεται ο θεσμός των εμποροπανηγύρεων.

Αρχίζει πάλι η κοπή χρυσών νομισμάτων, τα βυζαντινά και αραβικά νομίσματα εκτοπίζονται, ενώ στον κοινωνικό τομέα ενισχύεται η κεντρική εξουσία και η ανώτερη αριστοκρατία διατηρεί τις θέσεις της. Χαμένοι βγαίνουν οι μικροί φεοοδάρχες. Οι αγρότες πάντως γενικά βρίσκονται σε δεινή θέση.

Ο 13ος αιώνας χαρακτηρίζεται από πληθυσμιακή έκρηξη, η οποία επηρεάζει κυρίως την αστική ανάπτυξη.

β. Κοινωνικές μεταβολές

Η δύναμη των μικρών φεουδαρχών μειώθηκε. Η ανώτερη αριστοκρατία συνεργάστηκε με την κεντρική εξουσία. Πολλοί αγρότες εξαγόρασαν τις υποχρεώσεις τους προς τους φεουδάρχες. Πάντως, η μεγάλη μάζα των αγροτών γινόταν ολοένα και πιο φτωχοί.

Στις πόλεις υπάρχει εξειδίκευση των επαγγελματιών, καθώς εμφανίζονται οι επαγγελματικές **συντεχνίες**. Η εξουσία ασκείται από λίγες οικογένειες, τους **πατρικίους**. Αυτοί συγκροτούν τα **συμβούλια** και τις **συνελεύσεις**, που κυβερνούν τις πόλεις.

γ. Η κρίση της φεουδαρχίας

Το τελευταίο τέταρτο του 13ου αιώνα εκδηλώνεται κρίση της φεουδαρχίας. Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις δεν επαρκούν για τη διατροφή τόσο πληθυσμού. Η επέκταση των καλλιεργειών, που γίνεται για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα, βαίνει σε βάρος των βοσκότοπων και της κτηνοτροφικής παραγωγής. Παράλληλα, τα προϊόντα του διεθνούς εμπορίου (αμπέλι, λινάρι) προκαλούν μείωση της καλλιέργειας δημητριακών.

Το 1347 εισέβαλε από την Ασία η πανούκλα, που, μαζί με την πείνα, εξολόθρευσε τα δύο πέμπτα του πληθυσμού.

Την παραπάνω καταστροφή συμπλήρωσε ο Εκατονταετής Πόλεμος (1339-1453) μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας.

Η ύπαιθρος ερημώθηκε, το εμπόριο και η υφαντουργία βρίσκονται σε κρίση, οι φτωχοί γίνονταν φτωχότεροι, καθώς επιβάλλονταν νέοι φόροι.

Στη Φλωρεντία ξεσπούν λαϊκές εξεγέρσεις εναντίον των πλουσίων.

Μολονότι οι εξεγέρσεις αυτές καταπνίγηκαν, οι ανώτερες τάξεις υποχρεώθηκαν να παραχωρήσουν δικαιώματα στις κατώτερες: οι συντεχνίες συμμετείχαν στα δημοτικά συμβούλια των πόλεων, ενώ αυξάνονται οι μισθοί των εργαζόμενων στις βιοτεχνίες.

δ. Η συγκρότηση κρατών και η αιχμαλωσία της Αβινιόν

Στον τομέα της οργάνωσης της εξουσίας αρχίζει η ενίσχυση της κεντρικής εξουσίας, με τη βοήθεια μάλιστα των αστών. Η τάση αυτή εμφανίζεται κυρίως στη Γαλία. Οι Γάλλοι Βασιλιάδες μάχονται εναντίον των Αγγλων και του Παπισμού. Μάλιστα, από το 1309 ως το 1378 έδρα του Πάπα ήταν η Αβινιόν και όχι η Ρώ-

μη. Σημαντική φθορά στον Παπισμό επέφεραν και τα φαινόμενα εσωτερικής διαφθοράς (φιλαργυρία, εξαγορά των αξιωμάτων).

Στην Αγγλία ο Ιωάννης ο Ακτήμονας υποχρεώθηκε το 1215 να δεχτεί τη **Μεγάλη Χάρτα των Ελευθεριών**, η οποία επέβαλε σημαντικούς περιορισμούς στην εξουσία του.

Σε αυτό το γεγονός συνέβαλαν οι αστοί, ο κλήρος και οι φεουδάρχες.

Αργότερα, ιδρύθηκε το Αγγλικό Κοινοβούλιο, στο οποίο εκπροσωπούσαν οι κομητείες και οι πόλεις (με δύο αστούς). Από το κοινοβούλιο αυτό προήλθαν η **Βουλή των Αντιπροσώπων** και η **Βουλή των Λόρδων**.

Στη Γερμανία κυριάρχησαν οι φεουδάρχες. Η χώρα διαιρέθηκε σε πολλά αυτόνομα κρατίδια.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Περίοδος ευμάρειας για την Ευρώπη	1180-1270
– Η Μεγάλη χάρτα των Ελευθεριών	1215
– Δημογραφική έκρηξη στην Ευρώπη	13ος αιώνας
– Περίοδος κρίσης στην Ευρώπη	1270-1330
– Πρώτη συνεδρίαση του Αγγλικού Κοινοβουλίου	1295
– Η έδρα του Πάπα μεταφέρεται στην Αβινιόν	1309-1378
– Εκατονταετής πόλεμος	1339-1453
– Η πανούκλα έρχεται στην Ευρώπη	1347

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Τι είδους δικαιώματα προστάτευε ο Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών και ποια σημασία είχε για το αγγλικό πολιτικό σύστημα;

Απάντηση:

α) Ο Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών προστάτευε τις πολιτικές ελευθερίες και τα βασικά δικαιώματα των πολιτών. Παράλληλα, περιορίζε τη βασιλική εξουσία. Ο Βασιλιάς δεν μπορούσε να ασκεί ανεξέλεγκτη εξουσία.

β) Η σημασία του για το αγγλικό πολιτικό σύστημα ήταν τεράστια. Ο Χάρτης

αυτός αποτελεί στην ουσία το ιδρυτικό έγγραφο του Αγγλικού Κοινοβουλίου και γενικότερα του κοινοβουλευτικού αντιπροσωπευτικού συστήματος. Κάθε κομητεία και κάθε πόλη αντιπροσωπευόταν στο Κοινοβούλιο.

2η Ερώτηση: Πώς εκδηλώθηκε και πού οφειλόταν η παρακμή του Παπισμού στη διάρκεια του 14ου αιώνα;

Απάντηση:

Στον τομέα της οργάνωσης της εξουσίας αρχίζει ενίσχυση της κεντρικής εξουσίας, με τη βοήθεια μάλιστα των αστών. Η τάση αυτή εμφανίζεται κυρίως στη Γαλλία. Οι Γάλλοι βασιλιάδες μάχονται εναντίον των Άγγλων και του Παπισμού. Μάλιστα από το 1309 ως το 1378 έδρα του Πάπα ήταν η Αβινιόν και όχι η Ρώμη. Η παπική εξουσία είχε υποταχτεί στην κοσμική. Σημαντική φθορά στον Παπισμό επέφεραν και τα φαινόμενα εσωτερικής διαφθοράς (φιλαργυρία, εξαγορά των αξιωμάτων).

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια ήταν η διάθρωση των πόλεων;

Απάντηση:

Ο 13ος αιώνας χαρακτηρίζεται από δημογραφική έκρηξη, η οποία επηρεάζει κυρίως την αστική ανάπτυξη.

Στις πόλεις υπάρχει εξειδίκευση των επαγγελμάτων, καθώς εμφανίζονται οι επαγγελματικές συντεχνίες. Η εξουσία ασκείται από λίγες οικογένειες, τους πατρικίους. Αυτοί συγκροτούν τα συμβούλια και τις συνελεύσεις, που κυβερνούν τις πόλεις.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Σημειώσεις ενός μοναχού για το Μαύρο Θάνατο στην Πομερανία** (σελ. 91 του σχολικού βιβλίου)

Ένας μοναχός μιλά για το Μαύρο θάνατο στην Πομερανία. Εξηγεί ότι η ακρίβεια είχε εξαπλωθεί και πολλοί πέθαιναν από την πείνα. Έτσι, ο Θεός έστειλε το Μαύρο θάνατο. Ήταν μία επιδημία βουβωνικής πανώλης που εξόντωσε τα δύο πέμπτα του πληθυσμού της Ευρώπης τον 14ο αι. Ήταν το τελειωτικό χτύ-

πημα για τους ανθρώπους μετά από τη γενικευμένη κρίση που είχε φέρει η αύξηση του πληθυσμού και έλυσε εν μέρει το πρόβλημα επισιτισμού.

✓ **Από τη Μεγάλη Χάρτα των Ελευθεριών (1215)** (σελ. 92 του σχολικού βιβλίου)

Στη μεγάλη Χάρτα των Ελευθεριών διατυπώνονται οι απαιτήσεις και οι περιορισμοί που έθεσαν στη βασιλική εξουσία οι φεουδάρχες, ο κληρος και οι αστοί.

Βλέπουμε εδώ ότι στην Αγγλία το Κοινοβούλιο είχε μεγάλη δύναμη και θεωρούνταν ότι προστάτευε τα δικαιώματα των πολιτών, την ελευθερία και την αξιοπρέπεια.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η περίοδος 1180-1270 είναι περίοδος...

- α. ευμάρειας
- β. στασιμότητας
- γ. φτώχειας

Απάντηση: α

2. Τα καλλιεργήσιμα εδάφη

- α. μειώνονται
- β. μένουν στάσιμα
- γ. επεκτείνονται

Απάντηση: γ

3. Ύστερα από αιώνες, επαναλαμβάνεται...

- α. παραγωγή υφασμάτων
- β. η κοπή χρυσών νομισμάτων
- γ. η οργάνωση εμποροπανηγύρεων

Απάντηση: β

4. Η θέση πολλών αγροτών...

- α. χειροτέρευσε
- β. έμεινε η ίδια
- γ. βελτιώθηκε

Απάντηση: γ

5. Ο 13ος αιώνας χαρακτηρίζεται από δημογραφική...

- α. ανάπτυξη
- β. στασιμότητα
- γ. πτώση

Απάντηση: α

6. Στις αρχές του 14ου αιώνα εκδηλώθηκε...

- α. σεισμός
- β. ξηρασία
- γ. φυσική καταστροφή

Απάντηση: γ

7. Η πανούκλα εισέβαλε στην Ευρώπη το ...

- α. 1357
- β. 1347
- γ. 1367

Απάντηση: β

8. Τα ... των Ευρωπαίων πέθαναν από την επιδημία.

- α. δύο πέμπτα
- β. δύο τρίτα
- γ. δύο εβδομα

Απάντηση: α

9. Τη δημογραφική φθορά συμπλήρωσε ο...

- α. Πόλεμος των Ρόδων
- β. Εκατονταετής Πόλεμος
- γ. Τριακονταετής Πόλεμος

Απάντηση: β

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Η βιοτεχνική παραγωγή προκάλεσε ανάπτυξη του εμπορίου.
2. Η κοινωνία δεν είχε ισορροπημένη ταξική διάρθρωση.
3. Η αύξηση του πληθυσμού επηρεάζει την εξέλιξη της υπαίθρου.
4. Οι βιοτέχνες ανήκουν στην ομάδα που κυβερνάει τις πόλεις.
5. Οι ιθύνουσα τάξη στις πόλεις αποτελούνταν από τις ισχυρές οικογένειες.
6. Η περίοδος 1270-1330 είναι περίοδος κρίσης.
7. Οι καλλιέργειες επεκτείνονται σε βάρος των βοσκοτόπων.
8. Ο ρυθμός των γεννήσεων όμως αυξήθηκε.
9. Οι λαϊκές εξεγέρσεις είναι πολυάριθμες.
10. Στην Αγγλία ο Ιωάννης ο Ακτήμενος περιορίσε την ισχύ των φεουδαρχών.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 5, 6, 7, 9

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Το άνοιγμα νέων δρόμων συμβάλλει	α. μεταφέρθηκε για λίγο στην Αβινιόν
2. Οι περισσότεροι επαγγελματίες	β. οργανώνονται σε συντεχνίες
3. Η κρίση της φεουδαρχίας	γ. είναι περισσότερο επίκαιρο από ποτέ
4. Κατά τα έτη 1270-1330	δ. γίνεται φτωχότερη
5. Η ύπαιθρος ερημώνεται,	ε. στην ανάπτυξη των πόλεων
6. Η μεγάλη μάζα αγροτών	στ. συνδέεται με την επιδημία της πανούκλας (1347).
7. Η πίεση που ασκήθηκε από τις λαϊκές μάζες	ζ. εκδηλώθηκε κρίση στην Ευρώπη.
8. Η παπική έδρα	η. πραγματοποιείται το 1295.
9. Προς τα τέλη του Μεσαίωνα το αίτημα για μεταρρύθμιση της Ρωμαιο-καθολικής Εκκλησίας	θ. η παραγωγή και το εμπόριο φθίνουν.
10. Η πρώτη συνεδρίαση του Κοινοβουλίου στην Αγγλία	ι. είχε τελικά θετικά αποτελέσματα γι' αυτές

Απάντηση: 1ε, 2β, 3στ, 4ζ, 5θ, 6δ, 7ι, 8α, 9γ, 10η

Κεφάλαιο 5

Ο ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ, ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η μεσογειακή λεκάνη, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, διατηρεί σε γενικές γραμμές την πολιτισμική ενότητά της. Οι συνεχείς αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους διαφορετικούς κόσμους (Δύση, Βυζάντιο, Ισλάμ) είχαν διάρκεια.

Ο βυζαντινός πολιτισμός διαδίδεται στους σλαβικούς λαούς. Το σκοτάδι του Μεσαίωνα στη Δύση αρχίζει να υποχωρεί ύστερα από την επαφή με την κλασική αρχαιότητα.

Σημαντικό πολιτισμό ανέπτυξαν και οι Άραβες, οι οποίοι στηρίχτηκαν στην ελληνιστική παράδοση.

1. Ο Βυζαντινός πολιτισμός

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Γράμματα, επιστήμες, τεχνολογία

• **Η Φιλοσοφία.** Ο χαρακτήρας της χριστιανικής θρησκείας και οι συνεχείς έριδες πάνω στα δογματικά ζητήματα απομάκρυναν τη φιλοσοφική σκέψη από το ελληνορωμαϊκό παρελθόν. Ωστόσο, η αρχαία σκέψη δεν ήταν άγνωστη στους Βυζαντινούς, όπως φαίνεται και μετά την Εικονομαχία.

Σπουδαία επίδραση άσκησε η πλατωνική φιλοσοφία. Στα χρόνια των Μακεδόνων σπουδαιότερος φιλόσοφος αναδείχτηκε ο **Μιχαήλ Ψελλός**, ο οποίος ήταν πολυγλωσσώτατος συγγραφέας. Ήταν διευθυντής της Φιλοσοφικής Σχολής του **Πανδιδαστηρίου της Μαγναύρας**.

Σφοδρή αντίθεση παρατηρείται την παλαιολόγεια εποχή ανάμεσα στους πλατωνικούς, με αρχηγό το **Γεώργιο Γεμιστό**, ή **Πλήθωνα**, και στους αριστοτελικούς, με αρχηγό το **Γεώργιο Σχολάριο Γεννάδιο**. Ο Πλήθωνας βοήθησε στην αναγέννηση των πλατωνικών σπουδών στην Ιταλία. Ο Γεννάδιος μετέφρασε έργα του Ακινάτη. Οι αριστοτελικοί της παλαιολόγειας περιόδου μετέφρασαν σωστά τα έργα του Αριστοτέλη στα λατινικά, συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην ευρωπαϊκή Αναγέννηση.

Σημαντική, πάντως, ήταν η δράση πολλών μοναστηριών στον τομέα της ώθησης της φιλοσοφικής σκέψης.

• **Η Χρονογραφία-Ιστοριογραφία.** Αναπτύχθηκε, ώστε να προβληθεί η συμβολή του Βυζαντίου στην ιστορία της σωτηρίας του ανθρώπου. Το μορφωτικό επίπεδο των έργων είναι χαμηλό, οι πληροφορίες δεν είναι πάντα αντικειμενικές. Σημαντικοί χρονογράφοι της Εικονομαχίας είναι ο **Θεοφάνης ο Ομολογητής** και ο **Γεώργιος Μοναχός**.

• **Η ιστοριογραφία** αναπτύχθηκε από ανώτερους διοικητικούς υπαλλήλους ή και μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας που στόχευαν στην αντικειμενική αναπαράσταση των γεγονότων. Ο **Μιχαήλ Ψελλός** γράφει σύγχρονη ιστορία, η Άννα Κομνηνή συνέγραψε στην **Αλεξιάδα** τα γεγονότα της βασιλείας του πατέρα της Αλέξιου Α΄ Κομνηνού.

Την Άλωση περιέγραψαν ο **Κριτόβουλος**, ο **Σφραντζής**, ο **Λαόνικος Χαλκοκονδύλης** κ.ά.

• **Η Λογοτεχνία.** Αρχικά, το κυριότερο είδος λογοτεχνικής παραγωγής ήταν η εκκλησιαστική υμνογραφία. Κορυφαίος εκπρόσωπος ήταν ο **Ιωάννης Δαμασκηνός** (675-754), ενώ ξεχωρίζουν ο **Κοσμάς ο Μελωδός**, η **Κασσιανή** κ.ά.

Το 10 αι. εμφανίζονται τα πρώτα **ακριτικά τραγούδια**, τα οποία υμνούν τον αγώνα των ακριτών. Κεντρικό πρόσωπο αναδεικνύεται ο **Βασίλειος Διγενής Ακρίτας**. Το 12ο αι. επικρατεί η δημώδης γλώσσα. Χαρακτηριστικά είναι τα έργα του **Θεόδωρου Πρόδρομου**, ή Πτωχοπρόδρομου, στα οποία διεκτραγωδεί προσωπικές εμπειρίες.

Την εποχή των Παλαιολόγων αναπτύχθηκε το έμμετρο **ιπποτικό μυθιστόρημα** σε δημώδη γλώσσα, π.χ. το **Χρονικό του Μορέως**.

• **Η Θεολογία.** Σημαντικός θεολόγος του 7ου αι. ήταν ο **Μάξιμος ο Ομολογητής**, ο οποίος αντέκρουσε τις απόψεις των μονοφυσιτών και των μονοθελητών. Ο **Ιωάννης ο της Κλίμακας**, ή **Ιωάννης Σχολαστικός**, περιγράφει την κλίμακα που οδηγεί τον άνθρωπο στην πνευματική ολοκλήρωση. Σημαντικός συγγραφέας αναδείχθηκε ο **Ιωάννης Δαμασκηνός**.

Στα χρόνια των Μακεδόνων ξεχωρίζει ο πατριάρχης **Φώτιος**, ο οποίος έγραψε τη **Μυριόβιβλο**. Οι αδελφοί **Κύριλλος** και **Μεθόδιος** μετέφρασαν στα σλαβικά

τα κυριότερα εκκλησιαστικά βιβλία. Ο **Συμεών Νέος Θεολόγος** (949-1022) κηρύσσει ότι ο άνθρωπος μπορεί να πετύχει τη θέωση με δάκρυα, νηστείες και πράξεις μετάνοιας.

Το σημαντικότερο κίνημα του 14ου αι. ήταν ο **Ησυχασμός**, ο οποίος θεωρούσε ότι η επικοινωνία με το Θεό επιτυγχάνεται με τη μοναξιά, τη σιωπή και τον ασκητισμό. Επικεφαλής του κινήματος ήταν ο **Γρηγόριος Παλαμάς**.

• **Η Επιστήμη και η Τεχνολογία.** Οι Βυζαντινοί ενδιαφέρθηκαν για τις φυσικές επιστήμες. Ο **Στέφανος ο Αλεξανδρινός** δίδαξε μαθηματικά, φιλοσοφία και μουσική στην Κων/πολη. Ο **Αλέξανδρος Τραλλιανός** θεωρείται ο πιο σπουδαίος γιατρός του Βυζαντίου. Ο **Λέων ο Φιλόσοφος**, ή **Μαθηματικός** (9ος αι.), ασχολήθηκε με τις αρχαίες μαθηματικές και τις φυσικές επιστήμες.

Οι Βυζαντινοί επιδίδονταν στην κατασκευή αστρολάβων, ηλιακών ρολογιών και άλλων κατασκευών. Η πιο σημαντική επινόηση ήταν το υγρό πυρ, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για να αντιμετωπίζει το εχθρικό ναυτικό.

β. Η βυζαντινή τέχνη

Κατά την Εικονομαχία πολλά έργα τέχνης καταστράφηκαν. Αργότερα, όμως, παρατηρείται σημαντική ανάπτυξη κάτω από την προστασία των Αυτοκρατόρων. Το 14ο και 15ο αι. εμφανίζεται η **Παλαιολόγεια Αναγέννηση**.

• Η Αρχιτεκτονική

Βασικό σχέδιο ήταν το παραλληλόγραμμο των **βασιλικών**. Τον 6ο αι. προστίθεται ο **τρούλος** (Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης) και γεννιέται η **τρουλαία βασιλική**. Κατά τη Μακεδονική δυναστεία επικράτησε ο **εγγεγραμμένος στραυροειδής με τρούλο**, όπου το βασικό σχέδιο αποτελείται από ένα σταυρό εγγεγραμμένο σε τετράγωνο. Παράλλαγή αυτού του ρυθμού είναι ο **αγιορείτικος τύπος**, στον οποίο οι τρεις από τις τέσσερις κεραιές του σταυρού καταλήγουν σε κόγχη. Σε ορισμένες περιπτώσεις κατασκευάζονται τρούλοι πάνω από κάθε κεραία του σταυρού (πεντάτρουλος). Στον **οκταγωνικό τύπο** ο τρούλος στηρίζεται σε οκτάγωνο (Μονή Δαφνίου, Όσιος Λουκάς κ.ά).

Σε περίοδο ακμής οι ναοί είναι μεγάλοι και πλούσια διακοσμημένοι. Σε περιόδους παρακμής οι ναοί χαρακτηρίζονται από προχειρότητα. Οι εσωτερικοί χώροι γενικά κοσμούνται από **ψηφιδωτά**, **τοιχογραφίες** και **φορητές εικόνες**. Μόνο στα χρόνια των Μακεδόνων οι εξωτερικές επιφάνειες κοσμούνταν με διακοσμητικά στοιχεία και κεραιοπλαστική.

• Η Ζωγραφική

Οι **ανεικονικές αντιλήψεις** της εικονομαχικής περιόδου προκάλεσαν οπισθοδρόμηση της θρησκευτικής ζωγραφικής. Στα χρόνια των Μακεδόνων το σκηνικό

αλλάζει: α) στην κορυφή του τρούλου εικονογραφείται ο Παντοκράτορας, ενώ γύρω γύρω εικονίζονται οι Προφήτες και οι άγγελοι. β) Στην αψίδα εικονίζεται η Θεοτόκος ανάμεσα στον αρχάγγελο Μιχαήλ και Γαβριήλ. γ) Στα λοφία του τρούλου εικονίζονται οι τέσσερις Ευαγγελιστές. δ) Στους τοίχους εικονίζονται οι Άγιοι, οι Μάρτυρες και οι δεσποτικές εορτές.

Στην εποχή των Παλαιολόγων, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, βάρος δίνεται στις φτηνότερες φορητές εικόνες και στις τοιχογραφίες. Σημαντικοί καλλιτέχνες αυτή την περίοδο αναδεικνύονται ο **Μανουήλ Πανσέληνος** και ο **Θεοφάνης ο Έλληνας** στη Ρωσία.

Οι κανόνες απόδοσης των μορφών είναι καθορισμένοι: το βάθος λείπει, υπάρχει καταφανής αδιαφορία για την προοπτική και την απόδοση των αναλογιών, ασυτηρότητα στην απόδοση των μορφών.

• **Μικρογραφία-Μικροτεχνία-Μικρογλυπτική**

Πολλά βυζαντινά χειρόγραφα εικονογραφούνται με **μικρογραφίες**, στα αριστοκρατικά ψαλτήρια του 10ου αι. επικρατεί το ύφος της μνημειακής ζωγραφικής. Τα έργα **μικροτεχνίας** και **μικρογλυπτικής** εντυπωσιάζουν με την ποικιλία των συνθέσεων και τη λεπτή επεξεργασία των μορφών.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ιωάννης Δαμασκηνός	675-754
– Μάξιμος ο Ομολογητής	7ος αι.
– Εμφανίζονται τα ακριτικά τραγούδια	10ος αι.
– Συμεών ο Νέος Θεολόγος	949-1022
– Γρηγόριος Παλαμάς	1296-1359/60
– Γεώργιος Πλήθωνας	1300-1452
– Γεώργιος Γεννάδιος	1405-1468

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιες επιπτώσεις είχε η Εικονομαχία στην τέχνη;

Απάντηση:

Η Εικονομαχία προκάλεσε οπισθοδρόμηση στη θρησκευτική ζωγραφική, αφού καταστρέφονται εικόνες του Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων αλλά και οι

ναοί δε διακοσμούνται με παραστάσεις προσώπων. Στην αρχιτεκτονική κυριάρχησαν οι ναοί με απλά και αυστηρά χαρακτηριστικά.

2η Ερώτηση: Να αναφερθείτε στη συμβολή των Μιχαήλ Ψελλού και πατριάρχη Φωτίου στην ανάπτυξη των γραμμάτων.

Απάντηση:

α) Ο Μιχαήλ Ψελλός έγραψε πολλά συγγράμματα που κάλυπταν πολλούς τομείς της φιλοσοφίας, της θεολογίας και κάθε είδους επιστήμης της εποχής του.

β) Ο πατριάρχης Φώτιος έγραψε τη *Βιβλιοθήκη, ή Μυριόβιβλο*, στην οποία διασώζονται πληροφορίες για πολλούς αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, τα έργα ορισμένων δε σώζονται. Καλλιέργησε και τη ρητορική. Οι λόγοι που εκφώνησε με αφορμή την επίθεση των Ρώσων εναντίον της Κωνσταντινούπολης το 860 παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για το γεγονός.

3η Ερώτηση: Ποιοι είναι οι κυριότεροι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί των βυζαντινών ναών και ποιο το εικονογραφικό πρόγραμμα της βυζαντινής εκκλησιαστικής ζωγραφικής;

Απάντηση:

α) Είναι η τρούλαία βασιλική, ο εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο, ο αγιορείτικος τύπος, ο οκταγωνικός τύπος.

β) Στον τρούλο εικονιζόταν ο Παντοκράτορας και γύρω του υπήρχαν Άγγελοι και Προφήτες. γ) Στην αψίδα του ιερού εικονιζόταν η Θεοτόκος με τους αρχάγγελους Μιχαήλ και Γαβριήλ. δ) Στην κάτω ζώνη της αψίδας εικονιζόνταν οι Ευαγγελιστές και ε) στους τοίχους εικονιζόνταν οι δεσποτικές εορτές, οι Άγιοι και οι Μάρτυρες.

4η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για το Θεόδωρο Πρόδρομο και τα πτωχοπροδρομικά ποιήματα;

Απάντηση:

Ο Θεόδωρος Πρόδρομος ήταν λόγιος του 12ου αιώνα. Έγραψε πολλά έργα, αλλά έγινε διάσημος για τα *Πτωχοπροδρομικά*, όπου αναφέρεται σε προσωπικές περιπέτειες, ασκώντας παράλληλα κοινωνική κριτική.

5η Ερώτηση: Ποιος είναι ο σκοπός της ιστορίας κατά την Άννα την Κομνηνή; Συμφωνείτε με την άποψή της; (Βλ. σχετικό παράθεμα)

Απάντηση:

Η Άννα Κομνηνή λέει ότι η ιστορία δεν αφήνει τα γεγονότα του παρελθόντος να σκεπαστούν με το πέπλο της λήθης, να ξεχαστούν. Η ιστορία σταματάει την καταστροφική δράση του χρόνου. Η γνώση του παρελθόντος αποτελεί απαραί-

τητο εφόδιο, ώστε να διαμορφώνουμε σωστά το παρόν. Επομένως, από το παρελθόν αντλούμε γνώμη για εμπειρίες για να διαμορφώσουμε σωστά το μέλλον. Δεν μπορούμε παρά να συμφωνήσουμε με την άποψη της Άννας Κομνηνής.

6η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι συνέπειες για το βυζαντινό πολιτισμό από την άλωση της Πόλης το 1204, σύμφωνα με το σχετικό παράθεμα;

Απάντηση:

α) Η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204 είχε τραγικές συνέπειες για το Βυζάντιο: το πολιτιστικό κέντρο της αυτοκρατορίας καταστράφηκε, τα αριστουργήματα της τέχνης λεηλατήθηκαν, οι Βυζαντινοί είδαν από πρώτο χέρι την υποκρισία των Δυτικών.

β) Παράλληλα, διαμορφώνεται η ελληνορθόδοξη συνείδηση.

γ) Η διάσπαση του βυζαντινού κράτους σε αναρίθμητα κρατίδια διέλυνε τον πνευματικό και κοινωνικό ιστό της αυτοκρατορίας. Η ανακατάληψη της Πόλης το 1261 δεν μπόρεσε να ανατρέψει αυτή την κατάσταση.

δ) Πάντως, εξαιτίας του κατακεραματισμού της αυτοκρατορίας, μπόρεσαν να δημιουργηθούν πολιτιστικά περιφερειακά κέντρα, όπου ο βυζαντινός πολιτισμός επιβίωσε και μετά το 1453 (Κρήτη, Επτάνησα, Κύπρος, Κυκλάδες).

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια η εξέλιξη της ζωγραφικής και της μικροτεχνίας στην περιφέρεια;

Απάντηση:

Ζωγραφική: Εξαιτίας της παραπαίουσας οικονομίας, τα ψηφιδωτά συναντώνται στο κυρίως Βυζάντιο. Στην Κωνσταντινούπολη τα ψηφιδωτά κερδίζουν σε χάρη και λεπτότητα.

Πολύ σημαντικά είναι τα ψηφιδωτά του Αγ. Μάρκου της Βενετίας και των νομαδικών εκκλησιών της Σικελίας. Ειδικά στις τελευταίες συνδυάζονται βυζαντινά, γοθτικά και αραβικά στοιχεία.

Μικροτεχνία: Από τον 11ο αιώνα αναπτύχθηκε η τέχνη της χυμευτικής (συνδυασμός μετάλλου, σμάλτου και πολύτιμων λίθων). Σημαντικό δείγμα είναι η Palla, δ'ογο, ένα είδος εικονοστασίου που το τοποθέτησαν στην Αγία Τράπεζα. Είχε παραγγελθεί στην Κωνσταντινούπολη από το Δόγη της Βενετίας.

2η Ερώτηση: Ποιες οι διαφορές στην παλαιολόγια αρχιτεκτονική σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο;

Απάντηση:

Στην τομέα της ναοδομίας επικρατεί ο σταυροειδής με τρούλο. Οι ναοί γίνονται μικρότεροι, αλλά κομψότεροι. Πλουσιότατος είναι ο εξωτερικός διάκοσμος.

3η Ερώτηση: Ποιο σημαντικό φιλοσοφικό κίνημα αναπτύχθηκε κατά την παλαιολόγια εποχή;

Απάντηση:

Το σημαντικότερο φιλοσοφικό-θεολογικό σύστημα στο Βυζάντιο ήταν ο Ησυχασμός, που πρόβλεπε ότι η επικοινωνία με το Θεό επιτυγχάνεται με τη σιωπή, τον ασκητισμό και την προσευχή. Αρχηγός του κινήματος υπήρξε ο Γρηγόριος Παλαμάς.

4η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι πολιτιστικές συνέπειες από την άλωση της Πόλης το 1453;

Απάντηση:

Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 σήμανε τον τερματισμό μόνο του πολιτικού βίου της αυτοκρατορίας. Ο βυζαντινός πολιτισμός επηρέασε άμεσα τη Βαλκανική και την Ανατολική Ευρώπη. Παράλληλα, οι λόγιοι που κατέφυγαν στη Δύση μεταλαμπάδευσαν τον αρχαίο ελληνικό τρόπο σκέψης αρχικά στην Ιταλία και από εκεί σε ολόκληρη την Ευρώπη.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Το διάταγμα της εικονομαχικής συνόδου της Ιερείας (754)** (σελ. 94 του σχολικού βιβλίου)

Στο συγκεκριμένο διάταγμα υποδεικνύεται το πάθος ενάντια στις εικόνες. Ορίζεται ότι όποιος τολμά να κατασκευάζει ή να προσκυνά οποιαδήποτε εικόνα θα τιμωρείται αυστηρά με την κατηγορία ότι είναι ενάντιος στις διαταγές του Θεού. Είναι σημαντικό να προσεχθεί ότι απαγορεύεται ακόμα και η κατασκευή εικόνων όλων των ειδών.

✓ **Οι αποφάσεις και ο λεγόμενος «όρος» της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου (787)** (σελ. 94 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό ανατρέπονται οι αποφάσεις της εικονοκλαστικής συνόδου. Οι εικόνες επανέρχονται στο προσκήνιο. Ο «Όρος» προσδιόριζε το σκοπό της εικονικής ανατυπώσεως. Όποιος προσκυνούσε μία εικόνα τιμούσε τον εικονι-

ζόμενο και όχι το αντικείμενο. Είναι φανερή η ισχύς των εικονόφιλων, που κατάφεραν να καταδικαστεί η εικονομαχία ως αίρεση.

✓ **Η σημασία της Ιστορίας** (σελ. 95 του σχολικού βιβλίου)

Η Άννα Κομνηνή, μεγάλη ιστοριογράφος της εποχής, προλογίζει το έργο της, που αφορά τα ιστορικά συμβάντα της εποχής της βασιλείας του πατέρα της του Αλέξιου Α΄ Κομνηνού. Τονίζει τη σημασία του να υπάρχουν ιστορικά στοιχεία και διευκρινίζει ποιες είναι οι γνώσεις και οι δυνατότητές τους, για να εξηγήσει ότι δικαιούται κατά κάποιον τρόπο να γράφει ιστορία.

✓ **Ο Φώτιος χαρακτηρίζει το ρήτορα Αισχίνη** (σελ. 96 του σχολικού βιβλίου)

Ο πατριάρχης Φώτιος, σημαντικός εκπρόσωπος των γραμμάτων την περίοδο των Μακεδόνων, χαρακτηρίζει το ρήτορα Αισχίνη. Φαίνεται να θαυμάζει το ρήτορα για τον αυθορμητισμό, την απλότητα και την ευστοχία του. Τον συγκρίνει και με τον Ισοκράτη, το Λυσία και το Δημοσθένη και τον βρίσκει σε πλεονεκτική θέση. Σχολιάζει τόσο τον τρόπο έκφρασης, όσο και το περιεχόμενο των λόγων του, που θεωρεί ότι δείχνουν και τον καλό χαρακτήρα του. Με την κριτική του ο Φώτιος καταφέρνει να μας δώσει πληροφορίες για πολλά έργα αρχαίων συγγραφέων που δε σώζονται.

✓ **Η μονή των Μαγγάνων (κτίστηκε από τον Κωνσταντίνο Θ΄)** (σελ. 99 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ψελλός μας μιλάει για τη μονή των Μαγγάνων. Όλος ο ναός διακοσμήθηκε με χρυσό παντού. Ήταν ένα θαυμαστό οικοδόμημα, για το μέγεθος, τη συμμετρία, τις αρμονικές αναλογίες, τους ωραίους κήπους, το όμορφο λουτρό. Την εποχή αυτή (11ος αι.) οι εκκλησίες είναι μεγαλόπρεπες, ώστε να δοξάζουν τον Ένα και Μοναδικό Θεό.

✓ **Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1204) και η Παλαιολόγεια Αναγέννηση** (σελ. 101 του σχολικού βιβλίου).

Η λεηλασία της Κωνσταντινούπολης το 1204 αποδυνάμωσε τα εργαστήρια τέχνης. Ωστόσο, η βυζαντινή τέχνη αναστήθηκε και έδωσε νέους καρπούς. Η πολυτέλεια και το πομπώδες ύφος εγκαταλείφθηκαν, επειδή και οι εποχές ήταν διαφορετικές. Η παλαιολόγεια τέχνη χρησιμοποιεί λιγότερο δαπανηρές τεχνικές, ενώ στράφηκε περισσότερο στα αρχαία πρότυπα.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι περισσότεροι Αυτοκράτορες ήταν...

- α. καλλιτέχνες
- β. προστάτες των τεχνών
- γ. άμουσοι

Απάντηση: β

2. Γύρω στο 1050 στη Δύση ο πολιτισμός είναι...

- α. χριστιανικός
- β. αραβικός
- γ. αρχαϊκός

Απάντηση: α

3. Ποιήματα με μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον έγραψε την εποχή της Μακεδονικής Αναγέννησης ο...

- α. Λέων ΣΤ΄ ο Σοφός
- β. Μιχαήλ Ψελλός
- γ. Κύριλλος

Απάντηση: α

4. Η ιστοριογραφία της εποχής είναι...

- α. πλούσια
- β. ελάχιστη
- γ. ανύπαρκτη

Απάντηση: α

5. Ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος μετέφρασαν πολλά λειτουργικά βιβλία στα....

- α. αραβικά
- β. ελληνικά
- γ. σλαβικά

Απάντηση: γ

6. Ο σπουδαιότερος Βυζαντινός μυστικιστής και θεολόγος ήταν ο ...

- α. Λέων ο Φιλόσοφος
- β. Συμεών Νέος Θεολόγος
- γ. Μιχαήλ Ψελλός

Απάντηση: β

7. Στην ιστοριογραφία της εποχής διακρίνονται...

- α. ο Θεόδωρος Πρόδρομος
- β. η Άννα Κομνηνή
- γ. ο Μιχαήλ Ψελλός

Απάντηση: β

8. Στο έργο Αλεξιάς περιγράφονται τα γεγονότα της εποχής της βασιλείας του...

- α. Αλεξίου Α΄ Κομνηνού
- β. Αλεξίου Β΄
- γ. Ιωάννη Β΄

Απάντηση: α

9. Στα Πτοχοπροδρομικά ποιήματα ο ποιητής ασκεί...

- α. κριτική της οικονομικής ζωής
- β. αυτοκριτική
- γ. κοινωνική κριτική

Απάντηση: γ

10. Ο ψηφιδωτός διάκοσμος στο Βυζάντιο...

- α. περιορίζεται στην πρωτεύουσα
- β. καθιερώνεται παντού
- γ. παύει να χρησιμοποιείται

Απάντηση: α

11. Η γλώσσα της λογοτεχνίας είναι...

- α. δημοτική
- β. δημώδης
- γ. καθαρεύουσα

Απάντηση: β

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ**Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;**

1. Αμέσως μετά τη λήξη της Εικονομαχίας το 843 άρχισε η κατασκευή εικόνων.
2. Την περίοδο των Μακεδόνων τα γράμματα, οι τέχνες και η τεχνολογία παρουσίαζαν μεγάλο πλούτο.
3. Ο Μιχαήλ Ψελλός στράφηκε από νωρίς στον Αριστοτελισμό.
4. Ο Μιχαήλ Ψελλός ήταν εναντίον του Χριστιανισμού.
5. Ο σημαντικότερος επιστήμονας είναι ο Λέων ο Φιλόσοφος, που ασχολήθηκε με τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες.
6. Ο Λέων ο Φιλόσοφος επινόησε ένα είδος οπτικού τηλεγράφου, για να προειδοποιούνται οι Βυζαντινοί για τυχόν αραβικές επιδρομές.
7. Τον 11ο αι. χρησιμοποιείται ο οκταγωνικός τύπος και το εξωτερικό των ναών είναι εντυπωσιακό.
8. Στη ζωγραφική οι απεικονίσεις στους ναούς δεν είναι συγκεκριμένες και ακολουθείται άλλη ιεραρχία από αυτή που έχει καθιερώσει η χριστιανική θρησκεία.
9. Τα έργα μικροτεχνίας είναι ελάχιστα στην εποχή αυτή.
10. Η Άννα Κομνηνή γράφει με σαφήνεια και χάρη αλλά όχι πολύ αντικειμενικά.
11. Η λογοτεχνία παρακμάζει το 12ο αι.
12. Η τέχνη στα ψηφιδωτά αναπτύσσεται σε περίοδο οικονομικής άνθισης.
13. Η βυζαντινή τέχνη παρουσιάζει μεγάλες καινοτομίες.
14. Οι χριστιανοί ηγεμόνες της Δ. Ευρώπης ήταν έντιμοι και βοήθησαν πολύ τους Βυζαντινούς μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης.
15. Μετά την ανάκτηση της Πόλης, το 1261, το Βυζάντιο ήταν ακόμα πιο πλούσιο και δυνατό από πριν.
16. Από τη σχέση Δύσης και Βυζαντίου δημιουργήθηκαν περισσότερα πολιτιστικά κέντρα στην περιφέρεια, τόσο στα δεσποτάτα, όσο και στις φραγκοκρατούμενες περιοχές.
17. Η βυζαντινή τέχνη προσπαθεί να παρουσιάσει τη ματαιότητα του φυσικού κόσμου.
18. Το 13ο αιώνα αρχίζει η χρήση του παπύρου στο Βυζάντιο.
19. Την εποχή των Παλαιολόγων κυρίως αναπτύχθηκε το έμμετρο ιπποτικό μυθιστόρημα.
20. Ο Ηουχασμός υποστήριξε ότι η επικοινωνία με το Θεό επιτυγχάνεται μέσω της μοναξιάς, της σιωπής και του ασκητισμού.
21. Ο Γεώργιος Σχολάριος ενέπνευσε την αναγέννηση των πλατωνικών σπουδών.
22. Την εποχή των Παλαιολόγων υπάρχει αναγέννηση στη τέχνη.

23. Τη ρωσική ζωγραφική επηρέασε ο ζωγράφος Θεοφάνης ο Έλληνας.
 24. Την εποχή αυτή δεν υπήρχαν πολλοί μεγάλοι καλλιτέχνες.
 25. Ο Μανουήλ Πανσέληνος ήταν ο μεγάλος ζωγράφος των τοιχογραφιών του Πρωτάτου στο Άγιο Όρος.
 26. Το 10ο αιώνα αναπτύσσεται η μικρογλυπτική.
 27. Μετά την άλωση της Πόλης το 1453 ο βυζαντινός πολιτισμός εξαφανίστηκε.
Απάντηση: Λανθασμένες είναι: 1, 3, 4, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 18, 21, 24, 26, 27

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Το Βυζάντιο στη Μακεδονική Αναγέννηση γίνεται	α. σε όλη τη βυζαντινή περίοδο
2. Η τρουλαία βασιλική εξελίσσεται	β. πολλά κλασικά κείμενα
3. Το έπος του Διγενή Ακρίτα	γ. καλλιέργησε τα γράμματα
4. Οι Βυζαντινοί διέσωσαν	δ. περιέγραψε σύγχρονά του ιστορικά γεγονότα
5. Ο πατριάρχης Φώτιος	ε. κέντρο του χριστιανικού πολιτισμού
6. Ο Μιχαήλ Ψέλλος	στ. γράφτηκε για να υμνήσει τους αγώνες των Βυζαντινών με τους Άραβες

Απάντηση: 1ε, 2α, 3στ, 4β, 5γ, 6δ

A	B
1. Στην αρχιτεκτονική, κατά την περίοδο των Μακεδόνων, επικρατεί	α. ο αγιορείτικος τύπος
2. Τα βασικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής	β. ο εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο
3. Στα αριστοκρατικά ψαλτήρια του 10ου αι.	γ. στηρίζεται σε οκτάγωνο
4. Παραλλαγή του εγγεγραμμένου σταυροειδή με τρούλο είναι	δ. προβάλλεται η πολιτική και θρησκευτική εξουσία
5. Στον οκταγωνικό τύπο ο τρούλος	ε. το «Περί Παραδείσου»
6. Έργο του Ιωάννη Σχολαστικού είναι	στ. σταθεροποιούνται
- Απάντηση:** 1β, 2στ, 3δ, 4α, 5γ, 6ε

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

1. Σημαντική ιστορικός ήταν
2. Σημαντικός χρονογράφος ήταν
3. Σημαντικός λόγιος ήταν ο
4. Η βυζαντινή τέχνη ακολουθεί
5. Πολλοί ναοί ήταν

Απάντηση: 1ε, 2γ, 3α, 4β, 5δ

B

- α. Μιχαήλ Ψελλός
- β. τη μακεδονική παράδοση
- γ. ο Θεοφάνης ο Ομολογητής
- δ. οκταγωνικού τύπου
- ε. η Άννα Κομνηνή

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

1. Μετά το 1204 καθοριστικό ρόλο θα παίζει η αντίθεση
2. Μεγάλο γλωσσικό και ιστορικό ενδιαφέρον παρουσιάζει
3. Ο Μάξιμος ο Ομολογητής ήταν
4. Ο Χαλκονδύλης ήταν
5. Αρχηγός των Ησυχαστών ήταν
6. Σπουδαία υμνογράφος ήταν
7. Το σημαντικότερο έπος ήταν

Απάντηση: 1δ, 2ζ, 3α, 4στ, 5β, 6ε, 7γ

B

- α. Βυζαντινός θεολόγος
- β. ο Γρηγόριος Παλαμάς
- γ. αυτό του Διγενή Ακρίτα
- δ. δυτικού-ορθόδοξου δόγματος
- ε. η Κασσιανή
- στ. ιστορικός
- ζ. το έπος *Χρονικόν του Μορέως*

A

1. Επικεφαλής των πλατωνικών ήταν ο
2. Επικεφαλής των αριστοτελικών ήταν ο
3. Ο Πλήθων συντέλεσε στην ίδρυση
4. Στην εκκλησιαστική ζωγραφική κυριαρχούν κατά τους Μακεδόνες
5. Η τέχνη των Παλαιολόγων
6. Εκπρόσωπος της βυζαντινής ζωγραφικής το 15ο αι.
7. Ο Θεοφάνης ο Έλληνας

Απάντηση: 1β, 2ζ, 3α, 4ε, 5γ, 6στ, 7δ

B

- α. της Πλατωνικής Ακαδημίας στη Φλωρεντία
- β. Γεώργιος Γεμιστός, ή Πλήθωνας
- γ. προχωράει παράλληλα με την Αναγέννηση στη Δύση
- δ. έδρασε στη Ρωσία
- ε. λιγότερο δαπανηρές τεχνημές
- στ. ήταν ο Μανουήλ Πανσέληνος
- ζ. Γεώργιος Σχολάριος

2. Ο Μεσαιωνικός δυτικός πολιτισμός

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Γράμματα, επιστήμες, τεχνολογία

- **Τα μοναστήρια ως πνευματικά κέντρα**

Καθώς η Δύση δεν έχει συνέλθει από τη διείσδυση των γερμανικών φύλων, στην πράξη δεν υπάρχει ανεπτυγμένη πνευματική δραστηριότητα. Ως τον 9ο αι. μόνο στα μοναστήρια και στις βασιλικές αυλές μπορούσαν να αναπτυχθούν τα γράμματα.

Συνήθως τα μοναστήρια είχαν βιβλιοθήκη, όπου εκεί γινόταν αντιγραφή της Βίβλου, πατερικών κειμένων κτλ. Οι μοναχοί, οι οποίοι συνήθως ήταν ευγενείς, έγραφαν στα λατινικά ή από τον 9ο αι. στη γερμανική και στη γαλλική γλώσσα.

Κυριότεροι εκπρόσωποι του πνεύματος είναι κληρικοί, π.χ. ο Γρηγόριος Επίσκοπος της Τουρ (6ος αι.) και ο Ισίδωρος, επίσκοπος της Σεβίλλης (6ος - 7ος αι.).

- **Η Καρολίδεια Αναγέννηση.** Ο Καρλομάγνος προώθησε ιδιαίτερα την πνευματική παραγωγή ιδρύοντας ένα είδος ακαδημίας. Εκεί μαζεύονταν συγγραφείς, ποιητές, καλλιτέχνες από όλη την Ευρώπη.

Στο Διδακτήριο αυτό δημιουργήθηκε η **καρολίδεια μικρογράμματα γραφή**. Η ρωμαϊκή λογοτεχνία και τέχνη μπήκαν στη ζωή των πνευματικών ανθρώπων. Μάθαιναν αρχαίες γλώσσες κτλ., ενώ ιδρύθηκαν σχολεία σε όλη την επικράτεια του Καρλομάγνου.

Η κίνηση αυτή, αν και μικρής διάρκειας, ήταν σημαντική και δίκαια αποδίδεται στην ενεργητικότητα το Καρλομάγνου.

- **Η Λογοτεχνία.** Στα πρώτα χρόνια του Μεσαίωνα τα συγγράμματα γράφονται στα λατινικά. Ξεχωρίζει το επικό έργο **Μπέογουλφ** (7ος αι.).

Το 12ο αι. υπάρχουν δύο τάσεις, οι λόγιοι γράφουν στα λατινικά, ενώ στις εθνικές γλώσσες δημιουργούνται αξιόλογα έργα, όπως το **Άσμα του Ρολάνδου** (γαλλικά) ή το γερμανικό έπος των **Νιμπελούγκεν** (1200)

Το 13ο και 14ο αι. διαβάζονται κυρίως τα έμμετρα ιπποτικά μυθιστορήματα. Προβάδισμα έχει η Ιταλία. Στη Φλωρεντία δουν ο **Δάντης**, σημαντικό έργο του οποίου είναι η **Θεία Κωμωδία**, ο Πετράρχης, ο οποίος έγινε γνωστός για τα **Λυρικά** του, και ο **Βοκκάκιος**, ο οποίος έγραψε το **Δεκαήμερο**.

- **Η Επιστήμη και η Τεχνολογία.** Την επιστήμη προώθησε σημαντικά η ίδρυση πανεπιστημίων από το 12ο αι. (Μπολόνια, Οξφόρδη, Παρίσι) κάτω από τον έλεγχο της Εκκλησίας. Μέσα σε αυτά τα ιδρύματα έγινε κατανοητή η ανάγκη της έρευνας και μελέτης του φυσικού κόσμου.

Το 13ο αι. ξεχωρίζει το άστρο του θεολόγου Θωμά Ακινάτη, ο οποίος προσπάθησε να προσαρμόσει τις ιδέες του Αριστοτέλη στο χριστιανικό δόγμα.

Ωστόσο, προάγγελος της νέας εποχής υπήρξε ο Άγγλος φιλόσοφος **Ρογήρος Βάκων**, ο οποίος προώθησε το πείραμα ως βασική μέθοδο της επιστήμης.

Ελάχιστες ήταν οι τεχνολογικές προόδους κατά το Μεσαίωνα, αρκετές από τις οποίες σχετίζονται με τη γεωργική παραγωγή. Το 12ο αι. αναπτύσσεται η τεχνική της **υαλογραφίας** και της **ελαιογραφίας**. Το 14ο αι. εφευρέθηκε το **πυροβόλο όπλο**.

β. Η Τέχνη

Μέχρι την εποχή του Καρλομάγνου δεν μπορούμε να μιλήσουμε για σπουδαία και εντάξιμα σε κάποιο κύκλο έργα. Τα γερμανικά φύλα διασταύρωσαν τη δική τους τέχνη με ελληνορωμαϊκά και αραβικά στοιχεία. Στα μέσα του 11ου αι. εμφανίζεται η **ρομανική αρχιτεκτονική**. Αναπτύχθηκε η θρησκευτική τέχνη, εξαιτίας της παπικής υποστήριξης και του ενθουσιασμού των πιστών.

• Η Αρχιτεκτονική

Η προκαρολίδια αρχιτεκτονική επηρεάστηκε από την ιουστινιάνεια αρχιτεκτονική, κυρίως από την Αγ. Σοφία. Σημαντικός ναός είναι το παρεκκλήσιο των ανακτόρων του Άαχεν.

Ο **ρομανικός ρυθμός** χαρακτηρίζεται από τις αψίδες, τα ημικυκλικά τόξα, τους λίθινους θόλους, τους πύργους των κωδωνοστασίων, τη στέρεη δόμηση, τη χρήση της γλυπτικής του ανθρώπινου σώματος, κυρίως στην είσοδο του ναού και στα κιονόκρανα. Σημαντικός ρομανικός ναός ήταν η μητρόπολη της Πίζας (12ος αι.).

Ο **γοθτικός** ρυθμός εμφανίζεται στα χρόνια της ακμής του ρομανικού. Χαρακτηριστικά του ρυθμού αυτού είναι: δίνεται μεγάλη έμφαση στον κάθετο άξονα, τα τόξα είναι τεθλασμένα και οξυκόρυφα, χρησιμοποιούνται τοξωτές αντηρίδες για την εξωτερική στήριξη των τοίχων. Τα παράθυρα διακοσμούνται με υαλογραφήματα (βιτρό) κ.ά. Η γοθτική τέχνη διαδόθηκε κυρίως στη Δ. Ευρώπη βόρεια των Άλπεων.

Η γοθτική αρχιτεκτονική σιγά σιγά επεκτάθηκε και σε πολλά δημόσια και ιδιωτικά κτίρια.

• Η Γλυπτική

Τα έργα μικρογλυπτικής και μεταλλοτεχνίας της Δύσης αυτή την περίοδο επηρεάζονται από το Βυζάντιο. Με την επικράτηση του ρομανικού ρυθμού οι ναοί στη Δύση αποκτούν γλυπτό διάκοσμο. Από το 13ο αι. η γοθτική γλυπτική, επηρεασμένη από ελληνιστικά πρότυπα, δημιουργεί έργα που χαρακτηρίζονται από θεατρικότητα και αμεσότητα.

• **Η Ζωγραφική**

Ως το 13ο αι. η Δυτική ζωγραφική δέχεται έντονες βυζαντινές επιρροές. Μετά το 13ο αι. παρατηρείται τάση εκκοσμίκευσης των θρησκευτικών θεμάτων. Οι μορφές αποδίδονται με πιο φυσικό τρόπο, ενώ δίνεται έμφαση στην απόδοση των συναισθημάτων.

Το 13ο και 14ο αι. η γοτθική τέχνη (αρχιτεκτονική, ζωγραφική) αναπτύσσεται πλήρως. Η γοτθική ζωγραφική εκκοσμικεύει τα εκκλησιαστικά θέματα. Το 14ο αιώνα εξαπλώνεται σε όλη την Ευρώπη (**διεθνής γοτθικός ρυθμός**).

Την περίοδο αυτή εμφανίζεται ο **Τζιόττο** (1266-1337), ο οποίος διακρίνεται για τον πρωτότυπο τρόπο ζωγραφικής, που βρίσκεται μακριά από τη βυζαντινή και τη γοτθική τέχνη. Τα έργα του έχουν ζωή, αυθορμητισμό, η παράσταση αποδίδεται ελεύθερα, ενώ θαυμαστή είναι και η οργάνωση των συνθέσεων.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Αρχή της πνευματικής δραστηριότητας στα μοναστήρια της Δ. Ευρώπης	650 περ.
– Ρογήρος Βάκων	1214-1274
– Δάντης	1263-1321
– Τζιόττο	1266-1337
– Πετράρχης	1304-1374
– Βοκκάκιος	1313-1375

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Γιατί ο 13ος και 14ος αιώνας αποτελούν σταθμό για την ιταλική λογοτεχνία;

Απάντηση:

Ο 13ος και 14ος αιώνας αποτελούν σταθμό για την ιταλική λογοτεχνία, γιατί τότε ολοκληρώνεται ο γοτθικός ρυθμός και εξαπλώνεται σε όλη την Ευρώπη. Η ιταλική τέχνη αρχίζει να μπαίνει σε ιδιαίτερα υψηλή τροχιά ανάπτυξης. Αρχίζει να ξεφεύγει από την επιρροή της βυζαντινής τέχνης, όσο κι αν η τελευταία εξακολουθεί να την επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό. Ωστόσο, εμφανίζονται χαρακτηριστικά στοιχεία της αναγεννησιακής τέχνης: η εκκοσμίκευση των θρησκευτικών θεμάτων, πρωτότυπα θέματα, ζωηρά χρώματα, αρχιτεκτονική οργάνωση των θε-

μάτων, αυθορμητισμός, ελεύθερη απόδοση των θεμάτων. Η ιταλική τέχνη, λοιπόν, αρχίζει να απομακρύνεται και από τη γοτθική και από τη βυζαντινή τέχνη, για να δημιουργήσει το μεγαλείο της Αναγέννησης.

2η Ερώτηση: Από τους μεγάλους στοχαστές της Δύσης Θωμά Ακινάτι και Ρογήρο Βάκωνα ποιος ήρθε σε ρήξη με το μεσαιωνικό πνεύμα και γιατί θεωρείται πρωτοπόρος στην επιστήμη;

Απάντηση:

- α) Σε ρήξη με το μεσαιωνικό πνεύμα ήρθε ο Ρογήρος Βάκωνας.
- β) Θεωρείται πρωτοπόρος στην επιστήμη, γιατί πρώτος απελευθερώθηκε από τη σχολαστική φιλοσοφία και προανέγγειλε την πειραματική μέθοδο.

3η Ερώτηση: Με βάση ποια στοιχεία δικαιολογείται ο χαρακτηρισμός της εποχής του Καρλομάγνου ως περιόδου πολιτιστικής αναγέννησης;

Απάντηση:

Ο Καρλομάγνος προώθησε ιδιαίτερα την πνευματική παραγωγή ιδρύοντας ένα είδος ακαδημίας. Εκεί μαζεύονταν συγγραφείς, ποιητές, καλλιτέχνες κ.ά. από όλη της Ευρώπη. Σημαντικότεροι ήταν ο Ιταλός Παύλος Διάκονος και ο Αγγλο-σάξονας Αλκουίνος.

Στο Διδακτήριο αυτό δημιουργήθηκε η καρολίδεια μικρογράμματη γραφή. Η ρωμαϊκή λογοτεχνία και τέχνη μπήκαν στη ζωή των πνευματικών ανθρώπων. Μάθαιναν αρχαίες γλώσσες, ενώ ιδρύθηκαν πολλά σχολεία στην επικράτεια του Καρλομάγνου.

4η Ερώτηση: Ποια σημαντική αλλαγή σημειώνεται στα μέσα του 11ου αιώνα στην εξέλιξη του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού;

Απάντηση:

Από τα μέσα του 11ου αι. παύουν οι βυζαντινές επιδράσεις στη Δύση και η τέχνη εμφανίζεται αυτόνομη, με πρωτότυπα στοιχεία.

5η Ερώτηση: Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στη βυζαντινή και γερμανική εικαστική περιγραφή της σκηνης του Νιπτήρα; (Να παρατηρήσετε τις αντίστοιχες εικόνες).

Απάντηση:

Η βυζαντινή εκδοχή παρουσιάζει με μεγαλύτερη ακρίβεια την απεικόνιση των μορφών σε σχέση με τη γερμανική, όπου οι μορφές είναι πιο απλοποιημένες, χωρίς στολίδια και περιττά στοιχεία. Στη γερμανική εκδοχή του «Νιπτήρα» ο Χρι-

στός βρίσκεται στη μέση της παράστασης, πίσω του εμφανίζονται τα σπέρματα της προοπτικής (με το οικοδόμημα). Οι μορφές είναι πιο κοινότυπες από ό,τι στη βυζαντινή εκδοχή, πιο εκκοσμικευμένες. Αντίθετα, στη βυζαντινή εκδοχή τονίζεται η πνευματικότητα των προσώπων και της πράξης τους, ενώ στη γερμανική εικόνα κυριαρχούν τα αρχιτεκτονικά στοιχεία.

6η Ερώτηση: **Να αναφέρετε τα κυριότερα χαρακτηριστικά του ρομανικού και του γοθτικού ρυθμού.**

Απάντηση:

α) Ο ρομανικός ρυθμός χαρακτηρίζεται από τις αψίδες, τα ημικυκλικά τόξα, τους λίθινους θόλους, τους πύργους των κωδωνοστασιών, τη στέρεη δόμηση, τη χρήση της γλυπτικής του ανθρώπινου σώματος, κυρίως στην είσοδο του ναού και στα κιονόκρανα. Τα θέματα των τοιχογραφιών συνδέονται κυρίως με την Αποκάλυψη.

β) Χαρακτηριστικά του γοθτικού ρυθμού είναι: δίνεται μεγάλη έμφαση στον κάθετο άξονα, τα τόξα είναι τεθλασμένα και οξυκόρυφα, χρησιμοποιούνται τοξωτές αντηρίδες για την εξωτερική στήριξη των τοίχων. Τα παράθυρα διακοσμούνται με υαλογραφήματα (βιτρό) για τις τοιχογραφίες. Οι γοθτικοί ναοί είναι συνήθως ψηλοί.

7η Ερώτηση: **Γιατί ο Τζιόττο θεωρείται πρωτοπόρος ζωγράφος; Συμβουλευτείτε και το σχετικό παράθεμα.**

Απάντηση:

Ο Τζιόττο (1266-1337) διακρίνεται για τον πρωτότυπο τρόπο ζωγραφικής, που βρίσκεται μακριά από τη βυζαντινή και τη γοθτική τέχνη. Τα έργα του έχουν ζωή, αυθορμητισμό, η παράσταση αποδίδεται ελεύθερα, ενώ θαυμαστή είναι και η οργάνωση των συνθέσεων.

Θ Ε Μ Α Γ Ι Α Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Η

- ✓ **Να σχολιάσετε τη συμμετοχή του λαού στην ανοικοδόμηση των γοθτικών ναών με βάση τα παραθέματα.**

Απάντηση:

Οι γοθτικοί ναοί ήταν μνημεία αφιερωμένα όχι μόνο στο Θεό αλλά και στην ικανότητα των ανθρώπων που τα έχτισαν. Βρισκόμαστε σε μια εποχή κατά την οποία η θρησκεία και η πίστη στο Θεό έχουν μέγιστη σημασία για τους απλούς ανθρώπους. Είναι άνθρωποι φτωχοί, άνθρωποι του μόχθου. Γι' αυτό και στην

ψυχή τους υπάρχει η λύτρωση ως μεταφυσική έννοια. Προπαθούν να κερδίσουν στη Γη τη Βασιλεία των Ουρανών. Θέλουν να δείξουν την προσήλωσή τους στα ιδανικά του Χριστιανισμού και την αγάπη τους για το Θεό χτίζοντας ένα όσο το δυνατό πιο ωραίο οίκο γι' Αυτόν. Όπως ο αγιογράφος εκφράζει τη ζωντάνια της πίστης μέσα από την καλλιτεχνική απεικόνιση των μορφών που ζωγραφίζει –δωρίζοντας στις μορφές ένα κομμάτι της πίστης του–, έτσι και οι πιστοί εξέφραζαν την αγάπη τους στο ζωντανό Θεό βοηθώντας το χτίσιμο του ναού, βάζοντας μέσα στις πέτρες και ένα κομμάτι του εαυτού τους. Η προσφορά των πιστών ήταν, επομένως, προσφορά ζωής, ελπίζοντας ότι θα αμειφθούν στη μεταθανάτια ζωή. Χάρη στον ενθουσιασμό των πιστών χτίστηκαν τόσο μεγαλόπρεποι ναοί, των οποίων οι αφίδες υψώνονται σαν χέρια προς τον ουρανό, δοξάζοντας παράλληλα την πίστη των λαϊκών κυρίως, και όχι τόσο των κληρικών, προς το Θεό.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Από πού ξεκίνησε η πνευματική αναγέννηση στη Δύση;

Απάντηση:

Καθώς η Δύση δεν έχει συνέλθει από τη διεύδυση των γερμανικών φύλων, στην πράξη δεν υπάρχει ανεπτυγμένη πνευματική δραστηριότητα. Ως τον 9ο αιώνα μόνο στα μοναστήρια και στις βασιλικές αυλές μπορούσαν να αναπτυχθούν τα γράμματα.

Συνήθως τα μοναστήρια είχαν βιβλιοθήκες, όπου εκεί γινόταν αντιγραφή της Βίβλου, πατερικών κειμένων κτλ. Οι μοναχοί, οι οποίοι συνήθως ήταν ευγενείς, έγραφαν στα λατινικά και από τον 9ο αι. στη γερμανική και στη γαλλική γλώσσα.

2η Ερώτηση: Ποια η εξέλιξη της ζωγραφικής;

Απάντηση:

Δεν υπήρχαν για καιρό δείγματα εκκλησιαστικής ζωγραφικής εξαιτίας της έλλειψης αξιόλογων ναών.

Οι ζωγράφοι αντέγραφαν βυζαντινά θέματα, κάνοντας τις ανάλογες προσαρμογές. Κατά το τέλος του 8ου αι. οι Φράγκοι και Γερμανοί δημιουργούν δικά τους θέματα.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η παιδεία του Καρλομάγνου** (σελ. 104 του σχολικού βιβλίου)

Ο Εγινάρδος περιγράφει ότι κατά τη διάρκεια του γεύματος ο Καρλομάγνος άκουγε μουσική και του διάβαζαν ιστορικές αφηγήσεις για γεγονότα της αρχαιότητας. Επίσης, τονίζει ότι μάθαινε ξένες γλώσσες και ότι γνώριζε ιδιαίτερα καλά τα λατινικά. Στην γραφή φαίνεται ότι δεν είχε την ίδια ικανότητα. Παρόλ' αυτά, δικαιολογείται από την ευρεία αντίληψη και τη διορατικότητά του η ονομασία της πνευματικής κίνησης της εποχής (Καρολίδεια Αναγέννηση).

✓ **Η σχέση επιστήμης και Θρησκείας** (σελ. 105 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ιταλός Θεολόγος Θωμάς Ακινάτης προσπαθεί να δείξει ότι η φιλοσοφία και η χριστιανική πίστη έχουν σχεδόν κοινά αντικείμενα μελέτης. Τα φιλοσοφικά συστήματα διαπραγματεύονται όσα και η θρησκεία και μπορούν να συμβιβάσουν η παλιά γνώση με το δόγμα.

✓ **Ο ενθουσιασμός των πιστών στην ανοικοδόμηση των γοθθικών ναών** (σελ. 106 του σχολικού βιβλίου)

Στην επιστολή του Αιμόν περιγράφεται με μεγάλη λεπτομέρεια και γλαφυρότητα η αίσθηση των πιστών που εθελοντικά βοηθούσαν στην ανέγερση γοθθικών ναών με κάθε δυνατό τρόπο. Επισημαίνεται ότι οι πιστοί ανήκαν συχνά σε υψηλές κοινωνικές τάξεις. Ήταν έντονα συνδεδεμένοι συναισθηματικά μεταξύ τους και πειθαρχημένοι. Τις νύχτες έψαλλαν με κατάνυξη. Αν ένιωθαν ότι κάποιος δεν είχε συγχωρέσει τους εχθρούς του, διώχνονταν από την κοινωνία του αγίου λαού και η προσφορά του απομακρυνόταν από το κάρο γιατί θεωρούνταν μίasma και για τους άλλους.

Ακόμη, οι πιστοί έφεραν μαζί τους και τους αρρώστους γιατί είχαν πάντα την ελπίδα της θεραπείας.

✓ **Η γοθθική τέχνη: τέχνη της πόλης** (σελ. 108 του σχολικού βιβλίου)

Ο Α. Χάουζερ σχολιάζει ότι η τέχνη των γοθθικών καθεδρικών ναών είναι τέχνη της πόλης και της αστικής τάξης.

Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι απαιτεί μεγάλο κόστος, που κανείς μεμονωμένος ιεράρχης δεν μπορεί να επωμιστεί μόνος του. Οι πόλεις όμως μπορούν να το αντιμετωπίσουν. Επειδή οι λαϊκοί έπαιρναν όλο και μεγαλύτερο μέρος στο χτίσιμο των μεγάλων καθεδρικών ναών, ενώ η καλλιτεχνική επίδραση του κλήρου μειωνόταν διαρκώς, ονομάζεται και αστική τέχνη.

Ο γοθθικός ρυθμός βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με το ρομανικό ρυθμό.

✓ **Η θέση του Τζιόττο στην κοινωνία** (σελ. 108 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ε.Η. Γκόμπριτς σχολιάζει ότι ο Τζιόττο σηματοδοτεί την αρχή της νεότερης ζωγραφικής και εγκαινιάζει ένα νέο κεφάλαιο στην τέχνη. Ως τότε οι ζωγράφοι δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τη φήμη τους. Από τον Τζιόττο, που η φήμη του απλώθηκε παντού, και μετά αρχίζει η ιστορία των μεγάλων καλλιτεχνών. Ο Φλωρεντινός ζωγράφος ήταν πρωτότυπος, αυθόρμητος και πνευματώδης και η τέχνη του δε συμβαδίζει ούτε με τη βυζαντινή παράδοση αλλά ούτε και με τη γοτθική ζωγραφική. Νέος αέρας δημιουργίας πνέει στην Ευρώπη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι λόγιοι συγγραφείς γράφουν σε γλώσσα...

- α. λατινική
- β. γαλλική
- γ. ελληνική

Απάντηση: α

2. Τα πρώτα πανεπιστήμια ελέγχονται από ...

- α. την Εκκλησία
- β. το Βασιλιά
- γ. τους λόγιους

Απάντηση: α

3. Οι γοτθικοί ναοί ήταν...

- α. χαμηλοί
- β. μεσαίου ύψους
- γ. ψηλοί

Απάντηση: γ

4. Ο ρομανικός ρυθμός έχει ως αφετηρία...

- α. τη βασιλική με τρούλο
- β. τη ρωμαϊκή βασιλική
- γ. την Αγία Σοφία

Απάντηση: β

5. Οι γοτθικοί ναοί αντί για τοιχογραφίες έχουν...

- α. υαλογραφήματα
- β. ψηφιδωτά
- γ. μικρογραφίες

Απάντηση: α

6. Οι τεχνολογικές προόδους κατά το Μεσαίωνα ήταν...

- α. ραγδαίες
- β. μέτριες
- γ. ελάχιστες

Απάντηση: γ

7. Το πιο αξιόλογο αγγλοσαξωνικό έργο του 7ου αι. ήταν...

- α. το Μπέογουλφ
- β. το έπος του Ρολάνδου
- γ. το έπος των Νιμπελούγκεν

Απάντηση: α

8. Από το 12ο αι. αναπτύσσεται η τέχνη της ...

- α. υδατογραφίας
- β. υδατοκαλλιέργειας
- γ. υαλογραφίας

Απάντηση: γ

9. Η προκαρολίδεια αρχιτεκτονική επηρεάστηκε κυρίως από ...

- α. την Αγία Σοφία
- β. το παρεκκλήσιο του Άαχεν
- γ. τον Άγιο Βιτάλιο

Απάντηση: α

10. Ο ναός της Σαρτρ είναι ρυθμού...

- α. ρομανικού
- β. γοτθικού
- γ. οκταγωνικού

Απάντηση: β

11. Η γοτθική ζωγραφική δανείστηκε στοιχεία από την...

- α. αρχαϊκή εποχή

- β. κλασική αρχαιότητα
- γ. βορειοευρωπαϊκούς λαούς

Απάντηση: β

12. Ο Δάντης έγραψε...

- α. τα Λυρικά
- β. το Δεκαήμερο
- γ. τη Θεία Κωμωδία

Απάντηση: γ

13. Σημαντική μορφή του 13ου αι. ήταν και ο φιλόσοφος...

- α. Θωμάς Ακινάτης
- β. Ρογήρος Βάκων
- γ. Πετρόρχης

Απάντηση: β

14. Η πνευματική κίνηση στη Δ. Ευρώπη αρχικά εστιάζεται...

- α. στα μοναστήρια
- β. στις αυλές των ηγεμόνων
- γ. στα πανεπιστήμια

Απάντηση: α

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Ο Γρηγόριος, Επίσκοπος της Τουρ, θεωρείται ο μεγαλύτερος ιστορικός της μεσαιωνικής Δύσης.
2. Στα χρόνια του Καρλομάγνου καθιερώθηκε η μεγαλογράμματη γραφή.
3. Το 14ο αι. διαβάζονται στη Δύση κυρίως τα ακριτικά τραγούδια.
4. Το μεγαλύτερο πνευματικό κέντρο της Ιταλίας είναι η Φλωρεντία.
5. Στα πανεπιστήμια συντέλεσαν στην αναγέννηση των γραμμάτων.
6. Το 13ο αι. επικρατεί η μορφή του θεολόγου Τζιόττο.
7. Το πυροβόλο όπλο εφευρέθηκε το 14ο αι.
8. Εντυπωσιακό παράδειγμα κτιρίου ρομανικού ρυθμού είναι η μητρόπολη της Πίζας.
9. Τα γοτθικά κτίρια είχαν ιδιαίτερα μικρά παράθυρα.
10. Ο διεθνής γοτθικός ρυθμός εξαπλώθηκε το 15ο αι.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 4, 5, 7, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Προτεύουσα του Καρλομάγνου ήταν	α. τάση εκκοσμίκευσης των θρησκευτικών θεμάτων
2. Τα πρώτα πανεπιστήμια ιδρύθηκαν	β. είχαν αναπτύξει τη δική τους τέχνη
3. Ο Ρογήρος Βάκων προανήγγειλε	γ. μετά από την επικράτηση του γοτθικού ρυθμού.
4. Τα γερμανικά φύλα	δ. το Άαχεν
5. Στα μέσα του 11ου αι.	ε. την πειραματική μέθοδο στην επιστήμη
6. Η χρήση της γλυπτικής του ανθρώπινου σώματος	στ. στο Παρίσι, στην Μπολόνια και στην Οξφόρδη
7. Η βυζαντινή επρροή είναι εμφανής και	ζ. αποτελεί χαρακτηριστικό του ρομανικού ρυθμού
8. Γλυπτό διάκοσμο αποκτούν οι ναοί στη Δύση	η. στα μεσαιωνικά έργα μεταλλοτεχνίας και μικρογλυπτικής στη Δ. Ευρώπη
9. Το 13ο αι. παρατηρείται στη Δυτική ζωγραφική	θ. εμφανίστηκε στη Δύση ο ρομανικός ρυθμός
10. Τα έργα του Τζιόττο χαρακτηρίζονται από	ι. αυθορμητισμό και πρωτοτυπία

Απάντηση: 1δ, 2στ, 3ε, 4β, 5θ, 6ζ, 7η, 8γ, 9α, 10ι

3. Η βυζαντινή πολιτισμική παράδοση στους Βαλκανικούς λαούς και στη Ρωσία

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο εκχριστιανισμός των Ρώσων και των Σέρβων επέδρασε δραστικά στον πολιτισμό τους, καθώς γνώρισαν σημαντικές επιρροές από το Βυζάντιο. Το μεγαλύτερο μέρος της βυζαντινής υμνογραφίας καθώς και τα βυζαντινά νομικά κείμενα μεταφράστηκαν στα σλαβικά και στα βουλγαρικά.

Στον τομέα της τέχνης έδειξαν από νωρίς στοιχεία ευαισθησίας. Στα έργα τους διασταυρώνονται η βυζαντινή παράδοση, τα ντόπια χαρακτηριστικά και Δυτικές

επιδράσεις (Σέρβοι) ή Ανατολικές (Ρώσοι). Σημαντική είναι η δράση του **Θεοφάνη του Έλληνα**, ο οποίος έδρασε στη Ρωσία το 14ο αι. Μαθητής του ήταν ο κορυφαίος Ρώσος ζωγράφος **Αντρέι Ρομπλιόφ**.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Εκχριστιανισμός Σέρβων και Ρώσων	9ος, 10ος αι.
– Χτίζονται εντυπασιακοί ναοί στην Αχρόιδα	11ος αι.
– Θεοφάνης ο Έλληνας	14ος αι.

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποια η επίδραση της βυζαντινής ζωγραφικής στην εξέλιξη της ρωσικής με βάση το σχετικό παράθεμα;

Απάντηση:

Η βυζαντινή ζωγραφική επέδρασε καταλυτικά στην εξέλιξη της ρωσικής. Οι Ρώσοι πήραν από το Βυζάντιο τη θρησκευτική θεματολογία αλλά και τους τρόπους παράστασής της, τα ανέπτυξαν όμως με το δικό τους ιδιαίτερο τρόπο.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Βυζάντιο και Ρωσία** (σελ. 110 του σχολικού βιβλίου)

Οι Ρώσοι, με τον εκχριστιανισμό τους, επηρεάστηκαν πολύ από το βυζαντινό πολιτισμό. Ωστόσο ανέπτυξαν μια ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα και διδάχθηκαν από τους Έλληνες ότι μπορούν να εκφράσουν με καλλιτεχνικό τρόπο τις δογματικές αλήθειες.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Με τον εκχριστιανισμό τους οι Σέρβοι και οι Ρώσοι	α. διακοσμήθηκε από Βυζαντινούς καλλιτέχνες
2. Οι Ρώσοι φαίνεται να έχουν	β. γνώρισαν το βυζαντινό πολιτισμό
3. Τον 11ο αι. χτίζονται εντυπωσιακοί ναοί	γ. ο Αντρέι Ρουμπλιόφ
4. Η Αγία Σοφία του Κιέβου	δ. ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα
5. Κορσφαίος Ρώσος ζωγράφος ήταν	ε. στην Αχρίδα

Απάντηση: 1β, 2δ, 3ε, 4α, 5γ

4. Ο αραβικός πολιτισμός

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η πόλη κέντρο του αραβικού πολιτισμού

Οι αραβικές πόλεις αναδείχτηκαν κέντρα του αραβικού πολιτισμού. Ήταν πολυάνθρωπες.

Χτίστηκαν τεράστια ανάκτορα και πολυτελή κτίρια. Στην Κόρδοβα κυριάρχησε το **Μεγάλο Τζαμί**, που ήταν κέντρο διδασκαλίας του ισλαμικού νόμου και της αραβικής λογοτεχνίας.

Στις μεγάλες πόλεις χτίστηκαν και άλλα οικοδομήματα μετά τον 9ο αι.: κέντρα έρευνας, νοσοκομεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Οι αγορές των πόλεων ήταν πλούσιες. Κάποιος μπορούσε να βρει ακριβά αντικείμενα, φτιαγμένα από ελεφαντόδοντο, μετάξι κτλ.

β. Οι επιστημονικές επιδόσεις των Αράβων

Η πολιτισμική ανάπτυξη των Αράβων άρχισε στο χαλιφάτο των Αββασιδών στη Βαγδάτη, όταν ο χαλίφης Αλ Μαμούν πρωτοστάτησε στη μετάφραση ελληνικών κειμένων. Η ελληνική σκέψη επηρέασε τους Άραβες και, μέσω αυτών, την Ευρώπη. Σημαντικότεροι φιλόσοφοι αναδείχθηκαν ο Γιακούρ Αλκέντι, ο Αβικέννας και ο Αβερρόης.

Στη Βαγδάτη ο **Αλ Μαμούν** ίδρυσε τον Οίκο της Σοφίας, ο οποίος ήταν επιστημονικό και φιλοσοφικό κέντρο. Το 12ο αι. παρατηρείται το φαινόμενο της διώξης της ελεύθερης σκέψης από τους ηγεμόνες. Το 1150 κήηκαν τα έργα του **Αβικέννα**, ενώ το 1194 απαγορεύτηκαν τα φιλοσοφικά έργα των **Αβερρόη**.

Σημαντική ήταν η πρόοδος στον τομέα της ιατρικής. Σημαντική προσωπικότητα στον τομέα της οικονομίας και της ιστορίας ήταν ο Άραβας **Ιμπν Χαλντούν**.

γ. Η Αραβική τέχνη

Η αραβική τέχνη είναι ανεικονική. Επηρεάστηκε από την τέχνη της ανατολής και του Βυζαντίου. Χαρακτηριστικά είναι τα **αραβουργήματα**, λιτές δαντελωτές διακοσμητικές συνθέσεις σε απέραντη ποικιλία.

• Η Αρχιτεκτονική

Γενικά το Ισλάμ επέβαλε ομοιομορφία στην αρχιτεκτονική. Οι διαφορές οφείλονται κυρίως στις προτιμήσεις του Χαλιφών. Τα πιο ενδιαφέροντα κτίσματα είναι τα τζαμιά και τα ανάκτορα.

α) Τα τζαμιά αποτελούνται από κεντρικό κυβικό κτίσμα πάνω στο οποίο στηρίζεται ο τρούλος. β) Τα ανάκτορα αποτελούνται συνήθως από εσωτερικές αυλές με κήπους, κρήνες κτλ. Δομικό στοιχείο είναι τα τεθλασμένα και οξυκόρυφα τόξα. Σημαντικά μνημεία της αραβικής αρχιτεκτονικής είναι το τέμενος του Ομάρ (Ιεροσόλυμα), το Μεγάλο Τζαμί (Κάιρο), τα ανάκτορα της Αλάμπρας (Ισπανία) κ.ά.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Τέμενος του Ομάρ	7ος αι.
– Το Μεγάλο Τζαμί (Κόρδοβα)	8ος αι.
– Το Μεγάλο Τζαμί (Κάιρο)	9ος αι.
– Γιακούρ Αλκέντι	9ος αι.
– Αβικέννας	11ος αι.
– Αβερρόης	12ος αι.
– Καίγονται τα φιλοσοφικά έργα του Αβικέννα	1150
– Απαγορεύονται τα φιλοσοφικά έργα του Αβερρόη	1194
– Ανάκτορα της Αλάμπρας	13ος αι.

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιο το κοινό σημείο μεταξύ της τέχνης της Εικονομαχίας και της μουσουλμανικής τέχνης;

Απάντηση:

Η μουσουλμανική τέχνη είναι ανεικονική, καθώς θεωρείται ότι ο Θεός είναι πνεύμα και δεν μπορεί να απεικονιστεί. Αντί γι' αυτό, παριστάνονται με ιδιαίτερη ικανότητα μορφές και σχέδια υψηλής ποιότητας και σύλληψης. Το ίδιο συμβαίνει και με την τέχνη της Εικονομαχίας. Αρνείται να παριστάνει τα πρόσωπα του Χριστού, του Θεού, των Αγίων κτλ. Αντίθετα, παριστάνονται συμβολικές παραστάσεις: ο σταυρός, πουλιά, ζώα και διάφορα διακοσμητικά θέματα.

2η Ερώτηση: Ποια είναι τα σπουδαιότερα αραβικά αρχιτεκτονικά μνημεία κατά την εποχή αυτή;

Απάντηση:

- α) Το τέμενος του Ομάρ (7ος αι.).
- β) Το Μεγάλο Τζαμί στην Κόρδοβα.
- γ) Το Μεγάλο Τζαμί στο Κάιρο.
- δ) Τα ανάκτορα της Αλάμπρα.

Ποιες επιδράσεις δέχθηκαν οι Άραβες από τους Έλληνες και ποιες επιστήμες καλλιέργησαν;

Απάντηση:

Οι Άραβες δέχθηκαν σημαντικές επιδράσεις από την αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη και επιστήμη. Οι ίδιοι καλλιέργησαν κυρίως την ιατρική και τη φιλοσοφία.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για την αραβική πόλη;

Απάντηση:

Οι αραβικές πόλεις αναδείχτηκαν κέντρα του αραβικού πολιτισμού. Ήταν πολυάνθρωπες.

Χτίστηκαν τεράστια ανάκτορα και πολυτελή κτίρια. Στην Κόρδοβα κυριάρχησε το Μεγάλο Τζαμί, που ήταν κέντρο διδασκαλίας του ισλαμικού νόμου και της αραβικής λογοτεχνίας. Στο Κάιρο χτίζονται το τέμενος του Αμίρ, ενώ το 879 ο Αχμέτ Ιμπν Τουλούν χτίζει το περίφημο τζαμί, που σώζεται και σήμερα.

Στις μεγάλες πόλεις χτίστηκαν και άλλα οικοδομήματα μετά τον 9ο αι.: κέντρα έρευνας, νοσοκομεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Οι αγορές των πόλεων ήταν πλούσιες.

2η Ερώτηση: Ποια ήταν η εξέλιξη της ιατρικής από τους Άραβες;

Απάντηση:

Οι Βυζαντινοί μετέφρασαν από τον 11ο αι. το έργο του Άραβα γιατρού Αμπού Γκαφάρ. Οι Άραβες, από την άλλη, δίδαχτηκαν πολλά από τον Ιπποκράτη και το Γαληνό. Την περίοδο αυτή έζησε και ο Αβικέννας, ο οποίος έγραψε πολλά ιατρικά και φιλοσοφικά έργα. Άλλος σπουδαίος γιατρός ήταν ο κορυφαίος χειρουργός κατά το Μεσαίωνα, ο Αμπού-Κασίμ Ζαχράουι (Αμπούκασις).

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ *Οι Άραβες και οι αρχαίοι Έλληνες (σελ. 112 του σχολικού βιβλίου)*

Σε αυτό το κείμενο περιγράφεται το τεράστιο ενδιαφέρον του χαλίφη Αλ Μαμούν για τη φιλοσοφία και την επιστήμη. Στις αρχές του 9ου αι. ο Χαλίφης ανάθεσε στους καλύτερους μεταφραστές να μεταφράσουν βιβλία φιλοσοφίας, που είχε αποκτήσει από Βυζαντινούς αυτοκράτορες ως αντάλλαγμα πλούσια δώρα. Αφού μεταφράστηκαν με ακρίβεια, ο Αλ Μαμούν προσπάθησε να τα δώσει στους υπηκόους του ώστε να τα μελετήσουν. Έτσι, προώθησε στα χρόνια του την επιστήμη και βοήθησε την ανάπτυξη της επιστημονικής κρίσης. Οι Άραβες διδάχθηκαν πολλά από τους Έλληνες. Διέδωσαν την αρχαία ελληνική σκέψη στη Δ. Ευρώπη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Ο χαλίφης... πρωτοστάτησε στις μεταφράσεις των έργων των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων.

- α. Ομάρ
- β. Αλ Μαμούν
- γ. Μωαβίας

Απάντηση: β

2. Η φιλοσοφία γνώρισε ιδιαίτερη άνθιση στη...

- α. Δαμασκό
- β. Θήβα
- γ. Βαγδάτη

Απάντηση: γ

3. Το Ισλάμ επέβαλε... στην αρχιτεκτονική.

- α. ομοιομορφία
- β. μεγάλη ποικιλία μορφών
- γ. το λιτό τρόπο δόμησης

Απάντηση: α

4. Οι αγορές των αραβικών πόλεων ήταν...

- α. φτωχές
- β. πλούσιες
- γ. υποανάπτυκτες

Απάντηση: β

5. Η πολιτισμική ανάπτυξη άρχισε...

- α. στην Ιερουσαλήμ
- β. στη Δαμασκό
- γ. στη Βαγδάτη

Απάντηση: γ

6. Τον Οίκο της Σοφίας ίδρυσε ο...

- α. Αβικέννας
- β. Αλ Μαμούν
- γ. Αβερρότης

Απάντηση: β

7. Οι Άραβες διακρίθηκαν στον τομέα της ...

- α. Ιατρικής
- β. φυσικής επιστήμης
- γ. Ζωολογίας

Απάντηση: α

8. Ο Ιμπν Χαλντούν ήταν σπουδαίος...

- α. επιστήμονας
- β. ιστορικός
- γ. γιατρός

Απάντηση: β

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Κέντρο πολιτισμού των Αράβων ήταν το τζαμί.
2. Οι Άραβες φιλοτέχνησαν σπουδαία έργα μικροτεχνίας.
3. Ο 11ος αι. είναι αιώνας πνευματικών διώξεων.
4. Το 1150 κάηκαν τα έργα του Αβερρόη.
5. Η αραβική τέχνη είναι ανεικονική.
6. Σημαντική προσφορά των Αράβων στην τέχνη είναι τα τζαμιά.
7. Το Ισλάμ επέβαλε ανομοιομορφία στην αρχιτεκτονική.
8. Τα πιο ενδιαφέροντα κτίρια είναι τα τζαμιά και τα ανάκτορα.
9. Τα ανάκτορα διαθέτουν πολλές εσωτερικές αυλές.
10. Το Μεγάλο Τζαμί βρισκόταν στην Κόρδοβα της Ισπανίας.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 2, 5, 8, 9, 10

Κεφάλαιο 6

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ ΩΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1453-1648)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Κατά το 15ο και το 16ο αιώνα στην Ευρώπη κυριαρχεί η Αναγέννηση. Ο όρος αυτός δηλώνει την αναβίωση του πνεύματος της αρχαίας Ελλάδας και Ρώμης και είναι μεταγενέστερος. Την ίδια εποχή οι οικονομικές, κοινωνικές και πνευματικές μεταβολές στη Δ. Ευρώπη ετοίμασαν τη μεγάλη έξοδο των Ευρωπαίων πέρα από τις Ηράκλειες Στήλες. Η υποβόσκουσα κρίση στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία οδήγησε στο ξέσπασμα της Μεταρρύθμισης. Οι Οθωμανοί συνέχισαν την επέκταση της αυτοκρατορίας τους σχεδόν ανενόχλητοι. Την ίδια εποχή οι Έλληνες μετείχαν στις αντιτουρκικές δραστηριότητες των Ευρωπαίων με την ελπίδα της απελευθέρωσής τους. Το 17ο αιώνα οι ενδοευρωπαϊκές συρράξεις αυξήθηκαν.

1. Από το Μεσαίωνα στους Νέους χρόνους

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές

Παρά τη βαθιά κρίση στην οποία βρίσκεται η φεουδαρχία, αρχίζουν να εμφανίζονται μια σειρά από οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές: α) Το εμπόριο (εσωτερικό-εξωτερικό) βρίσκεται πάλι σε άνοδο. Κέντρα εμπορίου αναδεικνύονται οι πόλεις. β) Το χρήμα επανεμφανίζεται. γ) Η γη παύει να αποτελεί το μοναδικό μέ-

τρο αξίας. δ) Όσοι ασχολούνται με τις νέες οικονομικές δραστηριότητες (βιοτέχνες, τραπεζίτες κ.ά.) δημιουργούν μια νέα τάξη, την αστική. Η τάξη αυτή προσπαθεί να πάρει την εξουσία από τους φεουδάρχες.

Σημαντική βοήθεια σε αυτές τις αλλαγές προσφέρουν οι Σταυροφορίες: α) Η Ευρώπη βγήκε από την απομόνωση. β) Διαμορφώθηκαν νέες οικονομικές συνθήκες. γ) Αποκαταστάθηκε η επικοινωνία μεταξύ Δύσης και Ανατολής. δ) Αλλάζει ριζικά ο πολιτικός και στρατηγικός χάρτης της Ευρώπης.

Αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών είναι η εδραίωση των εθνικών μοναρχιών έναντι της φεουδαρχικής εξουσίας και η ανάπτυξη κεντρόφυγων δυνάμεων στους κόλπους της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

β. Οι νέες πνευματικές δυνάμεις - Κλίμα αναζήτησης

Στον τομέα του πολιτισμού διαδραματίζονται σημαντικές αλλαγές στον τρόπο σκέψης του ανθρώπου, καθώς οι φεουδαρχικές αξίες τίθενται υπό αμφισβήτηση.

Η αμφισβήτηση στρέφεται και εναντίον της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, η οποία προσπαθεί να βρει σημεία τομής ανάμεσα στις δογματικές αλήθειες και στην ελληνική, ρωμαϊκή και αραβική φιλοσοφική σκέψη. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία προσπάθησε να θέσει υπό τον έλεγχό της τα πανεπιστήμια.

Δημιουργούνται πνευματικές ζυμώσεις στα πανεπιστήμια, εξαιτίας των οποίων γίνεται αντιληπτή η ανάγκη αμφισβήτησης των θρησκευτικών δογμάτων και η ανάγκη μελέτης του φυσικού κόσμου.

Το κλίμα αναζήτησης που διαμορφώθηκε επεκτείνεται και στην καθημερινή ζωή σε πιο πρακτικά ζητήματα. Άρχισαν να ερευνούν για νέους εμπορικούς δρόμους προς την Ανατολή. Χαρακτηριστικό ήταν το ταξίδι του Μάρκο Πόλο (1271-1295). Το κλίμα αυτό χαρακτηρίζει την εποχή των Ανακαλύψεων.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Το ταξίδι του Μάρκο Πόλο	1271-1295

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: **Να επισημάνετε τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις που προετοίμασαν τους Νέους Χρόνους.**

Απάντηση:

Παρά τη βαθιά κρίση στην οποία βρίσκεται η φεουδαρχία, αρχίζουν να εμφανίζονται μια σειρά από οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές: α) Το εμπόριο (εσωτερικό - εξωτερικό) βρίσκεται πάλι σε άνοδο. Κέντρα εμπορίου αναδεικνύονται οι πόλεις. β) Το χρήμα επανεμφανίζεται. γ) Η γη παύει να αποτελεί το μοναδικό μέτρο αξίας. δ) Όσοι ασχολούνται με τις νέες οικονομικές δραστηριότητες (βιοτέχνες, τραπεζίτες κ.ά.) δημιουργούν μια νέα τάξη, την αστική. Η τάξη αυτή προσπαθεί να πάρει την εξουσία από τους φεουδάρχες.

Σημαντική βοήθεια σε αυτές τις αλλαγές προσφέρουν οι Σταυροφορίες, καθώς: α) Η Ευρώπη βγήκε από την απομόνωση. β) Διαμορφώθηκαν νέες οικονομικές συνθήκες. γ) Αποκαταστάθηκε η επικοινωνία μεταξύ Δύσης και Ανατολής. δ) Αλλάζει ριζικά ο πολιτικός και στρατηγικός χάρτης της Ευρώπης.

Αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών είναι η εδραίωση των εθνικών μοναρχιών έναντι της φεουδαρχικής εξουσίας και η ανάπτυξη κεντρόφυγων δυνάμεων στους κόλπους της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

2η Ερώτηση: **Για ποιους λόγους η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία παραχώρησε στα πανεπιστήμια διοικητικά και πνευματικά προνόμια; Μέχρι ποιο σημείο μπορούσε να φτάσει η πνευματική ελευθερία σύμφωνα με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία; Να συμβουλευτείτε τα σχετικά παραθέματα της ενότητας.**

Απάντηση:

α) Η Παπική Εκκλησία προσπάθησε να χειραγωγήσει τα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ειδικότερα, προσπάθησε να συμβιβάσει τα θρησκευτικά δόγματα με τον ελληνορωμαϊκό ορθολογισμό και φιλοσοφία. Επιπλέον, η Παπική Εκκλησία έβλεπε ότι τα πανεπιστήμια θα μπορούσαν να αποτελέσουν φυτώρια από τα οποία θα έβγαιναν οι υπερασπιστές της ρωμαιοκαθολικής πίστης.

β) Η πνευματική ελευθερία μπορούσε να φτάσει ως το σημείο εκείνο κατά το οποίο δεν αμφισβητούνταν τα θρησκευτικά δόγματα. Από εκεί και πέρα διέπραταν σοβαρό αδίκημα, για το οποίο μπορούσαν και να αφοριστούν. Γενικά, φαίνεται ότι η Εκκλησία ήθελε να έχει τη σκέψη και το πνεύμα κάτω από τον έλεγχό της. Δεν ήθελαν ανθρώπους που να σκέφτονται ελεύθερα αλλά ανθρώπους των οποίων η σκέψη θα περιοριζόταν μέσα στα πλαίσια των εκκλησιαστικών δογμάτων και αποφάσεων.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Πού οδήγησαν οι πνευματικές ζυμώσεις που γεννήθηκαν στα πανεπιστήμια;

Απάντηση:

Δημιουργούνται πνευματικές ζυμώσεις στα πανεπιστήμια, εξαιτίας των οποίων γίνεται αντιληπτή η ανάγκη αμφισβήτησης των θρησκευτικών δογμάτων και η ανάγκη μελέτης του φυσικού κόσμου

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Τα προνόμια του Πανεπιστημίου των Παρισίων** (σελ. 116 του σχολικού βιβλίου)

Το κείμενο φανερώνει την προσπάθεια της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας να θέσει υπό τον έλεγχο της τα πανεπιστήμια. Με βούλλα του πάπα Γρηγορίου, παραχωρούνται προνόμια στους καθηγητές και στους μαθητές του Πανεπιστημίου του Παρισιού.

Το 1277 ο επίσκοπος των Παρισίων καταδικάζει «τις πλάνες» που διδάσκονται στο πανεπιστήμιο της πόλης. (σελ. 116 του σχολικού βιβλίου)

Το κείμενο φανερώνει ότι, σύμφωνα με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, η πνευματική ελευθερία είχε και τα όριά της. Καταδικάζονται όσοι αμφισβητούν την αλήθεια των Γραφών και κατηγορούνται όσοι φοιτητές τολμούν να διαφοροποιηθούν από την καθολική πίστη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Μέτρο αξίας και συναλλαγών είναι πλέον ...

- α. τα προϊόντα
- β. η γη
- γ. τα χρήματα

Απάντηση: γ

2. Τον περιορισμό των φεουδαρχικών δικαιωμάτων στα αστικά κέντρα πετυχαίνει ...

- α. ο λαός
- β. η αστική τάξη
- γ. η Εκκλησία

Απάντηση: β

3. Ως σύστημα εδραιώνεται ...

- α. η βασιλεία
- β. η φεουδαρχία
- γ. η εθνική μοναρχία

Απάντηση: γ

4. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, για να πλησιάσει τις νέες πνευματικές δυνάμεις, επιδιώκει να θέσει υπό τον έλεγχό της...

- α. τα πανεπιστήμια
- β. τα φέουδα
- γ. τους φιλοσόφους

Απάντηση: α

5. Το θρησκευτικό δόγμα με τις φιλοσοφικές και επιστημονικές παραδόσεις του ελληνικού, ρωμαϊκού και αραβικού πολιτισμού επιχειρεί να συμφιλιώσει ...

- α. μια νέα πνευματική κίνηση
- β. η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία
- γ. η μοναρχία

Απάντηση: β

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Μια σημαντική μεταβολή που συντελέστηκε είναι η αναζωπύρωση του εσωτερικού και εξωτερικού εμπορίου με επίκεντρο τις πόλεις.
2. Η γη είναι πλέον το μοναδικό μέτρο αξίας.
3. Το φεουδαρχικό σύστημα καταρρέει και η ισχύς του στη διακυβέρνηση του κράτους μειώνεται.
4. Ο λαός αρχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο στη διακυβέρνηση του κράτους.
5. Μειώνεται η ισχύς των εθνικών μοναρχιών.

6. Όλες οι κατεστημένες αξίες αρχίζουν να αμφισβητούνται και μαζί τους η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.
7. Η προσπάθεια συγκερασμού της χριστιανικής σκέψης με εκείνη του Αριστοτέλη βρίσκει τέλεια έκφραση στο έργο του μεγάλου θεολόγου και φιλοσόφου Θωμά Ακινάτη.
8. Ο δογματισμός βρίσκεται σε έξαρση.
9. Τα εξερευνητικά ταξίδια των ιταλικών πόλεων συνεχίζονται και αυτό το ταξίδι του Μάρκο Πόλο στην Ασία αποτελεί έκφραση της νέας εποχής.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 3, 6, 7, 9

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Πολλές οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές οδηγούν	α. την αστική τάξη
2. Όσοι ασχολούνται με νέες οικονομικές δραστηριότητες συγκροτούν	β. προκαλούν κρίση στη σκέψη και στη συνείδηση του ανθρώπου
3. Οι Σταυροφορίες επέφεραν ριζική μεταβολή	γ. άλλαξε σημαντικά την πολεμική τακτική
4. Η χρήση των πυροβόλων όπλων	δ. εμπορικοί δρόμοι
5. Οι νέες τάσεις	ε. στην έρευνα και στη μελέτη του φυσικού κόσμου
6. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία	στ. στους Νέους Χρόνους
7. Τα δογματικά όρια δίνουν τη θέση τους	ζ. υφίσταται σκληρή κριτική
8. Χαράζονται νέοι	η. στον πολιτικό, κοινωνικό και στρατηγικό χάρτη της Ευρώπης

Απάντηση: 1στ, 2α, 3η, 4γ, 5β, 6ζ, 7ε, 8δ

2. Αναγέννηση και Ανθρωπισμός

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η περίοδος της Αναγέννησης σηματοδοτεί μια γενικότερη πνευματική κίνηση η οποία στηρίζεται στην αναβίωση των αξιών της κλασικής αρχαιότητας. Ο άνθρωπος της Αναγέννησης απελευθερώνεται σιγά σιγά από τη θρησκευτική-εκκλησιαστική, πνευματική μονοκρατορία και στρέφεται στις τέχνες και στη μελέτη των νόμων της φύσης.

α. Οι νέοι δρόμοι δημιουργίας

Η πολιτική άνθιση ξεκίνησε από τις ακμαίες οικονομικά πόλεις της Ιταλίας. Εκεί, η οικονομική ευεξία προκάλεσε έντονη καλλιτεχνική και πνευματική δραστηριότητα, η οποία υποστηριζόταν από εκπροσώπους της αστικής τάξης.

Η αρχιτεκτονική ξεφεύγει από τη μεσαιωνική ακαμψία και θρησκευτικότητα και ασχολείται με την ομορφιά της ζωής και το ανθρώπινο σώμα.

Τα πανεπιστήμια δεν ασχολούνται μόνο με φιλοσοφικές αναζητήσεις αλλά και με οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα.

Οι άνθρωποι της εποχής βλέπουν την ανθρώπινη ύπαρξη κάτω από ένα διαφορετικό πρίσμα.

β. Το κίνημα του Ανθρωπισμού

• Η ρήξη με το Μεσαίωνα

Κεντρικό θέμα αναζήτησης του αναγεννησιακού ανθρώπου ήταν η αναζήτηση της θέσης του ανθρώπου μέσα στον κόσμο, μακριά από το θεοκεντρισμό και τη θρησκοληψία του Μεσαίωνα.

Γι' αυτό ο άνθρωπος της Αναγέννησης στράφηκε στα ιδανικά της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας. Άρχισε να μελετάει τα αρχαία συγγράμματα, να τα μεταφράζει και να τα σχολιάζει. Η κίνηση αυτή ονομάζεται **Ανθρωπισμός**.

Τα αρχαία κείμενα είχαν μελετηθεί και παλαιότερα και στη Δύση (12ος αι.) και στο Βυζάντιο (10ος-15ος αι.). Ωστόσο, τώρα επιχειρείται όχι μια θεωρητική προσέγγιση αλλά η αξιοποίηση των διδαγμάτων της αρχαίας σκέψης και πνεύματος στη θεμελίωση ενός νέου κόσμου.

Πρόδρομοι του Ανθρωπισμού θεωρούνται ο **Δάντης**, ο **Πετράρχης** και ο **Βοκκάκιος**.

• Ο καθολικός άνθρωπος

Οι ανθρωπιστές θεωρούν ότι κέντρο του κόσμου είναι ο άνθρωπος. Ο άνθρωπος πρέπει να πάρει ο ίδιος την τύχη του στα χέρια του. Ιδανικό των **ανθρωπιστών** είναι ο **καθολικός άνθρωπος** (homo universalis), ο οποίος ερευνάει πολλούς τομείς καθώς επιδιώκει τη γνώση.

• Η συμβολή των Ελλήνων λογίων στην ανθρωπιστική κίνηση

Η συμβολή των Ελλήνων λογίων στην ανθρωπιστική κίνηση ήταν καθοριστική.

Στα τέλη του 14ου αι. ο **Μανουήλ Χρυσολογός** είχε μεταβεί στη Βενετία για να ζητήσει βοήθεια εναντίον των Τούρκων. Αργότερα επέστρεψε στην Ιταλία, όπου δίδαξε ελληνικά στη Βενετία και στο Μιλάνο.

Κατά τη **Σύνοδο της Φλωρεντίας** (1439), ήρθαν στην Ιταλία ο **Γεώργιος Σχολάριος**, ο **Μάρκος Ευγενικός**, ο **Βησσαρίωνας** και ο **Γεώργιος Γεμιστός**, ή **Πλήθων**.

Οι Έλληνες λόγιοι συνέβαλαν στην ενίσχυση των ανθρωπιστικών σπουδών. Οι άρχοντες της εποχής και οι βιβλιοθήκες χρηματοδότησαν την έκδοση αρχαίων ελληνικών συγγραμμάτων.

- **Μια νέα αντίληψη για την αγωγή και για την επιστήμη**

Ο άνθρωπος της Αναγέννησης έδινε μεγάλη σημασία στη δύναμη της εκπαίδευσης ως μέσο για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ανθρώπου.

δ. Η τυπογραφία και η διάδοση της Αναγέννησης και του Ανθρωπισμού

Οι ιδέες του Ανθρωπισμού και της Αναγέννησης εξαπλώθηκαν γρήγορα στην Ευρώπη.

Η Αναγέννηση εξαπλώθηκε στη Γαλλία, στη Γερμανία, στις Κάτω Χώρες και στην Ιβηρική Χερσόνησο.

Εστίες ανθρωπιστικής δράσης έγιναν πόλεις με πανεπιστήμια και εκδοτικά κέντρα: Παρίσι, Βενετία κτλ.

Σημαντικό ρόλο στη διάδοση των ιδεών της Αναγέννησης έπαιξε η τυπογραφία. Ο **Ιωάννης Γουτεμβέργιος** χρησιμοποίησε κινητά μεταλλικά στοιχεία για την εκτύπωση βιβλίων (1450). Έτσι γεννήθηκε το βιβλίο.

Η διαφορά με το παρελθόν ήταν μεγάλη: τα βιβλία ήταν λιγότερο ογκώδη, περισσότερο καλαίσθητα, προωθήθηκε η ατομική μελέτη, η πρόσβαση στη γνώση έγινε ευκολότερη. Πάντως, η μόρφωση είχε περιοριστεί στις πόλεις, καθώς στην επαρχία υπήρχαν πολλοί αναλφάβητοι.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Δάντης	1265-1321
– Πετράρχης	1304-1374
– Βοκκάκιος	1313-1375
– Σύνοδος της Φλωρεντίας	1439
– Εφεύρεση της τυπογραφίας	1450

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποια η σημασία των όρων *Ανθρωπισμός* και *ανθρωπιστικές σπουδές*;

Απάντηση:

Ο όρος αυτός αναφέρονταν στην στροφή των ανθρώπων της εποχής προς τις αξίες και τον πολιτισμό της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας. Μέτρο πια είναι ο άνθρωπος, όχι η υπερβατική λογική της μεσαιωνικής θρησκευτικής σκέψης. Ήρωες των ανθρώπων είναι ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, οι Ρωμαίοι φιλόσοφοι και στοχαστές. Μέσα από τη μελέτη του ανθρώπου και του κόσμου που τον περιβάλλει οι άνθρωποι της εποχής προσπαθούν να θεμελιώσουν το δικό τους, ιδιαίτερο κόσμο, αλλά και ολόκληρο το σύμπαν, καθώς για πρώτη φορά από την αρχαιότητα ο άνθρωπος αρχίζει να νιώθει τη δύναμη της σκέψης και των ιδιαίτερων ικανοτήτων του.

2η Ερώτηση: Να δώσετε ένα σύντομο ορισμό της *Αναγέννησης*.

Απάντηση:

Με τον όρο *Αναγέννηση* εννοούμε το πνευματικό κίνημα το οποίο βασίστηκε πάνω στις πνευματικές αξίες της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας.

3η Ερώτηση: Να αναφέρετε ποιον θεωρούσε ως *ιδανικό τύπο ανθρώπου η Αναγέννηση* και να τον περιγράψετε. *Αξιοποιήστε και το σχετικό παράθεμα.*

Απάντηση:

Κατά την *Αναγέννηση*, *ιδανικός* ήταν ο άνθρωπος ο οποίος θα ήταν μια πολυδιάστατη προσωπικότητα και ο άνθρωπος αυτός έπρεπε να είναι άνθρωπος της δράσης, να διαμορφώνει ο ίδιος τη ζωή του, να μην είναι παθητικός αποδέκτης των ερεθισμάτων του περιβάλλοντος. Ο άνθρωπος αυτός πρέπει να είναι έξυπνος, να χαίρεται τη ζωή του, να διαπνέεται από τις αιώνιες αξίες της φιλοσοφίας, να ενδιαφέρεται τόσο για την εξωτερική, όσο και για την εσωτερική του εμφάνιση, να είναι πνευματώδης, ευφυής, να είναι δυνατός στο σώμα και στον πόλεμο αλλά και στο πνεύμα. Ο άνθρωπος, κατά τους ανθρωπιστές, έπρεπε να είναι μορφωμένος, πολυμαθής προσωπικότητα, να ασχολείται με πολλά πράγματα.

4η Ερώτηση: Αξιολογήστε τη συμβολή των Ελλήνων λογίων στην Αναγέννηση.

Απάντηση:

Ήδη και πριν την άφιξη των πρώτων Ελλήνων λογίων στη Δύση υπήρχε ένα ρεύμα στροφής προς τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Η άνθιση της οικονομίας έκανε τους ανθρώπους να βλέπουν τη ζωή από διαφορετική θέση, σε σχέση με το μεσαιωνικό παρελθόν. Δεν το εξέφραζε πια η προοπτική θέασης της ζωής του μέσα από το μεσαιωνικό θεοκεντρισμό. Ένωθε ότι ο ίδιος ήταν το κέντρο του κόσμου, όχι οι θεόσταλτες και θεόπνευστες ανθρώπινες πράξεις. Ο άνθρωπος των Νέων Χρόνων απέκτησε εμπιστοσύνη στις ικανότητές του, σταμάτησε να είναι μοιρολάτρης. Γι' αυτό οι άνθρωποι της εποχής στράφηκαν προς τον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό, ο οποίος ακριβώς θεωρούσε ότι κέντρο του σύμπαντος είναι ο άνθρωπος. Μέσα σε αυτό το κλίμα, οι Έλληνες λόγιοι, με τις απόψεις τους και τα αρχαία ελληνικά χειρόγραφα που έφεραν μαζί τους, είχαν μεγάλη απήχηση στη Δύση, μια Δύση που διψούσε κυριολεκτικά για το αρχαίο ελληνικό πνεύμα και αποδεχόταν ως μεγάλους δασκάλους τους φυσικούς φορείς αυτού του πνεύματος.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιοι λόγιοι κατέφυγαν στη Δύση και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη του Δυτικού πολιτισμού;

Απάντηση:

Στα τέλη του 14ου αι. ο Μανουήλ Χρυσολωράς είχε μεταβεί στη Βενετία για να ζητήσει βοήθεια εναντίον των Τούρκων. Αργότερα (1403) επέστρεψε στην Ιταλία, όπου δίδαξε ελληνικά στη Βενετία και στο Μιλάνο.

Λίγο πριν την πτώση της Κωνσταντινούπολης ήρθαν στην Ιταλία ο Γεώργιος Σχολάριος, ο Μάρκος Ευγενικός, ο Βησσαρίωνας και ο Γεώργιος Γεμιστός, ή Πλήθων.

Σημαντικό ρόλο στην εγκατάλειψη του μεσαιωνικού κλίματος της μοιρολατρίας έπαιξε ο Πλήθωνας.

Σημαντικός ήταν και ο ρόλος του Βησσαρίωνα στη διαμόρφωση ενός νέου κλίματος. Ο Βησσαρίωνας ήταν θερμός υποστηρικτής της ένωσης των Εκκλησιών.

Τα ελληνικά διδάσκουν στα ιταλικά πανεπιστήμια και άλλοι λόγιοι, όπως ο Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ο Ιανός Λάσκαρης κ.ά.

Οι Έλληνες λόγιοι συνέβαλαν στην ενίσχυση των ανθρωπιστικών σπουδών. Οι άρχοντες της εποχής και οι βιβλιοθήκες χρηματοδότησαν την έκδοση αρχαίων ελληνικών συγγραμμάτων.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ο τέλειος «καθολικός άνθρωπος»** (σελ. 117 του σχολικού βιβλίου)

Ο Baldassar Castiglione περιγράφει τον τέλειο αυλικό. Έχει πολύπλευρη προσωπικότητα και είναι δυνατός, δυναμικός αλλά και ανθρωπίνος. Επίσης είναι καλλιεργημένος και έχει πολλές γνώσεις και δυνάμεις τόσο σωματικές, όσο και πνευματικές. Έχει γενικά υψηλό επίπεδο μόρφωσης και πολιτισμού. Ο καθολικός άνθρωπος είναι απότοκος της εποχής της Αναγέννησης.

✓ **Μόνο ο σοφός είναι ο αληθινός άνθρωπος** (σελ. 119 του σχολικού βιβλίου)

Σύμφωνα με τον Fr. Rabelais ο αληθινός άνθρωπος είναι πραγματικά σοφός και πανεπιστήμονας. Γνωρίζει τέλεια τις γλώσσες: ελληνικά, λατινικά, αραβικά, εβραϊκά κ.ά. Επίσης, έχει πολλές επιστημονικές γνώσεις, όπως γεωμετρίας, αριθμητικής, μουσικής, αστρονομίας, αστικού δικαίου, φυσικής ιστορίας κ.ά.

Εννοείται ότι είναι βαθιά θρησκευόμενος και μελετά την Αγία Γραφή. Μπορεί να υπερασπίζεται την πατρίδα του ως ικανός πολεμιστής και ταυτόχρονα να είναι ήρεμος και σοβαρός. Ο καθολικός άνθρωπος είναι εξ ολοκλήρου υπεύθυνος για τη μοίρα του.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Την εποχή της Αναγέννησης η πολιτιστική άνθιση ξεκίνησε από την ...

- α. Ιταλία
- β. Αγγλία
- γ. Ισπανία

Απάντηση: α

2. Η αντίληψη για τη ζωή είναι...

- α. η απαισιοδοξία

- β. η αισιοδοξία
- γ. μοιρολατρία

Απάντηση: β

3. Στα πανεπιστήμια καλλιεργείται...

- α. ο δογματισμός
- β. το κριτικό πνεύμα
- γ. η στείρα αναπαραγωγή

Απάντηση: β

4. Οι άνθρωποι στρέφονται προς το(ν)... πολιτισμό.

- α. αραβικό
- β. βυζαντινό
- γ. ελληνορωμαϊκό

Απάντηση: γ

5. Σύμφωνα με τους ανθρωπιστές, οι δυνατότητες του ανθρώπινου πνεύματος είναι:

- α. απεριορίστες
- β. περιορισμένες
- γ. εξαρτώμενες από τη Θεία Βούληση

Απάντηση: α

6. Οι ανθρωπιστές είναι κατά βάση...

- α. δογματικοί
- β. άθεοι
- γ. θρησκευόμενοι

Απάντηση: γ

7. Στην αναβίωση των ελληνικών γραμμάτων στη Δύση καθοριστική ήταν η συμβολή των...

- α. λογίων
- β. καλλιτεχνών
- γ. ιερέων

Απάντηση: α

8. Για τον άνθρωπο της Αναγέννησης κάθε ανθρώπινη πράξη οφείλεται...

- α. στην τύχη

- β. στη θεία χάρη
- γ. στις δυνατότητες του ανθρώπου

Απάντηση: γ

9. Την τυπογραφία ανακάλυψε ο...

- α. Έρασμος
- β. Γουτεμβέργιος
- γ. Σβαρτσ

Απάντηση: β

10. Τα τυπογραφεία εξέδωσαν κατά το 16ο αι. ... βιβλία.

- α. 150.000 - 200.000
- β. 30.000 - 35.000
- γ. 10.000

Απάντηση: α

11. Μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας, η φιλομάθεια περιορίστηκε...

- α. στην επαρχία
- β. στη Β. Ευρώπη
- γ. στις πόλεις

Απάντηση: γ

12. Στην επαρχία η αφύπνιση των συνειδήσεων έγινε με το(ν)...

- α. Μεσαίωνα
- β. Ανθρωπισμό
- γ. Διαφωτισμό

Απάντηση: γ

13. Τις νέες μορφές καλλιτεχνικής και πνευματικής έκφρασης υποστηρίζει κυρίως...

- α. ο λαός
- β. η αστική τάξη
- γ. η εκκλησία.

Απάντηση: β

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Ο όρος Αναγέννηση δημιουργήθηκε για να εκφράσει την αναβίωση του πνεύματος της κλασικής Ελλάδας και της Ρώμης.
2. Την πολιτιστική άνοξη υποστηρίζουν οι εκπρόσωποι του λαού και την μάχονται οι ηγεμόνες.
3. Ο άνθρωπος της Αναγέννησης ήταν απαλλαγμένος από το μεσαιωνικό θεατρinisμό.
4. Ανθρωπισμός ονομάστηκε η στροφή προς τη βαθύτερη γνώση των ελληνικών και λατινικών γραμμάτων και της αρχαιότητας.
5. Την περίοδο της Αναγέννησης ο αρχαίος πολιτισμός μελετάται σε θεωρητικό μόνο επίπεδο.
6. Οι τρεις προδρομικές μορφές του ανθρωπισμού ήταν ο Δάντης, ο Πετράρχης και ο Βοκκάκιος.
7. Στον Ανθρωπισμό ο άνθρωπος είναι βαθιά θρησκευόμενος και την ευθύνη για τη ζωή του την έχει ο Θεός.
8. Η δραστηριότητα των Ελλήνων λογίων κατά το 15ο και 16ο αι. συνέβαλε αποφασιστικά στην ενίσχυση των ανθρωπιστικών σπουδών στη Δύση και πολλά κείμενα των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων εκδόθηκαν τότε.
9. Στην Αναγέννηση η επικρατούσα αντίληψη ήταν ότι σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση του ανθρώπου παίζει η εκπαίδευση.
10. Η εμπειρία και το πείραμα δεν εξελίσσονται για να δώσουν ώθηση στις επιστήμες.
11. Η αναγεννησιακή σκέψη βρισκόταν σε πλήρη σχεδόν σύμπνοια με τη μεσαιωνική.
12. Η Αναγέννηση και ο Ανθρωπισμός ξεπέρασαν τα όρια της ιταλικής χερσονήσου και έγιναν κίνημα ευρωπαϊκό.
13. Ο Ιωάννης Γουτεμβέργιος χρησιμοποίησε γύρω στο 1450 κινητά μεταλλικά στοιχεία για την εκτύπωση βιβλίων.
14. Η επαρχία, παράλληλα με τις πόλεις, μνήθηκε στο πνεύμα της εποχής και είχε εύκολη πρόσβαση στη γνώση.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 2, 5, 7, 10, 11, 14

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

1. Η Αναγέννηση ξεκίνησε
2. Στα πανεπιστήμια καλλιεργείται
3. Αναβίωσαν
4. Ο Ανθρωπισμός σηματοδοτεί
5. Οι ανθρωπιστές πίστευαν
6. Ο καθολικός άνθρωπος
7. Εκδηλώθηκε έντονο ενδιαφέρον

Απάντηση: 1β, 2δ, 3ζ, 4α, 5στ, 6γ, 7ε

B

- α. ρήξη με το Μεσαίωνα
- β. από τις ακμαίες ιταλικές πόλεις
- γ. δημιουργεί τον πολιτισμό και τη μοίρα του
- δ. το κριτικό πνεύμα
- ε. για την έκδοση κειμένων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων
- στ. στις απεριορίστες δυνατότητες του ανθρώπου
- ζ. οι κλασικές σπουδές

A

1. Η Αναγέννηση σύντομα έγινε
2. Ο Ιωάννης Γουτεμβέργιος καταγόταν από
3. Ο μητροπολίτης Νίκαιας Βησσαρίων
4. Η ανακάλυψη της τυπογραφίας
5. Το 15ο αι. τα βιβλία ήταν
6. Η πλειονότητα του πληθυσμού στην επαρχία

Απάντηση: 1ε, 2δ, 3α, 4στ, 5β, 6γ

B

- α. ήρθε στην Ιταλία κατά τη Σύνοδο της Φλωρεντίας
- β. χειρόγραφα, ογκώδη, ακριβά και σπάνια
- γ. ήταν αναλφάβητοι
- δ. τη Μαγεντία της Γερμανίας
- ε. ευρωπαϊκό κίνημα
- στ. συνέβαλε στη διάδοση του αναγεννησιακού πνεύματος

3. Οι Ανακαλύψεις

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Προς αναζήτηση νέων δρόμων

Από το Μεσαίωνα ήδη οι Ευρωπαίοι είχαν εκδηλώσει μεγάλο ενδιαφέρον για την Κίνα και τα πλούτη της. Σε αυτό βοήθησαν και οι αφηγήσεις του **Μάρκο Πόλο** (1254-1324).

Καθώς όμως οι περιοχές της Α. Μεσογείου ήταν υπό τουρκική κατοχή, ήταν δύσκολο το εμπόριο με την Ανατολή.

Επιπλέον, το εμπόριο ήταν στα χέρια των Βενετών και των Αράβων, ενώ τα ευγενή μέταλλα σπάνιζαν στην Ευρώπη.

Τέλος, η δημιουργία ισχυρών εθνικών κρατών και ο διαφαινόμενος ανταγωνισμός μεταξύ τους έστρεφαν αυτά τα κράτη προς την ανακάλυψη νέων εμπορικών δρόμων, ώστε να ενισχυθεί το εμπόριο και η οικονομία τους.

Οι χώρες που πρωτοστάτησαν σε αυτή την προσπάθεια ήταν η Πορτογαλία και η Ισπανία.

β. Οι πρόοδοι στη ναυσιπλοΐα

Την ίδια εποχή εξελίσσεται η ναυτική τεχνολογία, και ειδικότερα τα μέσα προσανατολισμού (η **πυξίδα**, ο **αστρολάβος** και ο **πορτολάνος**) και πλεύσης (ναυπηγήθηκαν πιο σταθερά πλοία, οι **καραβέλες**).

γ. Οι Ευρωπαίοι ανακαλύπτουν τον κόσμο

• Προς τις Ινδίες

Οι Πορτογάλοι προσπάθησαν να ανακαλύψουν το θαλάσσιο δρόμο προς τις Ινδίες παραπλέοντας την Αφρική. Χρηματοδότης ήταν ο πρίγκιπας Ερρίκος ο Θαλασσοπόρος (1394-1460).

Ο **Βαρθολομαίος Ντιάζ** (1450-1500) έφτασε ως το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας το 1487. Το 1498 ο **Βάσκο Ντα Γκάμα** έφτασε στις Ινδίες.

Το 1500 ο **Αλβαρέζ Καμπράλ** (περ. 1460-1526) έφτασε κατά λάθος ως τη Βραζιλία.

Οι Πορτογάλοι ιδρύουν εμπορικούς σταθμούς κατά μήκος των ακτών του Ινδικού ωκεανού, θέτοντας έτσι τα θεμέλια της αυτοκρατορίας τους.

• Προς την Αμερική, μια νέα ήπειρο

Ο **Χριστόφορος Κολόμβος** (1451-1506) ταξίδεψε δυτικά. Πίστεψε ότι έφτασε στις Ινδίες. Ωστόσο, είχε ανακαλύψει μια νέα ήπειρο.

Ο Φλωρεντίνος **Αμέριχο Βεσπούτσι** (1454-1512) κατάλαβε ότι οι ακτές αυτές ανήκουν σε μια νέα ήπειρο.

• Ο πρώτος περίπλους της Γης

Οι Ισπανοί πάντως δε σταμάτησαν να αναζητούν ένα νέο δρόμο προς τις Ινδίες. Μέσα σε αυτή την προσπάθεια εντάσσεται η προσπάθεια του **Μαγγελάνου** (1480-1521) να φτάσει στην Ασία ταξιδεύοντας δυτικά. Το ταξίδι αυτό (1519-1522) ήταν επιτυχημένο και με αυτό αποδείχτηκε η σφαιρικότητα της Γης.

δ. Η κατάκτηση του Νέου Κόσμου και οι αποικιακές αυτοκρατορίες

Με τη **Συνθήκη της Τορντεζίλας** (1494) οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι μοίρασαν τον κόσμο μεταξύ τους.

Μετά τις πρώτες ανακαλύψεις οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι ξεκίνησαν την κατάκτηση του Νέου Κόσμου, η οποία έγινε με βίαιο τρόπο. Οι Ισπανοί μεταχειρίστηκαν με πολύ άσχημο τρόπο τους λαούς των χωρών που κατέλαβαν, με αποτέλεσμα οι ντόπιοι να εξαφανιστούν σε λίγα χρόνια.

Οι Πορτογάλοι ίδρυσαν με τη βοήθεια του στόλου και του πυροβολικού μια σειρά οχυρωμένων εμπορικών σταθμών στον Ινδικό ωκεανό, ώστε να μεταφέρουν με ασφάλεια τα μπαχαρικά και τα πολύτιμα μέταλλα στην Ευρώπη.

Ενδιαφέρθηκαν και για τη Βραζιλία, όπου με τη βοήθεια που πρόσφεραν η αποικιακή διοίκηση και η ιδιωτική πρωτοβουλία δημιουργήθηκαν φυτείες τσαγιού, κακάου και ζάχαρης. Παράλληλα, εξαιτίας της έλλειψης εργατικών χεριών, εγκαινιάστηκε το εμπόριο μαύρων δούλων από την Αφρική.

Οι Ισπανοί στράφηκαν στη δημιουργία φυτειών (κακάο, καπνός, ζαχαροκάλαμο κ.ά), αλλά κυρίως στην ανακάλυψη και εκμετάλλευση ορυχείων χρυσού και ασημιού.

Σύντομα πάντως οι Άγγλοι, οι Γάλλοι και οι Ολλανδοί θα διεκδικήσουν μερίδιο από το αποικιακό εμπόριο.

δ. Η Ευρώπη μετά τις Ανακαλύψεις

• Οικονομικές μεταβολές

α) Το κέντρο των οικονομικών δραστηριοτήτων μεταφέρεται από το μεσογειακό νότο (Γένοβα, Βενετία) στο βορρά (Αμβέρσα) και στον Ατλαντικό (Λισσαβόνα).

β) Οι εμπορικές ανταλλαγές διευρύνονται σημαντικά και η Δυτική και Βόρεια Ευρώπη γίνονται το κέντρο του κόσμου.

γ) Η μεγάλη ποσότητα χρυσού και ασημιού οδήγησε στον εκχρηματισμό των συναλλαγών και στην οριστική κυριαρχία της νομισματικής οικονομίας.

δ) Πολλοί άνθρωποι πλουτίζουν. Τα χρήματα αυτά επενδύονται σε εμπορικές, τραπεζικές κ.ά. επιχειρήσεις. Έτσι, τίθενται οι βάσεις του κεφαλαιοκρατικού συστήματος στην Ευρώπη.

ε) Η βιοτεχνία ακμάζει, καθώς εξελίσσεται η τεχνολογία και παραγκωνίζονται σιγά σιγά οι μεσαιωνικοί οικονομικοί θεσμοί.

στ) Η γεωργική παραγωγή εμπλουτίζεται με την εισαγωγή νέων προϊόντων (π.χ. ο καπνός, το κακάο).

ζ) Εξαιτίας της μεγάλης ποσότητας πολύτιμων μετάλλων που φτάνει στην Ευρώπη, η τιμή των μετάλλων αυτών πέφτει, ενώ οι τιμές των αγαθών αυξάνουν.

• Κοινωνικός μετασχηματισμός και ανανέωση της σκέψης

Η κοινωνία αρχίζει να διαφοροποιείται σημαντικά. Στη διαφοροποίηση αυτή καθοριστικό ρόλο παίζει η **αστική τάξη**, αφού η τάξη αυτή ασχολείται με τις νέες οικονομικές δραστηριότητες.

Οι αγρότες επωφελήθηκαν από αυτές τις οικονομικές μεταβολές, οι ευγενείς και οι εργάτες έπαθαν μεγάλη καταστροφή. Η εποχή αυτή είναι γενικά μεταβατική.

Οι Ανακαλύψεις επέδρασαν στον τρόπο σκέψης των Ευρωπαίων.

Αναπτύχθηκαν πολλοί επιστημονικοί κλάδοι, εξαιτίας της ανάγκης αντιμετώπισης των πρακτικών προβλημάτων και της αγάπης του ανθρώπου για τη γνώση.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Μάρκο Πόλο	1254-1324
– Το ταξίδι του Μάρκο Πόλο στην Ασία	1271-1291
– Ερρίκος ο Θαλασσοπόρος	1394-1460
– Βαρθολομαίος Ντιάζ	1450-1500
– Χριστόφορος Κολόμβος	1451-1506
– Αμέρικο Βεσπούτσι	1454-1512
– Αλβαρέζ Καμπράλ	1460-1526
– Βάσκο Ντα Γκάμα	1469-1524
– Φερδινάνδος Μαγγελάνος	1480-1521
– Ο Ντιάζ φτάνει στο ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας	1487
– Ο Κολόμβος ανακαλύπτει την Αμερική	1492
– Η συνθήκη της Τορντεζίλας	1494
– Ο Βάσκο Ντα Γκάμα φτάνει στις Ινδίες	1498
– Ο Α. Καμπράλ ανακαλύπτει τη Βραζιλία	1500
– Ο γύρος της Γης από το Μαγγελάνο	1519-1521

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, οι Πορτογάλοι και οι Ισπανοί έσπευσαν να μοιράσουν το Νέο Κόσμο;

Απάντηση:

α) Οι Πορτογάλοι και οι Ισπανοί ήθελαν να εξασφαλίσουν για τους εαυτούς τους τις περιοχές που θα ανακάλυπταν. Έβλεπαν ότι οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες θα προσπαθούσαν να αποκομίσουν μερίδιο από τις νέες χώρες. Θέλοντας λοιπόν να διασφαλίσουν τις νέες αγορές και τις νέες οδούς μεταφοράς μπαχαρικών από τον ανταγωνισμό των υπολοίπων χωρών, χώρισαν από πριν τον κόσμο σε ζώνες επιρροής.

Επιπλέον, οι δύο χώρες ήθελαν να κατοχυρώσουν το πεδίο δράσης τους από πριν, ώστε να μην υπάρχουν προστριβές μεταξύ τους όταν θα πραγματοποιούνταν η ανακάλυψη αυτών των περιοχών.

2η Ερώτηση: Να ταξινομήσετε τα αποτελέσματα (οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά) των Ανακαλύψεων και να τα αξιολογήσετε βασιζόμενοι και στα σχετικά παραθέματα.

Απάντηση:

α) Οικονομικές μεταβολές

α. Το κέντρο των οικονομικών δραστηριοτήτων μεταφέρεται από το μεσογειακό νότο (Γένοβα, Βενετία) στο βορρά (Αμβέρσα) και στον Ατλαντικό (Λισσαβόνα).

β. Οι εμπορικές ανταλλαγές διευρύνονται σημαντικά και η Δυτική και Βόρεια Ευρώπη γίνονται το κέντρο του κόσμου.

γ. Η μεγάλη ποσότητα χρυσού και ασημιού οδήγησε στον εκχρηματισμό των συναλλαγών και στην οριστική κυριαρχία της νομισματικής οικονομίας.

δ. Πολλοί άνθρωποι πλουτίζουν. Τα χρήματα αυτά επενδύονται σε εμπορικές, τραπεζικές κ.ά. επιχειρήσεις. Έτσι, τίθενται οι βάσεις του κεφαλαιοκρατικού συστήματος στην Ευρώπη.

ε. Η βιοτεχνία ακμάζει, καθώς εξελίσσεται η τεχνολογία και παραγωνίζονται σιγά σιγά οι μεσαιωνικοί οικονομικοί θεσμοί.

στ. Η γεωργική παραγωγή εμπλουτίζεται με την εισαγωγή νέων προϊόντων (π.χ. ο καπνός, το κακάο).

ζ. Εξαιτίας της μεγάλης ποσότητας πολύτιμων μετάλλων που έφταναν στην Ευρώπη, η τιμή των μετάλλων αυτών πέφτει και το κόστος ζωής αυξάνει.

β) Κοινωνικές μεταβολές

α. Η κοινωνία αρχίζει να διαφοροποιείται σημαντικά. Στη διαφοροποίηση αυτή καθοριστικό ρόλο παίζει η αστική τάξη, αφού η τάξη αυτή ασχολείται με τις νέες οικονομικές δραστηριότητες.

β. Οι αγρότες επωφελήθηκαν από αυτές τις οικονομικές μεταβολές, οι ευγενείς και οι εργάτες έπαθαν μεγάλη καταστροφή.

Η εποχή αυτή είναι γενικά μεταβατική.

γ) Ιδεολογικές μεταβολές

α. Οι Ανακαλύψεις επέδρασαν στον τρόπο σκέψης των Ευρωπαίων, οι οποίοι επιθυμούν την επικοινωνία Ευρώπης και Νέου Κόσμου. Οι Ευρωπαίοι στρέφονται προς την άποψη ότι όλα είναι σχετικά.

β. Αναπτύχθηκαν πολλοί επιστημονικοί κλάδοι, εξαιτίας της ανάγκης αντιμετώπισης των πρακτικών προβλημάτων και της αγάπης του ανθρώπου για τη γνώση.

Οι Ανακαλύψεις δρομολόγησαν ένα πολυεπίπεδο μετασχηματισμό της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Η Ευρώπη όδευε σταθερά προς την παγκόσμια κυριαρχία. Οι Ανακαλύψεις σηματοδοτούν μια αποφασιστική τομή στην ευρωπαϊκή ιστορία: πέρα από τις οικονομικές, κοινωνικές κ.ά αλλαγές, δρομολογήθηκε δραστική αλλαγή στον τρόπο σκέψης των Ευρωπαίων. Το πνεύμα των ανθρώπων άρχισε να διευρύνεται, θέτοντας τις βάσεις του σύγχρονου πολιτισμού.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για την ανακάλυψη του θαλάσσιου δρόμου προς τις Ινδίες;

Απάντηση:

Οι Πορτογάλοι προσπάθησαν να ανακαλύψουν το θαλάσσιο δρόμο προς τις Ινδίες παραπλέοντας την Αφρική. Χρηματοδότης ήταν ο πρίγκιπας Ερρίκος Θαλασσινός (1394-1460).

Ο Βαρθολομαίος Ντιάζ (1450-1500) έφτασε ως το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας το 1487. Το 1498 ο Βάσκο Ντα Γκάμα έφτασε στις Ινδίες.

Το 1500 ο Αλβαρέζ Καμπράλ (περ. 1460-1526) έφτασε κατά λάθος ως τη Βραζιλία.

Οι Πορτογάλοι ιδρύουν εμπορικούς σταθμούς κατά μήκος των ακτών του Ινδικού ωκεανού, θέτοντας έτσι τα θεμέλια της αυτοκρατορίας τους.

2η Ερώτηση: Κάτω από ποιες συνθήκες έγινε ο πρώτος περίπλους της Γης;

Απάντηση:

Οι Ισπανοί δε σταμάτησαν να αναζητούν ένα νέο δρόμο προς τις Ινδίες. Μέσα σε αυτή την αναζήτηση εντάσσεται η προσπάθεια του Μαγγελάνου (1480-1521) να φτάσει στην Ασία ταξιδεύοντας δυτικά. Το ταξίδι αυτό (1519-1522) ήταν επιτυχημένο και με αυτό αποδείχτηκε η σφαιρικότητα της Γης.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Τα αμύθητα πλούτη της Ιαπωνίας** (σελ. 112 του σχολικού βιβλίου)

Ο Μάρκο Πόλο αφηγείται τις εντυπώσεις του από την Ιαπωνία. Έκρινε ότι οι άνθρωποι εκεί ήταν ευγενείς και η χώρα ήταν εξαιρετικά πλούσια. Υπήρχε πάρα πολύ χρυσάφι και πετράδια αμέτρητα. Δεν υπήρχε εμπόριο και ο πλούτος έμενε στη χώρα.

✓ **Οι στόχοι του Ερρίκου του Θαλασσοπόρου** (σελ. 124 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ερρίκος ο Θαλασσοπόρος οργάνωνε εξερευνητικά ταξίδια πέρα από τα Κανάρια νησιά και το ακρωτήριο Μπαταγιόρ για πολλούς λόγους. Πρώτον, τα μέρη ήταν ανεξερεύνητα. Δεύτερον, γιατί ήθελε να πληροφορηθεί αν θα μπορούσαν να υπάρξουν εμπορικές σχέσεις με αυτούς τους τόπους. Τρίτον, ήθελε να μάθει μέχρι πού είχαν φτάσει οι άπιστοι. Τέταρτον, αναζητούσε ισχυρούς χριστιανούς ηγεμόνες και πέμπτον, αναζητούσε με πάθος συμπαράσταση, ώστε να εμψυχήσει τη χριστιανική πίστη σ' όλους τους λαούς.

✓ **Το πρώτο ταξίδι του Χριστόφορου Κολόμβου** (σελ. 125 του σχολικού βιβλίου)

Παρατίθενται αποσπάσματα από το Ημερολόγιο του Κολόμβου που αφορούν την απόβασή του στο νησί Μπαχάμες και στην Αϊτή. Τα καταλαμβάνει και δηλώνει ότι οι κάτοικοι της Αϊτής ήταν άοπλοι και γυμνοί και προφανώς θα εκχριστιανίζονταν άνετα.

✓ **Και με τη Βούλλα του Πάπα** (σελ. 126 του σχολικού βιβλίου)

Το 1493 ο πάπας Αλέξανδρος VI πρότεινε τη διανομή του κόσμου μεταξύ Πορτογάλων και Ισπανών η οποία έγινε τελικά με τη συνθήκη της Τορντεζίλας το 1494.

Οι Πορτογάλοι επέκτειναν των κυριαρχία τους και έτσι ο κόσμος μοιράστηκε πριν ανακαλυφθεί.

✓ **Μια φωνή διαμαρτυρίας για την τύχη των ιθαγενών** (σελ. 126 του σχολικού βιβλίου)

Ο επίσκοπος Βαρθολομαίος Λας Κάζας διαμαρτύρεται στο Βασιλιά της Ισπανίας για την αγριότητα στη συμπεριφορά των Ισπανών απέναντι στους ιθαγενείς. Τονίζει ότι οι χριστιανοί φέρονται απάνθρωπα και εξοντώνουν τόσους ανθρώπους με μόνο σκοπό τον πλούτο.

✓ **Η σχετικότητα των πραγμάτων** (σελ. 128 του σχολικού βιβλίου)

Ο Μονταίνι αναφέρει ότι όλα είναι σχετικά και ο καθένας κρίνει την αλήθεια ανάλογα με το τι έχει μάθει και με το τι θεωρείται σωστό σύμφωνα με τις παραδόσεις του τόπου του. Η διεύρυνση των γνώσεων των Ευρωπαίων οδήγησε σε αλλαγή της στάσης τους απέναντι στα πράγματα. Άρχισαν να βλέπουν ότι όλα είναι σχετικά, όχι απόλυτα.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για την Ανατολή κεντρίστηκε και από τις διηγήσεις του...

- α. Αμέρικο Βεσπούτσι
- β. Βαρθολομαίου Ντιάζ
- γ. Μάρκο Πόλο

Απάντηση: γ

2. Η μεταφορά των προϊόντων της Ανατολής ήταν δύσκολη, γιατί στην Α. Μεσόγειο κυριαρχούσαν...

- α. οι Άραβες

- β. οι Βενετοί
- γ. οι Τούρκοι

Απάντηση: γ

3. Στον τομέα των εξερευνήσεων πρωτοστάτησαν οι Πορτογάλοι και οι...

- α. Ιταλοί
- β. Ισπανοί
- γ. Γάλλοι

Απάντηση: β

4. Ο πορτολάνος ήταν...

- α. ναυτικός χάρτης
- β. όργανο προσανατολισμού
- γ. τμήμα του καταρτιού των πλοίων

Απάντηση: α

5. Η καραβέλα ήταν νέος τύπος...

- α. όπλου
- β. καραβιού
- γ. κανονιού

Απάντηση: β

6. Ο ... τελικά έφτασε στην Καλκούτα των Ινδιών.

- α. Αλβαρέζ Καμπράλ
- β. Βαρθολομαίος Ντιάζ
- γ. Βάσκο Ντα Γκάμα

Απάντηση: γ

7. Η Βραζιλία κατακτήθηκε από τους...

- α. Ισπανούς
- β. Πορτογάλους
- γ. Ολλανδούς

Απάντηση: β

8. Ο Χριστόφορος Κολόμβος νόμιζε ότι είχε φτάσει...

- α. στις Ινδίες
- β. στο Μακάο
- γ. στην Κίνα

Απάντηση: α

9. Πρώτος ο ... κατάλαβε ότι είχε βρεθεί μια νέα ήπειρος.

- α. Αμέρικο Βεσπούτσι
- β. Μαγγελάνος
- γ. Φρανσίσκο Πιζάρο

Απάντηση: α

10. Με τη Συνθήκη της ... οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι μοίρασαν τον κόσμο.

- α. Αυγούστας
- β. Μαδρίτης
- γ. Τορντεζίλας

Απάντηση: γ

11. Οι Ισπανοί... τους προκολομβιανούς πολιτισμούς.

- α. αδιαφόρησαν για
- β. σεβάστηκαν
- γ. κατέστρεψαν

Απάντηση: γ

12. Οι Ισπανοί τελικά δημιούργησαν μια ... αυτοκρατορία.

- α. ηπειρωτική
- β. θαλάσσια
- γ. ευρωπαϊκή

Απάντηση: α

13. Οι Ισπανοί ενδιαφέρονταν κυρίως για...

- α. την καλλιέργεια δημητριακών
- β. την εύρεση πολύτιμων μετάλλων
- γ. την εκμετάλλευση των σκλάβων

Απάντηση: β

14. Μετά τις Ανακαλύψεις, το λιμάνι της Βενετίας...

- α. γνώρισε παρακμή
- β. έμεινε σταθερό κέντρο εμπορίου
- γ. άκμασε

Απάντηση: α

15. Το ασήμι και το χρυσάφι της Αμερικής προκάλεσε...

- α. πτώση των τιμών των αγαθών

β. άνοδο των τιμών των αγαθών

γ. ούτε πτώση ούτε άνοδο των τιμών των αγαθών

Απάντηση: β

B´ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Ένας από τους λόγους που αναζητούσαν νέους δρόμους προς την Ανατολή ήταν η έλλειψη πολύτιμων μετάλλων στην Ευρώπη.
2. Η ναυτική τεχνολογία δεν εξελίχτηκε καθόλου το 15ο αι.
3. Οι Πορτογάλοι βρήκαν αμέσως το δρόμο για τις Ινδίες.
4. Οι Πορτογάλοι ίδρυσαν μια σειρά εμπορικών σταθμών στις ακτές του Ινδικού ωκεανού.
5. Ο Κολόμβος ήταν Ιταλός.
6. Ο Κολόμβος αποβίβαστηκε αρχικά στη σημερινή Κούβα.
7. Το ταξίδι του Μαγγελάνου κράτησε ενάμισι χρόνο.
8. Οι Πορτογάλοι ανέπτυξαν στη Βραζιλία φυτείες κακάου.
9. Το ασήμι και το χρυσάφι που εισέρρευσαν ελάχιστα επηρέασαν τις συναλλαγές στην Ευρώπη.
10. Πολλοί άνθρωποι πλούτισαν από τον ισπανικό χρυσό.
11. Την εποχή αυτή τέθηκαν οι βάσεις του κεφαλαιοκρατικού συστήματος.
12. Η βιοτεχνία την ίδια περίοδο μένει στάσιμη.
13. Η κοινωνία τελικά δεν άλλαξε από τις Ανακαλύψεις.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 4, 5, 8, 10, 11

Γ´ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Η Ισπανία και η Πορτογαλία εκμεταλλεύτηκαν τη γεωγραφική τους θέση	α. πολλοί επιστημονικοί κλάδοι
2. Τα εξερευνητικά ταξίδια των Πορτογάλων	β. μετατράπηκαν σε κατακτήσεις
3. Οι πρώτες Ανακαλύψεις γρήγορα	γ. με αποικιακά προϊόντα
4. Οι Πορτογάλοι ενδιαφέρθηκαν πολύ	δ. η υφαντουργία, η μεταξουργία και η τυπογραφία
5. Οι Ισπανοί στράφηκαν κυρίως	ε. του ανθρώπου διευρύνεται
6. Το κέντρο του κόσμου μεταφέρθηκε	στ. χρηματοδοτήθηκαν από τον Ερρίκο το Θαλασσοπόρο

7. Μεγάλη ανάπτυξη γνώρισε	ζ. παρέμεινε η γεωργική παραγωγή
8. Θεμέλιο της οικονομίας, πάντως,	η. των τιμών είχε θετικές επιπτώσεις
9. Η γεωργική παραγωγή εμπλουτίστηκε	θ. στην εκμετάλλευση των ορυχείων χρυσού και ασημιού
10. Στη διαδικασία μετασχηματισμού της κοινωνίας	ι. για να πρωταγωνιστήσουν στις Ανακαλύψεις
11. Για τους χωρικούς η άνοδος	ια. στη Δυτική και Βόρεια Ευρώπη
12. Αναπτύχθηκαν σημαντικά και	ιβ. σημαντικό ρόλο έπαιξε η νέα τάξη, η αστική
13. Με τις Ανακαλύψεις, ο ορίζοντας	ιγ. για την ανάπτυξη της Βραζιλίας

Απάντηση: 1ι, 2στ, 4ιγ, 3β, 5θ, 6ια, 7δ, 8ζ, 9γ, 10ιβ, 11η, 12α, 13ε

4. Θρησκευτική μεταρρύθμιση (1517-1555)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία σε κρίση

Ενώ ο Μεσαίωνας τελειώνει, πολλοί είναι αυτοί που διαμαρτύρονται για την πνευματική και διοικητική ανεπάρκεια της Καθολικής Εκκλησίας:

α. Κυριαρχούσε η συνήθεια εξαγοράς των αξιωμάτων της εκκλησίας.

β. Οι Πάπες επέβαλλαν στους πιστούς βαριές εισφορές.

γ. Ο κατώτερος κλήρος μαστίζονταν από αμάθεια και ηθική παρακμή.

δ. Τη στιγμή που η αντίληψη των ανθρώπων διευρύνεται σημαντικά, η Εκκλησία εξακολουθεί να επισείει τη διαρκή απειλή του κακού (δείχνοντας έτσι μονοθυτικότητα) και να προβάλλει διάφορους τρόπους άφεσης των αμαρτιών (π.χ. τα **συγχοροχάρτια**).

Οι ανθρωπιστές αντέδρασαν σε αυτή την κατάσταση. Ήθελαν να στρέψουν όλους τους ανθρώπους στη σωστή μελέτη της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης.

Έτσι, η Βίβλος μεταφράζεται στη λαϊκή γλώσσα κατά το 16ο αι. Η τυπογραφία βοηθάει σημαντικά στη διάδοση των ιερών κειμένων. Η κρίση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας έλαβε, εκτός από θρησκευτικό, και κοινωνικοπολιτικό χαρακτήρα.

β. Η Μεταρρύθμιση του Λούθηρου

Στις γερμανικές χώρες η σήψη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας είχε πιο άμεσο αντίκτυπο, γιατί υπήρχε πιο έντονη η αντιπαράθεση μεταξύ κοσμικής εξουσίας και εκκλησιαστικής.

Αφορμή στάθηκε η πώληση συγχωροχαρτιών από το μοναχό **Τέντσελ** στη Γερμανία, ώστε να ολοκληρωθεί το χτίσιμο του Αγ. Παύλου της Ρώμης. Το γεγονός αυτό, η εκμετάλλευση δηλ. της αμάθειας του λαού για ιδιοτελείς σκοπούς, εξόργισε το Γερμανό μοναχό και θεολόγο **Μαρτίνο Λούθηρο**.

Ο Λούθηρος τοιχοκόλλησε τον Οκτώβριο του 1517 **95 θέσεις** διαμαρτυρίας εναντίον των συγχωροχαρτιών και άλλων δογματικών ζητημάτων.

Ο πάπας Λέοντας Ι΄ αφόρισε το Λούθηρο. Η **βούλλα** του αφορισμού κατέληξε στη φωτιά από τον ίδιο το Λούθηρο (1520).

Ο Αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κάλεσε το Λούθηρο να απολογηθεί ενώπιον της **Δίαιτας** της Βορμς, εκείνος όμως αρνήθηκε να αναρρέσει τις απόψεις του. Όταν η Δίαίτα τον καταδίκασε, ο Λούθηρος κρύφτηκε στον πύργο του εκλέκτορα της Σαξονίας.

Το κήρυγμα του Λούθηρου βρήκε αμέσως ανταπόκριση στη Γερμανία, όπου οι αγρότες κατέλαβαν τα εκκλησιαστικά κτήματα.

Καθώς ο Αυτοκράτορας ήταν απασχολημένος με τους ιταλικούς πολέμους, η Μεταρρύθμιση βρήκε το χρόνο να απλωθεί περισσότερο. Μια νέα καταδίκη του Λουθηρανισμού (1529) έκανε τους λουθηρανούς ηγεμόνες να διαμαρτυρηθούν. Γι' αυτό ονομάστηκαν **προτεστάντες**, ή **διαμαρτυρόμενοι**. Το 1530 οι ηγεμόνες αυτοί υπέβαλαν στη Δίαίτα ένα υπόμνημα με τις αρχές του Λουθηρανισμού, την **Ομολογία της Αυγούστας**.

Τελικά πάντως ξέσπασε στη χώρα εμφύλια διαμάχη, η οποία τερατίστηκε με την **Ειρήνη της Αυγούστας** (1555). Κάθε κρατίδιο θα επέλεγε μόνο του το δόγμα που θα ακολουθούσε.

γ. Η διάδοση της Μεταρρύθμισης

Η διδασκαλία του Λούθηρου εξαπλώθηκε στην Ελβετία. Αρχηγός της μεταρρυθμιστικής κίνησης ήταν ο **Ζβίγγλιος** (1484-1531), ο οποίος έφτασε σε ένοπλη αντιπαράθεση με τους καθολικούς.

Ο **Ιωάννης Καλβίνος** (1509-1564) διατύπωσε το δικό του εκκλησιαστικό δόγμα και εφάρμοσε το δικό του τρόπο ζωής στη Ζυρίχη, ακολουθώντας τα βήματα του Λούθηρου.

Ο Καλβινισμός πολεμήθηκε άγρια στη Γαλλία. Στις 24/8/1572 2.000 **Ουγενότοι** (Γάλλοι καλβινιστές) σφάχτηκαν από τους καθολικούς στο Παρίσι (**Νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου**).

Στην Αγγλία, η οριστική ρήξη με τη Ρώμη (1534) προήλθε από το βασιλιά **Ερρίκο Η΄** (1534-1547) εξαιτίας μιας προσωπικής διαμάχης με τον Πάπα. Η παραλλαγή της Μεταρρύθμισης στην Αγγλία Ονομάστηκε **Αγγλικανισμός** και η εκκλησία **Αγγλικανική**, κεφαλή της οποίας ήταν ο Βασιλιάς.

δ. Η Αντιμεταρρύθμιση

Μπροστά σε όλα αυτά τα γεγονότα η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αποφάσισε να αντιδράσει.

- **Τα μοναχικά τάγματα**

Ως πιο σημαντικό μέσο για την αντεπίθεση εναντίον της Μεταρρύθμισης κρίθηκε η αναδιοργάνωση των παλιών μοναχικών ταγμάτων και η ίδρυση νέων. Τα τάγματα αυτά θα διέδιδαν τα δόγματα της Εκκλησίας μέσω συνεχούς προπαγάνδρας.

- **Η Ιερή Εξέταση**

Το 1542 αναδιοργανώθηκε ο παλαιός θεσμός της Ιεράς Εξέτασης. Οι ύποπτοι υποβάλλονταν σε βασανιστήρια και τιμωρία ήταν η καύση στην πυρά.

- **Η Λογοκρισία**

Ιδρύθηκε στη Ρώμη ένα **συμβουλίο λογοκρισίας**. Αυτό σε τακτά διαστήματα δημοσίευε κατάλογο βιβλίων τα οποία περιείχαν αιρετικές θέσεις (**Index Libroum Prohibitorum**).

- **Η Σύνοδος του Τρέντο (1545-1563)**

Παράλληλα, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία προσπάθησε να αντιμετωπίσει τις εσωτερικές της αδυναμίες. Η ανασυγκρότηση της Εκκλησίας και η αποσαφήνιση του ρωμαιοκαθολικού δόγματος πραγματοποιήθηκε από τη **Σύνοδο του Τρέντο** (1545-1563). Εκεί αποφασίστηκαν τα ακόλουθα:

- Η αναμόρφωση του κλήρου μέσω της δημιουργίας ειδικών εκκλησιαστικών σχολείων, των **σεμιναρίων**.
- Ο Πάπας ήταν ανώτερος από τις Συνόδους στα δογματικά και διοικητικά θέματα.
- Εγκρίθηκαν τα ως τότε μέτρα εναντίον της Μεταρρύθμισης.

ε. Οι συνέπειες της Μεταρρύθμισης

α) Διασπάστηκε η θρησκευτική ενότητα της Δ. Ευρώπης. Ο Λουθηρανισμός χαρακτηριζόταν από διασπαστικές τάσεις, καθώς προωθούσε τον τοπικισμό, ενώ

ο Καλβινισμός και ο Καθολικισμός συντέλεσαν στη συγκρότηση μεγάλων κρατών.

β) Η Μεταρρύθμιση βρίσκεται σε άμεση αλληλεπίδραση με τη διαδικασία δημιουργίας εθνικών ταυτοτήτων. Έτσι, το β΄ μισό του 16ου αι. στη Γαλλία διεξάγονται έντονες θρησκευτικές διαμάχες, ενώ στη Γερμανία το 17ο αι. ξεσπάει ο Τριαντακονταετής Πόλεμος (1618-1648).

γ) Η Μεταρρύθμιση, κυρίως ο Καλβινισμός, προωθούσε τις ατομικές ελευθερίες και συνέβαλε στην ανάπτυξη του κοινοβουλευτικού συστήματος και του καπιταλισμού.

δ) Η Μεταρρύθμιση προώθησε την ατομική δράση: η σωτηρία της ψυχής ήταν ατομική υπόθεση, η ηθική δεν είναι απόλυτο μέγεθος αλλά σχετικό.

ε) Κάτω από αυτές τις εξελίξεις, δίνεται νέα ώθηση στην ανάπτυξη των επιστημών, των γραμμάτων, των τεχνών και γενικότερα της παιδείας.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Σβίγγλιος	1484-1531
– Ιωάννης Καλβίνος	1509-1564
– Αρχίζει η διάθεση των συγχωροχαρτιών στη Γερμανία	1515
– Ο Λούθηρος τοιχοκολλεί τις 95 θέσεις	1517
– Ο Λούθηρος καίει την παπική βούλλα αφορισμού	1520
– Ο Λουθηρανισμός καταδικάζεται ξανά.	
– Οι λουθηρανοί διαμαρτύρονται	1529
– Η Ομολογία της Αυγούστας	1530
– Σκοτώνεται ο Ζβίγγλιος	1531
– Ερρίκος Η΄	1534-1547
– Οριστική ρήξη Ερρίκου Η΄ και Πάπα	1534
– Αναδιοργανώνεται η Ιερά Εξέταση	1542
– Σύνοδος του Τρέντο	1545-1563
– Η Ειρήνη της Αυγούστας	1555
– Η νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου	24/8/1572

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποια η συμβολή του ανθρωπιστικού κινήματος στην εκδήλωση της Μεταρρύθμισης και πώς επέδρασε στη διαμόρφωση του περιεχομένου της; Συμβουλευτείτε και το σχετικό παράθεμα.

Απάντηση:

α) Η συμβουλή των ανθρωπιστών στην εκδήλωση της Μεταρρύθμισης ήταν καθοριστική. Ο Ανθρωπισμός, κίνημα που κατεξοχήν προβάλλε το άτομο και τις δυνατότητες που διέθετε για να διαχειριστεί ο ίδιος τη ζωή του, επηρέασε καθοριστικά τη σκέψη των μεταρρυθμιστών, καθώς, εκτός από άλλα, τους έκανε να δουν με κριτική ματιά τις αδυναμίες και τα τραυτά σημεία του ρωμαιοκαθολικού δόγματος.

β) Οι ανθρωπιστές αντέδρασαν σε αυτή την κατάσταση. Ήθελαν να στρέψουν όλους τους ανθρώπους στη σωστή μελέτη της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης.

Έτσι, η Βίβλος μεταφράζεται στη λαϊκή γλώσσα κατά το 16ο αι. Η τυπογραφία βοηθάει σημαντικά στη διάδοση των ιερών κειμένων.

Μέσα από τη στενή επαφή με τα εκκλησιαστικά κείμενα έγινε κατανοητό ότι σημασία είχε η αληθινή πίστη και όχι η τήρηση των τύπων.

2η Ερώτηση: Να σχολιάσετε τη γκραβούρα που απεικονίζει την καύση της βούλλας του Πάπα, επισημαίνοντας αφενός τους λόγους της δημόσιας καύσης του παπικού εγγράφου και αφετέρου το συμβολισμό αυτής της ενέργειας. Ποιος τίτλος θα ταίριαζε, κατά τη γνώμη σας, στην εικόνα αυτή;

Απάντηση:

α) Ο Λούθηρος ήθελε να δείξει ότι οι καιροί είχαν αλλάξει, αφού ο αφορισμός του Πάπα δεν είχε καμία αξία στη Γερμανία. Ήθελε ακόμη να δείξει την προσωπική του διαφωνία με τους τρόπους αντιμετώπισης των διαφωνούντων με την επίσημη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Τέλος, ήθελε να επισημάνει ότι ο ίδιος ήταν έτοιμος να πολεμήσει με σθένος για τις ιδέες και τις απόψεις του, τις μόνες σωστές κατά την άποψη του Λούθηρου.

β) Ο Λούθηρος δεν προέβη σε αυτή την κίνηση χωρίς υποστήριξη. Μαζί του ήταν ηγεμόνες και λαός, οι οποίοι ήταν αηδισμένοι από την προσπάθεια της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας να κρατάει κάτω από τον απόλυτο έλεγχό της τους πιστούς. Ο Λούθηρος ήθελε να τονίσει ότι φτάνει πια, η παπική αλαζονεία δε θα πε-

ράσει. Η κίνηση αυτή βρήκε άμεση απήχηση, αφού ήδη υπήρχε σημαντική προϊστορία όσον αφορά τη διαμάχη κοσμικής-εκκλησιαστικής εξουσίας. Αυτές οι κοινωνικές δυνάμεις της Γερμανίας ταυτίστηκαν απόλυτα με την «ανταρσία» του Λούθηρου, ιδιαίτερα μάλιστα αφότου φάνηκε ότι ο Λούθηρος δεν ήταν διατεθειμένος να υποχωρήσει στις παπικές πιέσεις.

γ) Ένας άλλος τίτλος που θα μπορούσε να δοθεί είναι: «Η απόφαση των μεταρρυθμιστών να παλέψουν για την πίστη τους».

3η Ερώτηση: **Να αξιολογήσετε την αποτελεσματικότητα των μέτρων με τα οποία η Καθολική Εκκλησία αντιμετώπισε τη Μεταρρύθμιση.**

Απάντηση:

Η Καθολική Εκκλησία προσπάθησε να αντιδράσει στο μεταρρυθμιστικό κίνημα σε διάφορα επίπεδα. Ωστόσο, κύριο χαρακτηριστικό αυτής της προσπάθειας είναι το γεγονός ότι χρησιμοποίησε βία για να «επαναφέρει» τους πιστούς στον Καθολικισμό, όπως φαίνεται από την ενεργοποίηση της Ιεράς Εξέτασης και τη δημιουργία ενός συμβουλίου λογοκρισίας. Επιπλέον, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία χρησιμοποίησε και την προπαγάνδα ως μέσο αντίδρασης. Τα μέτρα αυτά ήταν δύσκολο να αποδώσουν, αφού η βία προκαλεί βία και νέους μάρτυρες, δεδομένου μάλιστα ότι οι λόγοι επικράτησης της Μεταρρύθμισης δεν ήταν μόνο θρησκευτικοί-ιδεολογικοί αλλά και οικονομικοί-κοινωνικοί. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησίας θα έπρεπε να προχωρήσει στην εξάλειψη αυτών των βαθύτερων παραγόντων, αν ήθελε να νικήσει τους μεταρρυθμιστές. Ο Πάπας θα έπρεπε να προβεί σε βαθύ εκδημοκρατισμό της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, πράγμα βέβαια αδύνατο, γιατί ο ίδιος θα έχανε τη θέση που είχε ως μοναδικός αντιπρόσωπος του Θεού επί της Γης.

Οι Πάπες είχαν μάθει να φέρονται ως απόλυτοι μονάρχες, που βρίσκονταν πιο ψηλά και από τους Αυτοκράτορες ακόμη. Δεν είχαν κατανοήσει ούτε πριν από την εκδήλωση της Μεταρρύθμισης, αλλά ούτε και μετά, τα νέα δεδομένα των καιρών, όπως διαμορφώθηκαν μετά την Αναγέννηση. Γι' αυτό και τελικά πλήρωσαν τα επείχειρα της μωρίας τους.

4η Ερώτηση: **Να σχολιάσετε τις συνέπειες της Μεταρρύθμισης - Αντιμεταρρύθμισης για την Ευρώπη και ολόκληρο τον κόσμο.**

Απάντηση:

α) Διασπάστηκε η θρησκευτική ενότητα της Δ. Ευρώπης. Ο Λουθηρανισμός χαρακτηριζόταν από διασπαστικές τάσεις, καθώς προωθούσε τον τοπικισμό, ενώ ο Καλβινισμός και ο Καθολικισμός συντέλεσαν στη συγκρότηση μεγάλων κρατών.

β) Η Μεταρρύθμιση βρίσκεται σε άμεση αλληλεπίδραση με τη διαδικασία δημιουργίας εθνικών ταυτοτήτων. Έτσι, το β΄ μισό του 16ου αι. στη Γαλλία διεξάγονται έντονες θρησκευτικές διαμάχες, ενώ στη Γερμανία το 17ο αι. ξεσπάει ο Τριαντακονταετής Πόλεμος (1618-1648).

γ) Η Μεταρρύθμιση, κυρίως ο Καλβινισμός, προωθούσε τις ατομικές ελευθερίες και συνέβαλε στην ανάπτυξη του κοινοβουλευτικού συστήματος.

δ) Η Μεταρρύθμιση προώθησε την ατομική δράση: η σωτηρία της ψυχής ήταν ατομική υπόθεση, η ηθική δεν είναι απόλυτο μέγεθος αλλά σχετικό.

ε) Κάτω από αυτές τις εξελίξεις δίνεται νέα ώθηση στην ανάπτυξη των επιστημών, των γραμμάτων, των τεχνών και γενικότερα της παιδείας.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποια τρωτά σημεία εμφάνιζε στο εσωτερικό της η Καθολική Εκκλησία προς το τέλος του Μεσαίωνα;

Απάντηση:

Ενώ ο Μεσαίωνας τελειώνει, πολλοί είναι αυτοί που διαμαρτύρονται για την πνευματική και διοικητική ανεπάρκεια της Καθολικής Εκκλησίας:

α. Κυριαρχούσε η συνήθεια εξαγοράς των αξιωμάτων της εκκλησίας.

β. Οι Πάπες επέβαλλαν στους πιστούς βαριές εισφορές.

γ. Ο κατώτερος κλήρος μαστίζονταν από αμάθεια και ηθική παρακμή.

δ. Τη στιγμή που η αντίληψη των ανθρώπων διευρύνεται σημαντικά η Εκκλησία εξακολουθεί να επισείει τη διαρκή απειλή του κακού (δείχνοντας έτσι μονολιθικότητα) και να προβάλλει διάφορους τρόπους άφεσης των αμαρτιών (π.χ. τα συγχωροχάρτια).

2η Ερώτηση: Πώς εξελίχθηκαν τα γεγονότα μετά την τοιχοκόλληση των 95 θέσεων από το Λούθηρο;

Απάντηση:

Ο πάπας Λέοντας Ι΄ αρχικά προσπάθησε να μεταπείσει το Λούθηρο, αργότερα όμως τον αφόρησε. Η βούλλα του αφορισμού κατέληξε στη φωτιά από τον ίδιο το Λούθηρο (1520).

Ο αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κάλεσε το Λούθηρο να απολογηθεί ενώπιον της Δίαιτας της Βορμς, εκείνος όμως αρνήθηκε να ανατρέψει τις απόψεις του. Όταν η Δίαιτα τον καταδίκασε, ο Λούθηρος κρύφτηκε στον πύργο του εκλέκτορα της Σαξονίας.

Το κήρυγμα του Λούθηρου βρήκε αμέσως ανταπόκριση στη Γερμανία, όπου οι αγρότες κατέλαβαν τα εκκλησιαστικά κτήματα. Το 1526 ξεσπάει ο Πόλεμος των Χωρικών, αλλά καταπνίγηκε.

Καθώς ο Αυτοκράτορας ήταν απασχολημένος με τους ιταλικούς πολέμους, η Μεταρρύθμιση βρήκε το χρόνο να απλωθεί περισσότερο. Μια νέα καταδίκη του Λουθηρανισμού έκανε τους λουθηρανούς ηγεμόνες να διαμαρτυρηθούν. Γι' αυτό ονομάστηκαν προτεστάντες, ή διαμαρτυρόμενοι. Το 1530 οι ηγεμόνες αυτοί υπέβαλαν στη Δίαιτα ένα υπόμνημα με τις αρχές του Λουθηρανισμού, την Ομολογία της Αυγούστας. Τελικά πάντως ξέσπασε στη χώρα εμφύλια διαμάχη, η οποία τερματίστηκε με την Ειρήνη της Αυγούστας (1555). Κάθε κρατίδιο θα επέλεγε μόνο του το δόγμα που θα ακολουθούσε.

3η Ερώτηση: **Με ποιες μορφές διαδόθηκε η Μεταρρύθμιση έξω από τα σύνορα της Γερμανίας;**

Απάντηση:

Η διδασκαλία του Λούθηρου εξαπλώθηκε στην Ελβετία. Αρχηγός της μεταρρυθμιστικής κίνησης ήταν ο Ζβίγγλιος (1484-1531), ο οποίος έφτασε σε ένοπλη αντιπαράθεση με τους καθολικούς.

Ο Ιωάννης Καλβίνος (1509-1564) διατύπωσε το δικό του εκκλησιαστικό δόγμα στη Ζυρίχη, ακολουθώντας τα βήματα του Λούθηρου. Ο Καλβίνος πίστευε ότι ο άνθρωπος είναι διεφθαρμένος και ότι, για να σωθεί, έπρεπε να στραφεί στη μελέτη της Βίβλου και στην τήρηση μιας αυστηρής κοινωνικής και προσωπικής πειθαχίας.

Ο Καλβινισμός πολεμήθηκε άγρια στη Γαλλία. Στις 24/8/1572 2.000 Ουγενότοι (Γάλλοι καλβινιστές) σφάχτηκαν από τους καθολικούς στο Παρίσι (Νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου).

Στην Αγγλία, η οριστική ρήξη με τη Ρώμη προήλθε από το βασιλιά Ερρίκο Η' (1534-1547) εξαιτίας μιας προσωπικής διαμάχης με τον Πάπα. Η παραλλαγή της Μεταρρύθμισης στην Αγγλία ονομάστηκε Αγγλικανισμός και η εκκλησία Αγγλικανική, κεφαλή της οποίας ήταν ο Βασιλιάς.

4η Ερώτηση: **Τι αποφάσισε η σύνοδος του Τρέντο;**

Απάντηση:

Αποφασίστηκαν τα ακόλουθα:

– Η αναμόρφωση του κλήρου μέσω της δημιουργίας ειδικών εκκλησιαστικών σχολείων, των σεμναρίων.

– Ο Πάπας ήταν ανώτερος από τις Συνόδους στα δογματικά και διοικητικά θέματα.

– Εγκρίθηκαν τα ως τότε μέτρα εναντίον της Μεταρρύθμισης.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Οι αδυναμίες της Εκκλησίας** (σελ. 129 του σχολικού βιβλίου)

Ο Έρασμος καταγγέλει τη διαφθορά κάποιων εκκλησιαστικών αξιωματούχων που με κάθε τρόπο προσπαθούν να εκμεταλλευθούν οικονομικά τους πιστούς. Από την άλλη παρατηρεί τη διοικητική ανεπάρκεια της Εκκλησίας και την έλλειψη χριστιανικού πνεύματος. Κατά την Αναγέννηση γίνονται πιο φανερές οι αδυναμίες της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, η οποία δεν μπορεί να ακολουθήσει το πνεύμα της εποχής. Η στάση αυτή και η διαφθορά στους κόλπους της Εκκλησίας οδήγησε στη Μεταρρύθμιση.

✓ **Συγχωροχάρτια** (σελ. 130 του σχολικού βιβλίου)

Τα συγχωροχάρτια ήταν η γραπτή άφεση αμαρτιών που παραχωρούσε η Εκκλησία στους πιστούς κατά τον Μεσαίωνα έναντι χρηματικής προσφοράς. Η Εκκλησία τα χρησιμοποίησε ως μέσο ελέγχου των πιστών μέσω του φόβου και της μόνιμης απειλής της αμαρτίας. Ακόμα περισσότερο, χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο πλουτισμού της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

✓ **Η επιστροφή στη Βίβλο** (σελ. 130 του σχολικού βιβλίου)

Ο Έρασμος δηλώνει την άποψή του ότι η Βίβλος πρέπει να διαδοθεί σ' όλες τις κοινωνικές και μορφωτικές τάξεις γιατί η χριστιανική θρησκεία δε στηρίζεται στην αμάθεια. Επίσης, ήθελε η Βίβλος να μεταφραστεί σ' όλες τις γλώσσες και να διαδοθεί.

✓ **Το προανάκρουσμα της Μεταρρύθμισης** (σελ. 131 του σχολικού βιβλίου)

Ο Λούθηρος αντιδρά στο φαινόμενο εμφάνισης συγχωροχαρτιών, θεωρώντας ότι όλοι οι άνθρωποι, άσχετα από την οικονομική τους επιφάνεια, έχουν δικαίωμα στη χριστιανική πίστη και στα αγαθά του Χριστού.

Ο Λούθηρος καταδίκασε κυριολεκτικά τα συγχωροχάρτια και αμφισβητούσε με λογικά επιχειρήματα τις παπικές απόψεις και άλλα δογματικά ζητήματα.

✓ **Τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Λουθήρου** (σελ. 131 του σχολικού βιβλίου)

Ο Μαρτίνος Λούθηρος πίστευε βαθιά στην αυθεντία της Αγίας Γραφής. Οι εξωτερικοί λατρευτικοί τύποι δεν είχαν αξία γι' αυτόν και παραδεχόταν μόνο την προσευχή ως μέσο επικοινωνίας με το Θεό. Το κήρυγμα του Λουθήρου ήταν φυσικό να προκαλέσει μια ευρύτερη μεταρρυθμιστική κίνηση.

✓ **Θεμελιώδης αρχή της καθηνικής διδασκαλίας** (σελ. 132 του σχολικού βιβλίου)

Ο Καλβίνος εκφράζει την πεποίθησή του ότι όλα κινούνται σύμφωνα με το προαιώνιο σχέδιο του Θεού. Έτσι, η σωτηρία ενός ανθρώπου εξαρτάται από τη δικαιοσύνη του Θεού, που είναι δεδομένη και ανεξιχνίαστη. Ο Καλβίνος υποστηρίζει την ελευθερία της ατομικής δραστηριότητας. Ο Καλβινισμός προώθησε την ατομική δράση, τις οικονομικές και πολιτικές αλλαγές. Δεν είναι τυχαίο που οι καθολικές χώρες ήταν καθυστερημένες σε σχέση με τις μη καθολικές. Ακόμα και η καθολική Γαλλία χρειάστηκε τη Γαλλική Επανάσταση για να προχωρήσει.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Τα εκκλησιαστικά αξιώματα απονέμονται με... κριτήρια.

- α. αξιοκρατικά
- β. μη αξιοκρατικά
- γ. χρηματικά

Απάντηση: γ

2. Το α΄ μισό του 16ου αι, ο αριθμός μεταφράσεων της Βίβλου σε λαϊκή γλώσσα...

- α. μειώνεται
- β. αυξάνεται
- γ. μένει σταθερός

Απάντηση: β

3. Η Αφορμή για τη Μεταρρύθμιση εκδηλώθηκε όταν Πάπας ήταν...

- α. Γρηγόριος Γ΄
- β. Λέων Γ΄
- γ. Νικόλαος Β΄

Απάντηση: β

4. Η αντίδραση στις παπικές διδασκαλίες προήλθε από...

- α. το Μαρτίνο Λούθηρο
- β. το μοναχό Τέντζελ
- γ. το Φίλιππο Μελάχθωνα

Απάντηση: α

5. Ο Λούθηρος έκαψε τη βούλλα του αφορισμού το...

- α. 1519
- β. 1521
- γ. 1520

Απάντηση: γ

6. Ο Λούθηρος αφέθηκε να εμφανιστεί μπροστά...

- α. στη Δίαιτα της Βόρμς
- β. στον Αυτοκράτορα
- γ. στον Πάπα

Απάντηση: α

7. Ο Λουθηρανισμός διαδόθηκε... στη Γερμανία.

- α. δύσκολα
- β. εύκολα αλλά αργά
- γ. ταχύτατα

Απάντηση: γ

8. Το κείμενο με τις βασικές αρχές του Λουθηρανισμού ονομάζεται Ομολογία...

- α. του Βάρτμπουργκ
- β. της Βεσφαλίας
- γ. της Αυγούστας

Απάντηση: γ

9. Ο Ιωάννης Καλβίνος ήταν...

- α. Ελβετός
- β. Γάλλος
- γ. Γερμανός

Απάντηση: α

10. Οι Γάλλοι ηγεμόνες θεωρούσαν τον Καλβινισμό... στοιχείο.

- α. ενοποιητικό
- β. απολυταρχικό
- γ. διασπαστικό

Απάντηση: γ

11. Η νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου διαδραματίστηκε...

- α. στο Παρίσι
- β. στη Ναντ
- γ. στο Στρασβούργο

Απάντηση: α

12. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αναδιοργάνωσε...

- α. τα μοναχικά τάγματα
- β. την παπική προπαγάνδα
- γ. την Ιερή Εξέταση

Απάντηση: γ

13. Ο Πάπας, με τη Σύνοδο του Τρέντο, θεωρήθηκε... τη Σύνοδο.

- α. κατώτερος από
- β. ανώτερος από
- γ. ισότιμος με

Απάντηση: β

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Τα τρωτά σημεία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας είχαν πιο άμεσο αντίκτυπο στη Γερμανία.
2. Ο Λούθηρος τοιχοκόλλησε τις 95 θέσεις στο δημαρχείο της Βιτεμβέργης.
3. Ο Λούθηρος θεωρούσε ότι η Εκκλησία έπρεπε να αναπροσαρμόσει το δόγμα της.
4. Ο Πάπας Γρηγόριος Β΄ αφόρισε το Λούθηρο.
5. Οι Λουθηρανοί ενίσχυσαν τελικά τις θέσεις τους.
6. Η Ειρήνη της Αυγούστας όριζε ότι το θρήσκευμα κάθε κρατιδίου θα οριζόταν ύστερα από καθολικό δημοψήφισμα.
7. Ο Ερρίκος Η΄ στράφηκε εναντίον του Πάπα το 1511.
8. Ο Πάπας αρνήθηκε να απομακρύνει τους Καρδινάλιους από τη Ρώμη.
9. Η Σύνοδος του Τρέντο ήταν σημαντική για την Καθολική Εκκλησία.
10. Η Μεταρρύθμιση ήταν πιο δημοκρατική από τον Καθολικισμό.
11. Το μεταρρυθμιστικό κίνημα ήταν σχετικό με τη διαδικασία σχηματισμού εθνικών ταυτοτήτων.
12. Η Μεταρρύθμιση έδινε προτεραιότητα στη δράση του ατόμου.
13. Πάντως η Μεταρρύθμιση δεν ευνόησε την ανάπτυξη των επιστημών.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 5, 9, 10, 11, 12

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Ενώ τελείωνε ο Μεσαίωνας, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία	α. της θρησκευτικής ενότητας της Ευρώπης
2. Ο κατώτερος κλήρος	β. η αποσαφήνιση του καθολικού δόγματος
3. Η εκκλησία στράφηκε στην	γ. κατά τη διάρκεια ένοπλης σύγκρουσης
4. Η κρίση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ήταν	δ. ζούσε στην αμάθεια και στην ηθική παρακμή
5. ο Ζβίγγλιος σκοτώθηκε	ε. στην νοοτροπία του ατόμου
6. Ο Καλβίνος οργάνωσε	στ. πώληση των συγχωροχαρτιών
7. Η Ιερά Εξέταση χρησιμοποιούσε βασανιστήρια	ζ. δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες των πιστών
8. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ίδρυσε στη Ρώμη	η. συντηρητικές χώρες
9. Σκοπός της Συνόδου του Τρέντο ήταν	θ. σχετική με το αναγεννησιακό πνεύμα της ανανέωσης
10. Η Μεταρρύθμιση σήμανε το τέλος	ι. τον Καθολικισμό στη Γερμανία οδήγησε στον Τριαντακονταετή Πόλεμο
11. Η προσπάθεια του Γερμανού Αυτοκράτορα να επιβάλει δυναμικά	ια. για την απόσπαση των ομολογιών
12. Οι καθολικές χώρες ήταν	ιβ. ένα συμβούλιο λογοκρισίας
13. Η Μεταρρύθμιση επέβαλε σημαντικές μεταβολές	ιγ. πιο συστηματικά τη Μεταρρύθμιση στην Ελβετία

Απάντηση: 1ζ, 2δ, 3στ, 4θ, 5γ, 6ιγ, 7ια, 8ιβ, 9β, 10α, 11ι, 12η, 13ε

5. Η Ανατολή υπό την οθωμανική κυριαρχία

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η επέκταση των Οθωμανών Τούρκων στην Ανατολική Ευρώπη και στη Μεσόγειο

- **Η οθωμανική στρατηγική στη Μεσόγειο**

Η Κωνσταντινούπολη αποτελούσε πρωτεύουσα μοναδικής, πολιτικής και

στρατηγικής σημασίας. Η οθωμανική ισχύς αναγνωρίστηκε από τα ευρωπαϊκά κράτη. Ακόμη και η Βενετία αναγκάστηκε να υπογράψει συνθήκες ειρήνης με τους Τούρκους. Το πρώτο τέταρτο του 16ου αι. το μεγαλύτερο μέρος της Α. Μεσογείου ήταν υπό τουρκική κατοχή.

- **Η επέκταση στην Ανατολική Ευρώπη**

Ο Σουλείμάν ο Μεγαλοπρεπής (1520-1556) έφτασε μέχρι τη Βιέννη (1529). Τελικά, ο Κάρολος Ε΄, Αυτοκράτορας της Γερμανίας, πέτυχε να μεταφέρει τον πόλεμο σε άλλα μέτωπα.

Οι Τούρκοι άρχισαν να ανακατεύονται στις ευρωπαϊκές υποθέσεις. Οι Γάλλοι, θέλοντας να κυριαρχήσουν στην Ευρώπη, προσέγγισαν τους Οθωμανούς.

Το 1536, στα πλαίσια αυτής της πολιτικής, υπογράφηκαν οι **διομολογήσεις**, δηλ. εμπορικές συμφωνίες μεταξύ Φραγκίσκου Α΄ και Σουλείμάν του Μεγαλοπρεπούς.

- **Μετατόπιση της ευρωπαϊκής και οθωμανικής αναμέτρησης στο μεσογειακό χώρο. Η ναυμαχία της Ναύπακτου**

Όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία επεκτάθηκε στη Β. Αφρική, στο αντιτουρκικό μέτωπο προστέθηκαν και οι Ισπανοί (μαζί με τους Γερμανούς).

Οι Τούρκοι στράφηκαν με επιτυχία εναντίον της Χίου (1566) και της Κύπρου (1571).

Συγκροτήθηκε πάλι **Ιερός Συνασπισμός** εναντίον των Τούρκων, ο οποίος συνέτριψε το ναυτικό των Τούρκων στη **Ναύπακτο** (1571).

Η νίκη των χριστιανικών δυνάμεων στη Ναύπακτο δεν προσέφερε στην Ευρώπη άμεσα αποτελέσματα, γιατί η χριστιανική συμμαχία διασπάστηκε σύντομα, εξαιτίας των διομολογήσεων, των θρησκευτικών ερίδων αλλά και για άλλους λόγους. Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κρήτη (1645-1669).

β. Ελληνισμός και Δύση

- **Η στάση των Ελλήνων κατά τις επιχειρήσεις των δυτικών δυνάμεων εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας**

Το όνειρο των Ελλήνων για ελευθερία από τον τουρκικό ζυγό συνδέθηκε με την αντιτουρκική πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων, αφού άλλωστε οι πιο πολλοί πόλεμοι μεταξύ Τούρκων και Ευρωπαίων διεξήχθησαν στον ελλαδικό χώρο.

Διαδίδονταν παραδόσεις και χρησμοί για επικείμενη ανάσταση του Γένους. Ξεσπούσαν τοπικές εξεγέρσεις σε διάφορες περιοχές.

Και η Γαλλία, από τα τέλη του 15ου αι., υπόσχονταν ότι θα επελευθέρωνε τους Έλληνες από τον τουρκικό ζυγό. Μετά το 1535, όμως, η Γαλλία ακολούθησε φιλοτουρκική πολιτική.

Και οι **Ιεροί Συνασπισμοί** κάλυπταν τις επιδιώξεις και τα συμφέροντά τους στην Α. Μεσόγειο με διακηρύξεις για δήθεν προσπάθειες εκδίωξης των άπιστων από την περιοχή.

• **Επαναστατικές κινήσεις μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου**

Μετά την ήττα των Τούρκων στη ναυμαχία της Ναυπάκτου, οι Έλληνες και οι υπόλοιποι υπόδουλοι λαοί της Βαλκανικής ζητούσαν πιο επίμονα τη βοήθεια των ευρωπαϊκών χωρών.

Αρχικά στρέφονται στον Αυτοκράτορα της Γερμανίας, αργότερα στους Ισπανούς, στον Πάπα και σε ηγεμόνες ιταλικών κρατιδίων.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, και ως την έναρξη των θρησκευτικών πολέμων, εκδηλώνονται επαναστατικά κινήματα. Τα κυριότερα είναι:

- Κινήματα στη Δυτική Ελλάδα (τέλη 16ου αι.)
- Οι εξεγέρσεις του Διονυσίου του Σκυλόσοφου (1600 και 1611)
- Κινήματα των Μανιατών και του Γάλλου Δούκα του Νεβέρ (αρχές 17ου αι.)
- Κινήματα των Κυπρίων σε συνεννόηση με το Δούκα της Σαβοΐας

• **Οι σχέσεις των Ελλήνων με τη Δύση**

Τα κινήματα αυτά ήταν καταδικασμένα να αποτύχουν γιατί οι Ευρωπαίοι ενδιαφέρονταν μόνο για τα συμφέροντά τους. Μετά από πολλές απογοητεύσεις, οι Έλληνες στράφηκαν προς τη Ρωσία, από το β΄ μισό του 17ου αι.

Ο υπόδουλος Ελληνισμός μαράζωνε οικονομικά, εξαιτίας των συνεχών συγκρούσεων, των εξεγέρσεων, των λεηλασιών, της βαριάς φορολογίας, της πειρατείας και της φυγής του πληθυσμού στα ορεινά.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες δεν μπορεί να γίνει λόγος για την πολιτιστική ανάπτυξη του Ελληνισμού. Παράλληλα, οι Ευρωπαίοι ενδιαφέρθηκαν για τη σύναψη διομολογήσεων με τους Τούρκους και όχι για τον Ελληνισμό. Μετά την Άλωση της Πόλης (1453), εγκαινιάζεται και για την Ελλάδα μια περίοδος οπισθοδρόμησης, η οποία είχε ως αποτέλεσμα μια σημαντική υστέρηση σε όλους τους τομείς, που φάνηκε πιο καθαρά το 19ο αι.

Σιγά σιγά οι Έλληνες συνδέθηκαν με την Ευρώπη και μπόρεσαν να βελτιώσουν τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες διαβίωσης, έτσι οδηγήθηκαν στο Νεοελληνικό Διαφωτισμό (1750-1821).

γ. Η εθνολογική σύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η κεντρική εξουσία

• Το καθεστώς των υποδούλων

Σύμφωνα με το ισλαμικό δίκαιο, μόνο **οι λαοί της Βίβλου** (Εβραίοι, Χριστιανοί) μπορούσαν να εξαγοράσουν τη ζωή τους καταβάλλοντας κυρίως ένα φόρο, τον **κεφαλικό**. Αυτοί ήταν οι **τζιμμήδες**. Αυτοί οι υπήκοοι αποκτούσαν ορισμένες ελευθερίες.

Όλοι οι κάτοικοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εκτός από τους αξιωματούχους, συγκροτούσαν την τάξη των **ραγιαδών**. Αργότερα, όμως, ο όρος αυτός δήλωνε μόνο τους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς.

Οι λαοί αυτοί πλήρωναν τον **κεφαλικό φόρο** και το **χαράτσι**. Ο πρώτος φόρος πληρώνονταν για να εξασφαλιστεί ότι οι υπόδουλοι θα ζούσαν και ο δεύτερος για να αναγνωριστεί ότι η γη των χριστιανών ανήκε στον Αλλάχ και στο Σουλτάνο.

• Τα προνόμια και οι θεσμοί

Οι ραγιαδες ζούσαν σε **κοινότητες**, ή **μιλλέτια**, έχοντας κάποια μορφή αυτοδιοίκησης.

Η σπουδαιότερη κοινότητα ήταν η ορθόδοξη. Ο Πατριάρχης Κων/πολης, ο οποίος αναδείχθηκε σε **Εθνάρχη**, με αυτοκρατορικό βεράτι μπορούσε να παρεμβαίνει στην Υψηλή Πύλη για θέματα σχετικά με τους Έλληνες.

Ποικίλες δικαιοδοσίες και καθήκοντα απέκτησε και η εκκλησιαστική ιεραρχία.

Πάντως, οι χριστιανοί γενικά αποκλείονταν από θέσεις και αξιώματα επίσημα, εκτός από κάποιες κατηγορίες αξιωμάτων οι οποίες δίνονταν παραδοσιακά σε Έλληνες.

Ιδιαίτερα οι Έλληνες, υπέφεραν από τη βαριά φορολογία, τις διοικητικές αυθαιρεσίες, το **παιδομάζωμα**, τον **εξισλαμισμό** και την **υποχρεωτική ναυτολογία**.

Την εποχή αυτή οι Έλληνες οργανώθηκαν σε **κοινότητες**. Ήταν ένα είδος τοπικής αυτοδιοίκησης το οποίο βασίστηκε κυρίως στην απροθυμία των Τούρκων να οργανώσουν αποτελεσματικό δημοσιονομικό σύστημα.

• Η είσπραξη των φόρων και η τοπική αυτοδιοίκηση

Η δημοσιονομικές ευθύνες περιήλθαν στις κοινότητες, καθώς δεν υπήρχε δημοσιονομικός μηχανισμός για την είσπραξη των φόρων και τον επιμερισμό τους στα φυσικά πρόσωπα και στις κοινότητες.

Οι αρχηγοί των κοινοτήτων εκλέγονται από τα μέλη και φέρουν διάφορα ονόματα: **πρόκριτοι**, **δημογέροντες**, **κοτζαμπάσηδες κ.ά.** Κριτήρια επιλογής τους είναι η οικονομική τους επιφάνεια, η ηλικία τους, η επιρροή τους στη διοίκηση.

Σιγά σιγά τα αξιώματα αυτά έγιναν κληρονομικά και οι οικογένειες που τα νέμονταν είχαν επιβληθεί στις τοπικές κοινωνίες. Συνήθως, πάντως, ο άρχοντας της κοινότητας εκλέγονταν χωρίς εξωτερική παρέμβαση.

Ο θεσμός των κοινοτήτων προώθησε το αίσθημα της αλληλεγγύης και συλλογικής ευθύνης, ενώ μέσα σε αυτές σφυρηλατήθηκαν το δημοκρατικό πνεύμα και η ελληνική εθνική συνείδηση.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Άλωση της Κωνσταντινούπολης	1453
– Σουλείμάν ο Μεγαλοπρεπής	1520-1556
– Κατάκτηση της Ρόδου από τους Τούρκους	1522
– Οι Τούρκοι μπροστά στη Βιέννη	1529
– Διομολογήσεις μεταξύ Γάλλων-Οθωμανών	1535
– Η Χίος και η Κύπρος σε τουρκικά χέρια	1566,1570-71
– Η ναυμαχία της Ναυπάκτου	7/10/1571
– Επαναστατικά κινήματα στην Ελλάδα	τέλη 16ου-αρχές 17ου αι.
– Εξέγερση του Μητροπολίτη Λαρίσης Διονυσίου Φιλόσοφου	1600 και 1611
– Τριαντακονταετής Πόλεμος	1618-1638
– Η κατάκτηση της Κρήτης από τους Τούρκους	1645-1699
– Νεοελληνικός Διαφωτισμός	1750-1821

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Να επισημάνετε τους παράγοντες που επηρέασαν τη στάση των Ελλήνων έναντι των Δυτικών δυνάμεων κατά τις επιχειρήσεις των τελευταίων εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πώς αξιολογείτε αυτή τη στάση;

Απάντηση:

α) Το όνειρο των Ελλήνων για ελευθερία από τον τουρκικό ζυγό συνδέθηκε με την αντιτουρκική πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων, αφού άλλωστε οι πιο πολλοί πόλεμοι μεταξύ Τούρκων και Ευρωπαίων διεξήχθησαν στον ελλαδικό χώρο.

Διαδίδονταν παραδόσεις και χρησμοί για επικείμενη ανάσταση του Γένους. Ξεσπούσαν τοπικές εξεγέρσεις σε διάφορες περιοχές.

Και η Γαλλία υπόσχονταν ότι θα απελευθέρωνε τους Έλληνες από τον τουρκικό ζυγό. Μετά το 1535, όμως οι Γαλλία ακολούθησε φιλοτουρκική πολιτική.

Και οι Ιεροί Συνασπισμοί κάλυπταν τις επιδιώξεις και τα συμφέροντά τους στην Α. Μεσόγειο με διακηρύξεις για δήθεν προσπάθειες εκδίωξης των απίστων από την περιοχή.

β) Η στάση αυτή ήταν δικαιολογημένη, επειδή οι Έλληνες είχαν βασιστεί, πάνω στην απελπισία τους, στις υποσχέσεις των Ευρωπαίων για απελευθέρωση του ελλαδικού χώρου. Η ψυχολογία των Ελλήνων ήταν τέτοια, που ποτέ δεν έπαψαν να ελπίζουν και να αναζητούν κάποιον ελευθερωτή. Τις ελπίδες τους αυτές αναθέρμαναν και οι προφητείες και οι παραδόσεις, οι οποίες τόνιζαν τη συμβολή των ομόθησκων Ευρωπαίων στην απελευθέρωση των Ελλήνων από τους αλλόθρησκους. Δεν είχαν καταλάβει ακόμη ότι οι Ευρωπαίοι ενδιαφέρονταν μόνο για τα δικά τους συμφέροντα και πως θα ελευθερώνονταν μόνο με τις δικές τους δυνάμεις.

2η Ερώτηση: Να εντοπίσετε τα κύρια σημεία της επιστολής του Αρχιεπισκόπου Κύπρου (βλέπε σχετικό παράθεμα). Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο Αρχιεπίσκοπος της Κύπρου να πείσει το Δούκα της Σαβοΐας;

Απάντηση:

– Κύρια σημεία της επιστολής είναι: α) Ο Δούκας πρέπει να έρθει με στρατό για να σώσει τους κατοίκους της Κύπρου από την τυραννία των Τούρκων. β) Πρέπει να φέρει όπλα και για το λαό της Κύπρου, ο οποίος περιμένει ανυπόμονος το στρατό του Δούκα.

– Χρησιμοποιεί τα ακόλουθα επιχειρήματα: α) Είναι αμαρτία το βασίλειο της Κύπρου να βρίσκεται σε τυραννικά χέρια, εφόσον μάλιστα κάποτε ανήκε στους προγόνους του Δούκα. β) Στο νησί υπάρχουν 35.000 ετοιμοπόλεμοι ντόπιοι, ενώ από τους Τούρκους μόνο 8.000. γ) Αν οι Κύπριοι δουν τη βοήθεια να έρχεται, θα αφανίσουν τους εχθρούς της πίστης.

3η Ερώτηση: Με βάση την αφήγηση του βιβλίου σας και το περιεχόμενο των παραθεμάτων για το θεσμό της κοινότητας να προσδιορίσετε τις εξουσίες και τις αρμοδιότητές της. Να αναλύσετε τους λόγους που οδήγησαν το οθωμανικό κράτος να παραχωρήσει προνόμια στις κοινότητες.

Απάντηση:

• α) Η κοινότητα μπορούσε να συλλέγει τους φόρους και τους αποδίδει στους Τούρκους.

β) Η κοινότητα είχε την απαραίτητη υποδομή να κάνει τον καταμερισμό του φόρου που αναλογούσε σε κάθε μέλος της κοινότητας.

γ) Τα μέλη της κοινότητας μπορούσαν να εκλέγουν άμεσα ή έμμεσα τους άρχοντές τους.

- α) Οι Οθωμανοί ήταν λαός που ασχολούνταν με τον πόλεμο και τις κατακτήσεις. Κράτησαν για τον εαυτό τους το ρόλο του αφέντη και άφησαν τους υπόδουλους να αναπτύξουν εκείνους τους μηχανισμούς με τους οποίους θα συνέλεγαν και θα τους απέδιδαν τους φόρους. Μετά μάλιστα το β΄ μισό του 17ου αι., οπότε αρχίζει η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι Τούρκοι ενδιαφέρονται όλο και περισσότερο μόνο για την είσπραξη των φόρων.

- β) Οι Τούρκοι έδωσαν προνόμια στους Έλληνες και τους άφησαν να αναπτύξουν κάποια μορφή αυτοδιοίκησης για να μπορούν να ελέγχουν καλύτερα τις επαναστατικές τους εξάρσεις.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Γιατί οι Οθωμανοί ήθελαν οπωσδήποτε να ολοκληρώσουν την κατάκτηση της Α. Μεσογείου;

Απάντηση:

Οι Οθωμανοί έπρεπε πρώτα να κατακτήσουν την Α. Μεσόγειο και τη Βαλκανική, αφού:

α) Η κατοχή από τους Βενετούς νησιών του Αιγαίου καθώς και της Κρήτης αποτελούσαν αγκάθια στα πλευρά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

β) Υπήρχε η πεποίθηση στο μουσουλμανικό κόσμο ότι η ύπαρξη των μουσουλμανικών χωρών σε οθωμανικό έδαφος τραυμάτιζε το γόητρο των Οθωμανών.

2η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για την επέκταση των Οθωμανών στην Ευρώπη το 16ο αι.;

Απάντηση:

Οι Οθωμανοί εκστράτευσαν στη Β. Βαλκανική και στην Α. Ευρώπη, γιατί ήθελαν να δημιουργήσουν ένα σύστημα εμπορικών δρόμων το οποίο θα ήταν έξω από τις αφετηρίες της Ιταλίας και της Αδριατικής.

Ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής (1520- 1556) έφτασε ως τη Βιέννη (1529). Τελικά ο Κάρολος Ε΄, αυτοκράτορας της Γερμανίας, πέτυχε να μεταφέρει τον πόλεμο σε άλλα μέτωπα.

Οι Τούρκοι άρχισαν να ανακατεύονται στις ευρωπαϊκές υποθέσεις. Οι Γάλλοι, θέλοντας να κυριαρχήσουν στην Ευρώπη, προσέγγισαν τους Οθωμανούς.

Το 1535, στα πλαίσια αυτής της πολιτικής, υπογράφηκαν οι διομολογήσεις, δηλ. εμπορικές συμφωνίες μεταξύ Φραγκίσκου Α΄ και Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς.

3η Ερώτηση: Ποια γεγονότα οδήγησαν στη ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571);

Απάντηση:

Όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία επεκτάθηκε στη Β. Αφρική, στο αντιτουρκικό μέτωπο προστέθηκαν και οι Ισπανοί (μαζί με τους Γερμανούς).

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες διεξάγεται ο τρίτος βενετοτουρκικός πόλεμος, κατά τη διάρκεια του οποίου συγκροτείται η Santa Lega, ο αντιτουρκικός συνασπισμός (1538) στο οποίο συμμετείχε ο πάπας Πάυλος ο Γ΄, ο Κάρολος Ε΄, ο βασιλιάς της Αυστρίας Φερδινάνδος και οι Βενετοί. Οι Βενετοί βγήκαν πάλι ηττημένοι από τη νέα σύγκρουση.

Το πολεμικό θέατρο μεταφέρθηκε προσωρινά στη Β. Αφρική και στη Μάλτα. Όταν όμως οι Τούρκοι απέτυχαν να καταλάβουν την τελευταία, στράφηκαν με επιτυχία εναντίον της Χίου (1566) και της Κύπρου (1571).

Συγκροτήθηκε πάλι Ιερός Συνασπισμός εναντίον των Τούρκων, ο οποίος συνέτριψε το ναυτικό των Τούρκων στη Ναύπακτο (1571).

4η Ερώτηση: Ποια η στάση των Ευρωπαίων μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου; Γιατί;

Απάντηση:

Γεγονός είναι ότι οι στρατιωτικές ενέργειες εναντίον της Τουρκίας δε συνεχίστηκαν μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Η Βενετία ήταν πολύ αδύναμη, η Γερμανική Αυτοκρατορία είχε ειρηνικές σχέσεις με τους Οθωμανούς. Απέμενε η Ισπανία, η οποία είχε να αντιμετωπίσει προβλήματα στο Νέο Κόσμο.

Η ανακοπή της αντιτουρκικής σχέσης των Ευρωπαίων οφείλεται στην υπογραφή των διομολογήσεων από ευρωπαϊκές χώρες, στις θρησκευτικές διαμάχες, στον Τριαντακονταετή Πόλεμο (1616-1648).

4η Ερώτηση: Ποια κινήματα ξεσπούν στην Ελλάδα το 16ο και 17ο αι.;

Απάντηση:

Μετά την ήττα των Τούρκων στη ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571), οι Έλληνες και οι υπόλοιποι υπόδουλοι λαοί της Βαλκανικής ζητούσαν πιο επίμονα τη βοήθεια των ευρωπαϊκών χωρών.

Αρχικά, στρέφονται στον Αυτοκράτορα της Γερμανίας, αργότερα στους Ισπανούς, στον Πάπα και σε ηγεμόνες ιταλικών κρατιδίων.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ως την έναρξη των θρησκευτικών πολέμων, εκδηλώνονται επαναστατικά κινήματα. Τα κυριότερα είναι:

- Κινήματα στη Δυτική Ελλάδα (τέλη 16ου αι.)
- Οι εξεγέρσεις του Διονυσίου του Σκυλόσοφου (1600 και 1611)
- Κινήματα των Κυπρίων σε συνεννόηση με το Δούκα της Σαβοΐας (1583-1671) κ.ά.

6η Ερώτηση: Κάτω από ποιο καθεστώς ζούσαν οι υπόδουλοι Έλληνες;

Απάντηση:

Σύμφωνα με το ισλαμικό δίκαιο, μόνο οι λαοί της Βίβλου (Εβραίοι, Χριστιανοί) μπορούσαν να εξαγοράσουν τη ζωή τους καταβάλλοντας έναν κυρίως φόρο, τον κεφαλικό. Αυτοί ήταν οι τζιμμήδες. Αυτοί οι υπήκοοι αποκτούσαν ορισμένες ελευθερίες.

Όλοι οι κάτοικοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εκτός από τους αξιωματούχους, συγκροτούσαν την τάξη των ραγιάδων. Αργότερα, όμως, ο όρος αυτός δήλωνε μόνο τους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς.

Οι λαοί αυτοί πλήρωναν τον κεφαλικό φόρο και το χαράτσι. Ο πρώτος φόρος πληρώνονταν για να εξασφαλιστεί ότι οι υπόδουλοι θα ζούσαν και ο δεύτερος για να αναγνωρισθεί ότι η γη των χριστιανών ανήκε στον Αλλάχ και στο Σουλτάνο.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Κρίσεις για τη ναυμαχία (σελ. 137 του σχολικού βιβλίου)

Ο Φερνάν Μπροντέλ παρουσιάζει κάποιες κρίσεις για τη ναυμαχία κοντά στη Ναύπακτο. Κυρίως συνίσταται στο γεγονός ότι ο ενωμένος χριστιανικός κόσμος κατάφερε να νικήσει τους Τούρκους, με αποτέλεσμα να τονωθεί η αυτοπεποίθηση των χριστιανών και ταυτόχρονα να συντριβεί η οθωμανική αλαζονεία.

✓ Επιστολή του αρχιεπισκόπου Κύπρου Χριστόδουλου προς το Δούκα της Σαβοΐας (σελ. 140 του σχολικού βιβλίου)

Ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου Χριστόδουλος ζητά βοήθεια από το Δούκα της Σαβοΐας και το βασιλιά Φίλιππο, ώστε να έχει θετικό αποτέλεσμα μια επικείμενη απελευθερωτική προσπάθεια. Εξηγεί στο Δούκα ότι οι πιθανότητες να νικήσουν τους Τούρκους είναι πολλές αφού οι ίδιοι είναι τριάντα πέντε χιλιάδες, ενώ οι Τούρκοι μόνο οχτώ.

✓ **Το διανεμητικό σύστημα και ο ρόλος της κοινότητας** (σελ. 143 του σχολικού βιβλίου)

Εδώ περιγράφεται το διανεμητικό σύστημα που χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι. Είχαν αναθέσει την ευθύνη για την κατανομή και την είσπραξη των φόρων στις κοινότητες. Έτσι, δεν οριζόταν λεπτομερώς ο φόρος που θα κατέβαλε ο κάθε υπόχρεος αλλά η συνολική επιβάρυνση που υποχρεούται η κάθε περιοχή να επιδώσει στο δημόσιο προϋπολογισμό. Αυτό το σύστημα βοήθησε πολύ στην ανάπτυξη του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η Κωνσταντινούπολη είχε μοναδική... σημασία για τους Τούρκους.

- α. πολιτιστική
- β. πολιτική και στρατηγική
- γ. οικονομική

Απάντηση: β

2. Η Βενετία προσπάθησε να...

- α. διαφυλάξει τους χριστιανικούς πληθυσμούς της Ανατολής
- β. διαφυλάξει τα οικονομικά της συμφέροντα στην Ανατολή.
- γ. διαφυλάξει το γόητρό της στην Ανατολή

Απάντηση: β

3. Ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής έφτασε ως...

- α. το Μόναχο
- β. το Μιλάνο
- γ. τη Βιέννη

Απάντηση: γ

4. Ο Φραγκίσκος Α΄ της Γαλλίας στράφηκε στον προσεταιρισμό...

- α. των Ισπανών
- β. των Τούρκων
- γ. των Σουηδών

Απάντηση: β

5. Οι διομολογήσεις ήταν... συμφωνίες με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

- α. εμπορικές
- β. πολιτιστικές
- γ. στρατιωτικές

Απάντηση: α

6. Στον Ιερό Συνασπισμό συμμετείχε και...

- α. η Βενετία
- β. η Ισπανία
- γ. η Αγγλία

Απάντηση: α

7. Η ναυμαχία της Ναυπάκτου έγινε το...

- α. 1561
- β. 1581
- γ. 1571

Απάντηση: γ

8. Η Βενετία βγήκε... από τους πολέμους με την Τουρκία.

- α. εξουθενωμένη
- β. δυναμωμένη
- γ. απόλυτη νικήτρια

Απάντηση: α

9. Τελικά, μόνος εχθρός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έμεινε η ...

- α. Αγγλία
- β. Ισπανία
- γ. Ρωσία

Απάντηση: γ

10. Τελευταίο βενετικό προπύργιο στη Δ. Μεσόγειο ήταν η...

- α. Κύπρος
- β. η Εύβοια
- γ. η Κρήτη

Απάντηση: γ

11. Από το β΄ μισό του 17ου αιώνα οι Έλληνες στράφηκαν...

- α. στην Αγγλία

β. στη Γαλλία

γ. στη Ρωσία

Απάντηση: γ

12. Πολλοί Έλληνες κατέφυγαν ... για να σωθούν.

α. στο βορρά

β. στην ανατολή

γ. στα ορεινά χωριά

Απάντηση: γ

13. Η πτώση της Πόλης σήμανε για τον Ελληνισμό την έναρξη μιας περιόδου ...

α. στασιμότητας

β. οπισθοδρόμησης

γ. πνευματικής άνθισης

Απάντηση: β

14. Λαοί της βίβλου ήταν, κατά το Κοράνι, οι...

α. μωαμεθανοί και μόνο αυτοί

β. οι ειδωλολάτρες

γ. οι χριστιανοί και οι Εβραίοι

Απάντηση: γ

15. Οι πληθυσμοί που ήταν υπόδουλοι στους μουσουλμάνους ονομάζονταν...

α. χαϊντούκοι

β. τζιμμήδες

γ. δεοβίσηδες

Απάντηση: β

16. Οι μη μουσουλμάνοι πλήρωναν... φόρο για να έχουν το δικαίωμα να ζουν.

α. τον κεφαλικό

β. έγγειο

γ. αγροτικό

Απάντηση: α

17. Η εκλογή των κοινοτικών αρχόντων ήταν...

α. ανύπαρκτη

β. αναχρονιστική

γ. άμεσα δημοκρατική

Απάντηση: γ

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Η Συρία κατακτήθηκε από τους Τούρκους το 1522.
2. Ο Φερδινάνδος Δ΄ απέτρεψε την κατάληψη της Βιέννης από τους Τούρκους.
3. Η Ισπανία στράφηκε εναντίον της Τουρκίας κατά το 15ο αιώνα.
4. Οι Τούρκοι δεν κατάφεραν να κυριεύσουν τη Βιέννη.
5. Το όραμα της ελευθερίας των Ελλήνων από τον τουρκικό ζυγό συνδέθηκε με την αντιτουρκική πολιτική της Ευρώπης.
6. Η Γαλλία ποτέ δεν υποσχέθηκε στους Έλληνες ότι θα τους ελευθέρωνε από τους Τούρκους.
7. Τα κίνητρα των Ευρωπαίων για την απελευθέρωση των υπόδουλων χριστιανών ήταν ανιδιοτελή.
8. Το 18ο αιώνα εκδηλώνεται το κίνημα του μητροπολίτη Τιρνάβου Διονυσίου.
9. Στην ελληνική χερσόνησο ο αναβρασμός ήταν συνεχής.
10. Παρ' όλη την υποδούλωσή τους στους Τούρκους, οι Έλληνες τελικά κατόρθωσαν να αναπτυχθούν σε όλους τους τομείς.
11. Το χαράτσι είναι ο κεφαλικός φόρος.
12. Στις κοινότητες από την αρχή παραχωρήθηκε κάποια μορφή αυτοδιοίκησης.
13. Ο Πατριάρχης Κωνσταντινούπολης ήταν μόνο θρησκευτικός αρχηγός των χριστιανών.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 13

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Οι Τούρκοι οργάνωσαν τα εδάφη τους σε αυτοκρατορία	α. η γη που κελιεργούσαν ανήκε στον Αλλάχ και στο Σουλτάνο
2. Ο τουρκικός παράγοντας άρχισε	β. ποικίλες δικαιοδοσίες και καθήκοντα
3. Στην ναυμαχία της Ναυπάκτου καταρρίφθηκε	γ. ενδοκοινοτική διαδικασία
4. Αρχικά, αποδέκτης των εκκλήσεων των Ελλήνων	δ. μιλλέτια
5. Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός έγινε πραγματικότητα όταν	ε. όταν κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη
6. Αρχικά ραγιάδες ονομάζονταν	στ. ήταν υποχρεωτική

7. Οι υπόδουλοι πλήρωναν τον έγγειο φόρο, ζ. δηλώνοντας ότι	να παίζει σημαντικό ρόλο στις ευρωπαϊκές υποθέσεις
8. Οι κοινότητες λέγονταν αλλιώς και	η. δημοσιονομικές αρμοδιότητες
9. Η εκκλησιαστική ιεραρχία είχε	θ. ο μύθος του αήτητου των Τούρκων
10. Οι Έλληνες υπέφεραν ιδιαίτερα	ι. ήταν ο Αυτοκράτορας της Γερμανίας
11. Η ναυτολογία των πληθυσμών των νησιών του Αιγαίου	ια. όλοι οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας, εκτός από τους αξιωματούχους
12. Η κοινότητα είχε κυρίως	ιβ. από τη βαριά φορολογία και τις αυθαιρεσίες των Τούρκων
13. Τις πιο πολλές φορές η εκλογή των αρχόντων αποτελούσε	ιγ. αποκαταστάθηκε η επαφή των Ελλήνων με τη Δ. Ευρώπη

Απάντηση: 1ε, 2ζ, 3θ, 4ι, 5ιγ, 6ια, 7α, 8δ, 9β, 10ιβ, 11στ, 12η, 13γ

6. Η Μέση και Ύστερη Λατινοκρατία στον Ελλαδικό χώρο (1460-1650) και στην Κύπρο (15ος-16ος αι.)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Μαζί με τους Τούρκους, που κατείχαν το μεγαλύτερο κομμάτι του ελλαδικού χώρου, νησιά και παραλιακές ζώνες κατείχαν και οι Λατίνοι, κυρίως οι Βενετοί. Τα εδάφη αυτά είχαν καταληφθεί κατά τη διάρκεια της Τέταρτης Σταυροφορίας (12ο αι.).

Οι περιοχές αυτές οργανώθηκαν κατά τα πρότυπα της φεουδαρχίας. Υπάρχουν δύο τάξεις: οι **ευγενείς** (Λατίνοι και ντόπιοι) και ο **λαός** (αστοί, ελεύθεροι χωρικοί), οι οποίοι συχνά ξεγεύονται.

Η κοινωνία αυτών των περιοχών υφίσταται τις κοινωνικές αλλαγές που διαδραματίζονται και στη Δύση. Πάντως, όλες αυτές οι περιοχές διατηρούν το ελληνικό εθνικό φρόνημα και τις ελληνικές παραδόσεις, ανακατεμένες με Δυτικές επιρροές.

Βάση της οικονομίας είναι η γεωργία και η βιοτεχνία. Το πλεόνασμα της παραγωγής καταλήγει στους κατακτητές. Αυτό το γενικό πλαίσιο διαφοροποιείται ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες κάθε περιοχής.

• Η Κύπρος

Σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο κατοχής του νησιού από τους **Λουζινιάν** (1192-1489), το διοικητικό καθεστώς γνώρισε μεταβολές: α) Η διοίκηση και οι σημαντικότερες αρμοδιότητες μεταβιβάστηκαν στη μητρόπολη. β) Ο χαρακτήρας της διοίκησης έγινε συγκεντρωτικός.

Η ακμή της Κύπρου ανακόπτεται κατά τη διάρκεια της Βενετοκρατίας. Το ίδιο συμβαίνει και στον πνευματικό τομέα.

Η Αναγέννηση μόνο αμυδρά φτάνει στην Κύπρο, αφού η Βενετία θεωρούσε το νησί σημαντικό μόνο από στρατηγική άποψη. Γι' αυτό προωθήθηκε μόνο η κατασκευή οχυρωματικών έργων. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη χαλάρωση των πιέσεων προς την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Οι ανισότητες που υπήρχαν προκάλεσαν το εθνικό και κοινωνικό κίνημα του Διασσωρίνου, το οποίο απέτυχε ύστερα από προδοσία (1492). Το κίνημα αυτό χαρακτηρίζεται εθνικό, γιατί η βάση του ήταν οι ελληνικές πνευματικές αξίες, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την αφύπνιση του εθνικού φρονήματος.

• Η Κρήτη

Η Κρήτη είχε μεγάλη σημασία για τους Βενετούς, αφού η στρατηγική της θέση ήταν σπουδαία, ενώ τα αγροτικά της προϊόντα εφοδίαζαν τη μητρόπολη.

Στην Κρήτη ξεκινούσαν συχνά εξεγέρσεις του κρητικού λαού, οι οποίες είχαν εθνικό και κοινωνικό χαρακτήρα.

Η πρώτη επαναστατική κίνηση εκδηλώθηκε με την Άλωση της Κωνσταντινούπολης στο Ρέθυμνο. Μια νέα κίνηση εκδηλώθηκε το 1460-1462, ενώ το 1527 εκδηλώθηκε στα Σφακιά η τελευταία επαναστατική κίνηση.

Στον τομέα της θρησκείας οι Βενετοί έμειναν γενικά ουδέτεροι στη διαμάχη μεταξύ ορθοδόξων και καθολικών.

Το 17ο αιώνα άνθισε στην Κρήτη η λογοτεχνία με έργα όπως η *Ερωφίλη*, η *Θυσία του Αβραάμ*, ο *Ερωτόκριτος*.

• Τα Επτάνησα

Τα Επτάνησα προσαρτήθηκαν σταδιακά στη Βενετία, γεγονός που δημιούργησε διαφορετικές συνθήκες κυριαρχίας σε κάθε νησί, καθώς η φεουδαρχία αναμείχθηκε με δυτικοευρωπαϊκά στοιχεία που προϋπήρχαν και τοπικές συνθήκες.

Εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης, τα Επτάνησα αναδείχτηκαν σε διαμετακομιστικό κόμβο. Οι παρεμβάσεις της μητρόπολης εμπόδισαν την ανάπτυξη εγχώριας ναυτιλίας. Μόνο μετά το τέλος της Βενετοκρατίας (1792) η ναυτιλία γνώρισε ακμή.

Και στα Επτάνησα συνέβησαν λαϊκές εξεγέρσεις, όπως το **ρεμπελιό τον ποπο-**

λάρων στη Ζάκυνθο (1628), ενώ διαδραματίστηκαν και συγκρούσεις που είχαν τη μορφή της κοινωνικής αντιδικίας μεταξύ αστών και ευγενών.

Στα Επτάνησα κατέφυγαν πολλοί Έλληνες που ήθελαν να ξεφύγουν από την τουρκική τυρανία, ιδιαίτερα Κρητικοί.

• **Πολιτισμική διαφοροποίηση**

Οι κάτοικοι των βενετοκρατούμενων περιοχών (Κύπρος, Κρήτη, Επτάνησα) πήγαιναν στην Ιταλία για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Οι Βενετοί είχαν ορίσει το Πανεπιστήμιο της Πάδουας ως χώρο φοίτησης των υπηκόων της, ένα φιλελεύθερο ίδρυμα.

Στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα μόνη εστία φωτός ήταν η **Πατριαρχική Ακαδημία**.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Η Κύπρος στους Λουζινιάν	1192-1489
– Τέταρτη Σταυροφορία	1204
– Οι Βενετοί καταλαμβάνουν την Κέρκυρα	1386
– Σύνοδος Φερράρας-Φλωρεντίας	1438-1439
– Άλωση της Κωνσταντινούπολης	1453
– Επαναστατικό κίνημα στην Κρήτη	1460-1462
– Οι Βενετοί καταλαμβάνουν την Κύπρο	1489
– Η Κορώνη σε τουρκικά χέρια	1500
– Τελευταία επαναστατική κίνηση στην Κρήτη	1527
– Το Ναύπλιο και η Β. Σποράδες στα χέρια των Τούρκων	1540
– Κίνημα ποπολάρων στη Ζάκυνθο	1628
– Κίνημα στην Κέρκυρα	1640
– Η Κρήτη καταλαμβάνεται από τους Τούρκους	1669
– Η Λευκάδα στα χέρια των Βενετών	1684
– Ανταρσία στα Κύθηρα	1780

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Να επισημάνετε και ερμηνεύσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των βεντοκρατούμενων περιοχών.

Απάντηση:

Ομοιότητες:

α) Οι περιοχές αυτές οργανώθηκαν κατά τα πρότυπα της φεουδαρχίας. Υπάρχουν δύο τάξεις: οι ευγενείς (Λατίνοι και ντόπιοι) και ο λαός (αστοί, ελεύθεροι χωρικοί), οι οποίοι συχνά εξεγείρονται.

β) Η κοινωνία αυτών των περιοχών υφίσταται τις κοινωνικές αλλαγές που διαδραματίζονται και στη Δύση. Πάντως, όλες αυτές οι περιοχές διατηρούν το ελληνικό εθνικό φρόνημα και τις ελληνικές παραδόσεις, ανακατεμένες με Δυτικές επιρροές.

γ) Βάση της οικονομίας είναι η γεωργία και η βιοτεχνία. Το πλεόνασμα παραγωγής καταλήγει στους κατακτητές. Αυτό το γενικό πλαίσιο διαφοροποιείται ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες κάθε περιοχής.

Οι ομοιότητες αυτές οφείλονται στο γεγονός του ενιαίου τρόπου διοίκησης που εφάρμοζαν οι Βενετοί καθώς και στο γεγονός οι κάτοικοι αυτών των περιοχών πήγαιναν στο Πανεπιστήμιο της Πάδουας κυρίως για να μορφωθούν, οπότε μετέφεραν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους ένα λίγο πολύ παρόμοιο πνεύμα παιδείας και διαφωτισμού.

Διαφορές:

α) Επειδή η Κύπρος είχε πιο πολύ εμπορική και στρατηγική σημασία για τη Βενετία, στο νησί δεν προωθήθηκε η πνευματική παραγωγή αλλά η κατασκευή οχυρωματικών έργων. Η πνευματική δραστηριότητα ήταν μειωμένη σε σχέση την προηγούμενη περίοδο (1192-1489), ενώ οι οικονομικές δραστηριότητες δε διατηρήθηκαν στο επίπεδο που ήταν τον προηγούμενο αιώνα.

Παράλληλα, η διοίκηση απέκτησε συγκεντρωτικό χαρακτήρα και οι σπουδαιότερες αρμοδιότητες μεταφέρθηκαν στη Βενετία, καθώς οι Βενετοί ήθελαν να ελέγχουν το νησί καλύτερα.

β) Η Κρήτη είχε μεγάλη σημασία για τη Βενετία, η οποία είχε ως αποτέλεσμα οι Βενετοί να φροντίζουν ιδιαίτερα το νησί. Γενικά, οι Βενετοί δεν ήθελαν να εξάψουν πολύ τα πάθη μεταξύ ορθοδόξων και καθολικών, γιατί αντιμετώπιζαν πρόβλημα με τις συχνές εξεγέρσεις του κρητικού λαού. Το νησί ευνοήθηκε πολύ από την Αναγέννηση. Το 17ο η κρητική λογοτεχνία γνώρισε μεγάλη ακμή.

γ) Τα Επτάνησα προασαρήθηκαν σταδιακά στη Βενετία, γι' αυτό υπήρχαν διαφορετικές συνθήκες κυριαρχίας σε κάθε νησί. Τα νησιά αυτά αναδείχτηκαν σε διαμετακομιστικό κόμβο. Η παρεμβατική πολιτική της Βενετίας εμπόδιζε την ανάπτυξη εγχώριου στόλου. Μόνο μετά τη λήξη της Βενετοκρατίας αναπτύχθηκε η ντόπια ναυτιλία. Τα Επτάνησα ήταν τόπος συνάντησης των Ελλήνων των τουρκοκρατούμενων περιοχών, γεγονός που επηρέασε την πνευματική κίνηση των νησιών.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιες κύριες εξεγέρσεις ξέσπασαν στην Κρήτη;

Απάντηση:

Η πρώτη επαναστατική κίνηση εκδηλώθηκε με την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Μια νέα κίνηση εκδηλώθηκε το 1460-1462, ενώ το 1527 εκδηλώθηκε στα Σφακιά η τελευταία επαναστατική κίνηση.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι Τούρκοι έθεσαν υπό τον έλεγχό τους το μεγαλύτερο μέρος του ελλαδικού χώρου ως το...

- α. 1451
- β. 1454
- γ. 1461

Απάντηση: γ

2. Η Τέταρτη Σταυροφορία έγινε το...

- α. 1202
- β. 1204
- γ. 1304

Απάντηση: β

3. Στα βενετοκρατούμενα εδάφη γενικά είχε επικρατήσει...

- α. το φεουδαρχικό σύστημα
- β. το προνοιακό σύστημα
- γ. η γη να μοιράζεται σε αγρότες-στρατιώτες

Απάντηση: α

4. Η βενετική κυριαρχία στην Κύπρο κράτησε...

- α. ως το 1571
- β. ως το 1671
- γ. ως το 1471

Απάντηση: α

5. Στη βενετοκρατούμενη Κύπρο η πνευματική παραγωγή, σε σχέση με την περίοδο των Λουζινιάν...

- α. βρίσκεται σε ακμή
- β. παραμένει στάσιμη
- γ. υστερεί

Απάντηση: γ

6. Ο απόηχος της Αναγέννησης ...στην Κύπρο.

- α. φτάνει αμυδρά
- β. φτάνει ζωηρά
- γ. δε φτάνει καθόλου

Απάντηση: α

7. Η Σύνοδος Φερράρας-Φλωρεντίας πραγματοποιήθηκε το...

- α. 1492
- β. 1435-1436
- γ. 1438-1439

Απάντηση: γ

8. Οι Βενετοί ... ανάμεσα στους ορθόδοξους και στους καθολικούς.

- α. ενδιαφέρθηκαν για την αντιδικία
- β. γενικά δεν ενδιαφέρθηκαν για τις αντιθέσεις
- γ. αδιαφόρησαν εντελώς για τις αντιθέσεις

Απάντηση: β

9. Οι Βενετοί ανάδειξαν τα Επτάνησα σε...

- α. οικονομικό κέντρο
- β. πολιτιστικό κέντρο
- γ. κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου

Απάντηση: γ

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Στις βενετοκρατούμενες κτήσεις η φεουδαρχία άκμασε το 16ο αιώνα.
2. Η οικονομία σε αυτές τις περιοχές στηρίχτηκε στο εμπόριο με την Ανατολή.
3. Από περιοχή σε περιοχή υπάρχει κάποια διαφοροποίηση.
4. Στην Κύπρο προωθήθηκε η κατασκευή οχυρωματικών έργων.
5. Η προσάρτηση των Επτανήσων έγινε σταδιακά.
6. Η Κρήτη δεν είχε μεγάλη σπουδαιότητα για τη Βενετία.
7. Ο κρητικός λαός ελάχιστα αντιστάθηκε στους Βενετούς.
8. Η πρώτη επαναστατική κίνηση των Κρητικών εκδηλώθηκε το 1353.
9. Ο *Ερωτόκριτος* γράφτηκε το 17ο αιώνα.
10. Στα Επτάνησα διαδραματίστηκαν λαϊκές εξεγέρσεις.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 2, 6, 7, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Η γη στις βενετοκρατούμενες περιοχές	α. γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη
2. Το πλεόνασμα της γεωργικής παραγωγής	β. συγκεντρωτικό χαρακτήρα
3. Στην Κύπρο η διοίκηση είχε	γ. πολλοί Έλληνες από τα τουρκοκρατούμενα εδάφη
4. Η Βενετία θεωρούσε την Κύπρο	δ. ήταν διαφορετικός από νησί σε νησί
5. Το κίνημα Διασσωρίνου έδωσε μεγάλη σημασία	ε. το ιδιοποιούνταν οι Βενετοί
6. Η τελευταία μεγάλη επαναστατική κίνηση στην Κρήτη	στ. να σπουδάζουν μόνο στο Πανεπιστήμιο της Πάδουας
7. Ο χαρακτήρας της βενετικής κυριαρχίας στα Επτάνησα	ζ. χωρίστηκε σε φέουδα

8. Μετά το τέλος της Βενετοκρατίας, η ναυτιλία των Επτανήσιων	η. στις ελληνικές πνευματικές αξίες ως μέσο αφύπνισης του λαού
9. Στα Επτάνησα κατέφυγαν	θ. σημειώθηκε στα Σφακιά το 1527
10. Οι Βενετοί είχαν ορίσει οι υπήκοοί τους	ι. σπουδαία εμπορική βάση

Απάντηση: 1ζ, 2ε, 3β, 4ι, 5η, 6θ, 7δ, 8α, 9γ, 10στ

7. Ο ανταγωνισμός των ευρωπαϊκών δυνάμεων ο Τριακονταετής Πόλεμος (1618-1648)

ΠΕΡΙΔΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Το 17ο αι. οι έντονες θρησκευτικές διαμάχες συνεχίζονται.

Η Ειρήνη της Αυγούστας (1555) πρόσκαιρα μόνο κατασίγασε τα πάθη μεταξύ διαμαρτυρούμενων και καθολικών. Σε λίγο οι δύο παρατάξεις θα οδηγηθούν σε μια τελική αναμέτρηση, στον **Τριακονταετή Πόλεμο** (1618-1648).

Σε αυτόν τον πόλεμο αναμείχτηκαν πολλές ευρωπαϊκές δυνάμεις: οι Γερμανοί ηγεμόνες, η Ολλανδία, η Γαλλία, η Δανία, η Σουηδία κ.ά.

Εκτός από θρησκευτικό, ο πόλεμος είχε και έντονο πολιτικό και θρησκευτικό χαρακτήρα, εξαιτίας της φιλοδοξίας των Γερμανών ηγεμόνων να απαλλαγούν από την κηδεμονία των Αψβούργων και τις επιδιώξεις αρκετών κρατών να κυριαρχήσουν στην Ευρώπη.

Πολλές καταστροφές προκλήθηκαν σε αυτό τον πόλεμο, αφού επικράτησαν οι πολυετείς πολιορκίες των πόλεων, οι σφαγές και οι λεηλασίες. Οι κανονικές μάχες ήταν λίγες.

Η Γερμανία γνώρισε την ερήμωση. Γι' αυτό ο αυτοκράτορας Φερδινάνδος Γ' ζήτησε διακοπή του πολέμου. Υπογράφηκε η **Συνθήκη της Βεσφαλίας** (1648), με την οποία:

- Ο Καλβινισμός αναγνωρίστηκε ως δόγμα ισότιμο με το Λουθηρανισμό και τον Καθολικισμό
- Επανήλθε ο Καθολικισμός στη Βοημία
- Οι διαμαρτυρούμενοι κράτησαν πολλά τα εκκλησιαστικά εδάφη που είχαν καταλάβει ή είχαν απαλλοτριώσει
- Η Σουηδία και η Γαλλία προσάρτησαν γερμανικά εδάφη

- Οι Γερμανοί ηγεμόνες ανεξαρτητοποιούνταν πλήρως από τον Αυτοκράτορα
- Αναγνωρίστηκε η ελευθερία της Ολλανδικής και της Ελβετικής Ομοσπονδίας.

Η Γερμανία είχε πληγεί σοβαρά οικονομικά, εδαφικά και πολιτικά. Για έναν αιώνα έμεινε στο περιθώριο. Η Γαλλία αναδείχτηκε ως η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή δύναμη κατά το β΄ μισό του 17ου αιώνα. Η Ισπανία αναδιπλώθηκε και η Σουηδία κυρίαρχισε στη Βαλτική.

Διαμορφώθηκε νέος συσχετισμός δυνάμεων και εγκαινιάστηκε η αρχή της ισορροπίας. Επιπλέον, άρχισε να γίνεται συνείδηση ότι έπρεπε να υπάρξει μετριοπάθεια, ανεκτικότητα και πνευματική ελευθερία, ώστε οι λαοί της Ευρώπης να ζήσουν ειρηνικά.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Η Ειρήνης της Αυγούστας	1555
– Τριαντακονταετής Πόλεμος	1618-1648
– Ειρήνη της Βεσφαλίας	1648
ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥ	
– Εκπαράθρωση των αντιπροσώπων του Αυτοκράτορα από τους Βοημούς. Διακήρυξη ανεξαρτησίας της Βοημίας	1618
– Μάχη Λευκού Όρους-ήττα Βοημών	1620
– Η Δανία εισέρχεται στον πόλεμο στο πλευρό των διαμαρτυρόμενων	1625
– Ο Βαλλενστάιν, Γερμανός στρατηγός, αναλαμβάνει την αρχηγία των αυτοκρατορικών στρατευμάτων	1626
– Το Παλατινάτο περιέχεται στη Βαυαρία	1628
– Ο Αυτοκράτορας εκδίδει διατάγματα αποκατάστασης των εκκλησιαστικών κτημάτων των καθολικών που είχαν δημευθεί μετά το 1552	1629
– Ο Γουσταύος Αδόλφος, βασιλιάς της Σουηδίας, εισέρχεται στον πόλεμο στο πλευρό των διαμαρτυρόμενων.	1630
– Οι Σουηδοί νικούν τη Liga στη μάχη του Βράτενφελτ	1631
– Νίκη και θάνατος του Γουσταύου Αδόλφου στο Λύντσεβ	1632
– Δολοφονία του Βαλλενστάιν	1634
– Είσοδος της Γαλλίας στον πόλεμο εναντίον των Αψβούργων	1635
– Διαπραγματεύσεις ειρήνης	1644-1648
– Ειρήνη της Βεσφαλίας	1648

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Αφού μελετήσετε προσεκτικά την ιστορική αφήγηση του βιβλίου σας καθώς και τα σχετικά παραθέματα:

- Να σχολιάσετε τη συμπεριφορά των αντιπάλων στρατιωτών
- Ποιοι πληθυσμοί, κυρίως, υπέφεραν από τη συμπεριφορά αυτή;
- Ποιες κατά τη γνώμη σας ήταν οι ηθικές, δημογραφικές και οικονομικές συνέπειες;

Απάντηση:

α) Οι στρατιώτες ήταν φανατισμένοι εναντίον των αντιπάλων τους.

Επιπλέον, ενδιαφέρονταν μόνο για να αρπάξουν, να λεηλατήσουν, να σκοτώσουν. Γενικότερα, δεν υπήρχε κάποιο στρατηγικό σχέδιο. Οι κανονικές μάχες ήταν λίγες. Καθénas, λοιπόν, ενδιαφερόταν μόνο πώς θα βγει κερδισμένος από αυτή την περιπέτεια.

β) Κυρίως υπέφεραν οι άμαχοι, οι γυναίκες, οι γέροι, τα παιδιά, από τις σφαγές, τις λεηλασίες και τις καταστροφές.

γ) Ελικράτησε η βαρβαρότητα, κυριαρχούσε ο νόμος του σπαθιού και της φωτιάς. Ο πληθυσμός μειώθηκε αισθητά. Η οικονομία κατέρρευσε. Η γεωργία οπισθοδρόμησε, το ίδιο συνέβη στο εμπόριο και τη βιοτεχνία.

2η Ερώτηση: Να σχολιάσετε τις λεπτομέρειες της γραβούρας που απεικονίζει τον Κήρυκα της Ειρήνης και να αναλύσετε το μήνυμά της.

Απάντηση:

Ο κήρυκας της ειρήνης πηγαίνει στις κύριες πρωτεύουσες της Ευρώπης μεταφέροντας το άγγελμα της ειρήνης. Πάνω αριστερά ένας άγγελος σαλπίζει την άφιξη της ειρήνης, ενώ πάνω δεξιά ο Ερμής πλησιάζει γοργά τον αγγελιοφόρο.

Στη γη παρουσιάζονται τα σύμβολα του πολέμου, τα όπλα να είναι ριγμένα άτακτα κάτω. Δηλώνουν ότι η εποχή του πολέμου πέρασε.

3η Ερώτηση: Να σχολιάσετε τις ρυθμίσεις της Συνθήκης της Βεσφαλίας που αφορούν στα δόγματα, στην εσωτερική πολιτική κατάσταση της Γερμανίας και στον πολιτικό χάρτη της Ευρώπης.

Απάντηση:

α) Αναγνωρίστηκε από τους Ευρωπαίους η ανάγκη ειρηνικής συνύπαρξης δια-

φορετικών δογμάτων και θρησκευτικών θεωριών. Τα δόγματα αυτά ήταν ισότιμα. Παράλληλα, άρχισε να επιβάλλεται η άποψη ότι έπρεπε να κυριαρχήσει η μετριοπάθεια, η ανεκτικότητα και πνευματική ελευθερία, ώστε οι λαοί της Ευρώπης να ζήσουν ειρηνικά.

β) Η Γερμανία διασπάστηκε σε πολυάριθμα κρατίδια. Οι Γερμανοί ηγεμόνες απέκτησαν πλήρη ανεξαρτησία από τον Αυτοκράτορα. Διασπάστηκε η πολιτική ενότητα της χώρας εντελώς. Ο Αυτοκράτορας έχασε τη δύναμή του.

γ) Η Γερμανία καταστράφηκε και παρέμεινε για έναν περίπου αιώνα στο περιθώριο των εξελίξεων, η Γαλλία έγινε η μεγαλύτερη δύναμη του 17ου αιώνα, η Ισπανία αναδιπλώθηκε και η Σουηδία κυριάρχησε στη Βαλτική.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Τα δεινά του πολέμου** (σελ. 150 του σχολικού βιβλίου)

Εδώ περιγράφεται με γλαφυρό τρόπο το καταστρεπτικό αποτέλεσμα του πολέμου. Παρατηρούμε την ερήμωση ολόκληρων χωριών, τις καταστροφές και τους άπειρους θανάτους.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η Ειρήνη της Αυγούστας υπογράφηκε το...

- α. 1535
- β. 1555
- γ. 1655

Απάντηση: β

2. Ο Τριαντακονταετής Πόλεμος ήταν... πόλεμος.

- α. πανευρωπαϊκός
- β. τοπικός
- γ. σύντομος

Απάντηση: α

3. Ο Τριαντακονταετής Πόλεμος είχε έντονο... χαρακτηήρα.

- α. πολιτικό
- β. οικονομικό
- γ. πολιτικό και θρησκευτικό

Απάντηση: γ

4. Στον πόλεμο αυτό οι πολιορκίες ήταν...

- α. ολιγόχρονες
- β. πολυτεείς
- γ. ανύπαρκτες

Απάντηση: β

5. Αυτοκράτορας της Γερμανίας το 1648 ήταν ο...

- α. Κάρολος Ε΄
- β. Φίλιππος Δ΄
- γ. Φερδινάνδος Γ΄

Απάντηση: γ

6. Ο Καλβινισμός αναγνωρίστηκε ως δόγμα...με τον Καθολικισμό.

- α. κατώτερο
- β. όμοιο
- γ. ισότιμο

Απάντηση: γ

7. Η Σουηδία από τον πόλεμο αυτό βγήκε ...

- α. χαμένη
- β. κερδισμένη
- γ. ούτε χαμένη ούτε κερδισμένη

Απάντηση: β

8. Η δύναμη του Γερμανού Αυτοκράτορα...

- α. έμεινε αλώβητη
- β. αυξήθηκε
- γ. περιορίστηκε

Απάντηση: γ

9. Για πρώτη φορά με την Ειρήνη της Βεστφαλίας οι Ευρωπαίοι άρχισαν να συνειδητοποιούν...

α. ότι πρέπει να υπάρχει πνευματική ελευθερία

β. ότι πρέπει να αναμετρηθούν και στο μέλλον πάλι τα δύο δόγματα

γ. ότι, εξαιτίας των θρησκευτικών συγκρούσεων, έπρεπε να επανέλθει η παλιά ειδωλολατρική θρησκεία.

Απάντηση: α

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Το κλίμα στην Ευρώπη των αρχών του 17ου αιώνα είναι ειρηνικό.
2. Ο Τριαντακονταετής Πόλεμος ξέσπασε τελείως ξαφνικά.
3. Οι εμπόλεμοι χωρίστηκαν σε καθολικούς και σε διαμαρτυρόμενους.
4. Οι αντίπαλοι φέρθηκαν σκληρά στον άμαχο πληθυσμό.
5. Στον πόλεμο αυτό υπήρχε παγιωμένη πολεμική τακτική από τους αντιπάλους.
6. Η Ειρήνη της Βεστφαλίας υπογράφηκε ύστερα από παρέμβαση του Γουσταύου Αδόλφου, βασιλιά της Σουηδίας.
7. Οι Γερμανοί ηγεμόνες κέρδισαν την αυτονομία τους.
8. Οι καταστροφές από τον πόλεμο ήταν μεγάλες.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 3, 4, 8

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Οι θρησκευτικοί ανταγωνισμοί	α. κράτησαν τα εδάφη που είχαν καταλάβει ή απολλοτριώσει
2. Ο πόλεμος αυτός ήταν	β. το αποκορύφωμα των θρησκευτικών συγκρούσεων στην Ευρώπη
3. Μικρά και μεγάλα κράτη	γ. στο περιθώριο των εξελίξεων
4. Με την Ειρήνη της Βεστφαλίας	δ. η αρχή της ισορροπίας των δυνάμεων
5. Οι διαμαρτυρόμενοι τελικά	ε. διαταράσσουν την ειρήνη στην Ευρώπη του 17ου αιώνα
6. Οι όροι της Ειρήνης της Βεστφαλίας	στ. ρυθμίστηκαν πολιτικά, θρησκευτικά και εδαφικά ζητήματα
7. Η Γερμανία παρέμεινε	ζ. προσπάθησαν να επικρατήσουν στην Ευρώπη

8. Για πρώτη φορά εγκαινιάζεται η. δημιουργήσαν νέα δεδομένα στον ευρωπαϊκό χώρο

Απάντηση: 1ε, 2β, 3ζ, 4στ, 5α, 6η, 7γ, 8δ

8. Ο πολιτισμός της Αναγέννησης

ΠΕΡΙΔΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Γράμματα: Η εκτόπιση της λατινικής και ο θρίαμβος των εθνικών λογοτεχνιών

Κατά το 16ο αι. ανθεί η λογοτεχνία στις εθνικές γλώσσες.

• **Ιταλία.** Ξεχωρίζουν οι: **Νικολό Μακιαβέλι** (1469-1527), ο οποίος στο έργο του *Ηγεμόνας* προβάλλει την ιδέα ότι ο αρχηγός ενός κράτους μπορεί να χρησιμοποιήσει κάθε μέσο για να διατηρήσει την εξουσία του. Αυτός ο τρόπος σκέψης ονομάζεται **Μακιαβελισμός**. Ο **Αριόστο** (1474-1533), ο οποίος έγραψε το *Μαινόμενο Ορλάνδο*. Ο **Τορκουάτο Τάσσο** (1544-1595) έγραψε την *Ελευθερωμένη Ιερουσαλήμ*.

• **Γαλλία.** Σπουδαίοι Γάλλοι λογοτέχνες είναι ο ελληνιστής **Γουλιέλμος Μπυντέ**, ο **Φραγκίσκος Ραμπελαί** (1494-1553), ο οποίος έγραψε το μυθιστόρημα *Γαργαντούας και Πανταγρουέλ*, ο **Μονταίνι** (1533-1592) με τα *δοκίμιά του* (Essais).

• **Ισπανία:** Ξεχωρίζουν οι **Μιχαήλ Θερβάντες** (1547-1616) που έγραψε το *Δον Κιχώτη*, ο **Κάλντερόν** και ο **Λόπε ντε Βέγκα**.

• **Πορτογαλία:** Ο **Λουδοβίκος Καμόενς** (1524-1580) που έγραψε τους *Lusiadas* (*Λουζιτανούς*), οι οποίοι αναφέρονται στις περιπέτειες των Πορτογάλων θαλασσοπόρων.

• **Αγγλία.** Ξεχωρίζει ο σπουδαίος θεατρικός συγγραφέας **Ουίλιαμ Σαίξπηρ** (1564-1616). Έργα του: *Άμλετ*, *Ρωμαίος και Ιουλιέτα*, *Μάκβεθ*, *Θέλλος*, *Βασιλιάς Λιρ κ.ά.* Ο **Τόμας Μουρ** προσπαθεί στο έργο του *Ουτοπία* να λύσει διάφορα κοινωνικά προβλήματα.

• **Ολλανδία:** Κορυφαίος συγγραφέας είναι ο **Έρασμος** με το *Μωρίας Εγκώμιον*.

β. Επιστήμη. Νέοι δρόμοι

Η Χημεία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αλχημεία. Η αστρολογία επηρεάζει την εξέλιξη της αστρονομίας. Ωστόσο, το ιδανικό της Αναγέννησης φαίνεται και στον τομέα των επιστημών: ο **Λεονάρντο τα Βίντσι** είναι ταυτόχρονα ζω-

γράφος, αρχιτέκτονας, επιστήμονας κτλ.

Στον τομέα αυτό υπάρχουν ακόμα πολλά μεσαιωνικά κατάλοιπα. Ξεχωρίζουν τρεις επιστήμονες: 1) Ο **Νικόλαος Κοπέρνικος** (1473-1543), ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία του ηλιοκεντρικού συστήματος. 2) Ο **Παράκελσος**, ο οποίος διατύπωσε επαναστατικές θεωρίες για την ιατρική και τη φαρμακευτική. 3) Ο **Αντρέ Βεζάλ**, ο οποίος υπήρξε πρωτοπόρος της ανατομίας.

Ο **Ιωάννης Κέπλερ** διατύπωσε τους νόμους κίνησης των πλανητών, ο **Γαλιλαίος** ολοκλήρωσε και επιβεβαίωσε τις θεωρίες του Κοπέρνικου, ο **Φραγκίσκος Βάκων** (1561-1626) δίνει πρωταρχική σημασία στην παρατήρηση και στο πείραμα.

γ. Η τέχνη της Αναγέννησης

1. Το Κουατροτσέντο

Ο 15ος αι. (Κουατροτσέντο) προαναγγέλει την Αναγέννηση. Νέες τάσεις στην αρχιτεκτονική εμφανίζονται στην Ιταλία με τον **Μπρουνελέσκι** και τον **Αλμπέρτι**.

Σημαντικοί Ιταλοί γλύπτες είναι ο **Λορέντσο Γκιμπέρτι** (1378-1455) και ο **Ντονατέλλο** (1386-1466), ο οποίος συνδυάζει την αρχαία απλότητα με το ρεαλισμό και το θρησκευτικό μεσαιωνικό αίσθημα. Στη ζωγραφική ο **Φρα Αντζέλικο** (1387-1455) διακρίθηκε στην απόδοση θρησκευτικών θεμάτων. Ο **Μποτιτσέλλι** (1444-1510) εμπνέεται από τη θρησκεία και τη μυθολογία και εκφράζει το ανθρωπιστικό πνεύμα της Φλωρεντινής Ακαδημίας και τις προτιμήσεις προστατών και παραγγελιοδοτών.

2. Οι μεγάλοι καλλιτέχνες της Αναγέννησης

• **Αρχιτεκτονική.** Εμπνέεται από την ακρίβεια των αναλογιών και την αρμονία της κλασικής αρχιτεκτονικής. Η ελληνορωμαϊκή επιρροή φαίνεται και στη χρήση αετωμάτων, μετοπών, ζωοφόρων, κιονοκράνων, κιόνων κτλ.

Ο αρχιτέκτονας **Μπραμάντε** σχεδίασε τον Άγ. Παύλο της Ρώμης και ο **Μιχαήλ Άγγελος τον** τελείωσε.

Γλυπτική-Ζωγραφική. Ο **Λεονάρντο ντα Βίντσι** (1452-1519) ήταν αρχιτέκτονας, μηχανικός, γλύπτης, ζωγράφος. Εφαρμόζει μαθηματικούς κανόνες στις συνθέσεις του, ενώ παράλληλα τελειοποιεί την προοπτική. Έργα του είναι: «Τζοκόντα», «Μυστικός Δείπνος», «Η Παρθένος των Βράχων» κ.ά. Διακρίθηκε και ως σχεδιαστής πολλών καινοτόμων κατασκευών. Ο **Μιχαήλ Άγγελος** (1475-1564) ήταν γλύπτης και ζωγράφος. Το έργο του έχει επηρεαστεί από την αρχαία γλυπτική. Στα έργα του κυριαρχεί η δύναμη, η ρώμη, το πάθος. Έργα του (γλυπτά): «Πιετά», «Δαβίδ» κ.ά.

Ο **Ραφαήλ Σάντι** (1483-1520) ήταν ζωγράφος και αρχιτέκτονας. Το έργο του

χαρακτηρίζεται από αρμονία των γραμμών, ακρίβεια στο σχέδιο, από λεπτότητα των χρωμάτων.

Ο **Τιτσιάνο** (1477-1576) ζωγραφίζει από τη βίβλο και τη μυθολογία ελεύθερα και το έργο του χαρακτηρίζεται από τόλμη και λυρισμό.

Κορυφαίος ζωγράφος στην Ισπανία αναδείχτηκε ο καταγόμενος από την Κρήτη **Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ή El Greco** (1545-1614). Από την Κρήτη πήγε πρώτα στην Ιταλία, όπου επηρεάστηκε από τον Τιτσιάνο, ενώ τελικά έμεινε στο Τολέδο της Ισπανίας. Το έργο του συνδυάζει βυζαντινά (μυστικισμός) και αναγεννησιακά στοιχεία: πάθος, δραματικότητα. Χαρακτηριστική είναι η έκφραση των προσώπων που ζωγράφιζε.

Θεωρείται εκπρόσωπος του **μανιερισμού**, ο οποίος χαρακτηρίζεται από στοιχεία εκζήτησης, από την ορθόδοξη απόδοση των χρωμάτων, της έκφρασης των προσώπων και της προοπτικής.

Στη Γερμανία ξεχωρίζει ο ζωγράφος και χαράκτης **Άλμπρεχτ Ντύρερ** (1471-1528).

Η ζωγραφική στις Κάτω χώρες χαρακτηρίζεται από το ρεαλισμό των έργων.

Ο **Ιερώνυμος Μπος** (1450-1510) ζωγραφίζει πρωτότυπα και αινιγματικά θέματα. Οι μορφές του είναι αλλόκοτες, εφιαλτικές.

Ο **Πέτρος Μπρέγκελ ο πρεσβύτερος** (1525-1569) ζωγραφίζει πρωτότυπα θέματα. Είναι μανιεριστής, δηλ. δίνει έμφαση σε ένα υποκειμενικό τρόπο έκφρασης, σε αντίθεση με τον «αντικειμενικό τρόπο ζωγραφικής» της Αναγέννησης.

• **Μουσική:** Πριν το 1500 η μουσική ήταν μονοφωνική. Η σύγχρονη μουσική γεννήθηκε στην Ιταλία. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής μουσικής έπαιξε το εκκλησιαστικό μουσικό όργανο.

Το 1600 παρουσιάζεται το πρώτο **μελόδραμα**.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
α. Γλυπτική - Ζωγραφική	
– Λορέντσο Γκιμπέρτι	1378-1455
– Ντονατέλλο	1386-1466
– Φρα Αντζέλικο	1387-1455
– Μποτιτσέλλι	1444-1510
– Ιερώνυμος Μπος	1450-1510
– Λεονάρντο ντα Βίντσι	1452-1519
– Άλμπρεχτ Ντύρερ	1471-1528
– Μιχαήλ Άγγελος	1475-1564
– Τιτσιάνο	1477-1576

– Ραφαήλ Σάντι	1483-1520
– Πέτρος Μπρέγκελ ο πρεσβύτερος	1525-1569
– Δομίνικος Θεοτοκόπουλος	1545-1614
β. Λογοτεχνία	
– Μακιαβέλι	1469-1527
– Αριόστο	1474-1533
– Λουδοβίκος Καμόνεν	1524-1580
– Μ. Μονταίνι	1533-1592
– Τουρκουάτο Τάσσο	1544-1595
– Ουίλιαμ Σαίξπηρ	1564-1616
γ. Επιστήμη	
– Κοπέρνικος	1473-1543
– Παράκελσος	1493-1541
– Βεζάλ	1514-1564
– Φραγκίσκος Βάκων	1561-1626
– Ιωάννης Κέπλερ	1571-1630
δ. Μουσική	
– Παρουσιάζεται το πρώτο μελόδραμα	1600

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποια περίοδος της Ιστορίας της Τέχνης ονομάζουμε Κουατροτσέντο, σε ποια χώρα αναφέρεται και ποιο ήταν το σπουδαιότερο καλλιτεχνικό κέντρο;

Απάντηση:

Ο 15ος αι. ονομάζεται Κουατροτσέντο και προαναγγέλει την Αναγέννηση. Χώρα εκδήλωσης είναι η Ιταλία. Το σπουδαιότερο καλλιτεχνικό κέντρο ήταν η Φλωρεντία.

2η Ερώτηση: Να αναφέρετε τους μεγαλύτερους καλλιτέχνες του Κουατροτσέντο και να προσδιορίσετε τη σημασία τους για την τέχνη της Αναγέννησης.

Απάντηση:

α) Ήταν οι γλυπτες Λορέντσο Γκιμπέρτι και Ντονατέλλο, οι ζωγράφοι Φρα Αντζελίκο και Μποτιτσέλλι και οι αρχιτέκτονες Μπρουνελέσκι και Αλμπέρτι.

β) Οι καλλιτέχνες αυτοί γενικά συνδυάζουν μεσαιωνικά στοιχεία με νέες επαναστατικές τεχνικές, προετοιμάζοντας έτσι το δρόμο για τους μεταγενέστερους.

3η Ερώτηση: Ποιες επινοήσεις των καλλιτεχνών κατά την Αναγέννηση θα μπορούσαν να θεωρηθούν επαναστατικές;

Απάντηση:

α) Τα έργα γίνονται φωτεινότερα με τη χρήση του λαδιού. β) Τελειοποιείται η εφαρμογή της προοπτικής. γ) Χρησιμοποιούνται οι φωτοσκιάσεις ως μέσο δημιουργίας της ατμόσφαιρας. δ) Η θεματογραφία ξεφεύγει από την επιρροή της θρησκείας και τα θέματα λαμβάνονται και από την ιστορία και τη μυθολογία. ε) Επανέρχεται το γυμνό. στ) Οι προσωπογραφίες επανέρχονται και κυριαρχούν στη σύνθεση.

4η Ερώτηση: Ποιοι είναι οι τέσσερις κορυφαίοι καλλιτέχνες της Αναγέννησης;

Απάντηση:

α) Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι ήταν αρχιτέκτονας, μηχανικός, γλύπτης, ζωγράφος. Εφαρμόζει μαθηματικούς κανόνες στις συνθέσεις του, ενώ παράλληλα τελειοποιεί την προοπτική. Είναι αρχηγός της Λομβαρδικής Σχολής. Έργα του είναι: «Τζοκόντα», «Μυστικός δείπνος», «η Παρθένος των Βράχων» κ.ά. Διακρίθηκε και ως σχεδιαστής πολλών καινοτόμων σχεδίων (ανατομία, μηχανική κ.ά.).

β) Ο Μιχαήλ Άγγελος ήταν γλύπτης και ζωγράφος. Το έργο του έχει επηρεαστεί από την αρχαία γλυπτική. Στα έργα του κυριαρχεί η δύναμη, η ρώμη, το πάθος. Ήταν επικεφαλής της Φλωρεντινής Σχολής. Έργα του: (γλυπτά): «Πιετά», «Δαβίδ» κ.ά.

γ) Ο Ραφαήλ Σάντι ήταν ζωγράφος και αρχιτέκτονας και αρχηγός της Ρωμαϊκής Σχολής. Το έργο του χαρακτηρίζεται από αρμονία των γραμμών, ακρίβεια στο σχέδιο, από λεπτότητα των χρωμάτων.

δ) Ο Τιτσιάνο ήταν αρχηγός της Βενετσιάνικης Σχολής. Ζωγραφίζει πιο ελεύθερα και το έργο του χαρακτηρίζεται από τόλμη και λυρισμό.

5η Ερώτηση: Αν συγκρίνετε μια ανθρώπινη μορφή σε πίνακα του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου με μια μορφή του Ντα Βίντσι ή του Ραφαήλ, ποιες διαφορές θα διαπιστώσετε;

Απάντηση:

Μια ανθρώπινη μορφή σε πίνακα του Ντα Βίντσι και του Ραφαήλ διακρίνεται για την ακρίβεια του σχεδίου, την αρμονία των γραμμών (Ραφαήλ) ή για τη σωστή χρήση της προοπτικής, την εφαρμογή μαθηματικών κανόνων στη σύνθεση,

για τις φωτοσκιάσεις (Ντα Βίντσι). Και στους δύο αυτούς ζωγράφους οι μορφές διακρίνονται για το γεγονός ότι παρουσιάζονται εκκοσμηκευμένες, απτά, «αντικειμενικά» δοσμένες.

Οι μορφές του Θεοτοκόπουλου είναι εξαύλωμένες, δοσμένες με πάθος, δραματικότητα και μυστικισμό. Ο ζωγράφος ενδιαφέρεται κυρίως για την έκφραση των προσώπων και όχι για την εφαρμογή των αναγεννησιακών κανόνων ζωγραφικής.

6η Ερώτηση: Τι προσέφεραν στην επιστήμη ο Κοπέρνικος και ο Λεονάρντο ντα Βίντσι;

Απάντηση:

Ο Κοπέρνικος διατύπωσε τη θεωρία του ηλιοκεντρικού συστήματος, ενώ ο Λεονάρντο ντα Βίντσι ολοκλήρωσε και επιβεβαίωσε τη θεωρία του Κοπέρνικου.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Ποιος ζωγράφος ξεχώριζε στην Ισπανία κατά την Αναγέννηση;

Απάντηση:

Κορυφαίος ζωγράφος αναδείχτηκε ο καταγόμενος από την Κρήτη Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ή El Greco (1545-1614). Από την Κρήτη πήγε πρώτα στην Ιταλία, όπου επηρεάστηκε από τον Τιτσιάνο, ενώ τελικά έμεινε στο Τολέδο της Ισπανίας. Το έργο του συνδυάζει βυζαντινά (μυστικισμός) και αναγεννησιακά στοιχεία: πάθος, δραματικότητα. Χαρακτηριστική είναι η έκφραση των προσώπων που ζωγραφίζει.

2η Ερώτηση: Ποιοι λογοτέχνες ξεχωρίζουν στην Ιταλία;

Απάντηση:

Ξεχωρίζουν οι: α) Νικολό Μακιαβέλι, ο οποίος στο έργο του *Ηγεμόνας* προβάλλει την ιδέα ότι ο αρχηγός ενός κράτους μπορεί να χρησιμοποιήσει κάθε μέσο για να διατηρήσει την εξουσία του.

3η Ερώτηση: Ποιες οι επιστημονικές ανακαλύψεις της εποχής και από ποιους;

Απάντηση:

Στον τομέα αυτό υπάρχουν ακόμα πολλά μεσαιωνικά κατάλοιπα. Ξεχωρίζουν

τρεις επιστήμονες: 1) Ο Νικόλαος Κοπέρνικος, ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία του ηλιοκεντρικού συστήματος. 2) Ο Παράκελσος, ο οποίος διατύπωσε επαναστατικές θεωρίες για την ιατρική και τη φαρμακευτική. 3) Ο Αντρέ Βεζάλ, ο οποίος υπήρξε πρωτοπόρος της ανατομίας.

Σπουδαίοι επιστήμονες ήταν ο Λεονάρντο ντα Βίντσι, ο Ιωάννης Κέπλερ (διατύπωσε τους νόμους της κίνησης των πλανητών), ο Γαλιλαίος, ο Φραγκίσκος Βάκων, που ενδιαφέρεται για την παρατήρηση και το πείραμα.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ Η κοινωνική άνοδος των καλλιτεχνών (σελ. 151 του σχολικού βιβλίου)

Η περίοδο της Αναγέννησης οι καλλιτέχνες εισπράττουν τεράστιες αμοιβές που τους επιτρέπουν να ζουν πλούσια. Αυξάνεται η ζήτηση έργων τέχνης αλλά και η παπική αυλή προβάλλει περισσότερο στην αγορά τέχνης, με αποτέλεσμα να αυξάνουν οι τιμές των έργων και κατά συνέπεια και η κοινωνική θέση των καλλιτεχνών.

Οι περισσότεροι από τους τελευταίους φεύγουν από τη Φλωρεντία για τη Ρώμη.

✓ Πείραμα και Επιστήμη (σελ. 152 του σχολικού βιβλίου)

Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι τονίζει τη σημασία του πειράματος για την επιστήμη και την απόλυτη αναγκαιότητα ύπαρξης του για να επιβεβαιώνει κάθε ανθρώπινη έρευνα.

✓ Η Ηλιοκεντρική θεωρία (σελ. 152 του σχολικού βιβλίου)

Ο Νικόλαος Κοπέρνικος διατυπώνει τη θεωρία του ηλιοκεντρικού συστήματος.

✓ Η ανατομία (σελ. 152 του σχολικού βιβλίου)

Ο Φλαμανδός Αντρέ Βεζάλ περιγράφει πώς ασχολήθηκε με την ανατομία και πώς προσχώρησε στην αποκάλυψη των μυστικών του ανθρώπινου σώματος, παρακάμπτοντας τις συνηθισμένες ως την εποχή του διαδικασίες.

✓ Η κατηγορία κατά του Γαλιλαίου (σελ. 153 του σχολικού βιβλίου)

Πρόκειται για την απόφαση της Ιερής Εξέτασης που καταδικάζει το Γαλιλαίο ως αιρετικό. Η Ιερή Εξέταση θεωρεί ότι η άποψη του Γαλιλαίου πως η Γη δεν είναι το κέντρο του σύμπαντος και περιστρέφεται καθημερινά είναι λανθασμένη και έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την Αγία Γραφή.

✓ **Η Ιατρική** (σελ. 153 του σχολικού βιβλίου)

Ο Θεόφραστος Παράκελσος μιλά για την αγάπη του προς την Ιατρική. Τη θεωρεί ριψοκίνδυνη επιστήμη αλλά με τεράστια σημασία για τον άνθρωπο. Διατυπώνει την επιθυμία του να υπηρετήσει αυτή την επιστήμη χωρίς αυθαιρεσίες και χωρίς ιδιοτέλεια. Επίσης θεωρεί σημαντικό να μην χρησιμοποιεί φαρμακευτικές ουσίες χωρίς να είναι σίγουρος για τις συνέπειες.

Επαναστατικός ο Παράκελσος προσπαθεί για την τελειοποίηση της Ιατρικής.

✓ **Λεονάρντο ντα Βίντσι: «Πώς να ζωγραφίσετε μια καταιγίδα»** (σελ. 156 του σχολικού βιβλίου)

Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι διατυπώνει τι πρέπει να σκεφτεί κανείς για να ζωγραφίσει μια καταιγίδα σωστά. Περιγράφει με φοβερή λεπτομέρεια την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η φύση, τα σύννεφα, τα δέντρα, τους δρόμους. Δεν ξεχνά να παρουσιάσει και ανθρώπους που προσπαθούν να φυλαχτούν ώστε να μην παρασυρθούν από την καταιγίδα. Από τη λεπτομέρεια καταλαβαίνει κανείς ότι ο Ντα Βίντσι είχε γνώσεις όχι μόνο της τέχνης αλλά και πολλών άλλων επιστημών.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Η πραγματική αναγέννηση στα γράμματα και τις τέχνες αρχίζει περίπου το έτος...

- α. 1450
- β. 1600
- γ. 1200

Απάντηση: α

2. Ένας σημαντικός παράγοντας της πνευματικής έκρηξης ήταν η ανακάλυψη...

- α. του υγρού πυρός
- β. της πτητικής μηχανής
- γ. της τυπογραφίας

Απάντηση: γ

3. Η αναγεννησιακή αρχιτεκτονική έχει ως κύριο χαρακτηριστικό...

- α. τη λιτότητα
- β. την αρμονία
- γ. την ασυμμετρία

Απάντηση: β

4. Τον Άγιο Πέτρο στη Ρώμη ολοκλήρωσε ο αρχιτέκτονας...

- α. Ματίας Γκρόνεβαλντ
- β. Ιούλιος Β΄
- γ. Μιχαήλ Άγγελος

Απάντηση: γ

5. Στην Αναγέννηση τα έργα γίνονται φωτεινότερα εξαιτίας της χρήσης του...

- α. λαδιού
- β. χρώματος
- γ. κάρβουνου

Απάντηση: α

6. Το εσωτερικό του παρεκκλησιού του Αγίου Σίξτου στο Βατικανό είναι ζωγραφισμένο από το ...

- α. Λεονάρντο ντα Βίντσι
- β. Ραφαήλ
- γ. Μιχαήλ Άγγελο

Απάντηση: γ

7. Τα έργα του Μιχαήλ Άγγελου χαρακτηρίζονται από...

- α. ερωτισμό
- β. ηρεμία
- γ. πάθος

Απάντηση: γ

8. Ο Τιτσιάνο ήταν επικεφαλής της... Σχολής.

- α. Ρωμαϊκής
- β. Βενετσιάνικης
- γ. Λομβαρδικής

Απάντηση: β

9. Στις Κάτω Χώρες η ζωγραφική χαρακτηρίζεται από...

- α. ρεαλισμό
- β. σουρεαλισμό
- γ. εξπρεσιονισμό

Απάντηση: α

10. Τα έργα του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου είναι κυρίως...

- α. θρησκευτικά και τοπία
- β. μυθολογικά
- γ. πολεμικά

Απάντηση: α

11. Ο Νικολό Μακιαβέλι ήταν σπουδαιότατος...

- α. συγγραφέας
- β. ιατρός
- γ. ζωγράφος

Απάντηση: α

12. Τα έργα του Τορκουάτο Τάσσο είναι εμπνευσμένα από...

- α. τις Σταυροφορίες
- β. τη φύση
- γ. τη Βίβλο

Απάντηση: α

13. Έμπνευση από τις περιπέτειες των Πορτογάλων θαλασσοπόρων έπαιρνε ο επικός ποιητής...

- α. Σαίξπηρ
- β. Θεοβάντες
- γ. Λουδοβίκος Καμόενς

Απάντηση: γ

14. Στην ελισαβετιανή περίοδο ζει ο θεατρικός συγγραφέας...

- α. Σαίξπηρ
- β. Θεοβάντες
- γ. Φιτσίνο

Απάντηση: α

15. Τη θεωρία του ηλιοκεντρικού συστήματος διατύπωσε ο...

- α. Κέπλερ
- β. Παράκελσος
- γ. Κοπέρνικος

Απάντηση: γ

16. Ο Αντρέ Βεζάλ υπήρξε πρωτοπόρος...

- α. χημικός
- β. ανατόμος
- γ. φιλόσοφος

Απάντηση: β

17. Πριν το 1500 η μουσική ήταν...

- α. μονοφωνική
- β. πολυφωνική
- γ. ανύπαρκτη

Απάντηση: α

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Η αναγεννησιακή αρχιτεκτονική είναι επηρεασμένη από την κλασική αρχαιότητα και χαρακτηρίζεται από αρμονία.
2. Το γυμνό και η προσωπογραφίες του Μεσαίωνα παύουν να χρησιμοποιούνται.
3. Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι είναι ζωγράφος, αλλά και γνώστης άλλων επιστημών και τεχνών.
4. Ο Τιτσιάνο πρόσεξε ιδιαίτερα το χρώμα και τα έργα του χαρακτηρίζονται από λυρισμό και τεχνική τόλμη.
5. Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος έχει ως πρωταρχικό μέλημά του το σεβασμό των κανόνων της αναγεννησιακής τέχνης.
6. Ο Μπρέγκελ αποδίδει κυρίως αγροτικές σκηνές.
7. Το 16ο αι. η λογοτεχνία ανθεί στις εθνικές γλώσσες, που ήδη έχουν αποκτήσει την απαιτούμενη εκφραστική επάρκεια.
8. Ο μεγάλος ελληνιστής Γουλιέλμος Μπυντέ εξέδωσε πολλά έργα αρχαίων Ελλήνων.
9. Στη Γαλλία διακρίθηκαν οι δραματουργοί Καλντερόν και Λόπε ντε Βέγκα.
10. Την περίοδο της Αναγέννησης η μαγεία αντικαθίσταται πλήρως από την επι-

στημονική παρατήρηση και το έργο των πρωτοπόρων της Αναγέννησης είναι πλέον εύκολο.

11. Οι τρεις κορυφαίοι αναγεννησιακοί επιστήμονες είναι οι: Κοπέρνικος, Παράκελσος και Βεζάλ.
12. Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι είχε και πολλές εφευρέσεις στο ενεργητικό του, όπως το ατμοκίνητο πυροβόλο, το σκάφανδρο, την πτητική μηχανή κ.ά.
13. Ο Ντα Βίντσι ήταν αυτός που έδωσε ώθηση στο πείραμα και στην εμπειρία στην επιστήμη.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 3, 4, 7, 8, 11, 12

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Σπουδαίος Ιταλός αρχιτέκτονας ήταν	α. το Λεονάρντο Ντα Βίντσι
2. Η προοπτική και το φως των φωτοσκιάσεων επινοήθηκε από	β. στη Βενετσιάνικη Σχολή
3. Ο Λεονοράντο ντα Βίντσι ανήκει	γ. στη Φλωρεντινή Σχολή
4. Ο Μιχαήλ Άγγελος ανήκει	δ. ο Ιερώνυμος Μπος
5. Ο Ραφαήλ Σάντι ανήκει	ε. ο Αντρέας Παλλάντιο
6. Ο Τιτσιάνο ανήκει	στ. αγροτικές σκηνές
7. Το σουρεαλισμό του 15ου αι. εκφράζει	ζ. στη Ρωμαϊκή Σχολή
8. Ο Πέτρος Μπρέγκελ παρουσιάζει κυρίως	η. στη Λομβαρδική Σχολή

Απάντηση: 1ε, 2α, 3η, 4γ, 5ζ, 6β, 7δ, 8στ

Κεφάλαιο 7

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1648) ΕΩΣ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815)

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Τον 18ο αι. κυριαρχούν ο Ορθολογισμός, με τον οποίο τίθενται στην κρίση της λογικής οι αξίες, και ο Φιλελευθερισμός, που προτάσσει τις φυσικές ελευθερίες και τα δικαιώματα του ανθρώπου μπροστά από τα μοναρχικά καθεστώτα.

Τα δύο αυτά ρεύματα επηρεάζουν και την οικονομική σκέψη. Στο β' μισό του 18ου αιώνα εντοπίζονται οι απαρχές της Βιομηχανικής Επανάστασης.

Αποτέλεσμα των ιδεών του Διαφωτισμού είναι η έκρηξη σημαντικών επαναστατικών κινήματων το 18ο αι.: της Αμερικανικής και κυρίως της Γαλλικής Επανάστασης, η οποία σάρωσε το παλαιό καθεστώς και συνέβαλε αποφασιστικά στη γέννηση ενός νέου κόσμου.

Στον ελλαδικό χώρο η Λατινοκρατία φτάνει στο τέλος της, το οικοδόμημα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αρχίζει να παρακμάζει. Σιγά σιγά αρχίζει να τίθεται το ζήτημα της τύχης των εδαφών της (**Ανατολικό Ζήτημα**).

1. Ο Διαφωτισμός

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Το πλαίσιο διαμόρφωσής του

Στις χώρες της Δ. Ευρώπης υπάρχει έντονη οικονομική και πνευματική πρόοδος. Οι χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης βρίσκονται στο περιθώριο.

Μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών χωρών υπάρχουν διαφορές. Η Αγγλία είναι από το 18ο αι. η μεγαλύτερη ναυτιλιακή και εμπορική δύναμη. Την εξουσία ασκεί ο Βασιλιάς και το Κοινοβούλιο (μετά την **Ένδοξη Επανάσταση**, 1688).

Στη Γαλλία υπάρχει μια ολοένα αυξανόμενη κρίση. Η μοναρχία εμποδίζει την ανερχόμενη αστική τάξη να συμμετέχει στην εξουσία. Αποκορύφωμα αυτής της κρίσης θα είναι η Γαλλική Επανάσταση (1789).

Την εποχή αυτή (1688-1789) δεσπόζει το κίνημα του **Διαφωτισμού**, ή **Αιώνια των Φώτων**, το οποίο χαρακτηρίζεται από μια τάση για οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές αλλαγές, ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και πίστη στον άνθρωπο.

β. Οι ιδέες και οι φορείς τους

Το πνεύμα του Διαφωτισμού εκφράζεται μέσα από τους φιλοσόφους, οι οποίοι βασίζονται στη λογική, στον **ορθό λόγο**, για να προτείνουν λύσεις των προβλημάτων του ανθρώπου, ώστε ο κόσμος μας να γίνει καλύτερος.

Ο Βολταίρος (1694-1778) πίστευε ότι η ανεκτικότητα έπρεπε να χαρακτηρίζει τον άνθρωπο σε όλες τις καθημερινές εκδηλώσεις. Δε δίστασε να έρθει σε σύγκρουση με την εξουσία.

Οι διαφωτιστές, στο χώρο των πολιτικών ιδεών, επηρεάστηκαν από τον **Τζον Λοκ** (1632-1704), ο οποίος πίστευε ότι οι άρχοντες και οι αρχόμενοι είχαν συνάψει ένα **κοινωνικό συμβόλαιο**. Όταν οι άρχοντες παραβίαζαν αυτό το συμβόλαιο, οι αρχόμενοι είχαν το δικαίωμα της αντίστασης και της επανάστασης.

Ο **Μοντεσκιέ** (1698-1755) στο έργο του *Το πνεύμα των νόμων* (1748) θεωρεί ότι οι εξουσίες πρέπει να διακρίνονται σε νομοθετική, δικαστική, εκτελεστική. Αυτές οι τρεις εξουσίες ήταν η βάση της δημοκρατικής διακυβέρνησης.

Η θεωρία αυτή επηρέασε τα πολιτειακά κείμενα της εποχής, π.χ. τη **Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη** (1789).

Ο **Ρουσσό** (1712-1778) στο έργο του **Κοινωνικό Συμβόλαιο** (1762) πιστεύει ότι το κοινωνικό σώμα έπρεπε να είναι ενιαίο και ότι τα ατομικά συμφέροντα έπρεπε να υποτάσσονται στη **γενική βούληση**. Το ίδιο ίσχυε και για την κυβέρνηση ενός τόπου.

Για να γίνει αυτό, έπρεπε η κοινωνία να αναδιαμορφωθεί με βάση την ελευθερία και την ισότητα, που χάθηκαν όταν δημιουργήθηκαν οι θεσμοί της εξουσίας και της ιδιοκτησίας. Ο Ρουσσό προτείνει η κοινωνία να επιστρέψει σε μια ενδιάμεση κατάσταση: ούτε στην πρωτόγονη κατάσταση αλλά ούτε και να γίνει αποδεκτή η σύγχρονη.

Στο έργο του *Αιμίλιος, ή περί Αγωγής* (1762) διακήρυξε την πίστη του ότι η προσωπικότητα του παιδιού έπρεπε να γίνει σεβαστή και ότι έπρεπε να αφηθεί το παιδί να αναπτύξει μόνο του την προσωπικότητά του. Γι' αυτό έπρεπε να εφαρμοστεί μια παιδαγωγική μέθοδος που θα βασιζόταν στη **φυσική διδασκαλία**.

Ο **Τσεζάρε Μπεκαρία** (1738-1794) στο έργο του *Περί εγκλημάτων και ποινών* (1764) διακηρύσσει ότι οι ποινές έπρεπε να έχουν χαρακτήρα συμμόρφωσης και όχι εκδίκησης.

γ. Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού

Οι φορείς εξάπλωσης των ιδεών του Διαφωτισμού συνεχώς πολλαπλασιάζονται: τα βιβλία, οι εφημερίδες, οι λέσχες. Καίρια σημασία για τη διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού είχε η **Εγκυκλοπαίδεια**. Οι διαφωτιστές ταξιδεύουν στο εξωτερικό συχνά προσκεκλημένοι από εκπροσώπους της **φωτισμένης δεσποτείας**. Πιο αποτελεσματικά η νέα ιδεολογία προωθείται μέσα από την αλλαγή λέξεων και όρων. Πρόκειται κυριολεκτικά για επανάσταση του λεξιλογίου. Σημαντική σε αυτό τον τομέα είναι η συμβολή των **λεξικών**, αλλά και της Εγκυκλοπαίδειας, της οποίας επικεφαλής ήταν ο Ντιντερό (1713-1784).

δ. Οι επιδράσεις του Διαφωτισμού

• Προς μια νέα κοινωνία

Όλες αυτές οι νέες ιδέες είχαν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής, την εξέλιξη της εκπαίδευσης, την υποχώρηση των θρησκευτικών διαμαχών, την ενίσχυση του αιτήματος για ισοπολιτεία ανάμεσα στους ανθρώπους, την κατάργηση της δουλείας.

Τα κείμενα του Διαφωτισμού επηρέασαν τα πολιτειακά κείμενα της Αμερικανικής Επανάστασης (1776) και της Γαλλικής Επανάστασης (1789).

• Η απήχηση στον ελλαδικό χώρο και στη Βαλκανική

Ο Διαφωτισμός μεταδόθηκε στην Ελλάδα από τους Έλληνες του εξωτερικού. Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στην Ελλάδα κατά τα έτη 1780-1821 οδήγησε στη γένεση ενός ανάλογου πνευματικού κινήματος, του **Νεοελληνικού Διαφωτισμού**.

Το ελληνικό παρακλάδι του Διαφωτισμού ασχολήθηκε με θέματα όπως οι θεμελιώδεις ελευθερίες του ανθρώπου (ελευθερία, αρετή, ανεξίτηρη κτλ.). Ιδρύονται σχολεία, μελετώνται οι αρχαίοι συγγραφείς. Σκοπός εδώ είναι η απότιναξη του τουρκικού ζυγού.

Οι σπουδαιότεροι εκπρόσωποι του Νεοελληνικού Διαφωτισμού είναι: ο **Ευγένιος Βούλγαρις**, ο **Ιώσηπος Μοισιόδακας**, ο **Δημήτριος Καταρτζής**, ο **Ανώνυμος συγγραφέας** της *Ελληνικής Νομαρχίας*.

Ο **Ρήγας Βελεστινλής**, ή **Φεραΐος**, (1757-1798) προσπαθεί με το έργο του να φέρει τους Έλληνες σε επαφή με το Δυτικό πνεύμα, ώστε να μπορέσουν να απε-

λευθερωθούν. Στο βιβλίο του *Φυσικής Απάνθισμα* εισάγει τη μεθοδολογία των φυσικών επιστημών.

Τυπώνει και μια σειρά χάρτες (π.χ. η Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος), όπου παρουσιάζεται η έκταση της ακτινοβολίας του ελληνικού πνεύματος καθώς και βιβλία πατριωτικά.

Ο Ρήγας ονειρευόταν μια πανβαλκανική **Ελληνική Δημοκρατία** που θα περιλάμβανε ολόκληρα τα Βαλκάνια.

Ο Αδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833) πιστεύει στην πρόοδο αλλά όχι και στις ακρότητες της επανάστασης. Γι' αυτό πιστεύει ότι η καλύτερη οδός είναι η **μέση οδός**. Υποστηρίζει τη **μετακένωση**, δηλ. την μετάδοση στην Ελλάδα των δυτικοευρωπαϊκών αξιών οι οποίες είχαν τις ρίζες τους στην ελληνική κλασική αρχαιότητα.

Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός συνάντησε σφοδρές αντιδράσεις (π.χ. Αθανάσιος Πάριος). Παρά τις ιδεολογικές αντιθέσεις, οι ζυμώσεις οδήγησαν στην ωρίμανση της ιδέας της απελευθέρωσης χωρίς την παρέμβαση ξένων δυνάμεων. Ο Διαφωτισμός διαδόθηκε και με άλλες περιοχές των Βαλκανίων, κυρίως στη Μολδοβλαχία.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Τζον Λοκ	1632-1704
– Διαφωτισμός	1688-1789
– Ένδοξη Επανάσταση	1688
– Βολταίρος	1694-1778
– Μοντεσκιέ	1698-1755
– Ρουσσό	1712-1778
– Ντιντερό	1713-1784
– Μπεκαρία	1738-1794
– Αδαμάντιος Κοραΐς	1748-1833
– <i>Το πνεύμα των Νόμων</i>	1748
– Ρήγας Φεραΐος	1757-1798
– <i>Κοινωνικό Συμβόλαιο</i>	1762
– <i>Αιμίλιος ή Περί Αγωγής</i>	1762
– <i>Περί εγκλημάτων και ποινών</i>	1764
– Αμερικανικό Σύνταγμα	1787
– Γαλλική Επανάσταση	1789

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Αφού μελετήσετε προσεκτικά τα παραθέματα από το έργο του Βολταίρου, να απαντήσετε τα εξής ερωτήματα:

- Ποια χώρα θεωρεί ο Βολταίρος υπόδειγμα για την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης;
- Σε ποιους αναφέρεται η πρώτη παράγραφος του παραθέματος «Περί Ανεξιθρησκείας»;
- Γιατί είναι αναγκαία η αμοιβαία ανοχή των ανθρώπων, κατά το Βολταίρο;

Απάντηση:

α) Ο Βολταίρος ξεχωρίζει την Αγγλία ως χώρα στην οποία υπάρχει ανεξιθρησκεία.

β) Αναφέρεται στους σκοταδιστές, σε αυτούς που δεν έχουν αξιοποιήσει στην ψυχή τους τα διδάγματα των σοφών του ανθρώπινου γένους, οι οποίοι ήταν αντίθετοι σε κάθε μορφή βίας. Ονομάζει τους ανθρώπους για τους οποίους μιλάει θηρία που τρέφονται με προλήψεις.

γ) Η αμοιβαία ανοχή είναι απαραίτητη, για να ξεφύγει ο άνθρωπος από το φαύλο κύκλο της βίας και της διχόνοιας, που τον κατατρέχει από την αρχή της ιστορίας του.

2η Ερώτηση: Ποια είδη πολιτευμάτων διακρίνει ο Μοντεσκιέ (βλ. σχετικό παράθεμα) και ποιον κίνδυνο επισημαίνει;

Απάντηση:

α) Ο Μοντεσκιέ διακρίνει τρία είδη εξουσίας, τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική.

β) Το χειρότερο είναι όταν οι εξουσίες αυτές είναι συγκεντρωμένες στο ίδιο πρόσωπο, γιατί τότε ο κάτοχος των εξουσιών κατέχει την απόλυτη εξουσία και κυβερνάει τυραννικά.

3η Ερώτηση: Ποιο περιεχόμενο δίνει ο Ρουσσό στη Γενική Βούληση και ποια θέση κατέχει ο νόμος στη θεωρία του για την πολιτική ζωή; (συμβουλευθείτε τα σχετικά παραθέματα).

Απάντηση:

α) Ο Ρουσσό πιστεύει ότι μέσα σε μια κοινωνία κάθε άτομο, κάθε μονάδα ενώ-

νεται με τους άλλους ανθρώπους, οι οποίοι αποτελούν όχι μονάδες αλλά ένα σύνολο με γενική βούληση. Η κοινωνία επομένως δεν αποτελείται από μονάδες, από άτομα αλλά από ένα συμπαγές σύνολο.

β) Ο Ρουσό πιστεύει ότι ο νόμος έχει πρωταρχική θέση στη ζωή των ανθρώπων. Ο άνθρωπος πρέπει να υπακούει στο νόμο με δική του θέληση και πρωτοβουλία. Δεν πρέπει να υπηρετεί το νόμο. Ωστόσο, ο ελεύθερος άνθρωπος υπακούει μόνο στο νόμο. Γιατί ο νόμος γίνεται πηγή δύναμης, ώστε ο άνθρωπος να μην υπηρετεί άλλους ανθρώπους. Ο νόμος, λοιπόν, και η ηθελημένη υπακοή που πρέπει να έχει ο άνθρωπος προς αυτόν είναι βασικά στοιχεία μιας ευνομούμενης και δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας.

4η Ερώτηση: Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο της έννοιας *αρετή* (βλ. σχετικό παράθεμα). Για ποιους λόγους οι διαφωτιστές έδιναν αυτό το περιεχόμενο στην *αρετή*;

Απάντηση:

α) Η λέξη *αρετή* έχει την έννοια της ενέργειας, της ανιδιοτελούς βοήθειας του ενός ανθρώπου προς τον άλλο.

β) Οι διαφωτιστές πίστευαν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι, έχουν το δικαίωμα να μετέχουν εξίσου σε όλα τα αγαθά (υλικά και πνευματικά). Γι' αυτό δε νοούνταν κάποιιοι να απολαμβάνουν αυτά τα αγαθά και κάποιιοι όχι. Έπρεπε, επομένως, όσοι απολάμβαναν αυτά τα αγαθά να βοηθούν όσους δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα, ώστε όλοι οι άνθρωποι να μετέχουν των αγαθών αυτών.

5η Ερώτηση: Ποιο νόημα δίνει ο Κοραΐς στον όρο «*μετακένωση*»;

Απάντηση:

Ο Κοραΐς υποστήριζε ότι οι Έλληνες έπρεπε να δεχτούν τις αξίες και, γενικότερα, την παιδεία που οι δυτικοευρωπαίοι δέχτηκαν από την ελληνική κλασική αρχαιότητα.

6η Ερώτηση: Ποια θέση εκφράζει ο συγγραφέας της *Ελληνικής Νομαρχίας* στο σχετικό παράθεμα; και με ποια επιχειρήματα τη στηρίζει;

Απάντηση:

α) Ο Ανώνυμος εκφράζει την πεποίθηση ότι οι Έλληνες έπρεπε να στηριχτούν στις δικές τους δυνάμεις για να ελευθερωθούν.

β) Πρέπει να δουν οι Έλληνες το παρελθόν. Και οι ξένοι θα προσπαθήσουν να επωφεληθούν από την κατάσταση. Επιπλέον, οι ξένοι θα διώξουν τους Οθωμανούς για να πάρουν αυτοί τη θέση του δυνάστη των Ελλήνων.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Μέσα σε ποιο πλαίσιο διαμορφώθηκε το κίνημα του Διαφωτισμού;

Απάντηση:

Στις χώρες της Δ. Ευρώπης υπάρχει έντονη οικονομική και πνευματική πρόοδος. Οι χώρες της Κεντρικής και βόρειας Ευρώπης βρίσκονται στο περιθώριο.

Μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών χωρών υπάρχουν διαφορές. Η Αγγλία είναι από το 18ο αι. η μεγαλύτερη ναυτιλιακή και εμπορική δύναμη. Την εξουσία ασκεί ο Βασιλιάς και το Κοινοβούλιο (μετά την «Ενδοξη Επανάσταση»).

Στη Γαλλία υπάρχει μια ολοένα αυξανόμενη κρίση. Η μοναρχία εμποδίζει την ανερχόμενη αστική τάξη να συμμετέχει στην εξουσία. Αποκορύφωμα αυτής της κρίσης θα είναι η Γαλλική Επανάσταση (1789).

Την εποχή αυτή (1688-1789) δεσπόζει το κίνημα του Διαφωτισμού, το οποίο χαρακτηρίζεται από μια τάση για οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές αλλαγές, ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και πίστη στον άνθρωπο.

2η Ερώτηση: Ποιες ήταν οι απόψεις του Ρουσσό για την αγωγή των παιδιών;

Απάντηση:

Στο έργο του *Αιμίλιος ή περί Αγωγής* (1792) διακήρυξε την πίστη του ότι η προσωπικότητα του παιδιού έπρεπε να γίνει σεβαστή και ότι έπρεπε να αφεθεί το παιδί να αναπτύξει μόνο του την προσωπικότητά του. Γι' αυτό έπρεπε να εφαρμοστεί μια παιδαγωγική μέθοδος που θα βασιζόταν στη φυσική διδασκαλία.

3η Ερώτηση: Ποιες οι επιδράσεις των ιδεών του Διαφωτισμού;

Απάντηση:

Όλες αυτές οι νέες ιδέες είχαν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής, την εξέλιξη της εκπαίδευσης, την υποχώρηση των θρησκευτικών διαμαχών, την ενίσχυση του αιτήματος για ισοπολιτεία ανάμεσα στους ανθρώπους, την κατάργηση της δουλείας.

Τα κείμενα του Διαφωτισμού επηρέασαν τα πολιτειακά κείμενα της Αμερικανικής Επανάστασης (1776) και της Γαλλικής Επανάστασης (1789).

4η Ερώτηση: Ποια ήταν η απήχηση των ιδεών του Διαφωτισμού στον ελληνικό χώρο;

Απάντηση:

Ο Διαφωτισμός μεταδόθηκε στην Ελλάδα από τους Έλληνες του εξωτερικού. Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στην Ελλάδα κατά τα έτη 1780-1821 οδήγησε στη γένεση ενός ανάλογου πνευματικού κινήματος, του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Το ελληνικό παρακλάδι του Διαφωτισμού ασχολήθηκε με θέματα όπως θεμελιώδεις ελευθερίες του ανθρώπου (ελευθερία, αρετή, ανεξιθρησκεία κτλ.). Ιδρύονται σχολεία, μελετώνται οι αρχαίοι συγγραφείς. Σκοπός εδώ είναι η αποτίναξη του τουρκικού ζυγού.

5η Ερώτηση: Ποιο ήταν το έργο του Ρήγα Φεραίου;

Απάντηση:

Ο Ρήγας Φεραίος (1757-1798) προσπαθεί με το έργο του να φέρει τους Έλληνες σε επαφή με το Δυτικό πνεύμα, ώστε να μπορέσουν να απελευθερωθούν. Στο *Σχολείον των ντελικάτων εραστών* μεταφράζει γαλλικά διηγήματα, ενώ στο *Φυσικής Απάνθισμα* (1790) εισάγει τη μεθοδολογία των φυσικών επιστημών.

Τυπώνει και μια σειρά χάρτες (π.χ. η Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος), όπου παρουσιάζει η έκταση της ακτινοβολίας του ελληνικού πνεύματος, καθώς και βιβλία πατριωτικά.

Ο Ρήγας ονειρευόταν μια Ελληνική Δημοκρατία που θα περιλάμβανε ολόκληρα τα Βαλκάνια.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Ανεκτικότητα** (σελ. 162 του σχολικού βιβλίου)

Ο Βολταίρος δηλώνει ότι είναι ανούσιο και αντίθετο με τη θέληση του Θεού να σκοτώνονται οι άνθρωποι μεταξύ τους και ότι αυτό θα σταματήσει αν όλοι θυμηθούμε ότι είμαστε αδέρφια. Εκφράζει έτσι την αντίθεσή του στο θρησκευτικό φανατισμό και τονίζει τη σημασία της πνευματικής ανεκτικότητας.

✓ **Περί ανεξιθρησκείας** (σελ. 162 του σχολικού βιβλίου)

Ο Βολταίρος περιγράφει εδώ, πολύ γλαφυρά, πώς οι άνθρωποι αλληλοσκοτώνονται εξαιτίας των προλήψεων.

Ζητά να σταματήσει η διχόνοια και αναφέρει ότι μοναδικό φάρμακο στη διχόνοια είναι η αμοιβαία ανοχή του ενός στις αντιλήψεις του άλλου. Παρατηρούμε ότι αναφέρει σοφούς ανθρώπους από διάφορες θρησκείες.

✓ **Στον ουρανό από όποιο δρόμο θέλει ο καθένας** (σελ. 163 του σχολικού βιβλίου)

Ο Βολταίρος εδώ περιγράφει την Αγγλία ως χώρα των δογμάτων. Δείχνει φανερά το θαυμασμό του για την ειρηνική συνύπαρξη τόσων ανθρώπων διαφορετικών δογμάτων στον ίδιο τρόπο. Λέει ότι, αν υπήρχε μία θρησκεία μόνο, θα κινδύνευε η χώρα από δεσποτισμό. Αν υπήρχαν δύο, θα κινδύνευε από αλληλοεξόντωση των δύο. Αντίθετα, με την ανεξιθρησκεία που επικρατεί, όλοι μπορούν να είναι ευτυχείς και να ανεβούν στον ουρανό από όποιο δρόμο θέλει καθένας.

✓ **Ελευθερία και διάκριση των εξουσιών** (σελ. 163 του σχολικού βιβλίου)

Ο Μοντεσκιέ μιλά για τη διάκριση των εξουσιών: νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική. Όταν η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία δεν είναι συγκεντρωμένες στο ίδιο πρόσωπο, αποφεύγεται η αυταρχική διακυβέρνηση της χώρας. Ως παράδειγμα προς αποφυγή παρουσιάζει την πολιτική διακυβέρνηση της Τουρκίας.

✓ **Για μια δημοκρατική διακυβέρνηση του λαού** (σελ. 163 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ρουσσό εδώ μιλά για την ανάγκη ενός δημοκρατικού πολιτεύματος. Τονίζει τη σημασία του να βρίσκεται η νομοθετική εξουσία στα χέρια του λαού και θεωρεί κυρίαρχη μόνο τη γενική βούληση. Σ' αυτήν οφείλει να υποτάσσεται η εκάστοτε κυβέρνηση.

✓ **Τι είναι η Γενική Βούληση** (σελ. 164 του σχολικού βιβλίου)

Η Γενική Βούληση είναι η βούληση κάθε μέλους μιας κοινωνίας που τη θέτει ως μέρος αδιαίρετο του συνόλου.

✓ **Η δύναμη των νόμων** (σελ. 164 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ρουσσό υποστηρίζει ότι ένας ελεύθερος λαός υπακούει, αλλά δεν υπηρετεί. Οι άνθρωποι πρέπει να σέβονται τους νόμους και να τους υπακούουν.

✓ **Η πορεία προς τη Γνώση** (σελ. 164 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ρουσσό διατυπώνει τη σημαντικότητα που έχει ο σεβασμός στην προσωπικότητα του παιδιού για την αγωγή του. Ο μαθητής πρέπει να παρατηρεί και ο δάσκαλος να εξάπτει την περιέργειά του. Έτσι, ο πρώτος ερευνά και κατανοεί, οπότε η γνώση του δεν είναι στείρα. Ο μαθητής πρέπει να μάθει να σκέφτεται και όχι απλά να αναπαράγει τη γνώση που του προσφέρουν.

✓ **Η αρετή** (σελ. 165 του σχολικού βιβλίου)

Πρόκειται για ένα λήμμα από το φιλοσοφικό Λεξικό του Βολταίρου που εξηγεί την λέξη «αρετή». Λεπτομερώς εξηγεί τη λέξη προσδιορίζοντάς την ως ευεργεσία του πλησίον. Διαχωρίζει μάλιστα το σώφρονα άνθρωπο από τον ενάρετο.

✓ **«Να αναλάβη το πεπτωκός ελληνικόν γένος»** (σελ. 166 του σχολικού βιβλίου)

Ο κορυφαίος Έλληνας διαφωτιστής Ρήγας Βελεστινλής επιχειρεί να καταστήσει το ελληνικό γένος κοινών της Δυτικής σκέψης. Αυτό πρέπει να γίνει ώστε να διεκδικήσουν την ελευθερία τους και να συνέλθουν από την πτώση, να μπορέσουν να συνεχίσουν ένδοξα το έργο των προγόνων τους φιλοσόφων. Οι φυσικές επιστήμες θα συνεισφέρουν στο να αποκτήσουν οι συμπατριώτες του Ρήγα ορθολογική σκέψη.

✓ **Η Μέση οδός** (σελ. 167 του σχολικού βιβλίου)

Ο Αδαμάντιος Κοραής τονίζει τη σημασία της μέσης οδού και απορρίπτει τις επαναστατικές ακρότητες σε όλες τις ιδέες. Επιδιώκει ελευθερία, αλλά με δικαιοσύνη, και επιδιώκει την πρόοδο χωρίς απιστία και δεισιδαιμονίες.

✓ **Τα αγαθά της παιδείας** (σελ. 167 του σχολικού βιβλίου)

Ο Κοραής υμνεί τα αγαθά της παιδείας, τονίζοντας ότι όλος ο λαός έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Αν όλο το έθνος είχε παιδεία, θα ήταν πολύ δύσκολο να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης και πλάνης. Οι τυχόν κακοί και άδικοι δε θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν τούς άλλους, εάν οι τελευταίοι μετέχουν στη μόρφωση.

✓ **Έως τότε, ω Έλληνες, να πλανώμεθα;** (σελ. 168 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ανώνυμος συγγραφέας της Ελληνικής Νομαρχίας ξεκαθαρίζει στους Έλληνες ότι η εθνική απελευθέρωση πρέπει να στηριχθεί αποκλειστικά σε ελληνικές δυνάμεις. Τονίζει ότι δεν πρέπει να περιμένουμε βοήθεια από άλλες χώρες, γιατί όλοι είναι ιδιοτελείς και προσπαθούν να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα. Φανερό είναι αν κοιτάξει κανείς τα γεγονότα της ιστορίας, κανείς δεν παρείχε βοήθεια χωρίς να έχει να κερδίσει ο ίδιος. Έτσι, θα πρέπει οι Έλληνες να γίνουν λιγότερο ευκολόπιστοι.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

- 1. Με την «Ένδοξη Επανάσταση» στην Αγγλία η αστική τάξη κατορθώνει να επιβάλλει τη...**
- α. δημοκρατία
 - β. βασιλεία
 - γ. τη συνταγματική μοναρχία

Απάντηση: γ

- 2. Στη Γαλλία τροχοπέδη στη δραστηριότητα της αστικής τάξης αποτελεί..**
- α. ο Διαφωτισμός
 - β. η απόλυτη μοναρχία
 - γ. ο κοινοβουλευτισμός

Απάντηση: β

- 3. Οι διαφωτιστές είχαν ως πρότυπό τους το... σύστημα διακυβέρνησης.**
- α. ρωσικό
 - β. γαλλικό
 - γ. αγγλικό

Απάντηση: γ

- 4. Τη θεωρία της διάκρισης των εξουσιών, για να αποφευχθεί η αυταρχική διακυβέρνηση, διατύπωσε ο...**
- α. Μοντεσκιέ
 - β. Λοκ
 - γ. Ρουσσό

Απάντηση: α

- 5. Τη θεωρία ότι η εκάστοτε κυβέρνηση πρέπει να εκφράζει τη γενική βούληση διατύπωσε ο...**
- α. Ρουσσό
 - β. Μοντεσκιέ
 - γ. Κορράς

Απάντηση: α

6. Προϋπόθεση για τη βελτίωση της κοινωνίας θεωρήθηκε από τους διαφωτιστές...

- α. η εξουσία
- β. η παιδεία
- γ. η εκκλησία

Απάντηση: β

7. Ο Ρουσσό στο έργο του *Αιμίλιος* διατυπώνει τις αρχές ...

- α. μιας παιδαγωγικής μεθόδου
- β. της ποινικής δικαιοσύνης
- γ. της διάκρισης των εξουσιών

Απάντηση: α

8. Για τον εξανθρωπισμό των ποινών και την κατάργηση της δουλείας μίλησε ο ...

- α. Λοκ
- β. Βάκων
- γ. Τσεζάρε Μπεκαρία

Απάντηση: γ

9. Μια ανάλογη επανάσταση με αυτή των ιδεών ήταν αυτή του ...

- α. λαού
- β. λεξιλογίου
- γ. εμπορίου

Απάντηση: β

10. Μεγάλη επίδραση άσκησαν οι ιδέες του... στην Αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας.

- α. Λοκ
- β. Μοντεσκιέ
- γ. Μπεκαρία

Απάντηση: α

11. Αντικειμενικός σκοπός του Νεοελληνικού Διαφωτισμού ήταν να προετοιμάσει τους Έλληνες για ...

- α. επέκταση του Ελληνισμού
- β. ανανέωση της παιδείας
- γ. διεκδίκηση της ελευθερίας

Απάντηση: γ

12. Οι ιδέες και τάσεις του Αδαμάντιου Κοραή ήταν ...

- α. μέσες
- β. ριζοσπαστικές
- γ. συντηρητικές

Απάντηση: α

13. Ο Αδαμάντιος Κοραής συνδέει την ελευθερία με...

- α. την Εκκλησία
- β. τα κλασικά γράμματα
- γ. την ηθική

Απάντηση: β

14. Ο Ρήγας Βελεστινλής συνελήφθη και παραδόθηκε στις τουρκικές αρχές από

- ...
- α. Άγγλους
- β. Αυστριακούς
- γ. Ρώσους

Απάντηση: β

15. Σύμφωνα με το Ρουσό, η νομοθετική εξουσία ανήκει στο ...

- α. λαό
- β. Βασιλιά
- γ. κρότος

Απάντηση: α

16. Μακριά από τις εξελίξεις και τις μεταβολές μένει η ...

- α. Γαλλία
- β. Δυτική Ευρώπη
- γ. κεντρική και βόρεια Ευρώπη

Απάντηση: γ

B ´ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Μεταξύ των χωρών της Ευρώπης υπάρχει ισομερής και ταυτόχρονη ανάπτυξη.
2. Η Γαλλία τον 18ο αι. είναι η μεγαλύτερη εμπορική και ναυτιλιακή δύναμη.
3. Ο Διαφωτισμός εκφράζει την τάση για πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές

μεταβολές, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και επιστήμης και την πίστη στην πρόοδο του ανθρώπου.

4. Ο Βολταίρος, όντας ορθολογιστής και σκεπτικιστής, θεωρεί κάθε μορφή ελευθερίας ως αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου.
5. Ο Μοντεσκιέ διατύπωσε τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου, ότι δηλαδή οι κυβερνήσεις συγκροτούνται βάση μιας συμφωνίας με το λαό.
6. Ο Ρουσό πρότεινε ως τρόπο για να ξεπεραστεί η κοινωνική ανισότητα την επιστροφή σε μια ενδιάμεση κοινωνία μεταξύ της φυσικής και της σύγχρονης.
7. Ο Ρουσό πίστευε ότι το παιδί πρέπει να μαθαίνει τη γνώση και όχι να την αποκαλύπτει μόνο του.
8. Ο Τσεζάρε Μπεκαρία πίστευε στο θεσμό της δουλείας.
9. Ο Μοντεσκιέ συνέβαλε στα βασικά άρθρα του Αμερικανικού Συντάγματος.
10. Ο Διαφωτισμός διαδόθηκε στον υπόδουλο Ελληνισμό με κάποια καθυστέρηση λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούσαν.
11. Ο Ευγένιος Βούλγαρης αντέδρασε στις ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού.
12. Ο Δημήτριος Καταρτζής δεν αντιδρούσε στο κίνημα του Διαφωτισμού.
13. Ο Ρήγας Βελεστινλής οραματιζόταν την εξέγερση όλων των λαών της Βαλκανικής εναντίον του δυνάστη και την ίδρυση μιας Πανβαλκανικής Ελληνικής Δημοκρατίας.
14. Ο Αδαμάντιος Κοραής είχε επαναστατικές τάσεις και ιδέες.
15. Ο Αθανάσιος Πάριος ακολούθουσε τη μέση οδό στις σκέψεις και τις ιδέες του.
16. Ο Ρήγας Βενεστινλής επιδίωκε να εμφυσήσει στους Έλληνες την ορθολογική σκέψη μέσω των φυσικών επιστημών.
17. Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο Θούριος είναι έργα του Κοραή.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 2, 5, 7, 8, 11, 14, 15, 17

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Ο Ορθολογισμός δίνει το προβάδισμα	α. στη σύσταση πολιτικών και πολιτειακών κειμένων
2. Ο Φιλελευθερισμός	β. η παιδεία του λαού
3. Ο Διαφωτισμός είχε ως σκοπό	γ. για την κοινωνική ανισότητα
4. Η ανακάλυψη των φυσικών νόμων υπέβαλε την ιδέα	δ. για τον εξανθρωπισμό της ποινικής δικαιοσύνης
5. Η θεωρία της διάκρισης των εξουσιών οδήγησε	ε. στην κριτική σκέψη

6. Ασκείται έντονη κριτική	στ. της αναζήτησης κανόνων και για την κοινωνική ζωή
7. Το κοινωνικό συμβόλαιο του Ρουσό εγγυάται	ζ. υποστηρίζει τα φυσικά δικαιώματα του ανθρώπου
8. Για τη βελτίωση της κοινωνίας απαιτείται	η. στο εξωτερικό
9. Οι διαφωτιστές εκθέτουν τις ιδέες τους	θ. ελευθερία και ισότητα
10. Ο Τσεζάρε Μπεκαρία αγωνίστηκε	ι. τη βελτίωση του ανθρώπου
- Απάντηση:** 1ε, 2ζ, 3ι, 4στ, 5α, 6γ, 7θ, 8β, 9η, 10δ

A

1. Το λεξιλόγιο
2. Για να εκφραστούν νέες έννοιες
3. Οι ιδέες του Ρουσό συνέβαλαν
4. Σκοπός του Νεοελληνικού Διαφωτισμού ήταν
5. Σπουδαίοι εκπρόσωποι του Νεοελληνικού Διαφωτισμού ήταν
6. Η Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδας
7. Ο Κοραΐς κατηγορούσε
8. Με τον όρο «μετακένωσις» ο Κοραΐς εννοούσε
9. Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός
10. Από τις υπόδουλες χώρες αυτή που έλαβε το Διαφωτισμό

B

- α. ο Βούλγαρης, ο Μοισιόδακας και Καταρτζής.
- β. μετασχηματίζεται
- γ. συνάντησε σφοδρή αντίσταση
- δ. στη Γαλλική Επανάσταση
- ε. τη συνολική αξιοποίηση της δυτικοευρωπαϊκής παιδείας που επηρεάστηκε από τις αρχαιοελληνικές αξίες
- στ. ήταν και η Μολδοβλαχία
- ζ. δημιουργούνται νεολογισμοί
- η. η εθνική αποκατάσταση
- θ. τους εθελόδούλους και τους συντηρητικούς.
- ι. δείχνει παραστατικά την έκταση του Ελληνισμού

Απάντηση: 1β, 2ζ, 3δ, 4η, 5α, 6ι, 7θ, 8ε, 9γ, 10στ

2. Οικονομικές εξελίξεις: Οι απαρχές της Βιομηχανικής Επανάστασης, οι οικονομικές θεωρίες

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Οι απαρχές της Βιομηχανικής Επανάστασης

Το 18ο αι. ανξάνεται θεαματικά η νομισματική κυκλοφορία, το τραπεζικό σύστημα αναπτύσσεται ραγδαία, το ίδιο συμβαίνει με το εμπόριο και τη βιοτεχνία.

Συσσωρεύονται κεφάλαια, τα οποία επενδύονται στη βιοτεχνία. Την εποχή αυτή (18ος αι.) ο πληθυσμός αυξάνεται σημαντικά· παρατηρείται αυξημένη ζήτηση αγαθών, εξαιτίας της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου, ενώ πολλοί αγρότες καταφεύγουν στις πόλεις για να εργαστούν στις βιοτεχνίες.

Παράλληλα, αναπτύσσεται η τεχνολογία και αξιοποιούνται νέες μορφές ενέργειας, όπως ο γαιάνθρακας και ο ατμός. Ο **Βατ** (1736-1819) τελειοποιεί την ατμομηχανή. Ο ρυθμός παραγωγής αυξάνεται θεαματικά.

Έτσι, στο β΄ μισό του 18ου αι. ξεσπάει μια ειρηνική επανάσταση, η **Βιομηχανική**, που ξεκίνησε από την Αγγλία.

Η επανάσταση αυτή επεκτάθηκε στον τομέα των μεταφορών με τη χρήση του σιδηροδρόμου και του ατμόπλοιου.

Στην ηπειρωτική Ευρώπη η επανάσταση αρχίζει τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αι., ενώ μετά τα μέσα αυτού του αιώνα παρατηρείται η εκβιομηχάνηση των Η.Π.Α.

β. Οι οικονομικές θεωρίες

Η Βιομηχανική Επανάσταση υποχρέωσε τα κράτη να αλλάξουν την καθιερωμένη τους οικονομική πολιτική. Υπό την επίδραση του Διαφωτισμού ζητήθηκε η αποδέσμευση της οικονομικής ζωής από το **Μερχαντιλισμό**, που περιόριζε την ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα.

Οι οικονομολόγοι στρέφονται προς την ελεύθερη οικονομία (*φυσιοκράτες*), πιστεύουν ότι βασική πηγή πλούτου είναι η γεωργία και ότι οι νόμοι της φύσης επιβάλλουν την ελευθερία στις οικονομικές δραστηριότητες (**Κεναί, Γκουρναί, Τυργκό**).

Θεμελιωτής του **οικονομικού φιλελευθερισμού** είναι ο Σκοτσέζος **Άνταμ Σμιθ** (1723-1790), ο οποίος πιστεύει ότι η αγορά διέπεται από ένα βασικό νόμο, **το νόμο της αγοράς και της ζήτησης**, ο οποίος καθορίζει την παραγωγή, τη διακίνηση και τις τιμές των αγαθών. Το κράτος δε θα έπρεπε να παρεμβαίνει στην οικονομική ζωή επιβάλλοντας δασμούς.

Η άποψη αυτή εκφράζεται επιγραμματικά με τη φράση **Laissez faire - laissez passer: Αφήστε τους ανθρώπους να δρουν ελεύθερα στις οικονομικές δραστηριότητες - Αφήστε τα αγαθά να διακινούνται ελεύθερα**. Πρόκειται για μια άποψη που αποτέλεσε την ιδεολογική βάση του **καπιταλιστικού συστήματος**.

Το σύστημα αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του εμπορίου, της βιομηχανίας και γενικά της οικονομίας, ωστόσο είχε και αρνητικές συνέπειες: η ανάγκη αναζήτησης πρώτων υλών και νέων αγορών οδήγησε στη γένεση του **ιμπεριαλιστικού** πνεύματος, που αποτελεί από εδώ και πέρα εστία κρίσεων ανάμεσα στα βιομηχανικά κράτη.

Επειδή η οικονομική δύναμη των μητροπόλεων βρισκόταν σε συνάρτηση με την έκταση των αποικιών (οι οποίες αποτελούσαν πηγή πρώτων υλών και αγορές των προϊόντων ταυτόχρονα), οι αποικιοκρατικές χώρες επιδόθηκαν σε ένα ανταγωνισμό χωρίς προηγούμενο.

Επιπλέον, διευρύνθηκε το κοινωνικό χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών, με αποτέλεσμα να προκληθούν σοβαρές κοινωνικές συγκρούσεις.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Μερχαντιλισμός	16ος-17ος αι.
– Κεναί	1694-1774
– Γκουρναί	1712-1759
– Τυργκό	1727-1781
– Βατ	1736-1819
– Έναρξη Βιομηχανικής Επανάστασης	μέσα 18ου αι.
– Έρευνα για τα αίτια του πλούτου των εθνών	1776

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιοι παράγοντες συνέλαβαν στη γένεση της Βιομηχανικής Επανάστασης; Γιατί, κατά τη γνώμη σας, αυτή ξεκίνησε από την Αγγλία;

Απάντηση:

Το 18ο αι. αυξάνεται θεαματικά η νομισματική κυκλοφορία, το τραπεζικό σύστημα αναπτύσσεται ραγδαία, το ίδιο συμβαίνει με το εμπόριο και τη βιοτεχνία.

Συσσωρεύονται κεφάλαια, τα οποία επενδύονται στη βιοτεχνία. Την εποχή

αυτή (18ος αι.) ο πληθυσμός αυξάνεται σημαντικά, παρατηρείται αυξημένη ζήτηση αγαθών, εξαιτίας της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου, ενώ πολλοί αγρότες καταφεύγουν στις πόλεις για να εργαστούν στις βιοτεχνίες.

Παράλληλα, αναπτύσσεται η τεχνολογία και αξιοποιούνται νέες μορφές ενέργειας, όπως ο γαιάνθρακας και ο ατμός. Ο Βατ (1736-1819) τελειοποιεί την ατμομηχανή. Ο ρυθμός παραγωγής αυξάνεται θεματικά.

Ξεκίνησε από Αγγλία, και μάλιστα από τον κλάδο της υφαντουργίας, για τους ακόλουθους λόγους: α) Στην Αγγλία η υφαντουργία είχε μακρά παράδοση. β) Η χώρα γνώρισε δημογραφική έκρηξη το α΄ μισό του 18ου αι. Πολλοί αγρότες κατέφυγαν στις πόλεις μετά την περίφραξη των αγρών, οι οποίοι μετατράπηκαν σε βοσκότοπους για τα πρόβατα (από τα οποία έπαιρναν μαλλί για την υφαντουργία). Επομένως, υπήρχε το κατάλληλο εργατικό δυναμικό. γ) Η Αγγλία γνώρισε μια μακροχρόνια ειρηνική περίοδο. Την περίοδο αυτή η βιοτεχνική παραγωγή γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη. δ) Η ανάπτυξη της οικονομίας έφερε τον πλουτισμό πολλών ανθρώπων, οι οποίοι επένδυσαν τα κεφάλαιά τους σε νέες δραστηριότητες. ε) Υπήρχε μια αγορά η οποία μεγάλωνε ολοένα και περισσότερο. στ). Στην Αγγλία δεν υπήρχε το σύστημα των εσωτερικών δασμών. ζ) Η χώρα διέθετε ένα αναπτυγμένο δίκτυο ποταμών και καναλιών, ενώ ισχυρή ήταν και η αγγλική ναυτιλία, για τη μεταφορά των προϊόντων στις αποικίες. η) Στην Αγγλία υπήρχε γενικότερα ανώτερο επίπεδο ζωής, σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Υπήρχε, επομένως, μεγαλύτερη ζήτηση αγαθών. θ) Οι Άγγλοι διακρίθηκαν για την εφευρετικότητά τους. Πολλές εφευρέσεις έγιναν από Άγγλους.

2η Ερώτηση: **Να επισημάνετε τον οικονομικό τομέα στον οποίο ο Κενάι δίνει προτεραιότητα (βλ. σχετικό παράθεμα) και να προσπαθήσετε να ερμηνεύσετε τη θέση του αυτή.**

Απάντηση:

α) Ο Κενάι δίνει προτεραιότητα στον τομέα της γεωργίας.

β) Η γεωργία θεωρούνταν ως η βάση της οικονομίας, γιατί παρήγαγε τα αναγκαία προϊόντα για τη διατροφή του πληθυσμού (πρωτογενής τομέας παραγωγής). Η βιομηχανία ανήκε στο δευτερογενή - μεταποιητικό τομέα παραγωγής. Για να λειτουργήσουν οι βιομηχανίες, έπρεπε ο πληθυσμός να έχει εξασφαλίσει τη διατροφή του.

3η Ερώτηση: Να κατατάξετε σε κατηγορίες τις συνέπειες του οικονομικού φιλελευθερισμού. Να επισημάνετε μία θετική και μία αρνητική.

Απάντηση:

α) **Θετικές συνέπειες:**

Το σύστημα αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του εμπορίου, της βιομηχανίας και γενικά της οικονομίας.

Αρνητικές συνέπειες: η ανάγκη αναζήτησης πρώτων υλών και νέων αγορών οδήγησε στη γένεση του ιμπεριαλιστικού πνεύματος, που αποτελεί από εδώ και πέρα εστία κρίσεων ανάμεσα στα βιομηχανικά κράτη.

Επιπλέον, διευρύνθηκε το κοινωνικό χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών, με αποτέλεσμα να προκληθούν σοβαρές κοινωνικές συγκρούσεις.

β) Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου προκάλεσε συσσώρευση πλούτου, ανάπτυξη της νομισματικής οικονομίας και άνοδο του βιοτικού επιπέδου των λαών. Πολλοί άνθρωποι έβρισκαν εργασία στις βιομηχανίες και έπαιρναν πιο πολλά χρήματα από πριν. Γι' αυτό και τρέφονταν καλύτερα, ενώ άρχισαν να ενδιαφέρονται για άλλα πράγματα εκτός από τη διατροφή.

Επειδή η οικονομική δύναμη των μητροπόλεων βρισκόταν σε συνάρτηση με την έκταση των αποικιών (οι οποίες αποτελούσαν πηγή πρώτων υλών και αγορές των προϊόντων ταυτόχρονα), οι αποικιοκρατικές χώρες επιδόθηκαν σε ένα ανταγωνισμό χωρίς προηγούμενο.

4η Ερώτηση: Να προσδιορίσετε τις συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης:

- στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων
- στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών κοινωνιών

Απάντηση:

α) Διαμορφώθηκαν νέες σχέσεις ανάμεσα στις χώρες που διέθεταν βιομηχανία και σε εκείνες που δε διέθεταν. Οι δεύτερες ανέπτυξαν σχέση εξάρτησης και υποταγής από τις πρώτες. β) Ακόμα και μεταξύ των βιομηχανικών χωρών αναπτύχθηκαν σχέσεις ανταγωνισμού.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για τη θεωρία του οικονομικού φιλελευθερισμού; Ποιος την εισήγαγε;

Απάντηση:

Θεμελιωτής του οικονομικού φιλελευθερισμού είναι ο Άνταμ Σμιθ, ο οποίος πιστεύει ότι η αγορά διέπεται από ένα βασικό νόμο, το νόμο της αγοράς και της ζήτησης, ο οποίος καθορίζει την παραγωγή, τη διακίνηση και τις τιμές των αγαθών. Το κράτος δε θα έπρεπε να παρεμβαίνει στην οικονομική ζωή επιβάλλοντας δασμούς.

Η άποψη αυτή εκφράζεται επιγραμματικά με τη φράση *Laissez faire - laissez passer*: Αφήστε τους ανθρώπους να δρουν ελεύθερα στις οικονομικές δραστηριότητες - Αφήστε τα αγαθά να διακινούνται ελεύθερα. Πρόκειται για μια άποψη που αποτέλεσε την ιδεολογική βάση του καπιταλιστικού συστήματος.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Προστατευτισμός ή Μερκαντιλισμός - Κολμπερισμός** (σελ. 170 του σχολικού βιβλίου)

Σύμφωνα με την οικονομική πρακτική του προστατευτισμού, ο πλούτος μιας χώρας βασιζόταν στα αποθέματα πολύτιμων μετάλλων που διέθετε. Σ' αυτό το σύστημα, που επικράτησε στη δυτική Ευρώπη το 17ο και 18ο αι., εφαρμοζόταν κρατικός παρεμβατισμός, που περιόριζε πολύ την ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα. Ενθαρρυνόταν η εξαγωγή προϊόντων και αποθαρρυνόταν η εισαγωγή. Κυριότερος εκφραστής του Μερκαντιλισμού υπήρξε στη Γαλλία ο Κολμπέρ, ο οποίος έδωσε ολοκληρωμένη μορφή στη θεωρία αυτή.

✓ **Βασικές θέσεις των φυσιοκρατών** (σελ. 170 του σχολικού βιβλίου)

Ο Κεναί, φυσιοκράτης και ο ίδιος, θεωρεί ότι ο ηγεμόνας και το έθνος πρέπει να δίνουν βάρος στη γεωργία ως βασική πηγή πλούτου. Οι φυσιοκράτες υποστηρίζουν ότι και στην οικονομία πρέπει να ακολουθούνται οι νόμοι της φυσικής, κατά συνέπεια να υπάρχει ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα. Η γη μπορεί να προωθήσει τον πλούτο μιας χώρας και εκεί πρέπει να στηρίζονται τα έθνη.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Το δεύτερο μισό του 18ου αι. αρχίζει στην Ευρώπη η... Επανάσταση.

- α. Γεωργική
- β. Βιομηχανική
- γ. Βιοτεχνική

Απάντηση: β

**2. Η ποσότητα και ο ρυθμός της παραγωγής αυξήθηκαν κατακόρυφα με την τε-
λειοποίηση της ατμομηχανής από το(ν)...**

- α. Βατ
- β. Μαρκόνι
- γ. Μπελ

Απάντηση: α

3. Οι μηχανές διαδόθηκαν αρχικά στη(ν)...

- α. υφαντουργία
- β. μεταλλουργία
- γ. χημική βιομηχανία

Απάντηση: α

4. Στο περιθώριο της ταχείας εκβιομηχάνισης βρίσκονται...

- α. η Αγγλία και η Γαλλία
- β. η Γερμανία και το Βέλγιο
- γ. οι μεσογειακές και οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης

Απάντηση: γ

5. Οι φυσιοκράτες θεωρούσαν ως βασική πηγή πλούτου...

- α. τα πολύτιμα μέταλλα
- β. τη γεωργία
- γ. την υφαντουργία

Απάντηση: β

6. Θεμελιωτής του Οικονομικού Φιλελευθερισμού ήταν ο...

- α. Άνταμ Σμιθ
- β. Κολμπέο
- γ. Κεναί

Απάντηση: α

7. Η αναζήτηση νέων αγορών και πρώτων υλών όξυνε τους ανταγωνισμούς των Μεγάλων Δυνάμεων και τροφοδότησε το(ν) ...

- α. Μερχαντιλισμό
- β. Ιμπεριαλισμό
- γ. Παρεμβατισμό

Απάντηση: β

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Με τη Βιομηχανική Επανάσταση επικράτησε ένα νέο οικονομικό σύστημα, το καπιταλιστικό.
2. Τον 18ο αι. το τραπεζικό σύστημα παρουσιάζει πτώση και μειώνεται η κυκλοφορία των νομισμάτων.
3. Βελτιώνεται η ζωή των πολιτών και αυξάνεται η ζήτηση αγαθών.
4. Μεγάλη μάζα ανθρώπων αφήνει τις πόλεις και γυρίζει στην αγροτική ζωή.
5. Η επανάσταση περιορίζεται στη βιομηχανία.
6. Η χρήση του σιδηροδρόμου βοήθησε σημαντικά τη Βιομηχανική Επανάσταση.
7. Η βιομηχανική ανάπτυξη ξεκινά παράλληλα στην Αγγλία και στην ηπειρωτική Ευρώπη με την ανάπτυξη της μεταλλουργίας.
8. Ο Διαφωτισμός πίστευε ότι ο κρατικός παρεμβατισμός θα βοηθούσε στην άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας.
9. Οι Κεναί, Τυργκό και Γκουρναί ήταν οι σπουδαιότεροι φυσιοκράτες.
10. Ο Άνταμ Σμιθ υποστήριξε ότι ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης ρυθμίζει την παραγωγή, τη διακίνηση και τις τιμές των αγαθών.
11. Η ελευθερία στις οικονομικές δραστηριότητες οδήγησε στη διαμόρφωση του κεφαλαιοκρατικού συστήματος.
12. Η Βιομηχανική Επανάσταση είχε ως κέντρο τη Γαλλία, τη μεγαλύτερη αποικιοκρατική δύναμη στον κόσμο.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 2, 4, 5, 7, 8, 12

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ**Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β**

A	B
1. Η Βιομηχανική Επανάσταση	α. κρατικό παρεμβατισμό
2. Ο Μερχαντιλισμός εφάρμοζε	β. τη γεωργία
3. Ο Άνταμ Σμιθ ήταν ο θεμελιωτής	γ. της φυσιοκρατικής αντίληψης
4. Ο Τυργκό ήταν ο εκφραστής	δ. σε κοινωνικά αδιέξοδα
5. Η ελευθερία στις οικονομικές δρατηριότητες οδήγησε	ε. επεκτάθηκε και στους τομείς των χερσαίων και θαλάσσιων μεταφορών
6. Οι φυσιοκράτες θεωρούσαν ως βασική πηγή πλούτου	στ. στη δημιουργία του καπιταλιστικού συστήματος
7. Το κεφαλαιοκρατικό σύστημα οδήγησε	ζ. του Οικονομικού Φιλελευθερισμού

Απάντηση: 1ε, 2α, 3ζ, 4γ, 5στ, 6β, 7δ**3. Η Αμερικανική Επανάσταση****ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ****α. Η Αγγλία και οι αποικίες της στην Αμερική**

Η Αγγλία, η Ολλανδία και η Γαλλία επωφελήθηκαν περισσότερο από την εκμετάλλευση των αποικιών, επειδή χρησιμοποίησαν ευέλικτη πολιτική και ορθολογικό σχεδιασμό.

Από το 1607 ως το 1732 είχαν ιδρυθεί δεκατρείς αγγλικές αποικίες στην Αμερική, οι οποίες παρουσίαζαν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους. Οι διαφορές αυτές οφείλονταν: α) στη διαφορετική καταγωγή των αποίκων, β) στις διαφορετικές εδαφολογικές κλιματολογικές συνθήκες.

Στα τέλη του 18ου αι. οι αποικίες είχαν αναπτυχθεί οικονομικά και διέθεταν μεγάλη αυτονομία. Το γεγονός όμως ότι ήταν υποχρεωμένες να διατηρούν εμπορικές σχέσεις μόνο με την Αγγλία αποτελούσε μόνιμη πηγή έντασης.

β. Η ρήξη (1774) και ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας (1775-1783)

Με τη λήξη του Επταετούς Πολέμου μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας (1756-1763), ο Καναδάς και η Λουιζιάνα περιήλθαν από τη Γαλλία στην Αγγλία. Η κυβέρνηση της μητρόπολης απαγόρευσε την εκμετάλλευση των περιοχών αυτών από τους

αποίκους, ενώ επέβαλε πρόσθετη φορολογία για την κάλυψη των δαπανών του πολέμου.

Το 1773 ξέσπασαν ταραχές στη Βοστώνη, το Σεπτέμβριο του 1774 συνήλθαν αντιπρόσωποι των δεκατριών αποικιών και ζήτησαν αυτοδιοίκηση μέσω μιας διακήρυξης δικαιωμάτων, που στάλθηκε στο Βασιλιά.

Οι Άγγλοι στάθηκαν ανένδοτοι. Στις 4/7/1776 η Συνέλευση της Φιλαδέλφειας ψήφισε τη **Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας** με την καθοδήγηση του **Θωμά Τζέφερσον** και του **Βενιαμίν Φραγκλίνου**. Σε αυτή επιχειρήθηκε να εφαρμοστούν οι ιδέες του Διαφωτισμού.

Αρχικά ο στρατός των επαναστατών βρέθηκε σε δύσκολη θέση. Αργότερα, όμως, η βοήθεια που ήρθε από άλλες χώρες (Γαλλία, Ισπανία, Ολλανδία κ.ά.) και η στρατιωτική ευφυΐα του **Γεωργίου Ουάσιγκτον** έγειραν την πλάστιγγα προς τη μεριά των αποίκων.

Η διπλωματική απομόνωση της Αγγλίας και οι στρατιωτικές ήττες είχαν ως αποτέλεσμα την υποχώρηση της μητρόπολης. Με τη **Συνθήκη των Βερσαλλιών** (Σεπτέμβριος 1783) αναγνωρίστηκε η ανεξαρτησία των δεκατριών αποικιών.

γ. Η γέννηση ενός νέου κράτους

Το 1787 (18 Σεπτεμβρίου) το **Συντακτικό Κογκρέσο** ψήφισε το **Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών**.

Στηρίζεται στην **αρχή της διάκρισης των εξουσιών**:

α) Υπάρχει μια κεντρική **ομοσπονδιακή** κυβέρνηση, η οποία ρυθμίζει την εξωτερική πολιτική, την άμυνα, την οικονομία της χώρας. Κάθε **πολιτεία** διατηρεί την αυτονομία σε θέματα που αφορούν την τοπική κοινωνία (αστυνομία, δικαιοσύνη κτλ.).

β) Η **νομοθετική εξουσία** ασκείται από το **Κογκρέσο**. Αυτό αποτελείται από τη **Βουλή**, στην οποία η αντιπροσώπευση γίνεται ανάλογα με τον πληθυσμό κάθε πολιτείας, και από τη **Γερουσία**, στην οποία κάθε πολιτεία μετέχει με δύο αντιπροσώπους.

γ) Η **εκτελεστική εξουσία** ασκείται από τον **Πρόεδρο**, ο οποίος εκλέγεται για τέσσερα χρόνια από εκλέκτορες και μπορεί να επανεκλεγεί μόνο δύο φορές. δ) Η **δικαστική εξουσία** είναι ανεξάρτητη. Επικεφαλής βρίσκεται το **Ανώτατο Δικαστήριο**. Πρώτος Πρόεδρος εκλέχτηκε ο **Ουάσιγκτον** (1789-1797).

δ. Οι συνέπειες

α) Δημιουργήθηκε όχι μόνο ένα νέο κράτος, αλλά ένα νέο έθνος. Οι Αμερικανοί εφάρμοσαν στην πράξη τις ιδέες του Διαφωτισμού για το έθνος.

β) Γενικότερα, το Αμερικανικό Σύνταγμα και η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας απηχούν τις ιδέες του Διαφωτισμού. Πάντως, καθιερώθηκαν δύο νέοι θεσμοί: ο **θεσμός της Ομοσπονδίας** και ο θεσμός της **Αβασίλευτης Δημοκρατίας**.

γ) Η Αμερικανική Επανάσταση υπήρξε ο καταλύτης που οδήγησε στο ξέσπασμα μιας σειράς επαναστάσεων στην Αμερική και στην Ευρώπη.

δ) Δημιουργήθηκε μια νέα παγκόσμια δύναμη. Με τη **Συνθήκη της Γάνδης** (1814) εξοβελίστηκαν οι βλέψεις της Αγγλίας στην Αμερική, ενώ με το **Δόγμα Μονρόε** (1823) εγκαταλείφθηκαν οι αποικιακές βλέψεις των Ευρωπαίων στην ήπειρο αυτή.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ιδρύονται οι δεκατρείς αποικίες στην Αμερική	1607-1732
– Ο Επταετής Πόλεμος	1756-1763
– Ταραχές στη Βοστώνη	1773
– Οι αντιπρόσωποι των δεκατριών αποικιών συνέρχονται στη Βοστώνη και απευθύνουν διακήρυξη δικαιωμάτων στο Βασιλιά	1774 (Σεπτέμβριος)
– Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας	4/7/1776
– Η Γαλλία συμμαχεί με τους αποίκους	1778
– Συνθήκη των Βερσαλλιών	1783
– Το Κογκρέσο ψηφίζει το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών	Σεπτέμβριος 1783
– Πρώτος Αμερικανός Πρόεδρος ο Ουάσινγκτον	1789-1797
– Η Γαλλική Επανάσταση	1789-1815
– Συνθήκη της Γάνδης	1814
– Δόγμα Μονρόε	1823

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Με βάση και αφετηρία το απόσπασμα από τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (βλ. σχετικό παράθεμα) να απαντήσετε στα εξής:

- Πότε ο λαός έχει δικαίωμα να καταργήσει και να αλλάξει μια κυβέρνηση;

- Πώς ονομάζεται αυτό το δικαίωμα και από ποια αρχή απορρέει;
- Γιατί το Κογκρέσο αντικατέστησε το δικαίωμα της ιδιοκτησίας με την επιδίωξη της ευτυχίας; Από ποιες ιδέες επηρεάστηκε;
- «Οι κυβερνήσεις... μια νέα κυβέρνηση». Να συγκριθεί το απόσπασμα αυτό με τις ιδέες του Λοκ.
- Στις αρχές του 18ου αι. οι αγγλικές αποικίες της Β. Αμερικής αριθμούσαν περίπου 4 εκ. κατοίκους, που προέρχονταν, στο μεγαλύτερο μέρος τους, από όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης. Ποιοι δεσμοί ένωναν αυτούς τους ανθρώπους, ώστε να αντοποκριθούν στην κήρυξη του αγώνα εναντίον των Άγγλων;

Απάντηση:

α) Ο λαός μπορεί να καταργήσει και να αλλάξει μια κυβέρνηση όταν η κυβέρνηση φέρεται τυραννικά, γιατί τότε δεν εξασφαλίζει τα θεμελιώδη και αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα των κυβερνώμενων.

β) Το δικαίωμα αυτό ονομάζεται δικαίωμα ανεξαρτησίας. Απορρέει από το γεγονός ότι η δίκαιη εξουσία πηγάζει από τη συγκατάθεση των κυβερνωμένων να δέχονται την εξουσία που ασκούν οι κυβερνήσεις.

γ) Για να είναι ευτυχισμένοι οι πολίτες, πρέπει να υπάρχουν κάποιες σημαντικές προϋποθέσεις: να απολαμβάνουν τα υλικά και πνευματικά αγαθά μιας οργανωμένης και ευνομούμενης πολιτείας. Επομένως, το δικαίωμα στην ευτυχία είναι ευρύτερο από το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, στη ζωή, στην ελευθερία κτλ. Γιατί, όταν ένας άνθρωπος απολαμβάνει αυτά τα αγαθά, είναι και ευτυχισμένος.

Το Κογκρέσο επηρεάστηκε από αντίστοιχες ιδέες των διαφωτιστών.

δ) Αυτή η διατύπωση της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας είναι μεταφορά των ιδεών του Λοκ («Κοινωνικό Συμβόλαιο»): ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι οι άρχοντες και οι αρχόμενοι έχουν υπογράψει ένα κοινωνικό συμβόλαιο. Η εξουσία των αρχόντων πηγάζει από αυτό το συμβόλαιο. Αν οι άρχοντες παραβιάσουν αυτό το συμβόλαιο, οι αρχόμενοι μπορούν να τους ανατρέψουν με επανάσταση.

ε) Όλοι αυτοί που κατοικούσαν στην Αμερική είχαν συνειδητοποιήσει ότι ζούσαν κάτω από διαφορετικές συνθήκες ζωής σε σχέση με τους κατοίκους της μητρόπολης. Δε ζούσαν απλά σε δεκατρείς αγγλικές αποικίες αλλά ζούσαν κάτω από τις ίδιες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές συνθήκες, είχαν τα ίδια προβλήματα στις σχέσεις τους με τη μητρόπολη. Σημαντική υπήρξε και η ιδεολογική επίδραση του Διαφωτισμού, οι οποίοι είχε διατυπώσει καινούριες ιδέες περί έθνους.

Θ Ε Μ Α Γ Ι Α Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Η

- ✓ Στο παράθεμα από το έργο του Κρέβεκερ αποδίδονται στους Αμερικανούς ορισμένες ιδιότητες που τους διαφοροποιούν από τους άλλους λαούς. Ποιες από αυτές και πώς τις εξηγεί ο συγγραφέας; Συγκρίνετε το απόσπασμα αυτό με την περιγραφή των Αθηναίων στον Επιτάφιο (Θουκυδίδη Ιστορία, Β', 37-40 και Α', 70). Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε;

Απάντηση:

α) Ο Αμερικανός είναι μείγμα διάφορων ευρωπαϊκών εθνοτήτων. Ο Αμερικανός έχει αφήσει τις παλιές προκαταλήψεις και συνήθειες, έχει νέες ιδέες και απόψεις, ενεργεί σύμφωνα με τις νέες αρχές. Τα παραπάνω πηγάζουν από το νέο τρόπο ζωής, ο οποίος πηγάζει από τη νέα κυβέρνηση στην οποία υπακούει, από τη νέα τάξη πραγμάτων.

β) **Ομοιότητες:** Και στις δύο περιγραφές εξαιρούνται οι ικανότητες και τα θετικά στοιχεία των Αμερικανών και των Αθηναίων, που τους διαφοροποιούν από τους υπόλοιπους ανθρώπους της εποχής.

Διαφορές: Στην περίπτωση της περιγραφής του Αμερικανού πολίτη παρατηρούμε ότι αναφέρεται στον τρόπο ζωής ενός νέου έθνους. Στη δεύτερη περίπτωση ο Περικλής μας μιλάει για μια ιδιαίτερη ομάδα (τους Αθηναίους) σε σχέση με τους υπόλοιπους ομοεθνείς (Έλληνες), και κυρίως με τους Σπαρτιάτες.

Στην περίπτωση του Επιτάφιου, ο Περικλής αναφέρεται στις ικανότητες ανθρώπων που διαμορφώθηκαν στον ίδιο χώρο ανά τους αιώνες. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για ικανότητες ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων που βρέθηκαν σε νέα γη και προσαρμόστηκαν σε αυτή διαφορετικά από ό,τι οι Ευρωπαίοι.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ**Ερωτήσεις - Απαντήσεις**

1η Ερώτηση: Ποιες διαφορές υπήρχαν ανάμεσα στις βόρειες και νότιες αποικίες της Β. Αμερικής;

Απάντηση:

Από το 1607 ως το 1732 η Αγγλία είχε ιδρύσει δεκατρείς αποικίες στην Αμερική, οι οποίες παρουσίαζαν διαφορές μεταξύ τους. Οι διαφορές αυτές οφείλονταν: α) στη διαφορετική καταγωγή των αποίκων, β) στις εδαφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες. Έτσι: α) Ο Βορράς ήταν περισσότερο αναπτυγμένος και

πυκνοκατοικημένος. Υπήρχαν βιοτεχνίες χαρτιού, ξυλείας, σιδηρουργίας. Είχαν πλουτίσει από το εμπόριο με την Αγγλία και τις Αντίλλες και ήταν φιλελεύθεροι στις απόψεις τους. Αναπτυγμένη ήταν και η πνευματική ζωή.

β) Ο Νότος ήταν αραιοκατοικημένος. Κυριαρχούσε η μεγάλη αγροτική ιδιοκτησία (φυτείες). Εκεί εργαζόνταν χιλιάδες μαύροι Αφρικανοί δούλοι.

2η Ερώτηση: Ποια γεγονότα οδήγησαν στην έκρηξη της επανάστασης;

Απάντηση:

Μετά τη λήξη του Επταετούς Πολέμου μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας (1756-1763), ο Καναδάς και η Λουιζιάνα περιήλθαν από τη Γαλλία στην Αγγλία. Η κυβέρνηση της μητρόπολης απαγόρευσε την εκμετάλλευση των περιοχών αυτών από τους αποίκους, ενώ επέβαλε πρόσθετη φορολογία για την κάλυψη των δαπανών του πολέμου.

Το 1773 ξέσπασαν ταραχές στη Βοστώνη, το Σεπτέμβριο του 1774 συνήλθαν οι αντιπρόσωποι των δεκατριών αποικιών και ζήτησαν αυτοδιοίκηση μέσω μιας διακήρυξης δικαιωμάτων, που στάλθηκε στο Βασιλιά.

Οι Άγγλοι στάθηκαν ανένδοτοι, συγκρούστηκαν με την αμερικανική πολιτοφυλακή στο Λέξινγκτον (1775) και οι άποικοι ανακηρύχθηκαν ως επαναστάτες από το βασιλιά Γεώργιο Γ΄.

Στις 4/7/ 1776 η Συνέλευση των αντιπροσώπων των αποικιών ψήφισε τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας με τη καθοδήγηση του Θωμά Τζέφερσον και του Βενιαμίν Φραγκλίνου. Σε αυτή επιχειρήθηκε να εφαρμοστούν οι ιδέες του Διαφωτισμού.

3η Ερώτηση: Τι προέβλεπε το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών;

Απάντηση:

Το Σύνταγμα στηρίζεται στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών: α) Υπάρχει μια κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση η οποία ρυθμίζει την εξωτερική πολιτική, την άμυνα, την οικονομία της χώρας. Κάθε πολιτεία διατηρεί την αυτονομία της σε θέματα που αφορούν την τοπική κοινωνία.

β) Η νομοθετική εξουσία ασκείται από το Κογκρέσο. Αυτό αποτελείται από τη Βουλή, στην οποία η αντιπροσώπευση γίνεται ανάλογα με τον πληθυσμό κάθε πολιτείας, και από τη Γερουσία, στην οποία κάθε πολιτεία μετέχει με δύο αντιπρόσωπους.

γ) Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από τον Πρόεδρο, ο οποίος εκλέγεται για τέσσερα χρόνια από εκλέκτορες και μπορεί να επανεκλεγεί μόνο δύο φορές.

δ) Η δικαστική εξουσία είναι ανεξάρτητη. Επικεφαλής βρίσκεται το Ανώτατο Δικαστήριο.

4η Ερώτηση: Ποια ήταν τα αποτελέσματα της Αμερικανικής Επανάστασης;

Απάντηση:

α) Δημιουργήθηκε όχι μόνο ένα νέο κράτος αλλά ένα νέο έθνος. Οι Αμερικανοί εφόρμισαν στην πράξη τις ιδέες του Διαφωτισμού για το έθνος.

β) Γενικότερα, το Αμερικανικό Σύνταγμα και η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας απηχούν τις ιδέες του Διαφωτισμού. Πάντως, καθιερώθηκαν δύο νέοι θεσμοί: ο θεσμός της Ομοσπονδίας και ο θεσμός της Αβασίλευτης Δημοκρατίας.

γ) Η Αμερικανική Επανάσταση υπήρξε ο καταλύτης που οδήγησε στο ξέσπασμα μιας σειράς επαναστάσεων στην Αμερική και στην Ευρώπη.

δ) Δημιουργήθηκε μια νέα παγκόσμια δύναμη. Με τη Συνθήκη της Γάνδης εξοβελίστηκαν οι βλέψεις της Αγγλίας στην Αμερική, ενώ με το Δόγμα Μονρόε (1823), εγκαταλείφθηκαν οι αποικιακές βλέψεις των Ευρωπαίων στην ήπειρο αυτή.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Απόσπασμα από τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας** (σελ. 174 του σχολικού βιβλίου)

Σε αυτό το απόσπασμα διακηρύσσεται η ισότητα όλων των ανθρώπων και το δικαίωμά τους στη ζωή, την ελευθερία και την επιδίωξη της ευτυχίας. Η κυβέρνηση οφείλει να διαφυλάσσει τα δικαιώματα των πολιτών και, εάν δεν είναι σωστή, ο λαός έχει δικαίωμα να την αλλάξει για να προστατευτεί. Στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας μπορεί εύκολα να δει κανείς τις ιδέες του Διαφωτισμού.

✓ **Ο Αμερικανός, ένας νέος άνθρωπος** (σελ. 175 του σχολικού βιβλίου)

Ο Αμερικανός, σύμφωνα με το κείμενο, είναι μια νέα ράτσα ανθρώπου, ένα μείγμα από άλλα έθνη. Έχει νέες απόψεις, νέο τρόπο ζωής, νέα κυβέρνηση. Διαφοροποιείται, σύμφωνα με τον Κρέβεκερ, ο Αμερικανός από άλλους λαούς και παρουσιάζεται ως νέος, προοδευτικός και χωρίς προκαταλήψεις.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Οι χώρες που, αν και πρωτοστάτησαν στις Ανακαλύψεις, δεν κατόρθωσαν να γίνουν οικονομικά ισχυρές ήταν...

- α. η Γαλλία και η Αγγλία
- β. η Ισπανία και η Πορτογαλία
- γ. η Ολλανδία και η Αμερική

Απάντηση: β

2. Στα τέλη του 18ου αι. οι αποικίες του Βορρά στην Αμερική ήταν οικονομικά

- ...
- α. αναπτυγμένες
 - β. υποανάπτυκτες
 - γ. βιώσιμες

Απάντηση: α

3. Μετά την απαγόρευση της Αγγλίας στους αποίκους να εκμεταλλευτούν οικονομικά τη Λουιζιάνα και τον Καναδά, ξέσπασαν ταραχές...

- α. στη Γεωργία
- β. στη Ν. Υόρκη
- γ. στη Βοστώνη

Απάντηση: γ

4. Οι αντιπρόσωποι των δεκατριών αποικιών απηύθυναν στο Βασιλιά μια διακήρυξη δικαιωμάτων το 1774, διεκδικώντας...

- α. την οικονομική εκμετάλλευση των αποικιών
- β. τη μη κατάθεση φόρων
- γ. την αυτοδιοίκησή τους

Απάντηση: γ

5. Η Γαλλία συμμετάχησε με τους Αμερικανούς για να...

- α. τους βοηθήσει
- β. περιορίσει τη βρετανική αποικιακή αυτοκρατορία
- γ. τονώσει το εμπόριο της Καραϊβικής

Απάντηση: β

6. Η Αγγλία αποδέχτηκε την ήττα της με τη Συνθήκη...

- α. των Βερσαλλιών
- β. της Γάνδης
- γ. Μονρόε

Απάντηση: α

7. Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από...

- α. το Κογκρέσο
- β. τον Πρόεδρο
- γ. τη Γερουσία

Απάντηση: α

8. Το Κογκρέσο αποτελούνταν από δύο σώματα: τη Βουλή και...

- α. τον Πρόεδρο
- β. το Ανώτατο Δικαστήριο
- γ. τη Γερουσία

Απάντηση: γ

9. Οι αποικιακές βλέψεις των Ευρωπαίων στην Αμερική εγκαταλείφθηκαν οριστικά με...

- α. τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας
- β. τη Συνθήκη της Γάνδης
- γ. το Δόγμα Μονρόε

Απάντηση: γ

B' ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Οι Άγγλοι και οι Ολλανδοί ωφελήθηκαν ιδιαίτερα από την εκμετάλλευση των αποικιών.
2. Το 18ο αι. η Αγγλία κατείχε τρεις αποικίες στη Β. Αμερική.
3. Οι διαφορές ανάμεσα στους αποίκους ήταν ελάχιστες, αφού είχαν την ίδια προέλευση.
4. Οι κάτοικοι των αποικιών διέθεταν διευρυμένη αυτονομία.
5. Οι δεσμοί των αποικιών με τη μητρόπολη ήταν και πολιτικά και οικονομικά καλοί.
6. Η δυσαρέσκεια των αποίκων κορυφώθηκε ενάντια στην αγγλική κυβέρνηση από την πρόσθετη φορολογία και την απαγόρευση της οικονομικής εκμετάλλευσης των νέων περιοχών.
7. Η Αμερικανική Επανάσταση θεμελιώθηκε στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας.

8. Οι Αμερικανοί έχασαν τη στρατιωτική τους υπεροχή, εξαιτίας της αποχώρησης των Ευρωπαίων εθελοντών και του Γεωργίου Ουάσινγκτον.
 9. Το Συντακτικό Κογκρέσο συγκρόασε τις αντίθετες τάσεις, δηλαδή αυτή που επιθυμούσε ισχυρή κεντρική εξουσία και αυτή που επιθυμούσε αυτονομία των Πολιτειών.
 10. Η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία ανήκε στον Πρόεδρο.
 11. Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από το Κογκρέσο.
 12. Καθιερώνονται με το Αμερικανικό Σύνταγμα δύο νέοι πολιτειακοί θεσμοί: αυτός της Ομοσπονδίας και της Αβασίλευτης Δημοκρατίας.
 13. Με το Δόγμα Μονρόε η Αγγλία απομακρύνθηκε οριστικά από την Αμερική.
- Απάντηση:** Λανθασμένες είναι οι: 2, 3, 5, 8, 10, 11, 13

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Οι Ολλανδοί εφάρμοσαν στις αποικίες	α. το Βασιλιά
2. Ο Βενιαμίν Φραγκλίνος και ο Θωμάς Τζέφερσον	β. με τη βοήθεια του στρατηγού Γεωργίου Ουάσινγκτον
3. Οι δεκατρείς αποικίες στην Αμερική	γ. συνέταξαν τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας
4. Οι άποικοι κηρύχθηκαν επαναστάτες από	δ. κράτησε επτά χρόνια
5. Ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας	ε. στη Βόρεια Αμερική
6. Η Αμερική απέκτησε στρατιωτική υπεροχή	στ. ιδρύθηκαν από το 1607 ως το 1732
7. Οι Άγγλοι και οι Γάλλοι δραστηριοποιήθηκαν	ζ. ορθολογιστική πολιτική

Απάντηση: 1ζ, 2γ, 3στ, 4α, 5δ, 6β, 7ε

A	B
1. Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών	α. άλλες χώρες
2. Κάθε πολιτεία εκπροσωπείται από	β. προέβλεπε μια ομοσπονδιακή κεντρική κυβέρνηση
3. Επικεφαλής της δικαστικής εξουσίας είναι	γ. αναγνώριζε την ανεξαρτησία των δεκατριών αποικιών
4. Στις αρχές του 19ου αι. επαναστάτησαν και	δ. με τις ιδέες των Ευρωπαίων Διαφωτιστών
5. Η Συνθήκη των Βερσαλλιών	ε. το Ανώτατο Δικαστήριο
6. Το νέο έθνος ευθυγραμμίζεται	στ. δύο γερουσιαστές

Απάντηση: 1β, 2στ, 3ε, 4α, 5γ, 6δ

4. Η Γαλλική Επανάσταση και η Ναπολεόντεια Περίοδος (1789-1815)

ΠΕΡΙΔΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η Γαλλία σε κρίση

• Κοινωνική ένταση και πολιτική αμφισβήτηση

Η Δυτική κοινωνία άλλαξε ριζικά το 18. αι., εξαιτίας της ανάπτυξης των οικονομικών δεδομένων. Ο πρωταγωνιστής αυτών των αλλαγών, η αστική τάξη, έφτασε ως το σημείο να μετατραπεί σε ρυθμιστικό παράγοντα των εξελίξεων.

Και στη Γαλλία είχαν δρομολογηθεί οι αλλαγές. Την εξουσία όμως κατείχαν οι **αριστοκράτες**, ο ανώτερος **κλήρος** και ο Βασιλιάς. Η **Τρίτη Τάξη** είχε μόνο υποχρεώσεις.

Έτσι, στα τέλη του 18ου αι. στη Γαλλία υπάρχει μια σοβαρή αντίθεση, η αριστοκρατία έχει τον έλεγχο του κρατικού μηχανισμού και δυσχεραίνει τις οικονομικές δραστηριότητες. Η αστική τάξη, ενώ έχει μεγάλη οικονομική ισχύ, δε συμμετέχει στην άσκηση εξουσίας.

Ο λαός ήταν δυσαρεστημένος, εξαιτίας της ανόδου των τιμών, της στασιμότητας των μισθών, ενώ οι αγρότες υπέφεραν από την υπέρμετρη φορολογία και τα αναχρονιστικά φεουδαρχικά προνόμια.

• Οι οικονομικές δυσχέρειες

Η γαλλική οικονομία είχε μείνει πίσω κατά το 18ο αι. Κύριος τομέας της οικονομίας παρέμεινε ο αγροτικός, ενώ την ίδια ώρα η Αγγλία εκβιομηχανίζεται.

Το β' μισό του 18ου αι. οι πόλεμοι και οι καταχρήσεις της αυλής προκάλεσαν ελλείμματα. Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες δεν απέδωσαν, επειδή αντέδρασαν οι αριστοκράτες (θίγονταν συμφέροντά τους).

Από το 1785-1789 επικράτησαν δυσμενείς οικονομικές συνθήκες. Το χειμώνα του 1788-1789 η τιμή του ψωμιού ανέβηκε πολύ.

β. Η έκρηξη της Επανάστασης (1789)

• Η σύγκλιση των Γενικών Τάξεων

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες κρίσης Υπουργός Οικονομικών διορίστηκε πάλι ο Νεκέρ (1788), ο οποίος πρότεινε τη συνέλευση των Γενικών Τάξεων για την έγκριση νέων φόρων. Η Τρίτη Τάξη είχε μια ελαφριά πλειοψηφία σε σχέση με άλλες δύο.

Οι αντιπρόσωποι αντέδρασαν, όταν έμαθαν ότι σκοπός της συνέλευσης ήταν η επιβολή νέων φόρων που θα πλήρωναν μόνο αυτοί. Αυτοανακηρύχθηκαν σε **Εθνική Συνέλευση**. Ο Βασιλιάς δεν τους αναγνώρισε. Οι εκπρόσωποι της Τρίτης Τάξης έδωσαν τον **Όρκο του Σφαιριστηρίου** (20 Ιουνίου), με τον οποίο δεσμεύτηκαν να μη χωριστούν ώσπου να ψηφιστεί Σύνταγμα. Τα μέλη της Συνέλευσης κηρύχτηκαν απαραβίαστα. Αργότερα η Συνέλευση μετατράπηκε σε **Συντακτική**, καθώς προσχώρησαν σε αυτή αντιπρόσωποι του κλήρου και των ευγενών.

• Το τέλος του Παλαιού Καθεστώτος

Η προσπάθεια της **Συντακτικής Συνέλευσης** να ψηφιστεί Σύνταγμα, η απομάκρυνση του Νεκέρ, ο φόβος του λαού για επέμβαση του στρατού, τον έκαναν να προχωρήσει στην κατάληψη της **Βαστίλης** (14/7/1789) με σύνθημα **ελευθερία, ισότητα, αδερφοσύνη**.

Στο Παρίσι καταλύονται οι παλαιές δημοτικές αρχές, οργανώθηκε **εθνοφυλακή** με αρχηγό το Λαφαγιέτ, οι πύργοι των ευγενών λεηλατήθηκαν.

Στις 4/8/1789 καταργήθηκαν όλα τα προνόμια, ενώ στις 26/8/1789 ψηφίστηκε η **Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη**, με την οποία προβάλλονταν οι αρχές του Διαφωτισμού. Ο Βασιλιάς υποχρεώθηκε να δεχτεί τις εξελίξεις αυτές.

γ. Η συνταγματική μοναρχία

Στη Συντακτική Συνέλευση είχαν διαμορφωθεί τρεις ιδεολογικές τάσεις: η **αριστερά**, η **δεξιά**, και το **κέντρο** (από τη θέση που κατέλαβαν στη Συνέλευση).

Οι πολιτικές ζυμώσεις διεξάγονταν στις εφημερίδες και κυρίως στις **Λέσχες**, που πίεζαν για πιο ριζοσπαστικές λύσεις. Οι φωνές αυτές δεν εισακούστηκαν στο Σύνταγμα του 1791.

Με το σύνταγμα αυτό καθιερωνόταν η συνταγματική μοναρχία, ο περιορισμός της βασιλικής εξουσίας, ωστόσο το αίτημα για μια κοινωνία δικαίου έμεινε ανεκπλήρωτο. Το αίτημα για ισότητα δεν εκπληρώθηκε. Δικαίωμα ψήφου είχαν μόνο όσοι διέθεταν περιουσία.

δ. Η Πορεία προς τη Δημοκρατία και η ριζοσπαστική Επανάσταση

Το Σεπτέμβριο του 1791 εκλέχτηκε νέα συνέλευση. Σε αυτή κυριαρχούσαν οι αριστεροί εξτρεμιστές, οι **Ζιρονδίνιοι**.

Την ίδια ώρα, οι αριστοκράτες συνωμοτούσαν εναντίον της επαναστατικής κυβέρνησης, ενώ η Αυστρία και η Πρωσία ετοιμάζονταν για πόλεμο με τη Γαλλία.

Οι τιμές των αγαθών ανέβαιναν, το ίδιο και ο επαναστατικός πυρετός των μα-

ζών. Μέσα σε αυτό το κλίμα η επιρροή των ριζοσπαστών αυξάνεται συνεχώς. Ο γαλλικός επαναστατικός στρατός στην αρχή γνώριζε ήττες, ενώ ο Βασιλιάς συνεννοούνταν μυστικά με τους εχθρούς. Ο λαός του Παρισιού (οι **αβράκωτοι**) εξεγέρθηκε (το Αύγουστο) και ανάγκασε τη Νομοθετική να πάρει μέτρα: ο Βασιλιάς κηρύχτηκε έκπτωτος, η εκτελεστική εξουσία ανατέθηκε στο **Δαντόν**, ψηφίστηκε η **καθολική ψηφοφορία**, ενώ κηρύχτηκε η πατρίδα σε κίνδυνο. Οι Γάλλοι νίκησαν στο Βαλμύ (20/9/1792), η Επανάσταση σώθηκε.

Η επόμενη Συνέλευση, η **Συμβατική** κατάργησε τη μοναρχία και εγκαθίδρυσε τη **δημοκρατία** (21/9/1792). Ο Βασιλιάς καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε. Η χώρα όμως βρισκόταν σε κίνδυνο, αφού σχεδόν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες στράφηκαν εναντίον της Γαλλίας, ενώ στο εσωτερικό ξεσπούσαν φιλοβασιλικές εξεγέρσεις.

Μέσα σε αυτό το κλίμα οι Ορεινοί (δηλ. οι ριζοσπαστικοί) πήραν την εξουσία.

Στις 4/12/1793 οι Ορεινοί, με αρχηγό το **Ροβεσπιέρο**, σχημάτισαν **Επαναστατική Κυβέρνηση**. Ξεκίνησε έτσι η περίοδος της **Τρομοκρατίας**, κατά τη διάρκεια της οποίας πολλοί αριστοκράτες καρατομήθηκαν, όπως και διάφοροι εχθροί του καθεστώτος. Στο θρησκευτικό τομέα επιβλήθηκε η λατρεία του **Ανώτατου Όντος**. Τελικά, η τρομοκρατία του Ροβεσπιέρου προκάλεσε την πτώση του (27/7/1794).

δ. Το τέλος της Επανάστασης

Μετά το θάνατο του Ροβεσπιέρου οι μετριοπαθείς αποκατέστησαν τις αστικές αξίες και ψήφισαν **Νέο Σύνταγμα** (Αύγουστος 1795).

Η νομοθετική εξουσία ασκούνταν από τη **Βουλή** και τη **Γερουσία**. Η επαναστατική εξουσία επανήρθε στα χέρια των αστών (σε πενταμελές **Διευθυντήριο**), οι οποίοι διεκδικούσαν την κυριαρχία σε όλη την Ευρώπη. Εκφραστής αυτής της πολιτικής αναδείχτηκε ο **Ναπολέων Βοναπάρτης** (1769-1821).

Ο Ναπολέων νίκησε τις χώρες του πρώτου αντιγαλλικού συνασπισμού. Η Αυστρία συνθηκολόγησε στις 17/10/1797 (**Συνθήκη του Καμποφόρμιο**). Οι Γάλλοι προσάρτησαν τα εδάφη που είχαν κατακτήσει καθώς και τα Επτάνησα.

Η Αγγλία, όμως, αποδείχθηκε δύσκολος αντίπαλος. Το 1797 ο Ναπολέων εκστράτευσε στην Αίγυπτο και την κατέλαβε. Οι Άγγλοι όμως νίκησαν τους Γάλλους στη ναυμαχία του Αμπουκίρ (2/8/1797). Τελικά, ο Ναπολέων αναγκάστηκε να γυρίσει στο Παρίσι. Εκεί ανέτρεψε το Διευθυντήριο (9/11/1799) και συγκρότησε **Τριμελή Υπατεία**, στην οποία ο ίδιος ήταν Πρώτος Ύπατος.

στ. Η Εποχή του Ναπολέοντα (1799-1815)

Ο Ναπολέοντας κατέλαβε μεγάλο μέρος στις Ευρώπης. Ωστόσο, η εκστρατεία

του στη Ρωσία (1812) υπήρξε καταστροφική. Έχασε δύο κρίσιμες μάχες: στη Λειψία (1813) και στο Βατερλό (1815). Εξορίστηκε σε ένα νησί του Ατλαντικού, την Αγ. Ελένη, όπου και πέθανε.

Στην Ευρώπη επανήλθε η παλιά τάξη και προωθήθηκε η αρχή της ισορροπίας των δυνάμεων.

Η θέση των Μεγάλων Δυνάμεων επηρεάστηκε σε παγκόσμια κλίμακα και η δύναμη της Γαλλίας υποχώρησε, η Ευρώπη διαιρέθηκε σε ζώνες επιρροής (αυστριακή, πρωσική, ρωσική), η Αγγλία αναγνωρίστηκε ως παγκόσμια δύναμη.

Οι μεταπολεμικές αυτές συνθήκες επιβεβαιώθηκαν στο **Συνέδριο της Βιέννης** (1815).

ξ. Ο χαρακτήρας και το έργο της Επανάστασης

Η Γαλλική Επανάσταση επηρέασε σημαντικά την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική πραγματικότητα της Ευρώπης:

α) Καθιερώνεται το δικαίωμα της ψήφου, ενώ εμφανίζεται και ο θεσμός των Λεσχών.

β) Κατοχυρώνονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των **πολιτών**. Τα δικαιώματα κατοχυρώνονται μέσα από συγκεκριμένους νόμους.

γ) Οι **μάζες** αρχίζουν να παίζουν σημαντικό ρόλο στο ιστορικό γίγνεσθαι.

δ) Ενοποιητικό παράγοντα και ανώτατη πηγή των εξουσιών ανάμεσα στις διάφορες εθνικές ομάδες αποτελεί το **Έθνος** και όχι ο μονάρχης.

ε) Γεννιέται η ιδέα του εθνικού στρατού, ο οποίος προασπίζει την εθνική ανεξαρτησία και τις πολιτικές ελευθερίες.

στ) Καταργήθηκαν τα φεουδαρχικά προνόμια, η γη πολλών ευγενών και της Εκκλησίας δημεύτηκε, πάρθηκαν μέτρα υπέρ των λαϊκών τάξεων.

ζ) Καθιερώθηκε η **δωρεάν υποχρεωτική** παιδεία. Ιδρύονται ανώτερα πνευματικά ιδρύματα, επιστημονικά ινστιτούτα, ενώ αναγνωρίζεται η αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς (ίδρυση **μουσείων**).

η) Για πρώτη φορά ένα κράτος ανταποκρίνεται στο αίτημα της ανεξιθροσκειας, ενώ η Εκκλησία χωρίζεται από το κράτος.

θ) Η Γαλλική Επανάσταση διεκδίκησε όχι μόνο πολιτική ισότητα (Αμερικανική Επανάσταση, Αγγλική του 1688) αλλά και κοινωνική.

ι) Γενικά, η Γαλλική Επανάσταση προκάλεσε ένα προβληματισμό πάνω σε γενικότερα πολιτειακά θέματα.

η. Οι επιδράσεις στον ελληνικό και στο βαλκανικό χώρο

Οι Έλληνες στράφηκαν στο Ναπολέοντα για βοήθεια, ώστε να αποτινάξουν

τον τουρκικό ζυγό. Οι φιλελεύθερες διακηρύξεις της Γαλλικής Επανάστασης και οι στρατιωτικές επιτυχίες του Ναπολέοντα έκαναν τους Έλληνες να πιστεύουν ότι θα μπορούσε να διώξει τους Τούρκους. Ο λαός των Επτανήσων τον δέχτηκε θριαμβευτικά (1797).

Βέβαια, ο Ναπολέοντας ενδιαφερόταν μόνο να προωθήσει τα γαλλικά συμφέροντα. Ο Ρήγας Φεραίος πίστευε στη συνδρομή του Ναπολέοντα. Ο Κοραΐς είχε ενθουσιαστεί με την εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο.

Οι ελπίδες των Ελλήνων αποδείχτηκαν φρούδες μετά τη Συνθήκη της Αμιένης (1802), με την οποία φάνηκε ότι ο Ναπολέων επιθυμούσε τη διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Έλληνες κατάλαβαν ότι θα ελευθερώνονταν μόνο με τις δικές τους δυνάμεις.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ναπολέον Βοναπάρτης	1769-1821
– Ο Νεκέρ επανέρχεται ως Υπουργός	
– Οικονομικών	1788
– Σύγκληση των Τριών Τάξεων	5/5/1789
– Όρκος του Σφαιριστηρίου	20/6/1789
– Καταλαμβάνεται η Βαστίλη	14/7/1789
– Καταργούνται τα προνόμια	4/8/1789
– Σύνταξη του Συντάγματος	1791
– Πόλεμος Γαλλίας - Πρωσίας	20/4/1792
– Ο λαός του Παρισιού εξεγείρεται	10/8/1792
– Νίκη των Γάλλων στο Βαλμύ	20/9/1792
– Εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας	21/9/1792
– Εκτέλεση του Βασιλιά	Ιανουάριος 1793
– Δημιουργία της Επαναστατικής Κυβέρνησης	4/12/1793
– Η Συνέλευση διατάζει τη σύλληψη του Ροβεσπιέρου	27/7/1794
– Ψηφίζεται το νέο Σύνταγμα	Αύγουστος 1795
– Η Συνθήκη του Καμποφόρμιο	17/10/1797
– Η εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο	1797
– Οι Γάλλοι καταλαμβάνουν τα Επτάνησα	1797
– Η μάχη των πυραμίδων	Ιούλιος 1798
– Η ναυμαχία του Αμπουκίρ	2/8/1798
– Εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο	1798-1799
– Ο Ναπολέων παύει την εξουσία	9/11/1799

- Ο Ναπολέον Πρώτος Ύπατος	1799-1804
- Η Συνθήκη της Αμιένης	1802
- Ο Ναπολέον Αυτοκράτορας	1804-1815
- Ο Ναπολέον εκστρατεύει στη Ρωσία	1812 Ιούνιος-Δεκέμβριος
- Η μάχη της Λειψίας	1813
- Η μάχη του Βατερλό	1815
- Το Συνέδριο της Βιέννης	1815
- Ο θάνατος του Ναπολέοντα	1821

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Με βάση το δοκίμιο του Αβά Σεγιές «Τι είναι Τρίτη Τάξη» (1789) (βλ. σχετικό παράθεμα)

- Να επισημάνετε ποια στοιχεία δείχνουν ότι ο συγγραφέας είναι οπαδός των ιδεών του Διαφωτισμού.
- Να αναλύσετε το περιεχόμενο που δίνει στην έννοια έθνος ο Σεγιές.
- Πιστεύετε ότι ο Βασιλιάς και οι ευγενείς θεωρούσαν επαναστατικές τις ιδέες αυτές του Σεγιές; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

Απάντηση:

α) Εκφράζει την άποψη ότι η Τρίτη Τάξη αποτελεί το θεμέλιο λίθο του έθνους. Ακόμη ότι το έθνος θα κέρδιζε, αν καταργούνταν οι προνομιούχοι. Ότι χωρίς τους προνομιούχους θα κυριαρχούσε η ελευθερία.

β) Ο Σεγιές δίνει στη λέξη έθνος την έννοια ενός οργανωμένου συνόλου που στηρίζεται στη δύναμη των πολλών.

γ) Οι ιδέες αυτές κλόνιζαν την απόλυτη εξουσία τους, αφού δίνονταν προτεραιότητα στην κατάργηση των προνομίων και στην κατάργηση του κυρίαρχου ρόλου των ευγενών στην κοινωνία.

2η Ερώτηση: Σε ποιο κράτος της Αρχαιότητας υπήρχε ο θεσμός του Υπάτου και ποιες ήταν οι αρμοδιότητές του; Γιατί ο Ναπολέοντας επιδίωξε να περιβληθεί με το κύρος αυτού του αξιώματος;

Απάντηση:

α) Ο θεσμός του Υπάτου υπήρχε στην αρχαία Ρώμη κατά την περίοδο της δη-

μοκρατίας. Ο Ύπατος είχε στρατιωτικές και πολιτικές αρμοδιότητες. Το αξίωμα αυτό εμφανίστηκε αμέσως μετά την κατάργηση της βασιλείας (6ος αι. π.Χ.). Απέκτησε διακοσμητικό χαρακτήρα μετά την αναγόρευση του Οκταβιανού ως Αυτοκράτορα.

β) Ο Ναπολέοντας ήθελε να φανεί, στην αρχή τουλάχιστον, ότι συνεχίζει το έργο του Διευθυντηρίου και της Επανάστασης. Ήθελε, βέβαια, την απόλυτη εξουσία, ωστόσο δεν ήθελε να φανεί αυτή η φιλοδοξία στο γαλλικό λαό. Προσπαθούσε να δείχνει προς τα έξω ένα προσωπίο φιλελεύθερο και δημοκρατικό, ώστε να προσελκύσει προς το μέρος του το λαό. Αν έπαιρνε από την αρχή την εξουσία, θα προκαλούσε αντιδράσεις στους αντιμοναρχικούς κύκλους. Θα φαινόταν ότι ανέκτησε την απόλυτη εξουσία με τη βία. Σκοπός του ήταν πρώτα να αποκτήσει ερείσματα στο λαό και μετά να συγκεντρώσει επάνω του όλες τις εξουσίες.

3η Ερώτηση: Να εξηγήσετε το συμβολισμό της γραβούρας με τίτλο «*Το Συνέδριο χορεύει*» σε συνδυασμό με τη φράση διπλωμάτη της εποχής «*το Συνέδριο της Βιέννης χόρευε, αλλά δεν χορούσε*».

Απάντηση:

Στο Συνέδριο της Βιέννης οι αντιπρόσωποι των δυνάμεων της εποχής ήθελαν να επαναφέρουν την παλαιά τάξη πραγμάτων. Δε σκόπευαν να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις, οι οποίες κρίνονταν αναγκαίες ύστερα από την καταιγίδα του Ναπολέοντα, που σάρωσε ολόκληρη την Ευρώπη. Αντίθετα, μάλιστα, όλοι ενδιαφέρονταν να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα και να χωρίσουν την Ευρώπη σε ζώνες επιρροής. Επιπλέον, στο Συνέδριο της Βιέννης κυριάρχησε η αρχή της ισορροπίας των δυνάμεων. Καθεμιά χώρα προσπαθούσε να ωφεληθεί από τις αδυναμίες της άλλης. Στην πραγματικότητα, κάθε χώρα που συμμετείχε στο Συνέδριο της Βιέννης προσπαθούσε να επιβάλει τη δική της πολιτική πάνω στις άλλες, μέσω μιας μακροιάς σειράς διαπραγματεύσεων και παρασκηνιακών ενεργειών.

4η Ερώτηση: Οι νικητρίες δυνάμεις επανέφεραν στην Ευρώπη, μετά την ήττα του Ναπολέοντα, το από πριν την Επανάσταση εδαφικό καθεστώς. Να εξηγήσετε τους λόγους που υπαγόρευσαν αυτή τη ρύθμιση.

Απάντηση:

Στο Συνέδριο της Βιέννης πρωταγωνιστές ήταν πολιτικοί οι οποίοι ήταν διαπιστευμένοι από το απολυταρχικά-μοναρχικά πνεύμα του προηγούμενου αιώνα. Οι διακηρύξεις του Διαφωτισμού και οι κατακτήσεις της Γαλλικής Επανάστασης

δεν τους επηρέασαν θετικά. Δεν είχαν κατανοήσει ότι ο κόσμος είχε αλλάξει δραματικά μετά τη Γαλλική Επανάσταση. Προσπαθούσαν να αναστήσουν έναν κόσμο νεκρό. Ο 19ος αι. δεν ήταν 18ος. Οι συνθήκες (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές) είχαν αλλάξει άρδην. Εκείνοι όμως δεν είχαν κατανοήσει αυτές τις αλλαγές, γι' αυτό και προσπάθησαν, μάταια, να φέρουν την οπισθοδρόμηση στο ευρωπαϊκό πολιτικό γίγνεσθαι.

5η Ερώτηση: **Να εκτιμήσετε τη στάση των Ελλήνων απέναντι στις επιχειρήσεις του Ναπολέοντα στην Ανατολική Μεσόγειο.**

Απάντηση:

α) Ο Ναπολέοντας ήθελε την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς πίστευε ότι έτσι θα εμπόδιζε τη Ρωσία να κατέβει στο Αιγαίο, τις «θερμές» θάλασσες, αλλά και την Αγγλία, η οποία ενδιαφερόταν πολύ να αποκτήσει επιρροή στην Οθωμανική Αυτοκρατορία εξαιτίας των κηρσεών της στην Άπω Ανατολή. Βλέπουμε, επομένως, ότι η στάση του Ναπολέοντα ήταν καθαρά συμφεροντολογική, σχετιζόνταν μόνο με την εκπλήρωση των επιδιώξεων της Γαλλίας στη Ανατολή.

β) Οι Έλληνες είχαν ενθουσιαστεί, βλέποντας τις γαλλικές στρατιές να καταλύουν τα μοναρχικά καθεστώτα της Ευρώπης. Πίστευαν ότι οι εμπνευσμένοι από τα ιδανικά της Επανάστασης Γάλλοι στρατιώτες θα κατέλυναν τη μισητή Οθωμανική Αυτοκρατορία και ότι θα βοηθούσαν στην ίδρυση ελληνικού κράτους δικαίου.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: **Ποιες ήταν οι κοινωνικές και πολιτικές αιτίες της Γαλλικής Επανάστασης;**

Απάντηση:

α) Στα τέλη του 18ου αι. στη Γαλλία υπάρχει μια σοβαρή αντίθεση: η αριστοκρατία έχει τον έλεγχο του κρατικού μηχανισμού και δυσχεραίνει τις οικονομικές δραστηριότητες. Η αστική τάξη, ενώ έχει μεγάλη οικονομική ισχύ, δε συμμετέχει στην άσκηση της εξουσίας.

β) Ο λαός ήταν δυσαρεστημένος, εξαιτίας της συνόδου των τιμών, της στασιμότητας των μισθών, ενώ οι αγρότες υπέφεραν από την υπέρμετρη φορολογία και τα αναχρονιστικά φεουδαρχικά προνόμια.

2η Ερώτηση: **Ποια ήταν τα οικονομικά αίτια που οδήγησαν στη Γαλλική Επανάσταση;**

Απάντηση:

Η γαλλική οικονομία είχε μείνει πίσω κατά το 18ο αι. Κύριος τομέας της οικονομίας παρέμεινε ο αγροτικός, ενώ την ίδια ώρα η Αγγλία εκβιομηχανιζόταν.

Το β΄ μισό του 18ου αι. οι πόλεμοι και οι καταχρήσεις της Αυλής προκάλεσαν ελλείμματα. Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες δεν απέδωσαν, επειδή αντέδρασαν οι αριστοκράτες (θήγονταν συμφέροντά τους).

Από το 1785-1789 επικράτησαν δυσμενείς οικονομικές συνθήκες. Το χειμώνα του 1788-1789 η τιμή του ψωμιού ανέβηκε πολύ.

3η Ερώτηση: Ποια γεγονότα οδήγησαν στην επικράτηση του Ροβεσπιέρου;**Απάντηση:**

Ο γαλλικός επαναστατικός στρατός στην αρχή γνώριζε την ήττα, ενώ ο Βασιλιάς συνεννοούνταν μυστικά με τους εχθρούς. Ο λαός του Παρισιού εξεγέρθηκε και ανάγκασε τη Νομοθετική να πάρει μέτρα, ο Βασιλιάς κηρύχτηκε έκπτωτος. Η εκτελεστική εξουσία ανατέθηκε στο Δαντόν, ψηφίστηκε η καθολική ψηφοφορία, ενώ κηρύχτηκε η πατρίδα σε κίνδυνο. Οι Γάλλοι νίκησαν στο Βαλμύ (20/4/1792), η Επανάσταση σώθηκε.

Την επόμενη μέρα καταργήθηκε η μοναρχία και εγκαθιδρύθηκε δημοκρατία (21/9/1792). Ο Βασιλιάς καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε. Η χώρα όμως βρισκόταν σε κίνδυνο.

Μέσα σε αυτό το κλίμα οι Ορεινοί (δηλ. οι ριζοσπαστικοί) πήραν την εξουσία. Αρχηγός τους ήταν ο Ροβεσπιέρους.

4η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για το Διευθυντήριο;**Απάντηση:**

Μετά το θάνατο του Ροβεσπιέρου, οι Θεομιδοριανοί αποκατέστησαν τις αστικές αξίες και ψήφισαν νέο Σύνταγμα (Αύγουστος 1795).

Η νομοθετική εξουσία ασκούνταν από τη Βουλή και τη Γερουσία. Η εκτελεστική εξουσία ασκούνταν από πενταμελές Διευθυντήριο. Η επαναστατική εξουσία επανήρθε στα χέρια των αστών, οι οποίοι διεκδικούσαν την κυριαρχία σε όλη την Ευρώπη. Εκφραστής αυτής της πολιτικής αναδείχτηκε ο Ναπολέων Βοναπάρτης (1769-1821).

5η Ερώτηση: Πώς επηρέασε η Γαλλική Επανάσταση τον υπόλοιπο κόσμο;**Απάντηση:**

α) Καθιερώνεται το δικαίωμα της ψήφου, ενώ εμφανίζεται και ο θεσμός των Λεσχών.

β) Κατοχυρώνονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των πολιτών. Τα δικαιώματα κατοχυρώνονται μέσα από συγκεκριμένους νόμους.

γ) Οι μάζες αρχίζουν να παίζουν σημαντικό ρόλο στο ιστορικό γίνεσθαι.

δ) Ενοποιητικό παράγοντα και ανώτατη πηγή των εξουσιών ανάμεσα στις διάφορες εθνικές ομάδες αποτελεί το Έθνος και όχι ο μονάρχης.

ε) Γεννιέται η ιδέα του εθνικού στρατού, ο οποίος προασπίζει την εθνική ανεξαρτησία και τις πολιτικές ελευθερίες.

στ) Καθιερώθηκε η δωρεάν και υποχρεωτική παιδεία. Ιδρύονται ανώτερα πνευματικά ιδρύματα, επιστημονικά ινστιτούτα, ενώ αναγνωρίζεται η αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

η) Για πρώτη φορά ένα κράτος ανταποκρίνεται στο αίτημα της ανεξιθηροκείας, ενώ η Εκκλησία χωρίζεται από το κράτος.

θ) Γενικά, η Γαλλική Επανάσταση προκάλεσε ένα προβληματισμό πάνω σε γενικότερα πολιτειακά θέματα.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Τι είναι η Τρίτη Τάξη** (σελ. 176 του σχολικού βιβλίου)

Ο Αβάς Σεγιές περιγράφει την Τρίτη Τάξη. Αυτή έχει μόνο υποχρεώσεις και σχεδόν κανένα δικαίωμα. Τονίζει ότι η Τρίτη Τάξη θα μπορούσε, αν δεν ήταν τόσο καταπιεσμένη, να σχηματίσει από μόνη της ένα τέλειο έθνος. Πιστεύει ότι οι ευγενείς και ο κλήρος, δηλαδή οι προνομιούχοι, θεωρούνται σημαντικοί χωρίς να είναι. Το κράτος θα είχε καλύτερη πορεία χωρίς αυτούς.

✓ **Άρθρα της Διακήρυξης** (σελ. 178 του σχολικού βιβλίου)

Στο πρώτο άρθρο διακηρύσσεται η ισότητα και η ελευθερία. Στο δεύτερο άρθρο τονίζεται ότι η πολιτεία πρέπει να διαφυλάσσει τα δικαιώματα του πολίτη για ελευθερία, ιδιοκτησία, ασφάλεια και αντίσταση στη βία.

Στο τρίτο άρθρο τονίζεται ότι κάθε εξουσία πηγάζει από το έθνος. Στο έκτο άρθρο φαίνεται ότι ο νόμος εκφράζει τη γενική θέληση και όλοι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο.

Για άλλη μια φορά βλέπουμε πόσο έντονα επηρεασμένη είναι η Διακήρυξη από τις ιδέες του Διαφωτισμού.

✓ **Η διαμαρτυρία του Μαρά** (σελ. 179 του σχολικού βιβλίου)

Στην εφημερίδα του Μαρά σχολιάζεται ότι, αφού η αντιπροσώπευση στο νομοθετικό σώμα εξαρτάται από το φόρο που πληρώνει κανείς, η εξουσία βρίσκεται πάλι στα χέρια των πλουσίων. Η ισότητα δεν πρέπει να καταργηθεί, για να μπορέσουν και τα λαϊκά στρώματα να αποκτήσουν δικαίωμα λόγου.

✓ **Ο προβληματισμός για τον πόλεμο** (σελ. 179 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ροβεσπιέρος υποστηρίζει τη ριζοσπαστική επανάσταση. Θεωρεί ότι ένας λαός ίσως χρειάζεται κάποιες φορές τον πόλεμο για να καθαρίσει τον τόπο του από το δεσποτισμό. Οι ηγέτες του στρατού κάνουν την πλάστιγγα να κλίνει προς το μέρος του κόμματός τους.

✓ **Ο Θ. Κολοκοτρώνης για τη Γαλλική Επανάσταση και το Ναπολέοντα** (σελ. 184 του σχολικού βιβλίου)

Είναι φανερό από το κείμενο του Κολοκοτρώνη η εκτίμηση που οι Έλληνες είχαν για το Ναπολέοντα και την Γαλλική Επανάσταση.

Το ηθικό των Ελλήνων αναπτέρωθηκε με τις φιλελεύθερες διακηρύξεις και τις επιτυχίες της Γαλλικής Επανάστασης. Ο Κολοκοτρώνης θεωρεί ότι ο Ναπολέοντας έκανε τον κόσμο να καταλάβει ότι οι Βασιλείς δεν είναι θεοί και παντογνώστες.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Στυλοβάτης των νέων οικονομικών δραστηριοτήτων ήταν...

- α. ο κλήρος
- β. οι ευγενείς
- γ. η αστική τάξη

Απάντηση: γ

2. Η γαλλική κοινωνία του τέλους του 18ου αι. ήταν βασικά...

- α. αριστοκρατική και φεουδαρχική
- β. βιομηχανική
- γ. αγροτική

Απάντηση: α

3. Η Τρίτη Τάξη είχε...

- α. μόνο υποχρεώσεις
- β. λίγες υποχρεώσεις
- γ. μηδαμινές υποχρεώσεις

Απάντηση: α

4. Οι αριστοκράτες... νέες οικονομικές δραστηριότητες.

- α. ευνοούσαν τις
- β. ήταν αδιάφοροι απέναντι στις
- γ. δυσχέραιναν τις

Απάντηση: γ

5. Οι τιμές των αγαθών..

- α. έμεναν σταθερές
- β. ανέβαιναν συνεχώς
- γ. παρουσίαζαν μικρές διακυμάνσεις

Απάντηση: β

6. Η εκβιομηχάνιση στη Γαλλία...

- α. δεν προχώρησε το 18ο αι.
- β. προχώρησε με βραδείς ρυθμούς
- γ. προχώρησε πολύ γρήγορα

Απάντηση: α

7. Απο το 1785-1789 οι καιρικές συνθήκες ήταν...

- α. κανονικές
- β. ιδιαίτερα δυσμενείς
- γ. πολύ καλές

Απάντηση: β

8. Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ΄ επανέφερε το 1788 ως Υπουργό Οικονομικών...

- α. το Γκουρνάι
- β. τον Κολμπέρ
- γ. το Νεκέρ

Απάντηση: γ

9. Στις 20/6/1789 οι εκπρόσωποι της Τρίτης Τάξης ...

- α. υποτάχτηκαν τελικά στη βασιλική βούληση
- β. έδωσαν τον Όρκο του Σφαιριστηρίου
- γ. πήγε ο καθένας στην επαρχία του

Απάντηση: β

10. Η Βαστίλλη καταλήφθηκε στις...1789.

- α. 14 Ιουλίου

β. 14 Ιουνίου

γ. 14 Μαΐου

Απάντηση: α

11. Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη ψηφίστηκε στις...1789.

α. 26 Σεπτεμβρίου

β. 23 Αυγούστου

γ. 26 Αυγούστου

Απάντηση: γ

12. Οι Ζιρονδίνοι ανήκαν στη(ν) ...πτέρυγα της Συνέλευσης.

α. δεξιά

β. αριστερά

γ. κεντρώα

Απάντηση: β

13. Το 1791 η...ετοίμαζαν πόλεμο εναντίον της Γαλλίας.

α. Πρωσία και η Αυστρία

β. Ισπανία και η Αγγλία

γ. Πρωσία και Ρωσία

Απάντηση: α

15. Η δημοκρατία ιδρύθηκε στις ...1792.

α. 21 Οκτωβρίου

β. 20 Σεπτεμβρίου

γ. 21 Σεπτεμβρίου

Απάντηση: γ

16. Ο Ροβεσπιέρος τελικά ...

α. εξορίστηκε

β. αυτοκτόνησε

γ. οδηγήθηκε στη λαιμητόμο

Απάντηση: γ

17. Η Βουλή, με το Σύνταγμα του 1795, αποτελούνταν από...μέλη.

α. 500

β. 450

γ. 700

Απάντηση: α

18. Η εκστρατεία του Ναπολέοντα ...πραγματοποιήθηκε το 1797-1798.

α. στην Ιταλία

β. στην Αίγυπτο

γ. στην Αλγερία

Απάντηση: β

19. Ο Ναπολέων αυτοανακηρύχθηκε Ύπατος το...

α. 1799

β. 1798

γ. 1800

Απάντηση: α

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Οι Γάλλοι κατατάσσονται σε τρεις τάξεις.
2. Η αστική τάξη συγκέντρωνε στα χέρια της την οικονομική δύναμη.
3. Οι ευγενείς δέχτηκαν το 1760 να χάσουν μερικά προνόμια.
4. Οι εκπρόσωποι της Τρίτης Τάξης κατάλαβαν ότι ο σκοπός της συνέλευσης του Μαΐου του 1789 ήταν η έγκριση φόρων που θα πλήρωναν οι ίδιοι.
5. Στις 19 Ιουλίου 1789 η Εθνική Συνέλευση μετατράπηκε σε Συντακτική.
6. Ο λαός σεβάστηκε τους πύργους και τις περιουσίες των ευγενών.
7. Βασικό σύνθημα των επαναστατών ήταν ελευθερία, ισότητα, αδελφότητα.
8. Το 1791 η πολιτική πάλη διεξαγόταν ακόμη μέσα στη Συνέλευση.
9. Το Σύνταγμα του 1791 είχε μακρό βίο, καθώς κατάφερε να συμβιβάσει τις ακραίες ομάδες και συμφέροντα.
10. Το 1792 είναι κρίσιμη χρονιά για την Επανάσταση.
11. Οι ευγενείς κατέφυγαν στο εξωτερικό και δημιούργησαν αντεπαναστατικές εστίες.
12. Στις 10/8/1792 η Νομοθετική Συνέλευση έλαβε έκτακτα μέτρα.
13. Οι Γάλλοι εθελοντές έχασαν στο Βαλμύ.
14. Το 1792 ξέσπασαν στο εσωτερικό της Γαλλίας φιλοβασιλικές εξεγέρσεις.
15. Ο Ροβεσπιέρος ήταν άθεος, δεν πίστευε σε καμία θρησκεία.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 1, 2, 4, 7, 10, 11, 12, 14

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ**Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β**

A	B
1. Όταν η εξουσία ήρθε στα χέρια του Ροβεσπιέρου	α. αλλά και την κοινωνική
2. Το Σύνταγμα του 1795 ήταν	β. όχι μόνο για τη Γαλλία αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο
3. Η πολιτική τροχιά του Ναπολέοντα άρχισε, όταν	γ. ο Ναπολέων στράφηκε προς την Παλαιστίνη
4. Με τη Συνθήκη του Καμποφόρμιο	δ. στη διαμόρφωση του ιστορικού γίγνεσθαι
5. Η εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο έγινε,	ε τα γαλλικά συμφέροντα στην Ανατολή
6. Μετά τη ναυμαχία του Αμπουκίρ,	στ. ανεξιθρονησία
7. Ο Ναπολέοντας ετοιμαζόταν	ζ. αντιριζοσπαστικό και αντιβασιλικό
8. Μετά την ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερόλο,	η. η Γαλλία κράτησε τα περισσότερα εδάφη (ιταλικά και αυστριακά) που κατέλαβε
9. Η Γαλλική Επανάσταση επιτέλεσε έργο διαχρονικό	θ. κατέστειλε με επιτυχία τη βασιλική αντεπανάσταση του 1793
10. Με τη Γαλλική Επανάσταση κατοχυρώνονταν	ι. ξεκίνησε η περίοδος της Τρομοκρατίας
11. Ο λαός αρχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο	ια. μεγάλες ελπίδες στη βοήθεια του Ναπολέοντα
12. Με τη Γαλλική Επανάσταση δημιουργήθηκε η έννοια του Έθνους	ιβ. η Ευρώπη χωρίστηκε σε τρεις σφαιρές επιρροής
13. Υλοποιήθηκε το αίτημα για	ιγ. για να ανακοπεί ο δρόμος της Αγγλίας προς τις αποικίες της
14. Η Γαλλική Επανάσταση επιδίωξε όχι μόνο την πολιτική ισότητα	ιδ. ως δύναμης ενοποιητικής και ως ανώτατης πηγής όλων των εξουσιών
15. Ο Ρήγας Φεραίος στήριζε	ιε. οι ελευθερίες, η ισότητα και τα δικαιώματα των πολιτών
16. Ο Ναπολέων ενδιαφερόταν μόνο να προωθήσει	ιστ να κάνει απόβαση στην Αγγλία

Απάντηση: 1ι, 2ζ, 3θ, 4η, 5ιγ, 6γ, 7ιστ, 8ιβ, 9β, 10ιε, 11δ, 12ιδ, 13στ, 14α, 15ια, 16ε

5. Το τέλος της Λατινοκρατίας

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η παράδοση της Κρήτης στους Οθωμανούς σήμανε την αποκατάσταση της ενότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ανατολή. Με τη **Συνθήκη της Πασάροβιτς** (1718), οι Βενετοί έχασαν την Πελοπόννησο. Οι Τούρκοι κυριαρχούν πλέον ολοκληρωτικά στην περιοχή.

Στους Βενετούς έμειναν μόνο τα Επτάνησα, τα οποία όμως με τη **Συνθήκη του Καμποφόρμιο** (1797) περιήλθαν στη Γαλλία. Το 1800 οργανώθηκαν στην ημιαιτόνομη **Πολιτεία των Επτά Ηνωμένων Νήσων**, η οποία ήταν φόρου υποτελής στο Σουλτάνο.

Με τη **Συνθήκη του Τίλσιτ** (1807) οι Γάλλοι κατέλαβαν πάλι τα Επτάνησα, από το 1809 όμως άρχισαν να περιέχονται στα χέρια των Άγγλων. Σε αυτούς κατακυρώθηκαν με τη **Συνθήκη των Παρισίων (1815)** και ονομάστηκαν **Ηνωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων**.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Ο Χάνδακας παραδίδει στους Τούρκους	1669
– Η Συνθήκη της Πασάροβιτς	1718
– Η Συνθήκη του Καμποφόρμιο	1797
– Η Ρωσοτουρκική Συνθήκη της Κων/πολης	1800
– Η Συνθήκη του Τίλσιτ	1807
– Οι Άγγλοι αρχίζουν να καταλαμβάνουν σταδιακά τα Επτάνησα	1809 κ.εξ.
– Η Συνθήκη των Παρισίων	Νοέμβριος 1815

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A

B

1. Η κατάληψη της Κρήτης ολοκληρώθηκε 2. Οι βενετοτουρκικές συγκρούσεις κλείνουν	α. ήταν φόρου υποτελής στο Σουλτάνο. β. με την παράδοση του Χάνδακα

3. Τα Επτάνησα περιήλθαν στη Γαλλία	γ. με την έναρξη του ρωσοτουρκικού πολέμου
4. Τέρομα στη γαλλική κατοχή θέτει	δ. με τη Συνθήκη του Πασάροβιτς
5. Η Πολιτεία των Επτά Ηνωμένων Νήσων	ε. επιθετική πολιτική εναντίον του Ναπολέοντα
6. Η Τουρκία έχασε την κυριαρχία στα Επτάνησα	στ. αποκαταστάθηκε μετά την κατάληψη της Κρήτης
7. Με τη συνθήκη του Τίλσι τα Επτάνησα	ζ. η ρωσοτουρκική συνθήκη της Κωνσταντινούπολης
8. Οι Άγγλοι ακολουθούν	η. ιδρύθηκαν τα Ηνωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων
9. Η ενότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ανατολή	θ. περιήλθαν πάλι υπό γαλλική κυριαρχία
10. Με τη συνθήκη των Παρισίων	ι. με τη συνθήκη του Καμποφόρμιο
- Απάντηση:** 1β, 2δ, 3ι, 4ζ, 5α, 6γ, 7θ, 8ε, 9στ, 10η

6. Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

α. Η πορεία προς την παρακμή

Μετά το θάνατο του Σουλείμάν του Μεγαλοπρεπή (1566) η Οθωμανική Αυτοκρατορία μπήκε σε τροχιά παρακμής.

• Ο παραδοσιακός χαρακτήρας του Οθωμανικού Κράτους

Το 16ο αι. η Οθωμανική Αυτοκρατορία έφτασε στο απόγειο της επέκτασής της. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση το πνεύματος του ιερού πολέμου, από το οποίο πήγαζε η ορμή των στρατιωτών.

Η αυτοκρατορία έμεινε αυστηρά προσκολλημένη σε αυτό το πνεύμα, αρνούμενη να δεχτεί τις αλλαγές που είχαν συμβεί σε όλους τους τομείς. Το οθωμανικό κράτος είχε χαρακτήρα θεοκρατικό και αντιδυτικό. Η απροθυμία για εκμάθηση ξένων γλωσσών οδήγησε στη χρησιμοποίηση των χριστιανών ως διερμηνέων.

• Το πρόβλημα των δημοσίων οικονομικών

α) Η ανάσχεση της επέκτασης των κατακτήσεων, η εκτεταμένη εκχώρηση αξιω-

μάτων και του δικαιώματος εισπραξής φόρων κατά το 17ο αι. είχαν ως συνέπεια τη μείωση των εσόδων.

β) Το οθωμανικό κράτος δεν ευνοούσε νέες οικονομικές δραστηριότητες. Η οικονομία παρέμεινε αγροτική.

γ) Η ανακάλυψη νέων δρόμων προς την Ανατολή μείωσε σημαντικά την εμπορική αξία των λιμανιών της αυτοκρατορίας.

δ) Η αθρόα εισροή του αμερικανικού χρυσού και αργύρου προκάλεσε συνεχή υποτίμηση του τουρκικού νομίσματος.

ε) Οι αξιωματούχοι ενδιαφέρονταν μόνο για το στρατό και τη διοίκηση. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, το εμπόριο και η οικονομία πέρασε στα χέρια των υπόδουλων, κυρίως των Ελλήνων.

• **Η οικονομική διείδυση της Δύσης**

α) Η αποχή των Οθωμανών από τις εμπορικές και ναυτιλιακές δραστηριότητες έδωσε την ευκαιρία στα ιταλικά κράτη και αργότερα στους Έλληνες να κυριαρχήσουν σε αυτές τις δραστηριότητες.

β) Η αυτοκρατορία είχε υπογράψει με τα ευρωπαϊκά κράτη ιδιαίτερα ευνοϊκές εμπορικές συμφωνίες για αυτά (**διομολογήσεις**). Ως αποτέλεσμα, η οικονομία της χώρας πέρασε σε Δυτικά χέρια.

• **Η εγατάλειψη της υπαίθρου**

Η καταπίεση των κατοίκων της υπαίθρου, οι βαριοί φόροι, η έλλειψη ασφάλειας, η μη ικανοποιητική παραγωγή οδήγησε τους αγρότες σε φυγή προς τις πόλεις ή το εξωτερικό (**η μεγάλη φυγή**). Ο δημόσιος πλούτος κατασπαταλιέται.

• **Η κεντρική διοίκηση: μείωση της εξουσίας του Σουλτάνου και αύξηση της δύναμης της Αυλής**

Μέχρι το Σουλείμάν το Μεγαλοπρεπή (1520-1566) οι πιο πολλοί Σουλτάνοι διακρίνονταν για τις διοικητικές και στρατιωτικές ικανότητες που διέθεταν. Μετά το 1566 οι Σουλτάνοι επαναπαύτηκαν και άρχισαν να μην ενδιαφέρονται για τις κρατικές υποθέσεις.

Επιπλέον, αυτή την εποχή (16ος αι.) οι ανώτατοι αξιωματούχοι προέρχονται από την αριστοκρατία και όχι από το παιδομάζωμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναδεικνύονται ανίκανοι, ως επί το πλείστον, αξιωματούχοι και Σουλτάνοι. Η δυναμική του Σουλτάνου μειώνεται σιγά σιγά και περνάει στα χέρια του **Μεγάλου Βεζίρη**, που είναι επικεφαλής του **Διβανίου**.

• **Η επαρχιακή διοίκηση και ο στρατός**

Η επαρχιακή διοίκηση αυτή την εποχή είναι διεφθαρμένη και αποδιοργανωμένη. Σημαντικός παράγοντας που οδήγησε στην εκδήλωση αυτού του φαινομένου

ήταν η επέκταση του θεσμού της εκμίσθωσης από τρίτους των δημοσίων προσόδων.

Ο θεσμός της εκμίσθωσης των δημοσίων προσόδων προκάλεσε την κατάρρευση του τιμαριωτικού συστήματος. Οι κάτοικοι των τιμαριών, για να επιβιώσουν, ιδιοποιούνταν τα τιμάρια και τα μετέτρεπαν σε προσωπική ιδιοκτησία. Αποτέλεσμα ήταν η αύξηση των φορολογικών επιβαρύνσεων προς τους χωρικούς, οι οποίοι εγκατέλειπαν τους αγρούς. Έτσι, η παραγωγή μειώνονταν συνεχώς.

Η κατάρρευση του τιμαριωτικού συστήματος προκάλεσε την αποδιοργάνωση του σώματος των τιμαριωτών - ιππέων, των σπαχήδων. Παράλληλα, παρήκμασε ο θεσμός των γενίτσαρων, καθώς στο σώμα εισέρχονται στρατιώτες χωρίς διάκριση.

Σε παρακμή έπεσε και ο στόλος, εξαιτίας της έλλειψης πληρωμάτων και της παρωχημένης τεχνολογίας που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί.

• Φυγόκεντρες τάσεις

Η αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επέτρεψε τη διάδοση επαναστατικών ιδεών και απελευθερωτικών κινήσεων από τους υπόδουλους λαούς καθώς και την εκδήλωση χωριστικών τάσεων από τους επαρχιακούς διοικητές. Σε αυτό το κλίμα εντάσσονται τα οράματα Ρήγα για απελευθέρωση, η ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας κ.ά.

β. Οι απαρχές του Ανατολικού ζητήματος

Από το τέλος του 17ου αι. άρχισε η εδαφική συρρίκνωση της αυτοκρατορίας, ύστερα μάλιστα από κάθε αναμέτρησή της με τις ευρωπαϊκές χώρες. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη γένεση του **Ανατολικού Ζητήματος**, του ζητήματος της τύχης, δηλαδή, αυτών των εδαφών.

Η Ρωσία, με τη **Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή** (1774), καθιερώνεται ως δύναμη που διεκδικούσε τμήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ρωσία, με κάποιες περιστασιακές εξαιρέσεις, ακολούθησε επεκτατική πολιτική εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, θέλοντας να επεκταθεί προς τις «θερμές» θάλασσες μέσω των Στενών και του Αιγαίου.

Ήδη από το 17ο αι. η Αυστρία ενδιαφερόταν να μετάσχει στο διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αν και τελικά οι βλέψεις της περιορίστηκαν κυρίως στα Βαλκάνια. Τελικά, δεν επηρέασε σημαντικά τα πράγματα.

Το ενδιαφέρον της Αγγλίας για την Οθωμανική Αυτοκρατορία γεννήθηκε μετά την εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο (1797-1798). Η ήττα του Ναπολέοντα ανέκοψε την πορεία του στην Αίγυπτο, ενώ η διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αναμενόταν να λειτουργήσει ως φράγμα στην επέκταση της Ρω-

σίας. Το 1799 οι Άγγλοι εγγυήθηκαν την **εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας** για 8 χρόνια με συνθήκη, ώστε να πετύχουν την απομόνωση της Ρωσίας.

Μετά τη Συνθήκη της Αμιένης (1802), με την οποία αναβαθμίστηκε ο ρόλος της Αγγλίας (που είχε καταλάβει τη Μάλτα το 1800), και το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1806, η Αγγλία έθεσε ως πρωταρχικό σκοπό της ανατολικής πολιτικής της την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Μ. Πέτρος	1682-1725
– Σουλεϊμάν Μεγαλοπρεπής	1520-1566
– Η Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊρνατζή	1774
– Εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο	1797-1798
– Καταστροφή του γαλλικού στόλου στο Αμπουκίρ	1798
– Οι Άγγλοι εγγυώνται την εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για οκτώ χρόνια	1799
– Οι Άγγλοι καταλαμβάνουν τη Μάλτα	1800
– Η Συνθήκη της Αμιένης	1802

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Αξιοποιώντας τις γνώσεις σας και από τα προηγούμενα κεφάλαια να εξηγήσετε τους λόγους κάμψης της οθωμανικής δύναμης από το 17ο αι. και εξής.

Απάντηση:

α) Το τέλος των κατακτήσεων σήμανε κάμψη του μαχητικού ζήλου των Τούρκων. Οι Οθωμανοί αρνήθηκαν να ακολουθήσουν την εξέλιξη της Δύσης καθώς ήταν προσκολλημένοι στο παρελθόν.

β) Οι Οθωμανοί ασχολήθηκαν με τον πόλεμο και τη διοίκηση, όχι με την οικονομία. Την κατάσταση χειροτέρεψαν οι Ανακαλύψεις και η αθρόα εισροή του αμερικανικού χρυσού και αργύρου.

γ) Η Δύση διείσδυσε οικονομικά στην αυτοκρατορία (διομολογήσεις). Η οικονομία της αυτοκρατορίας εξαρτιόταν από τους Δυτικούς.

δ) Η ύπαιθρος εγκαταλείφθηκε, εξαιτίας της υπερβολικής φορολογίας και των καταπιέσεων που υφίστανται οι αγροτικοί πληθυσμοί.

ε) Η εξουσία του Σουλτάνου μειώθηκε, ενώ αυξήθηκε η δύναμη της Αυλής (Μέγας Βεζίρης).

στ) Η επέκταση του θεσμού της εκμίσθωσης των δημοσίων εσόδων οδήγησε στην ισχυροποίηση των διοικητών μεγάλων επαρχιών.

ζ) Το τιμαριωτικό σύστημα παρήκμασε. Οι τιμαριούχοι μετέβαλαν τα τιμάρια σε προσωπική ιδιοκτησία.

η) Εξαιτίας του παραπάνω λόγου, παρήκμασε ο θεσμός των σπαχίδων, ενώ φαινόμενα παρακμής και αποδιοργάνωσης παρουσιάστηκαν στους γενίτσαρους και στο στόλο.

2η Ερώτηση: Να απαριθμήσετε τους λόγους για τους οποίους η εμπορική διείσδυση της Δύσης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε αρνητικά αποτελέσματα για την οικονομία της.

Απάντηση:

α) Η ναυτιλία και το εμπόριο πέρασαν στα χέρια των ιταλικών κρατών αρχικά, αργότερα και των Ελλήνων. Όλοι αυτοί ωφελήθηκαν τα μέγιστα από την αποχή των Οθωμανών από τις δραστηριότητες αυτές.

β) Ήδη από το 16ο αι. η Πύλη είχε υπογράψει τις περίφημες διομολογήσεις με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Επρόκειτο για εμπορικές συμφωνίες αποικιακού τύπου, με τις οποίες η Οθωμανική Αυτοκρατορία εκχώρησε στις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες σημαντικά εμπορικά προνόμια.

3η Ερώτηση: Πώς δημιουργήθηκε το Ανατολικό Ζήτημα; Να προσδιορίσετε τη στάση καθεμιάς από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις και να την ερμηνεύσετε.

Απάντηση:

Το 1672 η Οθωμανική Αυτοκρατορία έφτασε στο απόγειο της επέκτασής της. Από εκεί και πέρα άρχισε η εδαφική συρρίκνωση της αυτοκρατορίας, ύστερα μάλιστα από κάθε αναμέτρησή της με τις ευρωπαϊκές χώρες. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη γένεση του Ανατολικού Ζητήματος, του ζητήματος της τύχης δηλαδή αυτών των εδαφών.

- Η Ρωσία, με τη Συνθήκη του Κουτσούκ Καϊναρτζή (1774), καθιερώνεται ως δύναμη που διεκδικούσε τμήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ρωσία, με κάποιες περιστασιακές εξαιρέσεις, ακολούθησε επεκτατική πολιτική εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, θέλοντας να επεκταθεί προς τις «θερμές» θάλασσες μέσω των Στενών και του Αιγαίου.

- Ήδη από το 17ο αι. η Αυστρία ενδιαφερόταν να μετάσχει στο διαμελισμό της

Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αν και τελικά οι βλέψεις της περιορίστηκαν κυρίως στα Βαλκάνια, καθώς δε διέθετε σοβαρή βιομηχανική υποδομή.

• Το ενδιαφέρον της Αγγλίας για την Οθωμανική Αυτοκρατορία γεννήθηκε μετά την εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο (1797- 1798). Τους προηγούμενους αιώνες η Αγγλία είχε συνάψει διομολογήσεις με την Πύλη. Στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αι. οι Άγγλοι επιχειρούσαν διείσδυση στην Ινδία ως αντιστάθμιση της απώλειας των αμερικανικών αποικιών. Γι' αυτό ενδιαφέρθηκαν πολύ να εντάξουν την Αίγυπτο και την Α. Μεσόγειο στην αγγλική σφαίρα επιρροής. Για τον ίδιο λόγο αναβαθμίστηκαν τα Στενά και ο Εύξεινος Πόντος, αν και εκεί ο κίνδυνος προερχόταν από τη Ρωσία κυρίως.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Οι διομολογήσεις** (σελ. 188 του σχολικού βιβλίου)

Οι διομολογήσεις ήταν εμπορικές συμφωνίες κατά τις οποίες η Οθωμανική Αυτοκρατορία παραχωρούσε εμπορικά προνόμια σε ευρωπαϊκά κράτη με αντάλλαγμα τη φιλία τους. Το καθεστώς των διομολογήσεων καταργήθηκε με τη συνθήκη της Λωζάνης το 1923. Οι διομολογήσεις απέβησαν σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφού κατέληξαν στην αποικιακή εκμετάλλευση των Οθωμανών από τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης.

✓ **Διοικητική και κοινωνική αποσύνθεση** (σελ. 189 του σχολικού βιβλίου)

Ο Τούρκος ποιητής Yusuf Nabi περιγράφει την αποδιοργάνωση και τη διάφθορα στον τομέα της επαρχιακής διοίκησης. Οι διοικητές φοβούνταν την ανάκληση, πλήρωναν τόκους για τα δάνεια που είχαν συνάψει για να πάρουν το αξίωμα και δεν μπορούσαν να βρουν πουθενά χρήματα, αφού η παρακμή ήταν γενικευμένη. Στην ίδια κατάσταση βρίσκονταν όλοι οι προύχοντες των επαρχιών, που ήταν πλεονέκτες και θα έκαναν τα πάντα για το χρήμα.

✓ **Το τιμαριωτικό σύστημα** (σελ. 189 του σχολικού βιβλίου)

Η αποτελεσματική διοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στηριζόταν στο σύστημα των τιμαριών. Ο Σουλτάνος εκχωρούσε τις γαίες της επικράτειας σε αντιπροσώπους του με τη μορφή τιμαρίου, ζιαμετίου και χασίου.

Το κράτος παραχωρούσε την ισόβια επικαρπία του δικαιώματος είσπραξης ορισμένων φόρων στους δικαιούχους, με τον όρο ότι θα ανταποκρίνονταν σε συγκεκριμένες διοικητικές ή στρατιωτικές υποχρεώσεις. Αν αυτές δεν εκπληρώνονταν, το κράτος μπορούσε να ανακαλέσει το τιμάριο. Με την παρακμή τα τιμάρια μετατράπηκαν σταδιακά σε ιδιωτικά τσιφλίκια και οι χωρικοί που τα καλλιεργούσαν περνούσαν δύσκολες ώρες. Η παρακμή του τιμαριωτικού συστήμα-

τος προκάλεσε και τη διάλυση του επίλεκτου στρατιωτικού σώματος των σπαχήδων τιμαριούχων.

✓ **Η χώρα της συμφοράς** (σελ. 190 του σχολικού βιβλίου)

Σε αυτό το κείμενο περιγράφεται η πλήρης αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Παντού η χώρα ήταν σχεδόν έρημη. Πολλές ασθένειες, λιμοί και επιδημίες είχαν απλωθεί στη χώρα. Πτώματα και όργανα βασανισμού έδιναν την εικόνα. Η φτώχεια είχε κυριαρχήσει και λόγω της έλλειψης αστυνομίας δεν μπορούσε κανείς να ζει ήρεμα και με ασφάλεια. Αποδιοργάνωση υπήρχε σε όλους τους τομείς.

✓ **Το Ανατολικό Ζήτημα** (σελ. 190 του σχολικού βιβλίου)

Το ζήτημα της τύχης των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είναι το λεγόμενο Ανατολικό ζήτημα. Οι Μεγάλες Δυνάμεις ήθελαν φυσικά να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα και να αποφύγουν τις ενδοευρωπαϊκές συγκρούσεις. Έτσι, σταδιακά η Οθωμανική Αυτοκρατορία οδηγήθηκε σε εδαφική συρρίκνωση.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Το β΄ μισό του 17ου αι. η Οθωμανική Αυτοκρατορία εισέρχεται σε κατάσταση...

- α. ανάπτυξης
- β. στασιμότητα
- γ. παρακμής

Απάντηση: γ

2. Οι Τούρκοι απέφευγαν να ασχολούνται με...

- α. τις θετικές επιστήμες
- β. τη ναυπηγική
- γ. τις ξένες γλώσσες

Απάντηση: γ

3. Ο χαρακτήρας του οθωμανικού κράτους ήταν...

- α. ομοσπονδιακός
- β. θεοκρατικός
- γ. συγκεντρωτικός

Απάντηση: β

4. Η οθωμανική κοινωνία παρέμεινε... στη βάση της.

- α. αγροτική
- β. εμπορική
- γ. βιοτεχνική

Απάντηση: α

5. Οικονομικές πρωτοβουλίες ανέλαβαν κυρίως οι...

- α. Βούλγαροι
- β. Εβραίοι
- γ. Έλληνες

Απάντηση: γ

6. Η εισροή αμερικανικού χρυσού και αργύρου οδήγησε στη(ν)... του τουρκικού νομίσματος.

- α. σταθεροποίηση
- β. υποτίμηση
- γ. ανατίμηση

Απάντηση: β

7. Οι εμπορικές συμφωνίες των ευρωπαϊκών χωρών με την Οθωμανική Αυτοκρατορία ονομάζονταν...

- α. διομολογήσεις
- β. μούλια
- γ. ζιαμέτια

Απάντηση: α

8. Από το 17ο αι. και μετά η εξουσία του Σουλτάνου ...

- α. αυξάνεται
- β. μειώνεται
- γ. μένει αδιατάρακτη

Απάντηση: β

9. Το τιμαριωτικό σύστημα...

- α. ενισχύθηκε
- β. άρχισε να παρακμάζει μετά το β΄ μισό του 18ου αι.
- γ. κατέρρευσε

Απάντηση: γ

10. Ο θεσμός γενιτσάρων...

- α. ήκμασε
- β. παρήκμασε
- γ. καταργήθηκε

Απάντηση: β

11. Βλέποντας οι λαοί της Βαλκανικής την αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας,...

- α. επιχειρούσαν να απελευθερωθούν
- β. έμειναν ασταθείς
- γ. υποτάσσονταν πιο πολύ ακόμη

Απάντηση: α

12. Μετά τη Συνθήκη του Κιουτσιούκ Καϊναρτζή, η Ρωσία προσπάθησε να επεκταθεί προς...

- α. το νότο
- β. την ανατολή
- γ. τη δύση

Απάντηση: α

B΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Η ανάσχεση της κατακτητικής ορμής είχε ως συνέπεια την αύξηση των δημοσίων εσόδων, αφού οι Τούρκοι ασχολήθηκαν περισσότερο με τη γεωργία.
2. Οι γεωγραφικές Ανακαλύψεις προκάλεσαν πολλαπλή ζημία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.
3. Τα δημόσια αξιώματα δίνονταν κατόπιν πλειστηριασμού.
4. Ο δημόσιος πλούτος αυτή την εποχή ξοδεύεται με μεγάλη προσοχή.
5. Μετά το Σουλειμάν το Μεγαλοπρεπή (1520-1566), οι περισσότεροι Σουλτάνοι διακρίθηκαν για τις διοικητικές τους ικανότητες.
6. Οι Σουλτάνοι ως το 18ο αι. ζούσαν μια ζωή λιτή και μετρημένη.

7. Οι Πασάδες μεγάλων επαρχιών απέκτησαν μεγάλη διοικητική και οικονομική δύναμη, εξαιτίας της εκμετάλλευσης των δημοσίων εσόδων.
8. Οι τιμαριούχοι, για να επιβιώσουν, μετέτρεπαν τα τιμάριά τους, που είχαν δημόσιο χαρακτήρα, σε προσωπικές ιδιοκτησίες.
9. Ο στόλος σιγά σιγά αποδιοργανώθηκε.
10. Με τη Συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699), η Οθωμανική Αυτοκρατορία πέτυχε τη μεγαλύτερη επέκτασή της.
11. Κάθε αναμέτρηση της Τουρκίας το 18ο αι. κ. εξής με τις ευρωπαϊκές χώρες οδηγούσε στην εδαφική συρρίκνωσή της.
12. Με τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή προβάλλεται ο ρόλος της Αγγλίας και της Γαλλίας στην Ανατολή.
13. Σε μερικές περιπτώσεις (π.χ. Ναπολεόντιοι Πόλεμοι) η Ρωσία και η Τουρκία έφτασαν να γίνουν μέχρι και σύμμαχοι.
14. Η Αυστρία μόλις το 19ο αι. ενδιαφέρθηκε για τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
15. Οι Άγγλοι ήθελαν να επεκταθούν στις Ινδίες επειδή είχαν χάσει τις αμερικανικές αποικίες.
16. Μετά το 1815 η ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πήρε τη μορφή δόγματος για την Αγγλία.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 4, 5, 6, 10, 12, 14, 16

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Οι χριστιανοί, και από το 18ο αι. σχεδόν αποκλειστικά οι Φαναριώτες	α. απάλλαξε τους Άγγλους από την παρουσία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο
2. Η χρήση των νέων θαλάσσιων δρόμων μείωσε τη σημασία	β. ανώτατοι αξιωματούχοι του περιβάλλοντος του Σουλτάνου
3. Οι ευρωπαϊκές χώρες εκμεταλλεύτηκαν	γ. εντάσσονται, μεταξύ άλλων, το απελευθερωτικό κίνημα του Ρήγα και η ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας
4. Οι δυσβάστακτοι φόροι, η καταπίεση των κατοίκων της υπαίθρου από τα όργανα της επαρχιακής τουρκικής διοίκησης	δ. για τη διεύρυνση του ρόλου της Αγγλίας στη Μεσόγειο
5. Από το β΄ μισό του 16ου αι. εκποτί-	ε. προκάλεσε την εμφάνιση ενός νέου

- ζονται οι προερχόμενοι από το παιδομάζωμα
6. Κρίση εκδηλώθηκε και στο στρατό των γενιτσάρων, εξαιτίας κυρίως
7. Μέσα στο κλίμα αποσύνθεσης της αυτοκρατορίας
8. Η Αυστρία επιδίωκε
9. Η εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο
10. Η Αγγλία είχε συνάψει διομολογήσεις
11. Η καταστροφή του γαλλικού στόλου
12. Με συνθήκη που υπογράφηκε στις 5/1/1799 η Αγγλία εγγυώταν
13. Η Συνθήκη της Αμιένης αποτέλεσε ένα ακόμη βήμα
14. Αρχικά η Αγγλία ήταν αντίθετη
- παράγοντα στο διεθνές προσκήνιο σε σχέση με το Ανατολικό Ζήτημα, της Αγγλίας
- στ. την εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για οκτώ χρόνια
- ζ. των χειρσαίων δρόμων και των λιμανιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
- η. στην εκδήλωση και συνέχιση της Ελληνικής Επανάστασης
- θ. χρησιμοποιούνται ως διερχομένοι και διπλωμάτες.
- ι. επέκταση προς τα Βαλκάνια
- ια. της εγκατάλειψης του θεσμού του παιδομαζώματος και της έλλειψης πειθαρχίας.
- ιβ. με αποικιακό τρόπο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία
- ιγ. με την Οθωμανική Αυτοκρατορία ήδη από το 1580
- ιδ. ήταν μερικοί από τους λόγους εγκατάλειψης της υπαίθρου από τους χωρικούς το 18ο αι.

Απάντηση: 1θ, 2ζ, 3ιβ, 4ιδ, 5β, 6ια, 7γ, 8ι, 9ε, 10ιγ, 11α, 12στ, 13δ, 14η

7. Η πνευματική ζωή κατά το 17ο και 18ο αιώνα

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

1. Η ανάπτυξη των επιστημών και της φιλοσοφίας

• **Η Φιλοσοφία.** Επικρατεί ο **Εμπειρισμός** (Φραγκίσκος Βάκωνας, Νέο Όργανο) και ο **Ορθολογισμός** (Καρτέσιος), σύμφωνα με τον οποίο όλες οι γνώσεις πρέπει να υποβάλλονται στον έλεγχο της λογικής. Ο **Τζον Λοκ** (1632-1704) συνδυάζει τον Εμπειρισμό με τον Ορθολογισμό. Ο Ολλανδοεβραίος **Μπαρούχ Σπινόζα** ταυτίζει το Θεό με τη φύση. Ο **Λάιμπνιτς** (1646-1716) πιστεύει ότι τα όντα απο-

τελούνται από μονάδες. Ανάμεσα σε αυτές τις μονάδες υπάρχει μια προκατασκευασμένη αρμονία.

Οι πιο πολλοί φιλόσοφοι το 18ο αι. στρέφονται προς τον Εμπειρισμό και τη **Γνωσιολογία**. Ο **Εμμανουήλ Καντ** (1724-1804) με το έργο του *Κριτική του καθαρού λόγου* αμφισβητεί την ερμηνεία του κόσμου με βάση τη λογική.

Κορυφαίοι φιλόσοφοι είναι ο **Βολταίρος**, ο **Μοντεσκιέ**, ο **Ζαν Ζακ Ρουσσό**.

Σπουδαίος φορέας των ιδεών του Διαφωτισμού υπήρξε η **Εγκυκλοπαίδεια**. Ιδρυτής ήταν ο υλιστής φιλόσοφος **Ντιντερό**.

- **Οι φυσικές επιστήμες**. Ο Νεύτονας διατυπώνει τους νόμους της παγκόσμιας έλξης, ο Πασκάλ τους νόμους της ατμοσφαιρικής πίεσης, ο Λάιμπνιτς τον **απειροστικό λογισμό**, ο Γάλλος **Πασκάλ** τους νόμους της ατμοσφαιρικής πίεσης.

Το 18ο αι. αναπτύσσονται οι θετικές επιστήμες, με τη βοήθεια μάλιστα αρκετών κυβερνήσεων.

Έγιναν πολλές εφευρέσεις. Ο **Βενιαμίν Φραγκλίνος** κατασκεύασε το αλεξικέρανο, ο Ιταλός **Βόλτα** την πρώτη γαλβανική στήλη. Ο **Τζέιμς Βατ** τελειοποίησε την ατμομηχανή, ο **Λαβουαζιέ** διατύπωσε την αρχή της αφθαρσίας, ο **Λαμάρκ** συνέλαβε τη θεωρία της εξέλιξης των ειδών, ο **Μπυφόν** μίλησε για τη θεωρία της γεωλογικής εξέλιξης, ο Πρώσος **Φαρνάλτ**, ο Γάλλος **Ρεωμού** και ο Σουηδός **Κέλσιος** κατασκεύασαν τα πρώτα θερμομέτρα.

- **Η Ιστορία**. Σημαντικός ιστορικός είναι ο Ιταλός **Βίκο** (1688-1744). Ο Άγγλος **Εδουάρδος Γίββον** (1737-1794) στο έργο του *Παρακμή και πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας* ασχολείται όχι μόνο με πρόσωπα και τα γεγονότα αλλά γενικά με την ιστορία, αν και διάκειται εχθρικά προς το βυζαντινό πολιτισμό.

2. Η τέχνη

- **Η Λογοτεχνία**. Ο αιώνας ονομάζεται και αιώνας του Λουδοβίκου ΙΔ΄, γιατί αυτός ο ηγεμόνας βοήθησε πολύ στην ανάπτυξη των γαλλικών γραμμάτων. Η λογοτεχνία στη Γαλλία ακολουθεί το κλασικιστικό ρεύμα της εποχής, ενώ προτεραιότητα δόθηκε στην κάθαρση της γαλλικής γλώσσας.

Ο **Μολιέρος** (1622-1673) καταδικάζει την υποκρισία της εποχής του και διακωμωδεί την αστική τάξη. Ο **Πιερ Κορνέιγ** (1606-1684) έχει επηρεαστεί από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα. Ο **Ρακίνας** (1639-1699), εμπνέεται από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, και μάλιστα από τον Ευριπίδη. Ο **Λα Φονταίν** μιμείται τον Αίσωπο. Ο **Μπουαλώ** αφιερώθηκε στη σατιρική ποίηση, ο **Μπομαρσέ** και ο **Μαριβώ** διακρίθηκαν για τις κωμωδίες τους.

Προς το τέλος του 18ου αι. γεννιέται το κίνημα του **Ρομαντισμού**.

Στην Αγγλία Διακρίθηκαν ο **Ντάνιελ Ντεφόε** (1660-1731) με το *Ροβινσώνα*

Κρούσο και ο **Σουίφτ** (1667-1745) με τα *Ταξίδια του Γκιούλιβερ*. Η αγγλική λογοτεχνία χαρακτηρίζεται από ανθρωποκεντρισμό και ρεαλισμό.

Η γερμανική λογοτεχνία εισβάλλει με εντυπωσιακό τρόπο το β΄ μισό του 18ου αι. Κέντρο αυτής της εξέλιξης είναι το κίνημα **Θύελλα και Ορμή**, που στρέφεται προς το Ρομαντισμό, προς το συναίσθημα και τη γερμανική παράδοση. Ο **Βίνκελμαν** (1717-1768) θεωρείται ο ιδρυτής της επιστήμης της αρχαιολογίας. Κορυφαίος Γερμανός συγγραφέας ήταν ο **Γκαίτε** (1749-1832). Ο **Φάουστ** θεωρείται από τα μεγαλύτερα έργα του ανθρώπινου πνεύματος. Ο **Σίλλερ** (1759-1805) ήταν σπουδαίος ποιητής, θεωρητικός της τέχνης και της λογοτεχνίας και στα έργα του συνδυάζει την κλασική τραγωδία με το σαιξπηρικό θέατρο.

β. Οι εικαστικές τέχνες

Το 17ο αι. κυριαρχεί το **Μπαρόκ**. Διαφέρει σε πολλά σημεία από την τέχνη της Αναγέννησης, αν και προήλθε από αυτήν: κυριαρχούν οι καμπύλες, η πολυχρωμία, ο διακοσμητικός φόρτος, η θεατρικότητα, ο εντυπωσιασμός. Είναι η τέχνη των καθολικών ηγεμόνων. Με αυτή προσπαθούν να εξυμνήσουν τη δύναμη και το μεγαλείο τους.

Ο Φλαμανδός **Πέτερ Πάουλ Ρούμπενς** (1577-1640) διακρίνεται για τις πλούσιες, δυναμικές, τολμηρές και πολύχρωμες συνθέσεις. Έγινε διάσημος. Προώθησε την τέχνη του Μπαρόκ σε όλη την Ευρώπη.

Αν και ξεκίνησε από την Ιταλία (**Καροβάτζιο, Καράτσι**), αναπτύχθηκε περισσότερο στις Κάτω Χώρες. Ο **Ρέμπραντ** (1606-1669) διακρίνεται τον πλούτο των χρωμάτων, τη ζωντάνια των μορφών, τη γνώση του σκιοφωτισμού και το ψυχικό βάθος των προσωπογραφιών.

Ο **Βαν Ντάικ** (1599-1641) διακρίθηκε στον τομέα της προσωπογραφίας, ενώ ο **Γιαν Βερμέερ** (1632-1675) ασχολήθηκε με σκηνές εσωτερικών χώρων, τοπία και λίγες προσωπογραφίες. Αποδίδει αριστουργηματικά τα παιχνίδια του φωτός και την αρμονία των χρωμάτων.

Στην Ισπανία διακρίθηκε ο **Βελάσquez** (1599-1660) στην προσωπογραφία, όπου διακρίθηκε στη χρήση των φωτεινών χρωμάτων.

Ο **Μουρίλλο** (1617-1682) ζωγράφισε θρησκευτικά θέματα.

Στην Γαλλία υιοθετείται ο **Κλασικισμός**, που βρίσκεται σε αρμονία με τη γενικότερη πνευματική κίνηση. Αρχιτεκτονικό αριστούργημα ήταν τα ανάκτορα των Βερσαλλιών. Στη ζωγραφική ξεχωρίζει ο **Πουσσέν** (1594-1665), με το δυνατό λυρισμό του και την αγάπη του για τα αρχαία θέματα.

Από το 1730-1780 κυριαρχεί ο ρυθμός **Ροκοκό**, που αποτελεί συνέχεια του Μπαρόκ. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στον εσωτερικό χώρο, η διακόσμηση είναι πλούσια αλλά ευχάριστη.

Κύριος εκπρόσωπος του γαλλικού Ροκοκό είναι ο Γάλλος **Αντουάν Βατό** (1684-1721), ο οποίος απεικονίζει τη ζωή της αστικής τάξης. Η ψυχολογία των προσώπων αποδίδεται εξάισια, ενώ τα χρώματα είναι φωτεινά και η ατμόσφαιρα ονειρική. Το 1780 εμφανίστηκε μια νέα τάση, ο **Νεοκλασικισμός**. Κυριότερος εκπρόσωπος είναι ο **Νταβίντ** (1748-1825). Ο σπουδαιότερος νεοκλασικιστής της Ιταλίας ήταν ο γλύπτης **Κανόβα** (1757-1822).

Στην Ισπανία ο ζωγράφος **Γκόγια** (1746-1828) διακρίνεται για το πάθος, το ρεαλισμό, την πρωτοτυπία, το χιούμορ και το μυστικισμό με τα οποία αποδίδει τις μορφές.

γ. Η Μουσική

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της μουσικής έπαιξε η Εκκλησία και οι ηγεμόνες. Ο **Βιβάλντι** έγραψε κυρίως θρησκευτική μουσική, ο **Χαίντελ** κυρίως ορατόρια, ο **Χάυδν** συμφωνίες, σονάτες, ορατόρια κ.ά. Κορυφαίοι μουσουργοί ήταν ο **Μότσαρτ** (1756-1791), που έγραψε σπουδαία έργα μουσικού θεάτρου: μελοδράματα, συμφωνίες, σονάτες κ.ά., όπου συνδυάζει το μεγαλείο, τη χάρη και την απλότητα. Σπουδαίος ήταν και ο **Μπετόβεν** (1770-1827). Το έργο του διακρίνεται για το βάθος των αισθημάτων και τη δύναμη της έκφρασης.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
α. Φιλοσοφία	
– Καρτέσιος	1596-1650
– Τζον Λοκ	1632-1704
– Λάιμπνιτς	1646-1716
– Εμμανουήλ Καντ	1724-1804
β. Φυσικές επιστήμες	
– Λάιμπνιτς	1646-1716
– Βενιαμίν Φραγκλίνος	1706-1790
– Τζέιμς Βατ	1736-1819
– Βόλτα	1745-1827
γ. Ιστορία	
– Βίκο	1688-1744
– Εδουάρδος Γίββων	1737-1794

δ. Λογοτεχνία	
– Πιερ Κορνέγ	1606-1684
– Λα Φονταίν	1621-1695
– Μολιέρος	1622-1673
– Μπουαλό	1636-1711
– Ρακίνας	1639-1699
– Ντάνιελ Ντεφόε	1660-1731
– Τζόναθαν Σουίφτ	1667-1745
– Μαριβώ	1688-1763
– Βίνκελμαν	1717-1768
– Μπομαρσέ	1732-1799
– Γκαίτε	1749-1832
– Σίλλερ	1759-1805
ε. Εικαστικές τέχνες	
– Ρούμπενς	1577-1640
– Πουσσέν	1594-1665
– Βαν Ντάικ	1599-1641
– Βελάσκεθ	1599-1660
– Κυριαρχία Μπαρόκ	17ος αι.
– Ρέμπραντ	1606-1669
– Μουρίλλο	1617-1682
– Γιαν Βερμέερ	1632-1675
– Ζαν Αντουάν Βατό	1648-1721
– Ροκοκό	1730-1780
– Γκόγια	1746-1828
– Νταβίντ	1748-1825
– Εμφάνιση Κλασικισμού	1780
στ. Μουσική	
– Βιβάλντι	1678-1741
– Μπαχ	1685-1750
– Χαίντελ	1685-1759
– Μότσαρτ	1756-1791
– Μπετόβεν	1770-1827

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιοι οι κυριότεροι φιλόσοφοι του 17ου αι. και ποιο το έργο τους;

Απάντηση:

Είναι ο Βάκωνας, ο οποίος με το έργο του *Νέο Όργανο* θεμελίωσε τον Εμπειρισμό. Ο Καρτέσιος θεμελίωσε τον Ορθολογισμό. Ο Τζον Λοκ συνδυάζει τον Εμπειρισμό με τον Ορθολογισμό. Ο Σπινόζα τονίζει το Θεό με τη φύση («*Ηθική*»), ενώ ο Λάμπνιτς πιστεύει ότι όλα τα όντα αποτελούνται από μονάδες μεταξύ των οποίων υπάρχει αρμονία.

2η Ερώτηση: Ποιο το περιεχόμενο των θεατρικών έργων τα οποία έγραψε ο Μολιέρος;

Απάντηση:

Ο Μολιέρος έγραψε κωμωδίες στις οποίες καταδικάζει την υποκρισία της εποχής του και την αστική τάξη.

3η Ερώτηση: Να δώσετε τον ορισμό του Μπαρόκ και να αναφέρετε σε ποιες χώρες διαδόθηκε ιδιαίτερα.

Απάντηση:

α) Τέχνη Μπαρόκ ονομάζουμε την τεχνοτροπία που αναπτύχθηκε κατά το 17ο αι. με κύρια χαρακτηριστικά: κυριαρχούν οι καμπύλες, η πολυχρωμία, ο διακοσμητικός φόρτος, η θεατρικότητα, ο εντυπωσιασμός. Είναι η τέχνη των καθολικών ηγεμόνων. Με αυτή προσπαθούν να εξυμνήσουν τη δύναμη και το μεγαλείο τους.

β) Διαδόθηκε κυρίως στις Κάτω Χώρες, αν και ξεκίνησε από την Ιταλία.

4η Ερώτηση: Τι εκφράζει ο ρυθμός ροκοκό;

Απάντηση:

Εκφράζει τους πλούσιους αστούς, οι οποίοι στρέφονται στον εσωτερικό χώρο, όπου κυριαρχεί η χάρη και η κομψότητα.

5η Ερώτηση: Ποια φιλοσοφικά ρεύματα κυριαρχούν το 17ο αιώνα και ποιοι ήταν οι κυριότεροι εκπρόσωποί τους;

Απάντηση:

Το 17ο αι. κυριαρχούν ο Εμπειρισμός, με κυριότερο εκπρόσωπο το Φραγκίσκο Βάκωνα, και ο Ορθολογισμός, με κυριότερο εκπρόσωπο τον Καρτέσιο.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Πώς θα χαρακτηρίζατε τη γαλλική λογοτεχνία το 17ο αι.; Ποιο ρεύμα ακολουθεί;

Απάντηση:

Ο αιώνας ονομάζεται και Αιώνας του Λουδοβίκου ΙΔ΄, γιατί αυτός ο ηγεμόνας βοήθησε πολύ στην ανάπτυξη των γαλλικών γραμμάτων. Η λογοτεχνία στη Γαλλία ακολουθεί το κλασικιστικό ρεύμα της εποχής, ενώ προτεραιότητα δόθηκε στην κάθαρση της γαλλικής γλώσσας.

2η Ερώτηση: Ποια ήταν η εξέλιξη της ζωγραφικής στις Κάτω Χώρες το 17ο αι.;

Απάντηση:

Ο Πέτερ Πάουλ Ρούμπενς διακρίνεται για τις πλούσιες, δυναμικές, τολμηρές και πολύχρωμες σκηνές. Έγινε διάσημος, προώθησε την τέχνη του Μπαρόκ σε όλη την Ευρώπη.

Ο Ρέμπραντ διακρίνεται για τον πλούτο των χρωμάτων, τη ζωντάνια των μορφών, τη γνώση του σκιοφωτισμού και το ψυχικό βάθος των προσωπογραφιών.

Ο Βαν Ντάικ διακρίθηκε στον τομέα της προσωπογραφίας, ενώ ο Γιαν Βεεμμέρ ασχολήθηκε με σκηνές εσωτερικών χώρων και τοπία.

3η Ερώτηση: Ποιοι είναι οι σπουδαιότεροι Γερμανοί λογοτέχνες αυτή την εποχή;

Απάντηση:

Κορυφαίος Γερμανός συγγραφέας ήταν ο Γκαίτε. Ο Φάουστ θεωρείται από τα μεγαλύτερα έργα του ανθρώπινου πνεύματος. Ο Σίλλερ ήταν σπουδαίος ποιητής, θεωρητικός της τέχνης και της λογοτεχνίας και στα έργα του συνδυάζει την κλασική τραγωδία με το σαιξπηρικό θέατρο.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ [ΠΗΓΕΣ]

✓ **Η μετακομιδή των λειψάνων του Βολταίρου** (σελ. 192 του σχολικού βιβλίου)

Ο Αδαμάντιος Κοραΐς δίνει μια περιγραφή της κηδείας του Βολταίρου. Είναι μια εικόνα μιας λαμπρότατης τελετής, γεμάτης μεγαλοπρέπεια. Τα πλήθη συνέρρεαν, για να τιμήσουν τόσο το πρόσωπο, όσο και το έργο του Βολταίρου.

✓ **Νόμος, ελευθερία και ισότητα** (σελ. 192 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ρουσσό μιλά για την αξία των νόμων που έχουν εγκριθεί από το λαό. Λέει ότι ο νόμος υφίσταται για να προστατέψει τα υπέρτατα αγαθά της ελευθερίας και της ισότητας.

✓ **Η πολιτική εξουσία και η ελευθερία των πολιτών** (σελ. 192 του σχολικού βιβλίου)

Ο Ντιντερό τονίζει την σημασία της ελευθερίας κάθε ανθρώπου. Επίσης, λέει ότι κανένας ηγεμόνας δεν έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί τους υπηκόους του παραβιάζοντας το δικαίωμά τους στην ελευθερία.

✓ **Ο αγγλικός κοινοβουλευτισμός** (σελ. 192 του σχολικού βιβλίου)

Ο Βολταίρος εκθειάζει τον αγγλικό κοινοβουλευτισμό, θεωρώντας τον ως το πιο σοφό σύστημα που μπορεί να οδηγήσει σε εξέλιξη τη χώρα και να κρατήσει υπό έλεγχο την εξουσία.

✓ **Χαρακτηρισμός του Ζαν Ζακ Ρουσσό** (σελ. 193 του σχολικού βιβλίου)

Ο Κέννεθ Κλάρκ σχολιάζει το Ρουσσό. Τον χαρακτηρίζει μεγαλοφυΐα και τονίζει ότι ήταν ένα από τα πιο πρωτότυπα πνεύματα όλων των εποχών και πολύ δημιουργικός. Ως ελαττώματά του προσάπτει ότι ήταν μοναχικός και φιλύππος, αλλά το κυριότερο ήταν ότι έλεγε πάντα αυτά που πίστευε, με αποτέλεσμα να διωχθεί άγρια σε πολλές φάσεις της ζωής του.

✓ **Η ευρωπαϊκή λογοτεχνία** (σελ. 194 του σχολικού βιβλίου)

Το κείμενο αναφέρει ότι η λογοτεχνία του 1500-1775 έδωσε έκφραση σε πανανθρώπινα ενδιαφέροντα. Η ποίηση, το δράμα και η πεζογραφία της εποχής εξέφραζαν όλες τις πλευρές της ανθρώπινης ζωής με απλό και συγκινητικό τρόπο.

Όπως είναι φυσικό, η λογοτεχνία φανέρωσε τις ιδιομορφίες της εποχής της.

✓ **Ο καλλιτέχνης και η ηθική** (σελ. 194 του σχολικού βιβλίου)

Ο Φρίντριχ Σίλλερ επισημαίνει ότι ο καλλιτέχνης μπορεί να αποφύγει τη δια-

φθορά της εποχής του περιφρονώντας τη γνώμη της. Ακόμη ότι ο καλλιτέχνης πρέπει να έχει υψηλές αξίες και να μην ενδιαφέρεται τόσο για τα υλικά πράγματα.

✓ **Η αισθητική παιδεία του λαού** (σελ. 195 του σχολικού βιβλίου)

Ο Φρ. Σίλλερ διαπιστώνει ότι σε κάθε εποχή που οι τέχνες άκμαζαν δεν υπήρχε παράλληλα και ακμή των ηθών και των αξιών.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Α΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Επιλέξτε το σωστό:

1. Ιδιαίτερα δημιουργική το 17ο αιώνα είναι η γαλλική ...

- α. λογοτεχνία
- β. ζωγραφική
- γ. γλυπτική

Απάντηση: α

2. Το Μπαρόκ δέχτηκε έμπνευση από το θρησκευτικό ενθουσιασμό των...

- α. προτεσταντών
- β. καθολικών
- γ. ορθοδόξων

Απάντηση: β

3. Τον Ορθολογισμό και την κριτική σκέψη θεμελίωσε ο...

- α. Πασκάλ
- β. Καρτέσιος
- γ. Λάμπνιτς

Απάντηση: β

4. Πρόδρομος του Διαφωτισμού, που μίλησε για τις ατομικές ελευθερίες, ήταν

- ο...
- α. Βάκωνας

- β. Σπινόζα
- γ. Τζον Λοκ

Απάντηση: γ

5. Ο Άγγλος Νεύτων διατύπωσε τους νόμους...

- α. της παγκόσμιας έλξης
- β. της βαρύτητας
- γ. του ηλιοκεντρικού συστήματος

Απάντηση: α

6. Η πολιτιστική άνθιση στη(ν).. οφείλεται κατά πολύ στην ενθάρρυνση από το Βασιλιά.

- α. Αγγλία
- β. Γαλλία
- γ. Ισπανία

Απάντηση: β

7. Ο Πιερ Κορνέιγ αντλεί τα θέματά του από...

- α. την υποκρισία της εποχής
- β. την αστική τάξη
- γ. την αρχαιότητα

Απάντηση: γ

8. Η τεχνοτροπία Μπαρόκ χαρακτηρίζεται από...

- α. διακοσμητικό φόρτο
- β. λιτότητα
- γ. ασυμμετρία

Απάντηση: α

9. Ο Ισπανός Βελάσκειθ ήταν ζωγράφος, πρόδρομος του...

- α. Εξπρεσιονισμού
- β. Σουρεαλισμού
- γ. Ιμπρεσιονισμού

Απάντηση: γ

10. Ο Φλαμανδός Βαν Ντάικ ήταν ένας από τους σημαντικότερους...

- α. συγγραφείς
- β. προσωπογράφους

γ. γλύπτες

Απάντηση: β

11. Ο μεγαλύτερος ιδεαλιστής Γερμανός φιλόσοφος είναι ο...

α. Καντ

β. Χέντερ

γ. Έγγελος

Απάντηση: α

12. Καινούρια δύναμη στη λογοτεχνία ήταν η...

α. Ελβετία

β. Ισπανία

γ. Γερμανία

Απάντηση: γ

13. Ο Μπομαρσέ ασχολήθηκε με...

α. το δράμα

β. την όπερα

γ. την κωμωδία

Απάντηση: γ

14. Ο Σουίφτ έγραψε...

α. τον *Ολιβερ Τουίστ*

β. τα *Ταξίδια του Γκιούλιβερ*

γ. το *Ροβινσώνα Κρούσο*

Απάντηση: β

15. Ο Σίλλερ επηρεάστηκε από το...

α. Διαφωτισμό

β. Νεοκλασικισμό

γ. Ρομαντισμό

Απάντηση: α

16. Ο Ιταλός Βόλτα εφήυρε...

α. αλεξιμέραυνο

β. τη γαλβανική στήλη

γ. τον τηλέγραφο

Απάντηση: β

17. Από το 1730-1780 κυριαρχεί στην τέχνη ο ρυθμός...

- α. Μπαρόκ
- β. ροκοκό
- γ. της Αναγέννησης

Απάντηση: β

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι λανθασμένες;

1. Το 17ο αι. επικρατεί ο Ησυχασμός.
2. Ο Τζον Λοκ συνδύαζε τον Εμπειρισμό με τον Ορθολογισμό.
3. Ο φιλόσοφος Λάιμπνιτς υποστήριζε ότι όλα τα όντα αποτελούνται από μονάδες· μεταξύ τους υπάρχει μια προκατασκευασμένη αρμονία.
4. Ο Νεύτων διατύπωσε τους νόμους της ατμοσφαιρικής πίεσης.
5. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην καλλιέργεια της λατινικής γλώσσας.
6. Το παγκόσμιο θέατρο προωθήθηκε με τους δραματουργούς Μολιέρο, Ρακίνα και Κορνέιγ.
7. Ο Μολιέρος στα έργα του διακωμωδεί την αστική τάξη και καταδικάζει την υποκρισία της εποχής.
8. Οι Φλαμανδοί και Ολλανδοί ζωγράφοι επηρεάστηκαν από τους Ιταλούς Καραβάτζιο και Καράτσι και διαμόρφωσαν ένα δικό τους στιλ.
9. Το μπαρόκ είναι η τέχνη του απλού λαού.
10. Ο Μουρίλλο ζωγράφιζε κυρίως σκηνές εσωτερικών χώρων σπιτιών.
11. Η γαλλική τέχνη υιοθετεί τον Κλασικισμό, που έδωσε σπουδαία αρχιτεκτονικά έργα.

Απάντηση: Λανθασμένες είναι οι: 1, 4, 5, 9, 10.

Γ΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Αντιστοιχίστε τις προτάσεις της ομάδας Α με αυτές της ομάδας Β

A	B
1. Στη ζωγραφική κυριαρχούν	α. τον Ορθολογισμό
2. Ο Σπινόζα ήταν	β. τον Ευριπίδη
3. Ο Καρτέσιος θεμελίωσε	γ. την απασχόληση με τα γράμματα
4. Ο Λάιμπνιτς εισήγαγε	δ. στην ηθικοπλαστική και σατιρική ποίηση
5. Ο Λουδοβίκος ΙΔ΄ ενθάρυνε	ε. πανθεϊστής
6. Ο Γάλλος Μπουαλό αφιερώθηκε	στ. τον Αίσωπο

7. Ο Λα Φονταίν μιμείται ζ. τον απειροστικό λογισμό
 8. Ο Ρακίνας μιμείται η. οι κάτω Χώρες και η Ισπανία

Απάντηση: 1η, 2ε, 3α, 4ζ, 5γ, 6δ, 7στ, 8β

A

1. Το Μπαρόκ είναι η τέχνη
2. Σπουδαίος ζωγράφος του Μπαρόκ ήταν
3. Σπουδαίος Φλαμανδός προσωπογράφος ήταν
4. Ο Βελάσκεθ ήταν αριστοτέχνης
5. Αριστοτέχνης στη ζωγραφική Μπαρόκ ήταν
6. Ο Κλασικισμός υιοθετήθηκε από τη
7. Ο Ρέμπραντ ήταν ο μεγαλύτερος
8. Ο Μπετόβεν διακρίνεται για

Απάντηση: 1β, 2στ, 3δ, 4ε, 5η, 6γ, 7ζ, 8α

B

- α. το βάθος των αισθημάτων
- β. των ηγεμόνων
- γ. Γαλλία
- δ. ο Βαν Ντάικ
- ε. στη χρήση των φωτεινών χρωμάτων
- στ. ο Πέτερ Πάουλ Ρούμπενς
- ζ. ζωγράφος της Ολλανδικής Σχολής.
- η. ο Ρούμπενς

8. Η ελληνική πνευματική και καλλιτεχνική δημιουργία κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ως το 1600 η Ελλάδα είναι βυθισμένη στο πνευματικό σκοτάδι. Λίγα σχολεία λειτουργούν, οι λόγιοι έχουν καταφύγει στη Δύση. Μετά το 1600 εμφανίζεται ο πατριάρχης **Κύριλλος Λούκαρις** (1572-1638), που ίδρυσε σχολεία.

Σημαντικό ρόλο παίζει και ο **Θεόφιλος Κορυδαλέας** (1572-1646), ο οποίος πίστευε ότι η θεολογία έπρεπε να χωριστεί από τη φιλοσοφία.

Το 16ο και 17ο αι. οι τέχνες και τα γράμματα στην Κρήτη ακμάζουν, καθώς συνδυάζουν Δυτικά αναγεννησιακά στοιχεία, τη βυζαντινή παράδοση και τα ντόπια στοιχεία. Σημαντικά έργα είναι η *Ερωφίλη* του Γεώργιου Χορτάτση, η *Θυσία του Αβραάμ* και ο *Ερωτόκριτος* του **Βιτσέντζου Κορνάρου**. Μετά το 1669 τα προϊόντα του κρητικού πολιτισμού μεταφέρονται στα Επτάνησα.

Κατά το 16ο αι. συνεχίζεται η βυζαντινή παράδοση στην ηπειρωτική Ελλάδα, η οποία όμως διακρίνεται για τον έντονα συντηρητικό χαρακτήρα της, επειδή κυριαρχεί η προσκόλληση στην παράδοση και η αντίσταση σε καθετί ευρωπαϊκό.

Η οικονομική ανάπτυξη των κρητικών πόλεων συντέλεσε στην ανάπτυξη της **Κρητικής Σχολής**. Το 16ο αι. κυριαρχεί ο **Θεοφάνης Στρελίτζας Μπαθάς (Θεοφάνης ο Κρης)**, ο οποίος συνδυάζει παλαιολόγια στοιχεία με Δυτικά. Ένας άλλος έξοχος αγιογράφος, που συνδυάζει το παλιό με το νέο, είναι ο **Μιχαήλ Δαμασκηνός**. Αξιόλογοι ζωγράφοι είναι ο **Γ.Γκλότζας** και ο **Θεοδ. Πουλάκης**. Γενικά, οι Κρητικοί ζωγράφοι παρουσιάζουν ένα γόνιμο συνδυασμό της μεταβυζαντινής τέχνης με τα Δυτικά ρεύματα. Μετά το 1669 πολλοί Κρητικοί ζωγράφοι κατέφυγαν στα Επτάνησα. Σπουδαίος Επτανήσιος ζωγράφος αυτής της περιόδου είναι ο **Ηλίας Μόσκος**.

Στα τέλη του 17ου αι. χτίζεται μεγάλος αριθμός μοναστηριών και ο αριθμός των ζωγράφων αυξάνεται. Οι Επτανήσιοι καλλιτέχνες δέχονται κρητικές και Δυτικές επιρροές. Σημαντικοί εκπρόσωποι αυτής της τέχνης είναι: ο **Π. Δοξαράς** και ο γιος του **Νικόλαος** καθώς και ο **Νικόλαος Κουτούζης**.

Μέσα στο κλίμα αυτό αναδείχθηκαν ο **Διονύσιος Σολωμός** και ο **Ανδρέας Κάλβος**.

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας ανθεί ο **ελληνικός λαϊκός πολιτισμός**, ο οποίος έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα αλλά και στο Βυζάντιο. Υψηλότερη πνευματική δημιουργία αυτή την περίοδο αναδεικνύεται το **δημοτικό τραγούδι**.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
– Μιχαήλ Δαμασκηνός	1530-1591
– Κύριλλος Λούκαρης	1572-1638
– Θεόφιλος Κορυδαλλέας	1572-1646
– Νικόλαος Κουτούζης	1741-1813
– Διονύσιος Σολωμός	1798-1857
– Ανδρέας Κάλβος	πέθανε το 1865

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

Στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου

1η Ερώτηση: Ποιοι είναι οι κυριότεροι εκπρόσωποι της Κρητικής Σχολής κατά το 16ο αιώνα;

Απάντηση:

Το 16ο αι. κυριαρχεί ο Θεοφάνης Στρελίτζας Μπαθάς (Θεοφάνης ο Κρης). Συνδυάζει την παλαιολόγια παράδοση με Δυτικά πρότυπα.

Ο Μιχαήλ Δαμασκηνός ζωγραφίζει περιφημες φορητές εικόνες. Άλλος σπουδαίος ζωγράφος είναι ο Γεώργιος Κλότζας, ο Εμμανουήλ Τζάνες Μπουνιαλής και ο Θεόδωρος Πουλάκης.

2η Ερώτηση: Ποια είναι τα κυριότερα έργα της κρητικής λογοτεχνίας;

Απάντηση:

Είναι ο *Ερωτόκριτος* και η *θυσία του Αβραάμ* του Βιτσέντζου Κορνάρου και η *Ερωφίλη* του Γεωργίου Χορτάση.

3η Ερώτηση: Πώς εκφράζεται ο λαϊκός πολιτισμός ο οποίος αναπτύσσεται κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας στον ελληνικό χώρο;

Απάντηση:

Εκφράζεται κύρια μέσα από το δημοτικό τραγούδι καθώς και μέσα από τον πλούτο της λαϊκής τέχνης και της αρχιτεκτονικής.

Π Ρ Ο Σ Θ Ε Τ Ε Σ

Ερωτήσεις – Απαντήσεις

1η Ερώτηση: Τι γνωρίζετε για την επανησιακή ζωγραφική το 17ο αι.;

Απάντηση:

Μετά το 1669 πολλοί Κρήτες κατέφυγαν στα Επτάνησα. Οι Επτανήσιοι επωφελήθηκαν από το γεγονός αυτό. Σπουδαιότερος ζωγράφος αναδείχθηκε ο Ηλίας Μόσκος.

Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Σύμφωνα με το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης

Β΄ ΟΜΑΔΑ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

1. Μέχρι το 1700 υπάρχει κάποια πνευματική ζωή στην Ελλάδα.
2. Ο Κορδαλλέας ήταν φορέας του αναγεννησιακού πνεύματος.
3. Ο Κορνάρος έγραψε τον *Ερωτόκριτο*.
4. Η μεταβυζαντινή τέχνη στην Ελλάδα απηχεί Δυτικές επιρροές.
5. Το 16ο αι. χτίζονται στο Άγιο Όρος επιβλητικά κτίρια.
6. Η Κρήτη δεν αναπτύχθηκε οικονομικά.
7. Ο Θεοφάνης ο Κρης δούλεψε στην ηπειρωτική Ελλάδα.
8. Μετά το 1800 πολλοί Επτανήσιοι κατέφυγαν στην Κρήτη.
9. Ο Ηλίας Μόσκος ήταν σπουδαίος ζωγράφος.
10. Μετά το 16ο αι. ο αριθμός των μοναστηριών αυξήθηκε θεαματικά.
11. Ο Κουτούζης ήταν και προσωπογράφος.
12. Ο ελληνικός λαϊκός πολιτισμός δεν αναπτύχθηκε κατά την Τουρκοκρατία.

Απάντηση: Σωστές είναι οι: 2, 3, 5, 7, 9, 11